ACADEMIA ROMÂNĂ

GH. GHEORGHIU-DEJ LA STALIN

1944-1952

INSTITUTUL NAȚIONAL PENTRU STUDIUL TOTALITARISMULUI

INSTITUTUL NAŢIONAL PENTRU STUDIUL TOTALITARISMULUI

Str. Arh. Grigore Cerchez nr. 16, Sector 1, Bucureşti 011876
Tel: 021 230 69 92; Fax: 021 230 76 82;
e-mail: inst.academia@gmail.com
www.totalitarism.ro
www.arhiveletotalitarismului.blogspot.com

CONSILIUL ŞTIINŢIFIC

Ion Basgan, Ilie Bădescu, Alexandru Budişteanu, Petre Bunescu, Gheorghe Buzatu, Radu Câmpeanu, Ioan Chiper, Radu Ciuceanu (Preşedinte), Mihai Cojocaru, Florin Constantiniu, Dinu C. Giurescu, Mihai Golu, Armin Heinen (Vicepreşedinte), Cazemir Benedict Ionescu, Vladimir Iliescu, Nicolae Ivan, Corneliu Mihail Lungu, Gheorghe Manole, Liviu Mureşan, Mihai Nicolescu, Gheorghe Onişoru, George G. Potra, Octavian Roske (Secretar ştiinţific), Ioan Scurtu, Mircea Suciu, Dumitru Şandru, Ştefan Ştefănescu, Florian Tănăsescu, Răzvan Theodorescu, Dorel Zugrăvescu

DAN CĂTĂNUŞ VASILE BUGA
(editori)

GH. GHEORGHIU-DEJ LA STALIN

STENOGRAME, NOTE DE CONVORBIRE, MEMORII

1944-1952

Cuvânt înainte de acad. Florin Constantiniu

INSTITUTUL NAŢIONAL PENTRU STUDIUL TOTALITARISMULUI
Bucureşti
2012

Coordonator colecţie: Octavian Roske
Redactor: Ana-Maria Cătănuş
Coperta: Iuliana Dumitrescu
Foto coperta 1: *Sub steagul lui Marx, Engels, Lenin şi Stalin, înainte pentru victoria socialismului*, „Scânteia", 5 noiembrie 1950
Machetare computerizată: Mihaela Maria Gavrilescu
Tipar executat la: NEDEA PRINT SRL

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
CĂTĂNUŞ, DAN
Gh. Gheorghiu-Dej la Stalin : stenograme, note de convorbire, memorii : 1944-1952 / Dan Cătănuş, Vasile Buga ; cuv. înainte de acad. Florin Constantiniu. - Bucureşti : Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, 2012
Bibliogr.
Index de persoane
ISBN 978-973-7861-57-3

I. Buga, Vasile
II. Constantiniu, Florin (pref.)
94(498:44)"1944/1952"
329.15(498) Gheorghiu-Dej,Gh
329.15(47) Stalin,I.V
929 Gheorghiu-Dej,Gh
929 Stalin,I.V

© INSTITUTUL NAŢIONAL PENTRU STUDIUL TOTALITARISMULUI, 2012
Editură acreditată de C.N.C.S., 2011
Toate drepturile asupra prezentei ediţii sunt rezervate I.N.S.T. Reproducerea integrală sau parţială a textului fără acordul I.N.S.T. este interzisă şi se pedepseşte conform legii. Distribuirea în străinătate fără acordul I.N.S.T. este interzisă.

ISBN 978-973-7861-57-3

În memoria academicianului
Florin Constantiniu

„Iar colo bătrânul dascăl, cu-a lui haină roasă-n coate,
Într-un calcul fără capăt tot socoate şi socoate
Şi de frig la piept şi-ncheie tremurând halatul vechi,
Îşi înfundă gâtu-n guler şi bumbacul în urechi;
Uscăţiv aşa cum este, gârbovit şi de nimic,
Universul fără margini e în degetul lui mic,
Căci sub fruntea-i viitorul şi trecutul se încheagă,
Noaptea-adânc-a veciniciei el în şiruri o dezleagă;
Precum Atlas în vechime sprijinea cerul pe umăr
Aşa el sprijină lumea şi vecia într-un număr."

Mihai Eminescu, Scrisoarea I

Cuprins

Cuvânt înainte **15**
Notă asupra ediţiei **19**
Lista abrevierilor **23**
Cronologie **25**
Documente **27**
1. 1945, ianuarie 4. Extras din *Jurnalul* lui Gheorghi Dimitrov cu privire la întâlnirea dintre I.V. Stalin, Gh. Gheorghiu-Dej, Ana Pauker şi Gh. Apostol, de la sfârşitul lunii decembrie 1944. 27
2. 1961, 30 noiembrie – 5 decembrie. Fragment din intervenţia lui N. Ceauşescu la plenara C.C. al P.M.R., în care este menţionată întâlnirea lui Gh. Gheorghiu-Dej, a Anei Pauker şi a lui Gh. Apostol cu Stalin, de la sfârşitul lunii decembrie 1944..... 30
3. 1992. Fragment din memoriile lui Silviu Brucan, cuprinzând o relatare pe care Gheorghiu-Dej i-ar fi făcut-o autorului în legătură cu vizita întreprinsă la Stalin la sfârşitul lunii decembrie 1944. 32
4. 1998. Fragment din volumul memorialistic al lui Gh. Apostol referitor la întâlnirea cu I.V. Stalin din luna decembrie 1944..... 34
5. 2008. Fragment din interviul realizat de Ion Jianu cu Gheorghe Apostol, în legătură cu întâlnirea pe care o delegaţie a conducerii P.C.R., formată din Gh. Gheorghiu-Dej, Ana Pauker şi Gheorghe Apostol, a avut-o la sfârşitul lunii decembrie 1944 cu Stalin. 37

6. 1946. Relatări ale lui Petru Groza privind primirea sa şi a delegaţiei guvernamentale române de către Stalin, în timpul vizitei la Moscova (4-13 septembrie 1945)..... 39
7. 1961, 29 noiembrie. Fragment din expunerea lui Gh. Gheorghiu-Dej la şedinţa Biroului Politic al C.C. al P.M.R., cu privire la întâlnirea pe care o delegaţie a guvernului român a avut-o cu Stalin, în septembrie 1945..... 42
8. 1946, 2-3 aprilie. Stenograma discuţiilor la care au participat I.V. Stalin, V.M. Molotov şi G.M. Malenkov, respectiv Gh. Gheorghiu-Dej şi Teohari Georgescu, în problema pregătirii P.C.R. pentru campania electorală. 46
9. 1961, 30 noiembrie – 5 decembrie. Fragment din Darea de seamă a delegaţiei C.C. al P.M.R. care a participat la Congresul al XXII-lea al P.C.U.S., în care Gheorghiu-Dej menţionează discuţiile care au avut loc după 6 martie 1945 în P.C.R. în privinţa colaborării cu Gh. Tătărescu şi discuţia pe care a avut-o cu Stalin în acest sens..... 70
10. 1947, 2 februarie. Stenograma discuţiei lui I.V. Stalin cu Gh. Gheorghiu-Dej şi A. Pauker cu privire la situaţia din Partidul Comunist Român, relaţia cu partidele politice aliate şi restituirea unor plăţi către U.R.S.S. pe care România le făcea în contul Convenţiei de Armistiţiu..... 73
11. 1947, 4 februarie. Informare a maiorului Şkoda despre impresiile relatate de Gh. Gheorghiu-Dej în urma întâlnirii acestuia din 2 februarie cu I.V. Stalin..... 81
12. 1947, 10 februarie. Notă de convorbire a lui I.V. Stalin cu Gh. Gheorghiu-Dej cu privire la politica economică a guvernului României şi situaţia din P.C.R..... 84

13. 1947, 13-14 februarie. Fragment din jurnalul lui A.I. Vîşinski privind discuţiile avute cu Gh. Gheorghiu-Dej, în care acesta din urmă i-a comunicat impresiile sale în urma întâlnirilor cu I.V. Stalin, în timpul prezenţei la Moscova a delegaţiei comerciale a României..... 90
14. 1961, 29 noiembrie. Extras din expunerea lui Gh. Gheorghiu-Dej la şedinţa Biroului Politic al C.C. al P.M.R., cu privire la întâlnirile pe care acesta le-a avut cu Stalin la Moscova, în februarie 1947. 92
15. 1961, 30 noiembrie – 5 decembrie. Relatare a lui Gh. Gheorghiu-Dej cu privire la întâlnirile cu Stalin, de la Moscova, din februarie 1947, pe parcursul discursului ţinut de Emil Bodnăraş la plenara C.C. al P.M.R..... 101
16. 1948, 3 februarie. Nota de convorbire a lui I.V. Stalin cu membrii delegaţiei guvernamentale române în frunte cu preşedintele Consiliului de Miniştri, Petru Groza. 103
17. 2000. Fragment din volumul memorialistic al lui Paul Sfetcu, fostul şef de cabinet al lui Gheorghiu-Dej, cuprinzând o relatare a acestuia din urmă despre modul cum Stalin i-a sugerat începerea lucrărilor la Canalul Dunăre – Marea Neagră..... 116
18. 1949, ianuarie 10. Fragment din stenograma şedinţei Biroului Politic al C.C. al P.M.R. în care Gh. Gheorghiu-Dej relatează despre discuţiile avute la Moscova în problema creării Consiliului de Ajutor Economic Reciproc..... 120
19. 2000. Relatare a lui Gheorghe Gaston Marin despre vizita pe care a întreprins-o la Moscova, împreună cu Gheorghiu-Dej, în iunie-iulie 1949, şi primirea celor doi comunişti români de către Stalin..... 124

20. 1951, 9-12 ianuarie. Raport realizat de Emil Bodnăraş şi Gheorghe Gheorghiu-Dej cu privire la Consfătuirea pe probleme militare a reprezentanţilor ţărilor de democraţie populară şi ai Uniunii Sovietice, care a avut loc la Moscova (fragment). 129
21. 1961, 30 noiembrie – 5 decembrie. Stenograma plenarei C.C. al P.M.R., fragment din intervenţia lui Emil Bodnăraş privind întâlnirea cu Stalin din ianuarie 1951. 139
22. 1952, 19-21 februarie. Fragment din stenograma şedinţei Biroului Politic al C.C. al P.M.R. consacrată pregătirii şi aplicării reformei băneşti din 26 ianuarie 1952, în care Ana Pauker menţionează întâlnirea cu Stalin pe problema formelor de trecere la agricultura socialistă în România. 142
23. 1952, 26 mai. Fragment din stenograma şedinţei Biroului Politic al C.C. al P.M.R., în care este menţionată discuţia cu Stalin în problema formelor optime de trecere la agricultura socialistă. 145
24. 1957, 28–29 iunie şi 1–3 iulie. Cuvântul lui Miron Constantinescu la Plenara C.C. al P.M.R., în care este menţionată discuţia cu Stalin din martie 1951, în problema formelor de trecere la agricultura socialistă în România (fragment)..... 148
25. 1961, 30 noiembrie-5 decembrie. Comentariu al lui Gh. Gheorghiu-Dej în timpul intervenţiei lui Nicolae Ceauşescu la plenara C.C. al P.M.R., în care este menţionată discuţia cu Stalin din martie 1951, în problema formelor de colectivizare a agriculturii. 150
26. 1952, 19-21 februarie. Extras din Procesul verbal al şedinţei Biroului Politic al C.C. al P.M.R. în care este menţionată întâlnirea în care Stalin a evidenţiat necesitatea unei noi reforme băneşti în România. 152

27. 1952, 19-21 februarie. Fragment din stenograma şedinţei Biroului Politic al C.C. al P.M.R. în care Gh. Gheorghiu-Dej relatează discuţia care a avut loc la Moscova, cu Stalin, în problema unei noi reforme monetare în România. 154
28. 1952, 26 februarie. Fragment din stenograma şedinţei Biroului Politic al C.C. al P.M.R. în care Iosif Chişinevschi relatează modul cum a decurs întâlnirea cu Stalin în problema reformei băneşti, iar Emil Bodnăraş se arată îngrijorat de modul cum a fost aplicat „sfatul tovarăşului Stalin". 157
29. 1997. Fragment din volumul de interviuri realizat de Lavinia Betea cu Alexandru Bârlădeanu, în care acesta din urmă relatează despre întâlnirea cu Stalin din 28 martie 1951. 160
30. 1956, 3-12 aprilie. Fragment din stenograma şedinţei Biroului Politic al C.C. al P.M.R. în care Gh. Gheorghiu-Dej relatează despre întâlnirea din 1952, în care Stalin i-a sugerat îndepărtarea „deviatorilor de dreapta"..... 163
31. 1961, 29 noiembrie. Fragment din stenograma şedinţei Biroului Politic al C.C. al P.M.R., în care Gh. Gheorghiu-Dej relatează despre despre întâlnirea din 1952 în care Stalin i-a sugerat îndepărtarea „deviatorilor de dreapta"..... 165
32. 1961, 30 noiembrie – 5 decembrie. Fragment din intervenţia lui Gh. Gheorghiu-Dej la plenara C.C. al P.M.R., în timpul cuvântării ţinute de Emil Bodnăraş, în care liderul partidului menţionează din nou întâlnirea din 1952 în care Stalin i-a sugerat îndepărtarea „deviatorilor de dreapta". 168
33. 2008. Fragment din interviul realizat de Ion Jianu cu Gheorghe Apostol, în legătură cu întâlnirea

pe care o delegaţie a conducerii P.M.R. a avut-o cu Stalin, în 1952, în problema „devierii de dreapta" din partidul român 170
Anexe 175
34. 1945, 4-13 septembrie. Notă privind convorbirea dintre Petru Groza şi un reprezentant sovietic, pe marginea primirii unei delegaţii a guvernului român de către I.V. Stalin, în timpul vizitei din septembrie 1945. 175
35. 1946, 2 aprilie. Notă de convorbire redactată de partea sovietică privind discuţia lui V.M. Molotov şi G.M. Malenkov cu Gheorghe Gheorghiu-Dej şi Teohari Georgescu despre proiectul programului electoral al Partidului Comunist Român 182
36. 1947, 23 ianuarie. Notă privind convorbirea dintre Gh. Gheorghiu-Dej şi A.I. Vîşinski, consacrată divergenţelor din conducerea P.C.R. Extras din jurnalul lui A.I. Vîşinski. 187
37. 1947, 29 ianuarie. Notă privind convorbirea pe care S.I. Kavtaradze, ambasadorul U.R.S.S. în România, a avut-o cu Emil Bodnăraş, secretarul general al Consiliului de Miniştri, în problema retrocedării insulelor de pe braţul Chilia al Dunării, ocupate abuziv de armata sovietică la 24 octombrie 1940. 193
38. 1947, 30 ianuarie. Raport al generalului I.Z. Susaikov către A.I. Vîşinski cu privire la discuţia pe care cel dintâi a avut-o cu Gh. Gheorghiu-Dej, în problema situaţiei social-politice din România. 197
39. 1947, post 26 ianuarie – ante 7 februarie. Material informativ pregătit de aparatul M.A.E. al U.R.S.S. ca răspuns la dorinţa conducerii române de a se revedea modalitatea de îndeplinire a propriilor obligaţii în baza art. 10 şi 12 din Convenţia de Armistiţiu (fragment). 200
40. 1947, 7 februarie. Notă de convorbire dintre Gh. Gheorghiu-Dej şi A.I. Vîşinski cu privire la interpretarea de către partea română a articolelor din Convenţia de Armistiţiu. Extras din jurnalul lui A.I. Vîşinski. 204
41. 1947, 8 februarie. Notă privind primirea lui Gh. Gheorghiu-Dej la A.I. Vîşinski, în legătură cu condiţiile referitoare la achiziţionarea de cereale din S.U.A. şi reglementarea divergenţelor cu partea sovietică privind interpretarea articolelor din Convenţia de Armistiţiu. Extras din jurnalul lui A.I. Vîşinski. 206
42. 1947, 18 februarie. Notă privind discuţia lui A.I. Vîşinski cu Gh. Gheorghiu-Dej pe marginea tratativelor româno-americane în privinţa achiziţiei de cereale din S.U.A. şi deplasarea unor economişti sovietici în România. Extras din jurnalul lui A.I. Vîşinski. 208
43. 1947, 10 iunie. Raportul generalului I.Z. Susaikov către Mihail Suslov, secretar al C.C. al P.C.(b)U.S., conţinând o informare a lui Emil Bodnăraş în legătură cu situaţia din conducerea P.C.R. 210
44. 1967, 2 noiembrie. Fragment din declaraţia dată de Dumitru Petrescu în faţa comisiei de partid însărcinată de Nicolae Ceauşescu cu revizuirea „cazului Pătrăşcanu", în legătură cu o discuţie care ar fi avut loc între Stalin, Gheorghiu-Dej şi Ana Pauker privind prezenţa lui Pătrăşcanu în Biroul Politic al C.C. al P.M.R. 219
Autori 223
Indice 225

Cuvânt înainte

În timp ce conversaţiile lui Hitler cu oameni de stat, diplomaţi, responsabili militari şi chiar discuţiile din timpul mesei (aşa-numitele ***Tischgespräche***) au făcut obiectul unor ediţii adnotate şi comentate încă din anii '60 ai secolului al XX-lea, cele ale lui Stalin au rămas încă mult timp necunoscute, după moartea dictatorului sovietic. Des citata lucrare a lui Milovan Djilas, ***Conversaţii cu Stalin***, a fost o adevărată ridicare de cortină, întrucât a dezvăluit însemnătatea acestor discuţii pentru cunoaşterea politicii Uniunii Sovietice, fixate şi supravegheate de Stalin, precum şi pentru conturarea personalităţii unui adevărat Genghis han al timpurilor contemporane. Secretomania conducerilor care s-au succedat la Kremlin, după moartea lui Stalin (1953), a făcut imposibilă continuarea începutului datorat lui Djilas. Chiar şi în epoca ***glasnost***-ului (transparenţei) dorinţa cercetătorilor de a avea acces la arhivele conţinând notele de conversaţie ale lui Stalin şi interlocutorilor săi nu a fost satisfăcută. Abia după destrămarea Uniunii Sovietice, au început să apară ediţii ale discuţiilor lui Stalin, dar ritmul de publicare a fost şi a rămas lent; despre o tipărire sistematică a lor nici nu s-a pus problema.

Misiunea de a strânge într-un volum discuţiile lui Stalin cu noii conducători ai României, propulsaţi la putere de ocupaţia sovietică, şi-au asumat-o doi eminenţi specialişti – Vasile Buga şi Dan Cătănuş – cunoscători perfecţi ai surselor şi ai perioadei în care se plasează aceste discuţii. Cei doi istorici au inclus în volum nu

numai stenogramele discuţiilor – cele care s-au păstrat sau au fost accesibile –, dar şi mărturii despre conversaţii cu Stalin, ale căror stenograme sunt încă necunoscute ori testimonii de caracter memorialistic. Volumul de faţă reprezintă o contribuţie de cea mai mare valoare, nu numai pentru că adună laolaltă izvoare de maxim interes, ci şi pentru că tipărirea surselor a fost făcută cu spirit critic şi cu respectarea riguroasă a normelor de editare a izvoarelor.

Însemnătatea pentru cercetarea istorică a textelor incluse în volumul de faţă este evidentă. Până la moartea sa, Stalin a fost un despot atotputernic, interesat de tot ce se întâmpla în întinsul său imperiu şi singurul factor de decizie pentru Uniunea Sovietică şi ţările incluse în sfera de hegemonie sovietică. Deşi fostul său secretar din anii '20, care a fugit în Occident, Boris Bajanov, ne-a prezentat un Stalin preocupat doar de lupta pentru putere şi indiferent – leneş chiar – în alte domenii, documentele de care dispunem astăzi ni-l arată pe liderul sovietic interesat în gradul cel mai înalt de „tot ce mişcă" în ţara sa, apoi, de la terminarea celui de-al doilea război mondial, de tot ceea ce se petrece în ţările intrate sub controlul Moscovei. Viaţa politică, probleme militare, relaţii externe, cultură şi artă, nimic, dar absolut nimic, nu a scăpat ochiului vigilent al ***gensek***-ului (secretarului general). S-ar putea spune că de la Filip al II-lea, regele Spaniei, care îşi petrecea nopţile citind rapoartele despre situaţia din numeroasele sale posesiuni din Europa şi din Lumea Nouă, niciun conducător de stat nu a urmărit cu atâta minuţie tot ce se întâmplă în ţara sa şi în statele clientelare, aşa cum a făcut-o Stalin.

În discuţiile purtate cu liderii de la Bucureşti, Stalin se dovedeşte perfect informat despre situaţia din România şi din partid. Uneori, se preface că nu ştie despre ce este

vorba – ca, de pildă, la 3 februarie 1948 –, când este abordată problema insulelor de pe braţul Chilia, pentru a pregăti mai bine abordarea temei şi a obţine, în final, „consimţământul" slugarnic al părţii române (atunci, Petru Groza a fost detestabil) pentru cedarea insulelor. Dincolo însă de orice manevră abilă în strategia conversaţiei, se simte, la citirea stenogramelor, atotputernicia degajată de Stalin, conştiinţa lui că nimeni nu e mai presus de el şi, în consecinţă, raportul de subordonare al interlocutorului său. S-ar putea spune că aceste conversaţii cu Stalin sunt un fel de joacă a pisicii cu şoarecele deja prins.

Este profund regretabil că o discuţie de interes capital, precum cea dintre Stalin şi Gheorghiu-Dej, Ana Pauker şi Gheorghe Apostol, nu ne este cunoscută decât din rezumatul făcut de Gheorghi Dimitrov în jurnalul său personal, la 4 ianuarie 1945. Atunci, la sfârşitul lui 1944 – începutul lui 1945 (nu se cunoaşte data exactă a întrevederii), Stalin a dat instrucţiuni P.C.d.R. în privinţa căilor de a prelua puterea şi, probabil, l-a „uns" pe Gheorghiu-Dej ca secretar general al partidului (relatarea târzie a lui Gheorghe Apostol mi se pare lipsită de credibilitate). Ce se va fi întâmplat cu stenograma acestei discuţii nu ştim deocamdată. Cert este că, până acum, colegii ruşi nu au publicat-o sau nu au avut acces la ea ori, pur şi simplu, nu a existat (ceea ce mi se pare puţin probabil).

Oricine parcurge paginile volumului de faţă – specialist sau cititor oarecare – îşi dă imediat seama că istoria regimului comunist din România – ca, de altminteri, şi din celelalte ţări satelite – nu se poate scrie fără cunoaşterea discuţiilor lui Stalin cu liderii comunişti din ţările blocului sovietic, în special, şi a izvoarelor de sorginte sovietică, în general. Este suprinzător că, în

bogata bibliografie consacrată regimului comunist din România, ponderea surselor sovietice şi a contribuţiilor istoricilor din Federaţia Rusă este atât de modestă. Volumul de faţă constituie nu numai un sprijin dat istoricilor români în efortul lor de documentare, ci şi un îndemn de a explora o mină încărcată de material preţios. Ignorarea surselor sovietice limitează considerabil posibilităţile de interpretare corectă a evenimentelor din perioada comunistă, mai ales, a epocii staliniste, când deciziile luate la Bucureşti – ca şi în celelalte capitale ale ţărilor satelite – au fost dictate de Stalin.

Pentru contribuţia lor meritorie, domnii Vasile Buga şi Dan Cătănuş merită recunoştinţa comunităţii istoriografice din România.

Acad. Florin Constantiniu

Notă asupra ediţiei

Întâlnirile dintre Gh. Gheorghiu-Dej şi I.V. Stalin au jucat un rol major în evoluţia P.C.R. şi a societăţii româneşti, în primii ani ai epocii postbelice. Totuşi, în ciuda importanţei lor, informaţiile despre aceste întâlniri sunt în multe cazuri insuficiente, iar alteori lipsesc aproape în totalitate. În istoriografia actuală, există încă numeroase confuzii în legătură cu datele la care au avut loc întâlnirile cu Stalin, participanţii şi subiectele discutate, iar unele dintre aceste întâlniri sunt practic necunoscute. Situaţia este cu atât mai complicată cu cât nu doar relatările cu caracter memorialistic sunt contradictorii, ci chiar şi puţinele documente din epocă ce menţionează întâlnirile celor doi lideri sunt câteodată neclare şi conţin inexactităţi.

Volumul *Gh. Gheorghiu-Dej la Stalin. Stenograme, note de convorbire, memorii, 1944-1952* şi-a propus să reconstituie, pe cât posibil, vizitele liderului P.C.R. la Stalin, coroborând informaţiile furnizate de documentele româneşti şi cele sovietice, precum şi de lucrările memorialistice sau jurnalele unora dintre participanţii la aceste întâlniri.

În realizarea volumului am mers pe principiul selectării doar a surselor legate direct de întâlnirile respective şi care au, în consecinţă, un grad mai mare de autenticitate: stenograme sau note de convorbire din arhivele româneşti şi sovietice, respectiv relatări făcute de participanţii la întâlniri (Gh. Gheorghiu-Dej, Petru Groza, A.I. Vîşinski, gen. Ivan Susaikov, Gh. Apostol, Gaston Marin, Al. Bârlădeanu). În mod excepţional, au fost

extrase unele informaţii care, deşi sunt indirecte, provin din lucrările memorialistice ale unor autori ce au avut un contact direct cu Dej, iar relatările lor pot prezenta interes pentru subiectul abordat de noi (Silviu Brucan, Paul Sfetcu). Silviu Brucan, de exemplu, este singurul care reproduce o relatare a lui Gheorghiu-Dej privind întâlnirea cu Stalin, din decembrie 1944, din care rezultă că liderul român ar fi fost desemnat secretar general al P.C.R., în detrimentul Anei Pauker. Tot o sursă indirectă, dar mult mai credibilă, o reprezintă *Jurnalul* lui Gheorghi Dimitrov, fostul lider al Cominternului, care consemnează la rândul său relatarea pe care i-au făcut-o Gheorghiu-Dej, Pauker şi Gh. Apostol după întâlnirea acestora cu Stalin, din decembrie 1944.

În acelaşi timp, trebuie precizat că am încercat să cuprindem în volum toate întâlnirile cu Stalin la care a participat Gheorghiu-Dej, deşi nu întotdeauna acesta din urmă a fost principalul partener de dialog al liderului de la Kremlin. În special în perioada 1945-1948 au fost cazuri când această postură i-a aparţinut lui Petru Groza, în calitate de preşedinte al Consiliului de Miniştri, sau altor membri ai guvernului. De asemenea, au fost incluse şi unele acţiuni cu caracter internaţional, la care a participat şi Stalin şi la care a fost prezent şi secretarul general al P.C.R.

De un real folos în demersul nostru a fost volumul lui A.A. Cernobaev, *Na priiome u Stalina. Tetradi (jurnalî) zapisei liţ priniatîh Stalinîm. 1924-1953* [Primiri la Stalin. Caiete (jurnale) cu înregistrarea persoanelor primite de Stalin. 1924-1953], Editura Novîi hronograf, Moscova, 2008. În acest volum am găsit confirmarea unora dintre întâlnirile pe care Gheorghiu-Dej le-a avut cu Stalin, deja identificate de noi, dar şi menţiunea unor

întâlniri care nu sunt consemnate nicăieri altundeva (de exemplu, cea din 6 februarie 1950). Din păcate, documentele reproduse de Cernobaev sunt doar registre de primiri, care nu consemnează şi problemele discutate. În plus, nici măcar în aceste registre nu apar toate întâlnirile dintre cei doi lideri.

Pentru mai buna orientare a cititorului, la începutul lucrării noastre există o cronologie a întâlnirilor lui Gheorghiu-Dej cu Stalin. În ceea ce priveşte documentele, acestea au fost organizate tot pe principiul cronologic, dar în trepte. Fiecare treaptă conţine toate documentele care au putut fi identificate relativ la acea întâlnire.

Pe de altă parte, am inclus într-o anexă, mai multe documente care oferă informaţii suplimentare despre problemele abordate în întâlnirile dintre Gheorghiu-Dej şi Stalin şi care au o relevanţă deosebită pentru istoria agitată a României din perioada 1944-1952.

În ceea ce priveşte notele de subsol, ele aparţin în general editorilor acestui volum. Atunci când au fost preluate din alte lucrări, s-au făcut menţiunile de rigoare.

Documentele au fost redate sub forma lor originală, fie integral, fie fragmentar, în funcţie de relevanţa pentru subiectul acestui volum. Au fost operate tacit modificările cerute de normele ortografice în vigoare.

Traducerea documentelor din limba rusă a fost realizată de Vasile Buga.

Exprimăm întreaga noastră gratitudine cercetătorilor ruşi T.V Volokitina, G.P. Muraşko, A.F. Noskova, L.A Rogovaia, T.V. Ţarevskaia, T.M. Islamov, O.V. Naumov, editorii volumelor *Vostocinaia Evropa v dokumentah rossiiskih arhivov. 1944-1953*, vol I: *1944-1948* (Sibirskii Hronograf, Moscova-Novosibirsk, 1997) şi *Sovetskii faktor v Vostocinoi Evrope. 1944-1953*, vol I: *1944-1948.*

Dokumentî (ROSSPEN, Moscova, 1999), pentru acordul de a prelua şi reproduce în această lucrare documentele referitoare la relaţia dintre Gheorghiu-Dej şi Stalin.

*

Volumul de faţă este, într-un fel, şi rezultatul discuţiilor pe care le-am avut de-a lungul timpului cu academicianul Florin Constantiniu. Excelent cunoscător al izvoarelor documentare/surselor sovietice, d-l Constantiniu reuşea să-şi provoace în permanenţă interlocutorii cu ipoteze surprinzătoare sau informaţii inedite. Cum relaţia dintre comuniştii români şi Moscova, în special în perioada stalinistă, era unul dintre subiectele sale favorite, discuţiile pe această temă au fost întotdeauna pasionante şi pline de învăţăminte.

Ca urmare a unor astfel de discuţii a apărut ideea unui volum despre întâlnirile dintre Gheorghiu-Dej şi Stalin. Ulterior, pe măsură ce volumul a început să se contureze, multe dintre ipotezele noastre de lucru au beneficiat de examinarea critică a profesorului Constantiniu. În ciuda problemelor tot mai mari de sănătate, a reuşit să scrie *Cuvântul înainte* al acestui volum.

Astăzi, când textul vede lumina tiparului, profesorul Constantiniu nu mai este printre noi. El rămâne însă viu prin scrierile sale, ce poartă amprenta unei extraordinare capacităţi de înţelegere şi de interpretare a istoriei, dar şi prin îndemnurile şi sfaturile adresate tuturor celor care au avut privilegiul de a-l asculta.

Dan Cătănuş, Vasile Buga

Lista abrevierilor

A.I.E.A.	Agenţia Intenaţională pentru Energia Atomică
A.M.A.E. F.R.	Arhiva Ministerului Afacerilor Externe al Federaţiei Ruse
A.N.I.C.	Arhivele Naţionale Istorice Centrale
B.N.R.	Banca Naţională a României
B.P.D.	Blocul Partidelor Democratice
C.A.E.R.	Consiliul de Ajutor Economic Reciproc
C.C.	Comitetul Central
C.P.Ex.	Comitetul Politic Executiv
C.S.P.	Comitetul de Stat al Planificării
F.N.D.	Frontul Naţional Democrat
MADOSZ	Romániai Magyar Dolgozók Szövetsége (Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România)
M.A.E.	Ministerul Afacerilor Externe
M.A.N.	Marea Adunare Naţională
M.St.M.	Marele Stat Major
O.N.U.	Organizaţia Naţiunilor Unite
Op.	Opis
P.C.(b)U.S.	Partidul Comunist (bolşevic) al Uniunii Sovietice
P.C.d.R.	Partidul Comunist din România
P.C.R.	Partidul Comunist Român
P.M.R.	Partidul Muncitoresc Român
P.N.L.	Partidul Naţional Liberal
P.N.P.	Partidul Naţional Popular
P.N.Ţ.	Partidul Naţional Ţărănesc

P.S.D.	Partidul Social Democrat
P.Ţ.	Partidul Ţărănesc
R.P.R.	Republica Populară Română
R.S.F.S. Rusă	Republica Sovietică Federativă Socialistă Rusă
R.S.R.	Republica Socialistă România
S.U.A.	Statele Unite ale Americii
T.N.C.	Uzinele Metalurgice Titan-Nădrag-Călan
T.O.Z.	Tovarişestva po sovmestnoi obrabotke zemli (Întovărăşiri pentru lucrarea în comun a pământului - Întovărăşiri Agricole Colective)
U.D.R.	Uzinele şi Domeniile de Fier din Reşiţa
U.R.S.S.	Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste
U.T.C.	Uniunea Tineretului Comunist
VC	Vîsşaia Ceastota (legătură telefonică de înaltă frecvenţă)
Vneştorg	Ministerul Cometului Exterior al U.R.S.S.

Cronologie

Gheorghiu-Dej la Stalin

- 1944, decembrie – 1945, ianuarie. Vizită la Moscova a unei delegaţii a P.C.R., formată din Gh. Gheorghiu-Dej, Ana Pauker şi Gheorghe Apostol. În cursul vizitei, cei trei comunişti români au o întâlnire cu I.V. Stalin.

- 1945, 4-13 septembrie. Vizită la Moscova a unei delegaţii a guvernului României, condusă de dr. Petru Groza. Din delegaţie au mai făcut parte Gh. Tătărescu, Gh. Gheorghiu-Dej, Ştefan Voitec, Mihail Ghelmegeanu, Bucur Şchiopu şi Mircea Solacolu. La 4 septembrie, delegaţia este primită de Stalin. La 6 septembrie, are loc o întâlnire privată Petru Groza – Stalin.

- 1946, 2-3 aprilie. Vizită la Moscova a unei delegaţii a P.C.R., formată din Gh. Gheorghiu-Dej şi Teohari Georgescu. La 3 aprilie, cei doi comunişti români se întâlnesc cu Stalin, Molotov şi Malenkov.

- 1947, 15 ianuarie – 20 februarie. Vizită la Moscova a unei delegaţii economice a guvernului României, la sfârşitul căreia sunt semnate mai multe acorduri de comerţ şi colaborare economică între cele două state. La 2 februarie 1947 are loc primirea la Stalin a lui Gh. Gheorghiu-Dej şi a Anei Pauker (care nu era membră a delegaţiei). La 10 februarie 1947 are loc o nouă întâlnire a lui I.V. Stalin cu Gh. Gheorghiu-Dej.

- **1948, 2-4 februarie.** Vizită la Moscova a unei delegaţii guvernamentale române, condusă de dr. Petru Groza, la sfârşitul căreia este semnat Tratatul de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală între România şi U.R.S.S. La 3 februarie 1948, sunt primiţi la Stalin dr. Petru Groza, Gh. Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, Vasile Luca şi Gheorghe Vlădescu-Răcoasa, ambasadorul României la Moscova.

- **1948, 16 decembrie**. Întâlnire cu Stalin a unei delegaţii a conducerii P.M.R., formată din Gh. Gheorghiu-Dej, Ana Pauker şi Vasile Luca.

- **1949, 8 ianuarie**. Primirea la Stalin a lui Gh. Gheorghiu-Dej şi a şefilor celorlalte delegaţii din ţările de democraţie populară, prezenţi la conferinţa de înfiinţare a Consiliului de Ajutor Economic Reciproc.

- **1949, 29 iunie**. Primirea la Stalin a lui Gh. Gheorghiu-Dej şi a lui Gheorghe Gaston Marin.

- **1950, 6 februarie**. Primirea la Stalin a lui Gh. Gheorghiu-Dej, în prezenţa lui V. Molotov, L. Beria, A. Mikoian, N. Bulganin, G. Malenkov, L. Kaganovici.

- **1951, 9-12 ianuarie.** Gh. Gheorghiu-Dej şi Emil Bodnăraş participă la Moscova la o consfătuire pe tema înarmării statelor din blocul sovietic. La şedinţele din 9 şi 12 ianuarie a fost prezent şi I.V. Stalin.

- **1951, 28 martie**. Întâlnire cu Stalin a unei delegaţii a conducerii P.M.R., formată din Gh. Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, Miron Constantinescu şi Alexandru Bârlădeanu.

- **1952, post 17 aprilie – ante 26 mai**. Întâlnire cu Stalin a unei delegaţii a conducerii P.M.R., formată din Gh. Gheorghiu-Dej, Al. Moghioroş, Gh. Apostol şi Miron Constantinescu.

Documente

1.

1945, ianuarie 4. Extras din *Jurnalul* lui Gheorghi Dimitrov cu privire la întâlnirea dintre I.V. Stalin, Gh. Gheorghiu-Dej, Ana Pauker şi Gh. Apostol, de la sfârşitul lunii decembrie 1944.

4 ianuarie 1945

- Au sosit la vilă tovarăşii români **Ana Pauker**[1], **Gheorghiu-Dej**[2] (ministru rom[ân]) şi **Apostol**[3] (preşed[intele] sindicatelor rom[âne]).

---

[1] Ana Pauker (1893-1960) – membru al Partidului Comunist din România (P.C.d.R.) din 1921; în perioada ilegalităţii, a făcut parte, cu intermitenţe, din diverse organe de conducere ale partidului; revenită în ţară în 1934, a fost arestată un an mai târziu şi condamnată la 10 ani de închisoare; în mai 1941 a făcut obiectul unui schimb de prizonieri între autorităţile române şi cele sovietice; în februarie 1944 a luat conducerea unui Birou de peste graniţă al C.C. al P.C.d.R., înfiinţat pe teritoriul U.R.S.S.; a revenit în România în septembrie 1944; a făcut parte din Biroul Politic şi Secretariatul C.C. al P.C.R./P.M.R. până la plenara din 26-27 mai 1952.

[2] Gheorghe Gheorghiu-Dej (1901-1965) – membru al P.C.d.R. din 1930; arestat pentru participarea la greva din februarie 1933 de la Atelierele C.F.R. Griviţa şi condamnat la 12 ani de muncă silnică; cooptat în C.C. al P.C.d.R. în 1935; în aprilie 1944 a organizat, împreună cu Emil Bodnăraş, îndepărtarea lui Ştefan Foriş de la conducerea partidului; secretar general al C.C. al P.C.R./P.M.R. (1945-1954), prim-secretar al C.C. al P.M.R. (1955-1965).

[3] Gheorghe Apostol (1913-2010) – membru al P.C.d.R. din 1934; internat în lagărul de la Târgu Jiu în 1941, a evadat în august 1944; în ianuarie 1945 a devenit preşedintele sindicatelor reunite în

- Au informat amănunţit despre situaţia din România şi activitatea partidului com(unist).

- Au povestit despre discuţia cu **Stal[in]**[4]. Acesta din urmă le-a dat sfaturi în sensul:

1. Să acorde atenţia principală **reformei agrare** (de acum să se procedeze imediat la împărţirea pământului moşierilor şi agenţilor germani fugiţi). Pământurile Palatului [regal] şi ale mănăstirilor să nu fie atinse, deocamdată. (America s-a dezvoltat datorită faptului că nu a avut moşieri; Franţa a început să se dezvolte în urma înlăturării moşierimii).

2. Să se înfiinţeze staţiuni de maşini şi tractoare. (U.R.S.S. va oferi un anumit număr de tractoare).

3. U.R.S.S. poate oferi o anumită cantitate de bumbac pentru prelucrare în fabricile textile din România.

4. Acum nu se pune problema naţionalizării. Să se acorde atenţie dezvoltării industriei **petroliere**.

Confederaţia Generală a Muncii; prim-secretar al C.C. al P.M.R. (1954-1955); membru al Biroului Politic (1948-1965), al Secretariatului C.C. (1952-1955), al Comitetului Executiv (1965-1969), al Prezidiului Permanent al Comitetului Executiv al C.C. (1965-1969); în perioada 1977-1989 a activat ca ambasador în mai multe ţări din America de Sud.

[4] Iosif Vissarionovici Stalin (Djugaşvili) (1879-1953) – membru al Biroului Politic (Prezidiului) C.C. (1919-1953); secretar general al C.C. al P.C.(b)U.S. (1922-1934); secretar al C.C. al P.C.(b)U.S. (1934-1953); preşedinte al Consiliului Comisarilor Poporului (Consiliul de Miniştri) al U.R.S.S. (1941-1953); preşedinte al Comitetului de Stat al Apărării; Comandant Suprem al Forţelor Armate ale U.R.S.S. (1941-1945), comisar al poporului pentru Apărare (1941-1946); ministrul Forţelor armate (1946-1947); Generalissim al U.R.S.S.

5. Să se străduiască să nu sperie şi să respingă elementele [burg]heze [antigermane], în speţă grupul lui [Gh.] **Tătărescu**[5].

6. Divizia [Tudor] **Vladimirescu** să fie folosită ca sprijin intern al Frontului Naţ[ional] Dem[ocrat][6].

7. Cursul spre crearea unui guvern al Frontului Naţ[ional] Dem[ocrat].

8. Să se dezvolte teza potrivit căreia, dacă un asemenea guvern va fi creat, U.R.S.S. va ajuta ca Transilvania de Nord să fie românească. În cazul în care va fi creat un asemenea guvern, U.R.S.S. este gata să încheie un pact de asistenţă mutuală, asemănător pactului cu Cehoslovacia.

(Gheorghi Dimitrov, *Dnevnik (9 marta 1933-6 februari 1949)*, Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski", Sofia, 1997, p. 458)

[5] Gheorghe Tătărescu (1886-1957) – membru P.N.L. din 1912; prim-ministru (1934-1937, 1939-1940); după 23 august 1944 a susţinut apropierea de Uniunea Sovietică; prin desprinderea unei grupări disidente din vechiul P.N.L., a înfiinţat în decembrie 1944 un nou partid, P.N.L.-Tătărescu, şi s-a raliat programului F.N.D.; ministru de externe în guvernul Groza (1945-1947); înlăturat din guvern în noiembrie 1947, a părăsit scena politică, dar a fost arestat în 1950 şi închis la Sighet până în 1955.

[6] Frontul Naţional Democrat – alianţă condusă de P.C.R., constituită la 12 octombrie 1944, care cuprindea şi alte formaţiuni de stânga, precum Partidul Social-Democrat, Frontul Plugarilor, Partidul Socialist Ţărănesc, MADOSZ, Uniunea Patrioţilor, Apărarea Patriotică sau Sindicatele Unite. În februarie 1945, la F.N.D. a aderat şi P.N.Ţ. – Anton Alexandrescu, iar cu P.N.L. – Gheorghe Tătărescu s-a stabilit colaborarea în vederea formării unui nou guvern. F.N.D. a rămas în funcţiune până la campania electorală din 1946, când a fost înlocuit de o nouă alianţă intitulată Blocul Partidelor Democratice.

2. **1961, 30 noiembrie – 5 decembrie.** Fragment din intervenţia lui N. Ceauşescu la plenara C.C. al P.M.R., în care este menţionată întâlnirea lui Gh. Gheorghiu-Dej, a Anei Pauker şi a lui Gh. Apostol cu Stalin, de la sfârşitul lunii decembrie 1944.

[...]

Tov. N. Ceauşescu[7]:

Aici au vorbit câţiva tovarăşi că n-a fost uşor, ei [Ana Pauker şi Vasile Luca[8]] aveau majoritatea în Secretariat şi practic cu sprijinul lui Miron [Constantinescu][9], chiar în primul Birou Politic de 7, cu Miron împreună reprezentau majoritatea, fără să mai spunem că nici când au fost 7, nici când au fost 9, nici când au fost mai mulţi lucrurile nu erau clare. Dacă ar fi fost clar, sigur că s-ar fi putut lua măsuri. Ea când a venit aici, a spus: eu sunt trimisă de Moscova şi a scos şi o hârtiuţă din buzunar şi s-a instalat pe tron şi ce să mai asculte ea ce spune Dej, despre ce s-a făcut în partid. Eu sunt trimisă şi de fapt cu asta, dintr-un condei [sic!].

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:

Trebuie ţinut seama de atitudinea generală a partidului nostru, de ce prestigiu se bucura Uniunea Sovietică, P.C.U.S. şi niciunui activist nu-i venea să zică ceva.

Tov. N. Ceauşescu:

Şi folosind Uniunea [Sovietică], numele lui Stalin şi al altora, câteodată pe drept, de multe ori pe nedrept, că omul care începe să abuzeze, şi ei prin abuz s-au înţeles acolo să împărţească funcţiile, ei au venit cu scopul acesta şi de atunci nu s-au dat înlături de la nimic. Uniunea Sovietică, Stalin se bucurau la noi de autoritate şi le-a fost uşor să acţioneze încât toţi să zică: dacă e trimisă, probabil o fi ştiind ea ce ştie. Când venea cu propuneri proaste tot scotea hârtiuţa din buzunar şi îţi făcea ea impresia că s-a consfătuit ea undeva, cum se consfătuia, a spus tov. Gheorghiu acolo, la ţuică, la cârnăciori ş.a.m.d. Ei împărţeau rolurile cum să acţioneze. Şi atunci când s-au dus să se consfătuiască la Moscova, îmi aduc aminte, în 1944, decembrie, a mers [sic!] tov. Gheorghiu, Apostol şi Ana la Stalin cu platforma F.N.D. Atunci Stalin a spus că

---

[7] Nicolae Ceauşescu (1918-1989) – membru al U.T.C din 1933 şi al P.C.d.R. din 1936; arestat în 1934, apoi în 1936; a făcut parte din grupul din închisori al lui Gheorghiu-Dej; eliberat din lagărul de la Târgu-Jiu pe 5 august 1944; membru supleant din 1954, apoi membru titular al Biroului Politic, din 1955, secretar al C.C. al P.M.R. (1954-1965), prim-secretar/secretar general al C.C. al P.M.R./P.C.R. (1965-1989); preşedinte al Consiliului de Stat al R.S.R. (1967-1974), preşedinte al R.S.R. (1974-1989); executat împreună cu soţia sa, Elena, la 25 decembrie 1989, în urma unui proces sumar.

[8] Vasile Luca (1898-1963) – membru al P.C.d.R. de la începutul anilor 1920, a activat mai mult pe linie sindicală; ales membru al Biroului Politic din ţară (1928), a fost implicat apoi în luptele fracţioniste care au marcat partidul la începutul anilor 1930; arestat şi încarcerat în perioada 1933-1938, a fost ales după eliberare membru al C.C.; arestat din nou în 1940, pe când încerca să treacă graniţa în U.R.S.S., a fost eliberat de sovietici şi a rămas pe teritoriul U.R.S.S. până în septembrie 1944; a făcut parte din Biroul Politic şi Secretariatul C.C. al P.C.R./P.M.R. până la plenara din 26-27 mai 1952; arestat în august 1952, a fost condamnat la moarte în 1954, dar pedeapsa i-a fost comutată în muncă silnică pe viaţă; a murit la penitenciarul Aiud, în 1963.

[9] Miron Constantinescu (1917-1974) – membru al P.C.d.R. din 1936; închis în perioada 1941-1944; membru al Biroului Politic (1945-1957) şi al Secretariatului C.C. al P.M.R./P.C.R. (1952-1954, 1972-1974); redactor şef al ziarului „Scânteia" (1944-1949); preşedintele Comitetului de Stat al Planificării (1949-1955).

n-are nimic împotrivă, mă rog, cu toate neajunsurile, a găsit platforma propusă de tov. Gheorghiu-Dej bună.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:

Da!

[...]

(ANIC, Fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 54/1961, vol. I, ff. 230-231; reprodus şi în Dan Cătănuş, *A doua destalinizare. Gh. Gheorghiu-Dej la apogeul puterii*, Editura Vremea XXI, Bucureşti, 2005, pp. 208-209)

3. **1992.** Fragment din memoriile lui Silviu Brucan, cuprinzând o relatare pe care Gheorghiu-Dej i-ar fi făcut-o autorului în legătură cu vizita întreprinsă la Stalin la sfârşitul lunii decembrie 1944.

[...]

Când [Gheorghiu-Dej] s-a întors de la Moscova, m-a chemat. Era alt om. Stalin hotărâse ca el să fie conducătorul partidului şi, ca o baghetă magică, această decizie îl transformase pe Dej, gata sa intre în rol. [...] Mi-a povestit scena din Kremlin, imitându-l pe Stalin şi pe Molotov[10] şi ca gesturi, şi ca ton. (Avea un talent actoricesc cu totul ieşit din comun.)

[10] V.M. Molotov (Skriabin) (1890-1986) – membru al Biroului Politic (Prezidiului) C.C. (1926-1957); preşedinte al Consiliului Comisarilor Poporului al U.R.S.S. (1930-1941); comisar al poporului pentru afaceri străine al U.R.S.S. (1939-1949); vicepreşedinte al Consiliului Comisarilor Poporului al U.R.S.S. (1941-1942); prim-vicepreşedinte al Consiliului Comisarilor Poporului al U.R.S.S. (1942-1946); vicepreşedinte (1946-1953), apoi prim-vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri al U.R.S.S. (1953-1957); ministru al Afacerilor externe al U.R.S.S. (1953-1956); ambasador al U.R.S.S. în Mongolia (1957-1960); reprezentant al U.R.S.S. la A.I.E.A. (1960-1962).

Totul se petrecuse în biroul lui Stalin. Primul lucru care-l izbise pe Gheorghiu, în momentul când s-a ridicat în picioare ca să-l întâmpine şi să-i strângă mâna, a fost statura scundă a lui Stalin. [...] Politicos, Stalin i l-a recomandat pe Viaceslav Mihailovici Molotov şi apoi l-a poftit să ia loc. Stalin continua să vorbească, plimbându-se prin cameră.

„Te-am chemat ca să discutăm problema conducerii partidului vostru şi am să trec direct la subiect" – a spus el, s-a oprit din mers şi s-a apropiat doar la un pas, privindu-l pe Gheorghiu în ochi, ca şi cum voia să afle ce e în capul lui. Pe moment, spuse Dej, m-am simţit ca în faţa procurorului militar, dar Stalin a sesizat situaţia şi, coborând tonul, a zis: „Suntem doar între tovarăşi şi aş vrea să ne spui care crezi că este sarcina cea mai urgentă în faţa partidului vostru?" Am stat puţin pe gânduri, povesti mai departe Dej, şi apoi i-am răspuns: „Tovarăşe Stalin, sarcina cea mai urgentă sunt de fapt două, egal de urgente: ne-am angajat în război alături de Armata Roşie şi trebuie să mobilizăm toate resursele pentru a susţine asaltul final, dacă e nevoie până la Berlin, dar, în acelaşi timp, trebuie să punem pe picioare economia ţării, ca să asigurăm producţia şi, totodată aprovizionarea populaţiei. Una fără alta nu merge." Adăugă Dej: Îi urmăream atent trăsăturile feţii când vorbeam şi era evident că-i plăcuse ceea ce am spus. Când m-am oprit eu cu vorba, s-a oprit şi el din mersul său. A spus doar atât: „Da, aşa e!" După care

Molotov a vorbit şi el: „Da, Iosif Vissarionovici, am vorbit ieri la telefon cu tovarăşa Ana [Pauker] şi ea a subliniat prioritatea frontului şi a spus că lozinca este *Totul pentru front!*" (Molotov o prefera pe Ana.)

„Sigur, sigur, a replicat Stalin, dar trebuie avut grijă şi de populaţie, nu numai de soldaţi, iar tovarăşul român a pus bine problema. Aşa să rămână!"

S-a aşternut apoi o perioadă lungă de tăcere, pe care Stalin a spart-o: „Dragă Viaceslav Mihailovici, Ana e o tovarăşă bună, de încredere, dar vezi tu, ea este evreică şi de origine burgheză, iar partidul din România are nevoie de un conducător din rândurile clasei muncitoare, un adevărat român." Apoi a venit spre mine şi mi-a întins mâna: „Am decis. Îţi urez succes, tovarăşe secretar general". Şi cu asta s-a încheiat întrevederea.

[...]

(Silviu Brucan, *Generaţia irosită. Memorii*, Editurile Universul & Calistrat Hogaş, Bucureşti, 1992, pp. 58-59.)

4. **1998.** Fragment din volumul memorialistic al lui Gh. Apostol referitor la întâlnirea cu I.V. Stalin din luna decembrie 1944.

[...]

Problema centrală a preocupărilor lui Gheorghiu-Dej în acel moment era readucerea Ardealului de Nord în cuprinsul ţării, mai întâi prin forţa armelor şi apoi prin toate mijloacele diplomatice posibile S-a lansat lozinca: „Totul pentru front, totul pentru victorie!", ca principiu de luptă al P.C.R., ca nimeni mai târziu să nu ne poată reproşa că nu am făcut totul pentru a ne recuceri teritoriul

răpit şi obţinerea victoriei asupra Ungariei horthyste şi Germaniei hitleriste.

A doua problemă corectă, a revendicării Ardealului, trebuia să se facă în această vastă perspectivă, cu atât mai mult cu cât oamenii politici ungari, cu mare credibilitate în Occident, cât şi comuniştii maghiari, în frunte cu Rakozzi [Rákosi][11], exercitau tot felul de presiuni asupra Moscovei, Parisului, Londrei, Washingtonului, ca Ardealul de Nord să rămână încorporat Ungariei. Mai mult, forţele revanşiste susţineau sus şi tare că Transilvania în întregime să revină acesteia.

În aceste condiţii, Gheorghiu-Dej a propus încă din luna noiembrie 1944 o dezbatere în cadrul conducerii de atunci a P.C.R. asupra poziţiei noastre, a comuniştilor români, faţă de situaţia Ardealului de Nord şi, în general, a Transilvaniei.

În dezbatere s-au conturat două poziţii: a „băştinaşilor", care cereau o poziţie activă de propagandă, pentru ca Ardealul de Nord să revină României, şi a celor sosiţi de la Moscova, care susţineau că problema aceasta se rezolvă numai de către „tovarăşul Stalin". În această situaţie dificilă a trebuit să se accepte formarea unei delegaţii a

[11] Mátyás Rákosi (1892–1971) – lider comunist maghiar; în timpul primului război mondial a căzut prizonier în Rusia, unde a devenit simpatizant al bolşevismului; vice-comisar la Economie în guvernul Belá Kun (1920); încarcerat în perioada 1925-1940, a fost recuperat de Moscova în 1940, în urma unui schimb cu drapele maghiare capturate de ruşi la 1849; în 1945, a revenit în Ungaria împreună cu trupele sovietice, devenind vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri (1945) şi secretar general al Partidului Celor ce muncesc (1948); preşedinte al Consiliului de Miniştri (1952-1953); în iulie 1956 a fost eliminat din conducerea partidului; în timpul revoluţiei maghiare din octombrie 1956 s-a refugiat în U.R.S.S., unde a rămas până la moarte; în 1962, a fost exclus din partid.

conducerii P.C.R. care să discute problemele Transilvaniei cu tovarăşul Stalin. Din această delegaţie a făcut parte Gheorghiu-Dej, Ana Pauker şi eu, Apostol. Stalin a acceptat sosirea delegaţiei P.C.R. la Moscova. Ne-a primit foarte amical în biroul său de lucru. S-a arătat încântat să-l cunoască pe Gheorghiu-Dej, despre care a fost informat că este un „comunist român cu experienţă politică şi înflăcărat patriot". Îi este deosebit de plăcut să discute cu el problemele de viitor ale României. Nu s-a referit în niciun fel la persoana Anei Pauker. Pe mine, bătându-mă pe umăr, m-a numit „viitor conducător al mişcării sindicale din România"... Gheorghiu-Dej i-a mulţumit pentru acceptarea primirii delegaţiei române, în condiţiile grele în care se afla U.R.S.S., datorită războiului crâncen împotriva armatelor hitleriste şi horthyste. A rugat pe Stalin să-i permită să prezinte pe scurt scopul vizitei noastre. Era pregătit de acasă să facă o expunere concentrată în fapte istorice de necontestat asupra Transilvaniei, cam 20-25 de minute. După vreo zece minute, Stalin l-a oprit, scuzându-se şi zicând următoarele:

- Dej, eu nu pretind că stăpânesc istoria României şi mai ales a Transilvaniei, mai bine decât tine. Am înţeles ce doriţi. Cunoaşteţi că nu de mult a fost la mine Rakozi [Rákosi], susţinând că nu numai Ardealul de Nord, ci şi întreaga Transilvanie se cuvine de drept să fie redată Ungariei. I-am răspuns că dacă mai insistă asupra acestei chestiuni, îl voi alunga fără menajamente... Stalin a făcut o pauză şi a reluat:

- Dej, Transilvania va fi pe veci a României. Comuniştii unguri şi poporul ungar n-au fost în stare să facă ce au făcut comuniştii români şi poporul român. Voi aţi întors armele împotriva Germaniei, voi aveţi un 23

august! Ne-aţi ajutat să reducem cu şase luni războiul şi să salvăm peste două milioane de soldaţi ai Armatei Roşii...

Apoi, pufăind din cunoscuta-i pipă şi privindu-ne pe toţi din delegaţie pe sub sprâncenele-i groase, spuse obosit:

- Mergeţi acasă şi spuneţi-le comuniştilor români, forţelor democratice reale ale României, că noi nu ne vom schimba poziţia faţă de Transilvania, că toate obstacolele ce vor apărea din partea Occidentului şi a acoliţilor lui Rakozzi [Rákosi] vor fi învinse şi dreptatea României va triumfa...

[...]

(Gheorghe Apostol, *Eu şi Gheorghiu-Dej*, Ediţie de casă, Regie proprie, 1998, pp. 69-70)

5. **2008**. Fragment din interviul realizat de Ion Jianu cu Gheorghe Apostol, în legătură cu întâlnirea pe care o delegaţie a conducerii P.C.R., formată din Gh. Gheorghiu-Dej, Ana Pauker şi Gheorghe Apostol, a avut-o la sfârşitul lunii decembrie 1944 cu Stalin.

„[...] - *Mi-aţi spus că aţi fost la Kremlin în problema Transilvaniei şi atunci l-aţi cunoscut pe Stalin...*

- Da, alături de Gheorghiu-Dej, am fost de două ori la Stalin, în delegaţii oficiale.

- *Când aţi fost prima oară?*

- Era în decembrie 1944. Delegaţia noastră era alcătuită din: Gheorghe Gheorghiu-Dej, Ana Pauker şi eu. Două probleme importante erau pe agenda noastră: situaţia Ardealului de Nord şi colaborarea fostului Partid Comunist Român, în continuare, cu partidele istorice (Naţional-Ţărănesc şi Naţional-Liberal). În ceea ce priveşte a două problemă: noi mergeam cu propunerea de

a se colabora cu Gheorghe Tătărescu, să folosim partea cea mai slabă a țărăniștilor și liberalilor.

- *V-aș ruga să reveniți la problema Ardealului de Nord. Care a fost reacția lui Stalin?*

- În problema Ardealului ne-am pregătit cu o expunere de aproape 20 de minute. Stalin l-a ascultat pe Gheorghe Gheorghiu-Dej, dar după vreo zece minute l-a oprit, spunând: „Dej, eu nu cunosc istoria Transilvaniei așa cum o cunoașteți voi, dar știu câte ceva din această istorie. Probabil că nu-i niciun secret faptul că a fost deseori aici, la noi, Rákosi. El a insistat ca Ardealul de Nord să rămână, în continuare, în componența Ungariei. Ultima oară când a fost la noi, i-am spus lui Rákosi că, dacă mai vine la Moscova cu problema revendicării Transilvaniei, îl dau afară! L-am întrebat pe Rákosi: Voi ați făcut ce au făcut românii la 23 august 1944? România a făcut un act de mare importanță politică și militară. Prin actul de la 23 August s-a deschis Uniunii Sovietice posibilitatea de a înainta rapid spre vest, s-a scurtat durata războiului, cruțându-se viața a aproape două milioane de oameni. Dej, vă declar că Transilvania va rămâne României pe vecie..."

- *Care a fost indicația lui Stalin în ceea ce privește problema colaborării cu partidele istorice?*

- În această problemă, Ana Pauker susținea ideea cooperării cu țărăniștii și liberalii. Gheorghe Gheorghiu-Dej avea însă o altă părere, adică să cooperăm cu Gheorghe Tătărescu și Anton Alexandrescu[12], cei doi

[12] Anton Alexandrescu (1905-1984) – membru P.N.Ț., internat în lagărul de la Târgu Jiu (1942); după 23 august 1944 a condus o grupare disidentă din P.N.Ț., care a aderat la F.N.D.; ministru al Cooperației (1945-1946); în ianuarie 1948 formațiunea sa a fuzionat cu Frontul Plugarilor.

desprinzându-se de partidele respective – P.N.Ț. și P.N.L. – și constituindu-se în partide politice de sine stătătoare. Stalin a fost de acord cu părerea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. Așa s-a și procedat... [...]

(Ion Jianu, *Gheorghe Apostol și Scrisoarea celor șase*, Editura Curtea Veche, București, 2008, pp. 35-36)

6. **1946.** Relatări ale lui Petru Groza privind primirea sa și a delegației guvernamentale române de către Stalin, în timpul vizitei la Moscova (4-13 septembrie 1945).

Relatare la ședința din 18 septembrie 1945 a Comitetului Executiv al Frontului Plugarilor.

„Am sosit la Moscova la orele 6 după-amiază. La orele 7, adică după o oră, Generalissimul Stalin mi-a trimis vorbă că dorește să mă vadă. Bagajele noastre încă nu sosiseră și m-am jenat să mă prezint în costumul de voiaj. Mi s-a comunicat să mă prezint așa cum am călătorit. Și s-a adăugat că dacă doresc să iau la această vizită și pe alții din delegație pot s-o fac. I-am luat pe toți miniștrii. Întrevederea a fost foarte cordială și ultimul cuvânt al Generalissimului Stalin a fost acesta: „*Pentru D-ta și pentru Guvernul D-tale cererile sunt nelimitate*".

[...]

Am avut o întrevedere cu Generalissimul Stalin, între patru ochi, fără tălmaci. Nimeni dintre străini până acum n-a fost invitat în aceste condițiuni. Am fost chemat seara târziu de la teatru. Conversația s-a purtat în limba

germană [sic!][13]. Am examinat împreună toate problemele româneşti. Cunoştea realităţile româneşti în cele mai mici amănunte. Cunoştea bogăţiile noastre, pe toate, nu numai petrolul. Îl interesa îndeosebi soarta plugărimii. Am vorbit ca doi oameni de realităţi. Mă consideram un mic elev. Am vorbit de experienţa sovietică în agricultură. Cunoştea însă şi înţelegea perfect evoluţia plugărimii româneşti. M-a sfătuit să rămân la proprietatea individuală. Să ne ferim de a forţa evoluţia muncii în agricultură. Dar să întărim această proprietate individuală şi să înlocuim munca brută, de ilot, a plugarului prin maşinism.

Mi-a recomandat rezervele de stat, dar nu sovhozurile. Pe aceste rezerve de stat să înfiinţăm ferme model, economii model, de la care ţăranii să se inspire în organizarea muncii, selecţionarea seminţei şi întreaga evoluţie a unei agriculturi sistematice. Paralel să înfiinţăm centre de maşini agricole, cât mai numeroase şi cât mai bine utilate. Lucrând astfel vom ridica nivelul plugărimii şi al individului... O altă problemă pe care mi-a indicat-o Generalissimul Stalin a fost electrificarea ţării. În Uniune s-a realizat în proporţii grandioase. Şi am plecat din casa Generalissimului Stalin cu sufletul meu de român, împăcat. Mi-am zis: bine am făcut până acum, nu mă mai chinuie bănuiala, sunt pe linia destinului. M-am lămurit şi m-am edificat. Cine vorbeşte cu Generalissimul Stalin ştie ce-i de făcut, cel puţin pentru un an".

[13] Stalin nu cunoştea limba germană. În realitate, la întâlnire a fost prezent şi un translator sovietic, Pavlov (vezi A.A. Cernobaev, *Na priiome u Stalina. Tetradi (jurnali) zapisei lit priniatîh Stalinîm. 1924-1953* [Primiri la Stalin. Caiete (jurnale) cu înregistrarea persoanelor primite de Stalin.1924-1953], Editura Novîi Hronograf, Moscova, 2008.

Impresii din vizita în U.R.S.S. prezentate la Conferinţa ţinută la A.R.L.U.S. în 20 septembrie 1944 [1945].

„Aşteptăm să sosească bagajele de la aeroport, dar înainte de a sosi acestea, numai după câteva zeci de minute, apare un reprezentant al guvernului sovietic şi al Generalissimului Stalin cu următorul mesaj: Ştim că ai sosit acum; dacă eşti însă dispus şi te simţi bine, vino chiar acum la Generalissimul Stalin. Nici bagajele nu-mi sosiseră deci şi eu m-am şi găsit la Generalissimul Stalin. Vedeţi dar cum am fost primiţi. Şi fiindcă mi s-a spus că pot să iau pe cine vreau cu mine, i-am luat şi pe miniştrii titulari.

Şi atunci ne-am pomenit la Kremlin. N-a fost o poveste, ci o realitate: ne-am găsit la masă cu Generalissimul Stalin şi întregul său stat major: Molotov, Vîşinski[14] şi alţii. Din prima clipă s-a creat o atmosferă de bună înţelegere. O atmosferă deosebit de caldă.

Eu nu sunt prietenul formalităţilor. Mi-am permis de aceea o anecdotă, care a stârnit ilaritate şi care l-a făcut pe însuşi Generalissimul Stalin să râdă sănătos.

Unii din colegii mei, mai formalişti, au căzut în panică, însă eu simţeam că ne aflăm undeva, unde puteam să-mi permit luxul de a nu respecta formele protocolare,

[14] A.I. Vîşinski (1883-1954) – membru supleant al Prezidiului C.C. (1952-1953); procuror al U.R.S.S. (1935-1939); vicepreşedinte al Consiliului Comisarilor Poporului al U.R.S.S. (1939-1944); prim-locţiitor al comisarului poporului pentru Afaceri străine (1940-1946); adjunct al ministrului Afacerilor externe al U.R.S.S. (1946-1949); ministru al Afacerilor externe al U.R.S.S. (1949-1953); adjunct al ministrului Afacerilor externe al U.R.S.S., reprezentant permanent al U.R.S.S. la O.N.U. (1953-1954).

de a nu fi rigid, într-un loc în care puteam să fiu aşa cum sunt şi sincer. (aplauze).

Am stat câteva ceasuri, apropiindu-ne desigur de problemele care ne interesau. Generalissimul Stalin insista: spuneţi tot: cereţi ce aveţi de cerut, fiindcă cererile voastre - şi a accentuat - cererile guvernului Groza pot fi nelimitate. (aplauze).

Aceasta m-a făcut ca mai târziu să putem spune reprezentanţilor sovietici: faţă de această autorizaţie, de a cere „nelimitat", vă rugăm, ca dacă cerem prea mult să nu ne daţi, iar dacă cerem prea puţin să ne îndemnaţi. (ilaritate).

(Dr. Petru Groza, *Reconstrucţia României. Discursuri politice, conferinţe, interviuri. 1944-1946*, Tipografia „Viaţa literară", Bucureşti, 1946, pp. 156-157, 161-162, 165-166)

7. **1961, 29 noiembrie.** Fragment din expunerea lui Gh. Gheorghiu-Dej la şedinţa Biroului Politic al C.C. al P.M.R., cu privire la întâlnirea pe care o delegaţie a guvernului român a avut-o cu Stalin, în septembrie 1945.

Stenograma şedinţei Biroului Politic al C.C. al P.M.R. din ziua de 29 noiembrie 1961

Şedinţa a început la orele 18.

La şedinţă au participat tovarăşii: Gh. Gheorghiu-Dej, Gheorghe Apostol, Emil Bodnăraş, Petre Borilă, Chivu Stoica, Nicolae Ceauşescu, Alexandru Drăghici, Ion Gh. Maurer, Alexandru Moghioroş, Dumitru Coliu, Leonte Răutu, Leontin Sălăjan, Ştefan Voitec şi Dalea Mihai.

[...]

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:

Mai târziu, când a fost delegaţia în frunte cu Groza[15], a fost Tătărescu şi am fost şi noi, atunci a fost şi Ghelmegeanu, care era ministru cu problemele armistiţiului[16]. Atunci s-a pus chestiunea cu Insula Şerpilor, ceva chestiuni teritoriale au fost şi cu totul incidental s-a ridicat chestiunea cu armistiţiul. Atunci Stalin la un moment dat a pus chestiunea cu Transilvania, a spus: *Transilvania vecino na Rumînie* (este pe veci a României).

La masă, când s-a dat masa pentru delegaţie, s-a ridicat Molotov şi a ţinut un toast şi a început să se dea la vechea Românie, la România burghezo-moşierească, a început aşa un foc, amintind de toate amărăciunile care le-a strâns Uniunea Sovietică într-adevăr, din cauza politicii duse de cercurile dominante din România faţă de Uniunea Sovietică. Acolo era Tătărescu, Alexandrini[17] şi eu.

Cam pe la jumătatea acestui toast, Stalin se îndreaptă

---

[15] Vizita a avut loc în perioada 4-13 septembrie 1945 şi s-a desfăşurat pe linie guvernamentală. Din delegaţia condusă de Petru Groza, în calitate de preşedinte al Consiliului de Miniştri, au mai făcut parte Gh. Tătărescu, Gh. Gheorghiu-Dej, Ştefan Voitec, Mihail Ghelmegeanu, Bucur Şchiopu şi Mircea Solacolu.

[16] Mihail Ghelmegeanu.(1896-1984) – om politic naţional-ţărănist, s-a înscris în 1938 în Frontul Renaşterii Naţionale; ministru de Interne în guvernul Gheorghe Tătărescu (1939-1940); preşedinte al Comisiei române pentru aplicarea armistiţiului cu Naţiunile Unite (1945-1946); deputat (1946-1952, 1965-1975).

[17] Alexandru Alexandrini (1899-?) – membru al P.N.L. – Tătărescu; ministru de Finanţe (1945-1947); arestat ulterior şi închis la Râmnicu Sărat.

către Molotov şi îi spune ceva. Dar tu alt limbaj şi alt fel de a vorbi nu mai ştii, n-ai învăţat să respecţi oaspeţii? Tu n-ai să uiţi toate lucrurile acestea, tu nu înţelegi că sunt împrejurări noi şi că trebuie să găsim soluţii, să colaborăm, cam aşa i-a spus.

Şi atunci, cum era şi bâlbâit Molotov, mai cu seamă când se enerva, eu m-am şi minunat, ca un adevărat artist a întors lucrurile şi a început să vorbească un alt limbaj.

A fost o discuţie acolo între Groza şi Stalin. Groza era într-o parte şi eu în cealaltă, lângă Stalin. Era o chestiune cu o ţigară de foi. A venit oficiantul să ofere ţigări şi Groza a spus că din astea fumează Churchill[18]. Atunci Stalin ia o ţigară, o aprinde, trage un fum şi a spus că ei fumează mahorcă şi să ştiţi că va veni timpul când Churchill va dori să primească puţină mahorcă – şi i-a explicat ce este mahorca – , şi nici mahorcă n-o să-i dăm. Ah, atunci, spune Groza, vreau să iau şi eu o ţigară.

Mai interesant a fost momentul când Ghelmegeanu a cerut voie să ţină un toast. S-a ridicat şi a început aşa, că este pentru dânsul o mare cinste că face parte din asemenea delegaţie guvernamentală la aşa nivel, că este fericit că poate să ia parte la o asemenea masă (el ştia să vorbească frumos, un om inteligent). Că el deţine actualmente funcţia de ministru al problemelor pentru armistiţiu. Zice: ce paradox!

În general, oamenii când ajung în asemenea posturi doresc să funcţioneze cât mai mult în calitatea de ministru, la mine însă este o dispoziţie contrară: eu aş fi cel mai fericit om ca misiunea mea de ministru la armistiţiu să se

[18] Winston Churchill (1874-1965) – om politic britanic; lider al Partidului Conservator (1940-1955); prim-ministru al Marii Britanii (1940-1945, 1951-1955).

termine în cel mai scurt timp! Eu, zice, sunt în situaţia unui mecanic de vapor; comandantul vaporului îmi dă ordin să măresc viteza, să ridic presiunea şi să măresc viteza. Eu raportez că nu-mi ajunge combustibilul, că este pe terminate, trebuie să facem economie de combustibil, altfel vom rămâne în larg şi atunci comandantul dă ordin: ridică presiunea, ridică presiunea. Termin combustibilul, începe să scadă presiunea. Raportez comandantului că nu mai am combustibil, el spune: pune mobila pe foc, tot ce poate să ardă. Pun pe foc totul şi ridic presiunea.

În situaţia mea (şi el a pus o întrebare), ce are de făcut mecanicul? A pus mobila pe foc şi tot ce poate arde ca să menţină presiunea şi viteza, ce ar trebui să facă? Ce să propună comandantului?

Şi atunci a vrut să ridice paharul ca misiunea lui să se termine. Iată pentru ce eu doresc să se termine cât mai repede misiunea mea, a spus.

A fost un gest extraordinar de puternic, impresionant. Lui Stalin i-a plăcut, el a înţeles imediat şi nu se poate să nu-şi fi adus aminte de ce am discutat atunci când am ridicat problema că situaţia economică este gravă şi dacă s-ar putea să obţinem o reducere. I-a plăcut toastul acesta.

Tov. Şt. Voitec[19]:

Şi a zis: pentru mecanic! Când a ridicat paharul.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:

Şi atunci Stalin a dat răspuns ce să facă mecanicul. A spus ca să arunce jumătate din încărcătura vasului şi chiar la jumătate s-au tăiat obligaţiile de armistiţiu.

[19] Ştefan Voitec (1900-1984) – membru al Partidului Socialist (1918-1920), apoi al P.S.D. (1927-1948); ministru al Educaţiei Naţionale (1944-1947); a susţinut unificarea cu P.C.R.; membru al Biroului Politic al C.C. al P.M.R. (1948-1952), membru al Comitetului Executiv/C.P.Ex. (1965-1984).

Abia atunci când a venit Ghelmegeanu, cu ocazia acestei delegaţii guvernamentale în frunte cu Groza, au înţeles că trebuie să taie, că altfel plezneşte România. Puteau să arate mai multă generozitate; cu Ungaria s-au purtat altfel.

Asta a fost cu chestiunea legată de armistiţiu.

[...]

(ANIC, Fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 52/1961, ff. 15-17; reprodus şi în Dan Cătănuş, *A doua destalinizare. Gh. Gheorghiu-Dej la apogeul puterii*, Editura Vremea XXI, 2005, pp. 87-89)

8. **1946, 2-3 aprilie.** Stenograma discuţiilor la care au participat I.V. Stalin, V.M. Molotov şi G.M. Malenkov, respectiv Gh. Gheorghiu-Dej şi Teohari Georgescu, în problema pregătirii P.C.R. pentru campania electorală.

Stenograma şedinţei din 2 şi 3 aprilie 1946, un interviu (întrebări şi răspunsuri) între: Ol; Fe; Al; Cr.; N.[20]

2 aprilie 1946

Ol.: Ce probleme aveţi de discutat?

Fe.: În primul rând problema alegerilor.

[20] Ol.=V.M. Molotov; Fe.=Gh. Gheorghiu-Dej; Al.=G.M. Malenkov; Cr.=Teohari Georgescu; N.=I.V. Stalin; Ik=Anastas Mikoian. Stalin a participat doar la întâlnirea din 3 aprilie 1946. Vezi şi Nota redactată de partea sovietică pe marginea întâlnirii din 2 aprilie 1946 (doc. nr. 35 din acest volum).

Ol.: În ce stadiu vă aflaţi cu alegerile?

Fe.: Ne găsim încă în faza pregătirii alegerilor.

Ol.: Pregătirea poate să dureze mult. Pe când credeţi să faceţi alegerile?

Fe.: Aproximativ în august.

Ol.: De ce în august? Cu ce legaţi ţinerea alegerilor în august?

Fe.: Legăm alegerile în primul rând de recolta nouă şi în al doilea rând câştigăm timp suficient pentru a pregăti bine alegerile.

Ol.: Cum credeţi că mergeţi în alegeri? Pe liste comune?

Fe.: Sunt două păreri. O părere susţine să mergem uniţi în bloc guvernamental şi varianta a doua preconizează ca F.N.D. să meargă aparte şi [partidul lui Gheorghe] Tătărescu aparte, încheind însă cu dânsul un acord pentru sprijin reciproc.

Al.: Cum înţelegeţi să vă sprijiniţi cu Tătărescu în afară de bloc?

Fe.: Sprijinirea o înţelegem în sensul de a nu ne ataca reciproc şi, acolo unde întâlnim duşmanul comun, de a lupta cu forţe unite pentru zdrobirea lui. Totuşi, cu toată înţelegerea care ar putea fi stabilită sus, în practică, jos, este de prevăzut că vor exista ciocniri între aderenţii lui Tătărescu şi masele care sprijină F.N.D.

Ol.: Aveţi un program?

Fe.: Da.

Ol.: Programul pe care îl propuneţi este programul blocului?

Fe.: Sunt punctele de program propuse de Partidul nostru ca bază de discuţie cu celelalte forţe democratice, inclusiv Tătărescu.

Al.: Aţi discutat programul cu celelalte partide?

Fe.: Nu l-am pus încă în discuţie, în afară de discuţiile purtate în general cu social-democraţii. Cu Tătărescu am discutat, înainte cu două zile de a veni încoace, câteva din cele mai importante puncte de program.

Ol.: Care sunt acele puncte?

Fe.: Naţionalizarea B.N.R.[21], naţionalizarea societăţilor de asigurare, controlul principalelor bănci, controlul activităţii cartelurilor şi a asociaţiilor cu caracter de monopol.

Al.: Programul ce-l propuneţi este al Partidului?

Fe.: Da, este al P.C.R. De altfel, şi Tătărescu a făcut un proiect de program, care în realitate este un fel de apă goală. Noi nu ne-am angajat în discuţie pe chestia proiectului său, urmând să facem noi propuneri pentru a nu lăsa ca Partidul nostru să rămână în coada propunerilor lui Tătărescu.

Al.: Tătărescu a arătat proiectul său numai comuniştilor?

Fe.: Da, numai nouă.

Al.: Care este atitudinea celorlalte grupuri?

Fe.: Pozitivă. Social-democraţii sunt în principiu de acord. În ceea ce îl priveşte pe Tătărescu, am discutat numai principalele puncte. El s-a declarat de acord în fond cu naţionalizarea, dacă aceasta poate să ne aducă voturi, dar a făcut rezerve asupra oportunităţii înscrierii acestui lucru în program.

Ol.: Adică, în principiu a fost de acord cu aceste lucruri?

[21] Banca Naţională a României a fost etatizată la 28 decembrie 1946, la scurtă vreme după intrarea în funcţiune a noului parlament ales la 19 noiembrie 1946.

Fe.: Da, dar spunea că ar fi poate mai bine să facem toate acestea după alegeri, presupunând că se poate crea panică, precum şi perturbaţii de natură economico-financiară. Şi când i-am afirmat că acestea sunt puncte la care nu putem renunţa, a lăsat să se înţeleagă că ar fi dispus până la urmă ca acest lucru să se înscrie în program.

Cr.: Aceasta este în conformitate cu vechiul lor sistem. Se înscria în program tot ce aducea voturi, fără ca aceste lucruri să se realizeze după alegeri.

Ol.: Ce anume vreţi să naţionalizaţi?

Fe.: B.N.R., societăţile de asigurare; să realizăm controlul asupra altor bănci mai importante şi asupra industriilor cartelate.

Ol.: Ce industrii cartelate aveţi?

Fe.: Industria zahărului.

Cr.: Industria cimentului.

Ol.: Cimentul este la voi monopol?

Cr.: Nu, cartel.

Ol.: Calea ferată este în întregime a statului?

Fe.: Da, şi are în plus o serie de întreprinderi anexe. Statul are cam 1/3 din industrii în proprietatea sa.

Ol.: Care sunt industriile la care vă referiţi?

Fe.: De exemplu, Uzinele de Fier Hunedoara, care produc fontă, oţel şi fier. În prezent produc semifabricate, dar, dacă ar avea laminoare, ar putea scoate şi produse finite. Această întreprindere lucrează cu numai 10% din capacitatea sa. Din 5 furnale, câte are, lucrează în prezent numai unul şi acela cu capacitate redusă. Într-o situaţie similară se află şi industriile particulare. De exemplu, Reşiţa, T.N.C.[22] lucrează cu circa 35% din capacitate.

[22] Uzinele Metalurgice Titan-Nădrag-Călan, societate constituită în 1923 de industriaşul român Max Auşnit.

/**Fe.** arată care este situaţia în diverse compartimente ale industriei naţionale./

Ol.: Ce vă lipseşte?

Fe.: Cocs, material refractar şi materii prime.

Ol.: De cât cocs aveţi nevoie?

Fe.: Nu aş putea indica o cifră exactă.

Ol.: Să ne întoarcem la cele discutate. De ce legaţi chestiunea naţionalizării B.N.R. de alegeri?

Fe.: Ne-am gândit să venim la alegeri cu ceva nou. Reforma agrară am făcut-o şi după aceasta trebuie făcut un pas mai departe. Prin naţionalizarea B.N.R. lovim în baza materială a lui Brătianu[23] şi Maniu[24].

Ol.: Ce chestiuni mai importante mai aveţi?

Fe.: Tratarea problemei monarhiei în program.

Ol.: Aveţi păreri deosebite despre monarhie?

Fe.: Am ocolit această problemă. Nu am discutat-o în C.C. Această problemă ni s-a ivit aici, deoarece Tătărescu o tratează ca primul punct din programul său.

/Se citeşte formularea lui Tătărescu./

Ol.: El crede că veţi accepta propunerea lui?

Fe.: Nu am discutat cu el această chestiune.

Ol.: Credeţi că ar trebui să vorbiţi de rege în program?

[23] Constantin I.C. Brătianu (1866-1950) – om politic român, preşedinte al P.N.L. (1934-1947); aflat în domiciliu obligatoriu după 1948; arestat în mai 1950, moare în închisoarea de la Sighet în acelaşi an.

[24] Iuliu Maniu (1873-1953) – om politic român; în calitate de lider al Partidului Naţional Român din Transilvania, a avut un rol important în unirea acestei provincii cu România, la 1 decembrie 1918; preşedinte al Consiliului Dirigent al Transilvaniei (1918-1920); preşedinte al P.N.Ţ. (1926-1933, 1937-1947); prim-ministru al României (1928-1930, 1932-1933); arestat în vara anului 1947 şi condamnat la temniţă grea pe viaţă; a murit în închisoarea de la Sighet, în 1953.

Fe.: Ţinând seama că există în ţară un sentiment monarhic, că partidele „istorice" şi chiar Tătărescu bat monedă pe această chestiune, credem că ar fi bine să nu ocolim această problemă.

Ol.: Care este formularea voastră?

Fe.: În program nu am pus nimic. Aici ne-am gândit la o formulare. Ea are două variante. /Se citeşte varianta întâia./

„ ... asigurarea drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti în cadrul regimului monarhic constituţional – ca aşezământ de bază al statului democrat român."

Ol.: /Zâmbind/ Se apropie de formula lui Tătărescu.

Fe.: Ne-am gândit şi noi că sfârşitul nu merge şi de aceea am făcut varianta a doua: „Asigurarea drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti în cadrul regimului monarhic constituţional".

Al.: Credeţi că o să vă aducă voturi faptul că veţi scrie despre monarhie în program?

Fe.: Faptul că vom scrie despre monarhie nu va respinge de la noi o serie de elemente. Trebuie să socotim cu realitatea. Sentimentul monarhic mai există încă la noi.

Al.: La ţărani?

Fe.: Da, mai ales la ţară.

Al.: Atunci, în alegeri, va fi un bloc guvernamental. Dar de cealaltă parte?

Fe.: Nu aş putea să mă pronunţ. Judecând după atitudinea presei duşmane, se pare că au o linie comună. Dar nu pot spune dacă vor merge pe liste comune.

Al.: Trebuie socotit cu faptul că vor merge pe listă comună şi partidele „istorice". Sunt la ei frământări mai mari decât la voi.

Fe.: La noi nu există frământări.

Cr.: La noi există ceva fricţiuni. De exemplu, cu social-democraţii.

Fe.: Sunt ceva fricţiuni, dar nu frământări de natura celor din sânul „istoricilor". La naţional-ţărăniști sunt două grupuri, unul din jurul lui Maniu /ardelenii/ şi al doilea în jurul lui Mihalache[25].

Al.: Ce puncte aveţi în program pentru sate?

Fe.: Credite ieftine, staţii de închiriat maşini, procurarea de seminţe etc.

Ol.: Ce rezultate credeţi că veţi avea în alegeri?

Fe.: Dacă vom alcătui un front continuu al tuturor forţelor democratice, vom obţine 70-75% din voturi. /Expune problema cu prima electorală de 20%, menţionând că „istoricii" au introdus-o în 1927 şi că s-au folosit de ea atât liberalii, cât şi ţărăniştii./

Ol.: Care sunt rezultatele reformei agrare?

Fe.: Rezultatele sunt relativ bune. Au primit pământ vreo 600 000 de gospodării.

Cr.: Aproape 700 000.

Ol.: De familii?

Fe.: Da, s-au făcut însă anumite greşeli în aplicarea reformei agrare.

Ol.: Ce greşeli s-au făcut?

Fe.: Încă până la 6 martie 1945 am îndemnat ţăranii să înceapă realizarea împroprietăririi, deşi lege nu exista. Ţăranii au fost la început timizi, dar, în urma acţiunii

[25] Ion Mihalache (1882-1963) – om politic român, de profesie învăţător; a fondat Partidul Ţărănesc (P.Ţ.) după primul război mondial; devine vicepreşedinte al P.N.Ţ., în 1926, după unirea P.Ţ. cu P.N.R., condus de Iuliu Maniu; preşedinte al P.N.Ţ. (1933-1937); arestat în iulie 1947 şi condamnat apoi, în procesul din noiembrie 1947, la închisoare pe viaţă; a murit în închisoarea de la Râmnicu Sărat, în 1963.

activiştilor noştri, au început să-şi ia pământul. S-au făcut unele abuzuri, trecându-se peste cadrul prevederilor partidului nostru cu privire la repartizarea loturilor de pământ celor îndreptăţiţi la împroprietărire. /Arată diverse cazuri de abuzuri./

Al.: Aţi întărit calitatea de proprietari a ţăranilor împroprietăriţi asupra pământului? Le-aţi dat documente de proprietate?

Fe.: Am format o comisie interministerială care controlează aplicarea reformei agrare şi după control se dau titlurile.

Cr.: Nu s-a dat încă până acum niciun titlu de proprietate.

Al.: Dacă nu le daţi documente de proprietate nu vor vota cu voi.

Fe.: Împărţirea titlurilor de proprietate vrem s-o facem în cadrul campaniei electorale, ca una din măsurile de atragere a ţăranilor.

Al.: Just.

Ol.: În privinţa Ardealului sunt toţi de acord cu voi?

Fe.: Asupra acestei chestiuni Partidul şi-a fixat punctul de vedere. Considerăm problema Ardealului de Nord ca definitiv hotărâtă. Această chestiune nici nu o punem în discuţie.

Ol.: Este adevărat că Groza ar fi promis o parte din Ardealul de Nord?

Fe.: Nu am auzit despre aşa ceva. /Povesteşte despre recepţia dată de Groza în onoarea artiştilor maghiari şi despre întrebările puse de Miss Ungaria lui Groza în chestiunea Ardealului de Nord./ Faţă de noi Groza s-a pronunţat că s-ar putea discuta problema acordării unei autonomii administrative a Ardealului de Nord, în cadrul

statului român. Nu sunt sigur dacă nu le-a spus şi altora ceva în acest sens.

Ol.: Care este atitudinea lui Maniu în problema Ardealului de Nord?

Fe.: Deschis nu poate lua altă atitudine decât noi, căci s-ar compromite. Dar în realitate îl interesează mai mult ce regim va fi stabilit în România decât al cui va fi Ardealul de Nord. Atenţia lui se îndreaptă spre răsturnarea guvernului. El întreţine legături cu reacţionarii unguri. Am prins chiar unele scrisori adresate cercurilor maniste.

3 aprilie 1946

N.: În alegeri veţi merge în bloc?

Fe.: În C.C. al P.C.R. au fost discutate două variante: una – bloc guvernamental, alta – F.N.D. aparte şi Tătărescu aparte, încheindu-se pact de neagresiune.

/Fe explică de ce e nevoie ca Tătărescu, deşi nu reprezintă multe voturi, să meargă în bloc guvernamental, arătând că prin aceasta se sparge frontul burgheziei şi se înlătură pericolul ca reacţionarii să arate lista F.N.D. ca listă comunistă./

N.: Este just. Cum înţelegeţi blocul?

Fe.: Un program comun de guvernare pe patru ani, listă comună în alegeri şi repartizarea procentuală a mandatelor.

N.: Cum repartizaţi procentele în bloc?

F.: Fr. Plug. – 24%, Soc.-Dem. – 23%, P.C.R. – 21%, P.N.L. – 20%, P.N.P. – 7%, P.N.Ţ. – 5%.

N.: Armata votează?

Fe.: Nu am hotărât încă această chestiune. Ne-am gândit că, deoarece armata nu este încă curăţată de reacţionari, poate că ar fi cazul să nu voteze.

N.: Câtă armată aveţi?

Fe.: 120 000 oameni.

Ol.: Cu aviaţie, marină, grăniceri aveţi mai mult, aveţi peste 200 000.

N.: Armata nu o putem lipsi de dreptul de vot. Trebuie lucrat intens pe linia agitaţiei şi propagandei în armată, însă dreptul de vot trebuie sa li-l daţi neapărat. Femeile votează?

Fe.: Da, votează.

N.: Cu drepturi egale ca şi bărbaţii?

Fe.: Cu aceleaşi drepturi.

N.: Tineretul votează? De la ce vârstă are dreptul de vot?

Fe.: Ne-am gândit de la 18 ani în sus.

N.: Aveţi mulţi analfabeţi?

Cr.: Aproximativ 40% din populaţie.

N.: Mulţi analfabeţi. Cred că trebuie să daţi dreptul la vot de la 21 de ani în sus. Dreptul de a fi ales de la ce vârstă îl daţi ?

Fe.: De la 25 de ani în sus.

N.: E bine. Daţi dreptul de vot de la 21 de ani în sus şi dreptul de a fi ales de la 25 de ani. Aveţi lege electorală?

Fe.:Avem.

N.: Este aprobată de toate partidele? Guvernul a consfinţit-o?

Fe.: Nu am discutat-o încă în guvern.

N.: Atunci nu există lege electorală. Aveţi în platformă naţionalizarea B.N.R., aceasta este o măsură bună. Naţionalizarea societăţilor de asigurare se poate de asemenea pune. În ceea ce priveşte controlul industriilor cartelate, aceasta nu se poate face prin bănci. Controlul se poate face fie de jos în sus, cu ajutorul sindicatelor, fie de sus în jos prin numire de directori generali ai guvernului.

Se pot crea şi organe mixte. Mă îndoiesc că veţi putea face aşa ceva şi de aceea e mai bine să nu treceţi aceasta în program, ca să nu-i speriaţi degeaba. /Râde./ Tătărescu este de acord cu aceasta?

Fe.: Tătărescu este de acord cu toate aceste propuneri. El spune însă: „Dacă vreţi, putem s-o facem, dar să n-o scriem în program, ca să nu speriem lumea."

N.: Are dreptate. Faceţi controlul, dar nu scrieţi aceasta în program. Controlul îl poate face orice bancă, prin faptul că îndrumează creditele şi le acordă sau nu le acordă anumitor întreprinderi. Pentru aceasta nu trebuie lege şi nici să fie prevăzut în program. Vorbiţi în program de exproprierea pădurilor moşiereşti?

Fe.: Majoritatea membrilor C.C. au fost pentru scoaterea acestui punct din program. Când va fi nevoie, putem să facem confiscarea pădurilor, dar în program nu scriem nimic, ca să nu-i speriem.

Ol.: Totuşi, în textul programului acest punct a rămas.

N.: Nu e bine să scrieţi acest lucru. Scoateţi-l. Văd că aveţi trecut aici monopolul comerţului exterior. Aceasta nu o veţi realiza şi deci nu are nici un rost s-o treceţi în program.

Fe.: Dar putem pune chestiunea controlului şi îndrumării comerţului exterior?

N.: Acest lucru îl puteţi obţine printr-o politică vamală justă. Ridicaţi, de exemplu, vama la lămâi, dacă nu vreţi să fie importate. Coborâţi vama la obiectele ce voiţi să fie importate. Coborâţi de asemenea vama la obiectele ce vreţi să fie exportate şi dacă aveţi un interes deosebit pentru exportul unei mărfi oarecare, acordaţi prime de export. Afară de aceasta vă trebuie vameşi buni, ca să nu poată intra sau ieşi din ţară decât ceea ce doriţi. Vorbiţi de

reorganizarea şi extinderea asigurărilor sociale. Despre ce fel de asigurări este vorba? Contra boalei, contra bătrâneţei sau contra şomajului? Trebuie precizat. Asigurarea contra şomajului nu veţi fi în stare s-o realizaţi. Trebuie deci scris precis ce vreţi.

Preconizaţi în program ... „reducerea impozitelor indirecte până la anulare". Aceasta nu o veţi putea realiza. Şi noi ne-am propus-o un timp, dar n-a ieşit nimic.

Fe.: Să aduc un exemplu: O pereche de bocanci costă 150 000 lei. In această sumă impozitele şi taxele reprezintă 120 000 lei.

N.: Puteţi pune **„reducerea impozitelor indirecte"** [subl. în text], însă nu anularea lor. E nevoie de întărirea valutei, de oprirea inflaţiei. Pentru aceasta trebuie făcute economii drastice. Bugetul trebuie redus la cheltuieli.

În ceea ce priveşte ... **„stabilizarea monedei naţionale"** ..., nu prevedeţi în program prin ce mijloace vreţi să realizaţi această stabilizare şi cum vreţi s-o realizaţi, la ce curs, la cursul de astăzi? Aceasta este puţin, să treci într-un program de 4 ani menţinerea valutei la nivelul de devalorizare de astăzi. Trebuie să treceţi în program ... **„întărirea valutei"** ... Prin lichidarea treptată a inflaţiei, trebuie să ridicaţi cursul banilor. Trebuiesc făcute economii serioase: micşorarea armatei, lichidarea instituţiilor inutile. Trebuiesc produse cât mai multe mărfuri, atunci vor creşte banii în valoare.

Ce înţelegeţi prin ... **„desăvârşirea reformei agrare"**?

Fe.: Procurarea de credite ieftine pentru ţărani, staţiuni de închiriat maşini agricole, procurare de seminţe etc.

N.: Atunci este greşit formulată. Prin „desăvârşire" se poate înţelege că mai vreţi să luaţi pământ de la moşieri.

De ce să-i speriaţi degeaba, dacă nici nu aveţi această intenţie? /Râde./ Această expresie trebuie scoasă. Ideea o puteţi exprima mai bine prin fraza: **„Măsuri de ajutorare a gospodăriilor ţărăneşti"**.

Aveţi învăţământ primar obligatoriu? Aşa cum este la noi obligaţiunea pentru părinţi de a-şi trimite copiii la şcoală, sub ameninţarea amenzii? Nu scrieţi nimic în privinţa învăţământului primar obligatoriu. Trebuiesc luate măsuri severe, ca toţi copiii să înveţe şi atunci nu veţi mai avea niciun analfabet.

Cr.: Legea învăţământului primar gratuit şi obligatoriu o avem demult, dar copiii de ţărani săraci nu au posibilitatea să se ducă la şcoală. Şcolile nu au lemne. Copiii sunt goi şi desculţi şi nu pot frecventa şcolile.

N.: Da, aceasta desigur trebuie să coste bani. Trebuie să înscrieţi **„măsuri pentru asigurarea învăţământului primar general obligatoriu"**. Vorbiţi despre libertăţile cetăţeneşti. Scrieţi ... „libertatea cuvântului, libertatea scrisului etc. etc. ...". La aceasta trebuie neapărat adăugat **„Libertatea confesiunilor religioase"**.

Ce înţelegeţi prin reorganizarea armatei pe baze democratice?

Fe.: A rămas în armată un număr foarte mare de reacţionari. Armata trebuie reeducată şi reacţionarii scoşi afară din cadrele ei.

N.: Şi ei, citind acest lucru în programul vostru, vor vota bineînţeles imediat pentru blocul guvernamental. /Râde./ Aceasta nu trebuie scris în program. Degeaba produceţi panică în armată şi îi respingeţi pe militari. Curăţirea de reacţionari trebuie făcută. Orice guvern are dreptul să-şi cureţe armata, dar aceasta nu trebuie spus în programul de guvernare. Dacă vreţi, puteţi vorbi de

„întărirea armatei". În armată trebuie să existe disciplină.

În ceea ce priveşte naţionalităţile conlocuitoare, voi preconizaţi egalitatea lor. Egalitatea naţionalităţilor este o utopie. Nu se poate vorbi de egalitate între naţiuni. De exemplu, Belgia este un stat independent, dar nu se poate vorbi de egalitatea Belgiei cu Statele Unite ale Americii. Nu are nici puterea lor şi nici mijloacele lor. Dacă iei 2 oameni, nici aceia nu sunt egali, unul este mai deştept, mai capabil, mai voinic etc. Cu atât mai mult două naţiuni. Se poate însă vorbi de **„drepturi egale pentru naţionalităţile conlocuitoare"**. „Egalitate" şi „drepturi egale" nu este unul şi acelaşi lucru. /Răsfoieşte programul lui Tătărescu. Citeşte: /„Consolidarea regimului monarhiei constituţionale, ca aşezământ de bază al statului român, şi garanţia dezvoltării sale istorice." /Râde./ Şi voi sunteţi de acord cu această propunere?

Fe.: Nu. Nici nu am discutat-o cu el.

N.: Şi care este propunerea voastră?

Fe.: Noi nu am discutat în C.C. acest lucru, abia aici studiind împreună cu Cr. programul lui Tătărescu, am găsit că nu putem ocoli problema monarhiei şi am studiat şi noi posibilitatea de a trata această chestiune nu într-un punct aparte, ci indirect în legătură cu altă problemă.

N.: Să vedem propunerea voastră.

Fe.: „Asigurarea drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti în cadrul regimului monarhiei constituţionale."

N.: Ar trebui pus nu numai „asigurarea drepturilor şi libertăţilor", ci **„asigurarea regimului democratic"**. Aceasta trebuie legat de independenţa statului, ca atunci când monarhia ar ameninţa independenţa şi suveranitatea ţării, să poată fi desfiinţată de popor. /Dictează:/ **„Asigurarea regimului democratic şi a suveranităţii**

depline a statului român în cadrul monarhiei constituţionale." /Reflectează./ S-ar putea scrie: **„în cadrul"** ori **„pe baza"** sau **„pe principiile monarhiei constituţionale"**.

Ol.: **„Pe bază"** nu merge. Se apropie de formula lui Tătărescu.

N.: Cel mai bine e **„în cadrul"**.

Ol.: Ne-aţi făcut şi pe noi monarhişti. /Râde./

N.: Această formulare poate fi acceptată. Este adevărat, între monarhie şi republică este o deosebire, dar nu este aşa de mare, dacă regimul este democratic. De exemplu, în Germania hitleristă nu a fost monarhie, însă acest regim a fost mai dezastruos decât toate monarhiile. Să vedem ce mai scrie Tătărescu. /Citeşte./ „... capitalul generator de bogăţii ..." /Râde./ Da, interesant de văzut ce generator de bogăţii ar fi capitalul fără muncitori. Fără munca depusă de muncitori, capitalul nu este în stare să facă ceva. Va sta în bănci şi va mucegăi. /Lasă textele./

În privinţa ungurilor nu puteţi scrie nimic? Ungurii au la voi şcoli?

Cr.: Au şi Universitate maghiară.

N.: Da? Dar la justiţie în ce limbă se vorbeşte?

Cr.: În regiunile cu minoritate maghiară de peste 30%, se vorbesc ambele limbi: româna şi maghiara.

Ol.: Dar la instituţii, autorităţi?

Cr.: La fel. De exemplu, în Oradea Mare, oraş cu majoritate maghiară, 85-90% din funcţionari sunt unguri. Ei trebuie să cunoască însă limba română.

Ol.: Bineînţeles.

N.: Ar trebui formulat în program: **„Asigurarea dreptului pentru populaţia ungară din România de a folosi liber limba natală, a o preda în şcoli, precum şi a o folosi în justiţie."**

Cr.: Avem un statut al naţionalităţilor care cuprinde toate aceste drepturi.

Ol.: Atunci ar trebui scris: **„Aplicarea consecventă a statutului naţionalităţilor."**

N.: Ei, să vedem cum veţi merge în alegeri. Tătărescu a cerut să intre în Frontul Naţional Democrat?

Fe.: Nu, el nu a cerut-o, însă în alegeri vrea să meargă pe liste comune. Ne cere însă 30% din mandatele blocului. Bineînţeles, nu e ultimul lui cuvânt.

N.: E mult. 30% nu se poate da, daţi-i mai puţin.

Fe.: Tătărescu nu reprezintă o forţă din punct de vedere numeric, dar socotim de mare importanţă participarea lui în blocul guvernului, pentru a lovi împreună cu dânsul în partea cea mai reacţionară a lagărului advers.

N.: E just.

Cr.: Ca voturi, nu valorează mai mult de 10%. Dar ca să meargă alături de noi, am fost de acord să-i dăm 15-18%, maximum 20%.

N.: Târguiţi-vă cu dânsul, dar daţi-i mai puţin. Pentru Partid cât aţi prevăzut?

Fe.: 21%.

N.: Nu puteţi lua pentru Partid în niciun caz mai puţin decât îi daţi lui Tătărescu.

Fe.: Noi avem un număr de membri de partid în celelalte partide, aşa încât vom avea mai multe mandate.

N.: Aceasta este altă chestiune. Oficial însă, pentru lume, nu puteţi cere mai puţin. Dacă nu aţi merge în bloc şi fiecare ar merge aparte, aţi căpăta mai puţine voturi decât Tătărescu?

Fe.: Nu, am căpăta mai multe decât el.

N.: Ei, vedeţi. Atunci să creaţi o părere falsă despre forţa Partidului? În străinătate nu se cunoaşte situaţia

voastră înăuntrul celorlalte partide şi se vor trage concluzii false. Se va spune că sunteţi slabi, că sunteţi abia al treilea partid. Dar social-democraţilor cât le daţi?

Fe.: Ei au cerut 30%. Vrem să le oferim 23%.

N.: Nici lor nu e bine să le daţi mai mult decât vouă. Dacă aţi merge pe liste separate, ar lua ei mai multe voturi decât voi?

Fe.: E greu de precizat, dar cred că nu.

N.: Dacă le daţi mai mult, se va trage concluzia că recunoaşteţi că sunteţi mai slabi. Cât daţi Frontului Plugarilor?

Fe.: 24%.

N.: Lor li se poate da mai mult, este o organizaţie care cuprinde mase mari ţărăneşti. Însă nu puteţi lua mai puţin decât celelalte partide. Trebuie să mergeţi la paritate cu ei. Dacă aţi aduna procentele: 21+23+20 = 64:3 = 21 şi ceva. /După câteva momente de reflecţie:/ Daţi procente egale la cei patru participanţi mai mari. Luaţi procentele 21+23+20+24=88; 88:4=22. Daţi fiecăruia câte 22 procente şi celelalte partide, vor rămâne P.N.P. cu 7% şi P.N.Ţ. cu 5%. Vor accepta?

Fe.: Cu social-democraţii ar merge greu, ei ştiu că avem oamenii noştri şi în celelalte partide.

N.: Dacă nu vor accepta, daţi-le mai bine câteva locuri în lotul vostru. Însă oficial să fie toate patru partidele în mod egal cu câte 22%. Şi la voi în ţară nu este bine să se creadă că sunteţi mai slabi decât în realitate. Poporul nu va înţelege ce aranjamente aveţi şi vor crede că vă recunoaşteţi mai slabi decât ceilalţi. Nu trebuie creată o părere falsă despre puterea voastră.

Mai aveţi ceva întrebări?

Fe.: Avem în ţară vreo 500 000 saşi şi şvabi. Ei au fost la noi totdeauna pionierii imperialismului german şi

focarele reacţiunii. În prezent, au început din nou să ridice capul. Am vrea să-i expulzăm,

N.: Războiul s-a terminat. Acum e greu de expulzat. Ei au dreptul la vot?

Fe.: Tocmai la aceasta ne-am gândit şi noi. Am vrea să-i lipsim de dreptul de vot.

N.: Sunt cetăţeni români?

Fe.: Da.

N.: Atunci e greu să-i lipsiţi de dreptul de vot. Doar dacă aţi avea vreun motiv.

Fe.: Majoritatea din ei au fost înscrişi în Grupul Etnic German[26], organizaţie hitleristă. Am putea să le luăm acestora dreptul de vot.

N.: Aşa da, dacă aveţi această posibilitate, faceţi-o. Nu trebuie avut milă de ei. Altceva?

Fe.: Am vrea să ni se predea principalii criminali de război: Antonescu etc.; pentru a-i judeca în ţară.

N.: (către **Ol.**) N-au primit încă pe aceşti criminali? Trebuie să-i capete.

Ol.: S-a întârziat chestiunea din cauza avizului anglo-americanilor.

N.: Dă-i dracului de anglo-americani. Nu sunt oare prizonierii noştri? Trebuie trimişi în România.

Ol.: Anglo-americanii au făcut rezerve în ceea ce priveşte cazul dacă ar fi ceruţi la Tribunalul din Nürnberg.

N.: Bine, aceasta se referă la toţi criminalii de război /Către **Fe.** şi **Cr.**/. Bine, îi veţi primi.

---

[26] Grupul Etnic German – organizaţie de orientare fascistă, care a reprezentat comunitatea germanilor din Transilvania. Înfiinţată la 21 noiembrie 1940, sub conducerea lui Andreas Schmitt, organizaţia se afla sub protecţia Germaniei naziste, de care era direct dependentă. Grupul Etnic German a fost desfiinţat la 7 octombrie 1944, iar bunurile sale trecute în proprietatea statului român.

Fe.: Am vrea să discutăm chestiunea ajutorului financiar pentru alegeri.

N.: Pentru Partid?

Fe.: Da, pentru Partid.

N.: De cât aveţi nevoie?

Fe.: Am vrea să trimitem în toată ţara vreo 15 000 de activişti pentru trei luni de propagandă: mai, iunie şi iulie.

N.: De câţi bani este nevoie?

Fe.: Cca 10 miliarde pe lună.

Ol.: Se vede că cifra a fost între timp studiată mai precis. În scrisoare era vorba de 14 miliarde pe lună.

N.: Zece miliarde înseamnă: 30 miliarde în total. Avem banii aceştia?

Ol.: /După ce controlează./ Avem în total 600 milioane lei. Suma este cu totul insuficientă. Noi primim conform armistiţiului 13 miliarde lei pe lună. E vorba să reducem acum această cifră. Am putea să nu o reducem şi suma ce am fi vrut s-o reducem să le-o dăm lor. Dar şi în acest caz, am putea scoate de acolo vreo 2-3 miliarde pe lună, în nici un caz 10 miliarde.

N.: Dar dacă am cumpăra lei?

Ol.: Trebuie studiată chestiunea.

N.: Cu dolari aţi putea face ceva? Aţi putea să-i transformaţi în lei?

Fe.: Da.

N.: La ce curs?

Fe.: Oficial e 10 000 lei dolarul, dar la bursă este peste 40 000 lei.

N.: La ce curs este bine să vă dăm atunci? La cursul de 30 000 lei puteţi face faţă?

N.: Bine, atunci veţi primi un milion de dolari. Mai departe?

Cr.: În Ardealul de Nord există cetăţeni unguri aduşi acolo ca funcţionari de stat de regimul lui Horthy[27] în timpul ocupării acestei regiuni. Majoritatea din ei sunt reacţionari. Duc o propagandă şovină şi întreţin o atmosferă nesănătoasă. Am vrea să-i trimitem în patria lor.

N.: Aţi vorbit cu comuniştii ungari despre aceasta?

Fe.: Am vorbit cu câţiva tovarăşi. Ei au fost de acord cu aceasta.

N.: Am vorbit cu Rakoszi [Rákosi]. El spunea că ei se tem să ia înapoi ungurii din Cehoslovacia şi din alte ţări. Înţelegeţi-vă cu ei.

Cr.: În România au sosit din U.R.S.S. o serie de evrei care au fost în Basarabia şi Bucovina de Nord în momentul eliberării acestor regiuni de către Armata Roşie în 1940. Noi nu punem problema lor din cauză că nu sunt cetăţeni români, dar sunt elemente care se ocupă cu diverse speculaţii de bursă şi în acelaşi timp duc o propagandă ostilă Uniunii Sovietice.

Ol.: Noi nu reţinem cu forţa pe aceşti oameni şi nici nu i-am trimis la voi. Dragoste cu sila nu se face.

N.: Simpatia lor nu ne interesează.

Fe.: O serie de state, printre care şi Ungaria, au căpătat împrumuturi din partea U.S.A. [Statele Unite ale Americii]. Putem să acceptăm şi noi?

---

[27] Miklós Horthy (1868-1957) – amiral şi guvernator al Ungariei (martie 1920-octombrie 1944). În timpul regimului său, Ungaria a obţinut din partea Germaniei şi Italiei, la 30 august 1940, prin cel de-al doilea Arbitraj de la Viena (Dictatul de la Viena), nord-vestul Transilvaniei. Acest teritoriu a fost eliberat de armatele române şi sovietice în toamna anului 1944, dar Moscova nu a permis revenirea sub administraţie românească decât la 9 martie 1945, după instaurarea guvernului F.N.D. condus de Petru Groza.

N.: Dacă vă dă, luaţi. /Râde./ Însă nu acceptaţi să vă pună condiţiuni, care să atingă suveranitatea voastră. Ei au acordat polonezilor un împrumut, însă au pus condiţiuni cum şi pentru ce să-i folosească. Polonezii au răspuns politicos: că numai guvernul lor poate hotărî ce folosinţă să le dea banilor. Dacă vă vor pune şi vouă condiţiuni, răspundeţi-le în acelaşi sens. Puteţi accepta un împrumut, însă fără condiţiuni.

Fe.: Dar dacă ne dă un împrumut ca să cumpărăm de la ei maşini şi alte diverse materiale?

N.: Aceasta este altceva, se poate accepta. /Vine **Ik.**[28]/

/Fe. expune propunerea Malaxa[29] pentru crearea unei societăţi româno-sovieto-americane pentru fabricarea de tractoare./

[28] A.I. Mikoian (1895-1978) – membru al Biroului Politic (Prezidiului) C.C. (1935-1966); comisar al poporului pentru industria alimentară al U.R.S.S. (1934-1938): vicepreşedinte al Consiliului Comisarilor Poporului (Consiliul de Miniştri) al U.R.S.S. (1937-1955): comisar al poporului pentru comerţul exterior al U.R.S.S. (1938-1949); ministrul comerţului (1953-1955); prim-vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri (1955-1957, 1958-1964); vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri (1957-1958); preşedinte al Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. (1964-1965).

[29] Nicolae Malaxa (1884-1965) – mare industriaş român din perioada interbelică. A fost un apropiat al regelui Carol al II-lea, prin intermediul căruia a obţinut mari comenzi de stat pentru concernul său industrial, din care făceau parte: Fabrica de material rulant (Uzinele Malaxa – redenumite după 1948 Uzinele „23 August") şi Fabrica de ţevi din oţel fără sudură din Bucureşti (după 1948, „Republica"), Uzinele şi Domeniile de Fier din Reşiţa (U.D.R.), Tohan Zărneşti ş.a. Pentru colaborarea cu Mişcarea legionară, regimul Antonescu i-a confiscat în 1941 aceste uzine. Ulterior, Malaxa a sprijinit financiar şi Partidul Comunist, ceea ce i-a atras o anumită simpatie din partea guvernului Groza. După

N. şi **Ik.** /sunt de acord. Vor participa şi ei. Rămâne să se studieze chestiunea şi să se facă propuneri concrete./

N.: Veţi produce tractoare pe roţi sau pe şenile?

Fe.: Nu am hotărât încă această chestiune.

N.: Noi am avut la început tractoare Ford pe roţi. După aceea McKormick /International/ şi acum producem în 4 fabrici tractoare cu şenile. Tipul Ford să nu-l produceţi, că n-a dat rezultate bune. Noi folosim tractoare pe şenile, pentru că avem lanuri întinse. Pentru voi cred că ar fi cel mai potrivit, având în vedere gospodăriile voastre care nu trec de 50 ha, tractorul McKormick. În sfârşit, veţi vedea.

Fe.: Ni s-a propus construirea unei fabrici de celuloză din papură în Delta Dunării.

N.: Noi facem din lemn şi finlandezii la fel. Din papură iese celuloză bună. Puteţi accepta această propunere.

Cr.: Au venit propuneri din partea Frontului Plugarilor / în special Groza / de a transforma în partid această organizaţie.

N.: Mai aveţi şi alte partide ţărăneşti?

Cr.: Partidul Naţional-Ţărănesc al lui Maniu şi cel al lui Anton Alexandrescu.

N.: Puteţi să-l numiţi **Partidul Plugarilor Muncitori,** ca să se deosebească de partidul culacilor lui Maniu. La fel este şi în Polonia. Există partidul ţărănesc al lui Mikolajczyk[30], în care intră toţi culacii şi

naţionalizarea ultimelor sale proprietăţi, în iunie 1948, Malaxa a fost păstrat de guvern în calitate de consultant specialist. Cu prilejul unei deplasări la Viena a refuzat să se mai întoarcă în ţară, emigrând apoi în Statele Unite.

[30] Stanislaw Mikolajczyk (1901-1966) – om politic polonez; lider al Partidului Ţărănesc; după moartea generalului Sikorski, devine

există partidul plugarilor muncitori. Acestui partid trebuie să-i daţi toată atenţia şi să trimiteţi acolo 2-3 conducători din cei mai puternici şi mai bine pregătiţi, ca să poată stăpâni situaţia. Acest lucru merită orice efort, căci are o importanţă foarte mare. Trimiteţi pe cei mai buni şi mai tari.

Fe.: /Arată diagramele economice, care dovedesc foarfecile tot mai mari între producţie pe de o parte şi preţuri pe de altă parte. În acelaşi timp, salariile sunt complet insuficiente, iar mărfurile extrem de puţine./

N.: Această situaţie este caracteristică pentru inflaţie. Trebuiesc făcute economii drastice. Reduceţi armata. Afară de aceasta trebuie un ministru de Finanţe puternic şi priceput.

Fe.: Dacă la reorganizarea cabinetului ni se oferă Ministerul Economiei Naţionale, putem să-l acceptăm?

N.: Aveţi cadre pregătite?

Fe.: Avem cadre destul de bine pregătite.

N.: În cazul acesta puteţi să-l luaţi.

Cr.: În timpul lui Rădescu forţele poliţiei erau de 80 000 de oameni. Înainte de 6 Martie efectivul lor a fost redus la 30 000 oameni. În prezent nu se poate face faţă situaţiei cu un efectiv atât de redus.

N.: 80 000 era extrem de mult. Puteţi mări efectivul la 40 000 de oameni. Ce efectiv aveţi în armată?

Cr.: 120 000.

Ol.: Cu celelalte forţe, aviaţie, marină şi grăniceri, aveţi peste 200 000. Aceste efective vor trebui reduse.

Cr.: Regele se opune.

---

prim-ministru al guvernului polonez aflat în exil, la Londra (1943-1944); ministru al Agriculturii şi vicepremier al guvernelor de coaliţie din 1945-1947; după 1947, în exil în S.U.A.

N.: Trebuie să-i arătaţi că nu sunt mijloace şi că în situaţia actuală de inflaţie este necesar să se facă această reducere. Regele are listă civilă?

Fe.: Da.

N.: Cât are pe lista civilă?

Cr.: Nu ştim exact. În tot cazul, aceasta nu contează prea mult pentru el, este unul din cei mai bogaţi moşieri din ţară. Are moşii întinse.

N.: În timpul reformei agrare n-au fost atinse pământurile lui?

Cr.: Nu.

N.: Şi el nu a fost atât de generos să împartă singur pământul la ţărani?

Cr.: Nu a fost de loc generos.

(ANIC, Fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 28/1946, ff. 1-16; publicat şi în *Istoria comunismului din România. Documente perioada Gheorghe Gheorghiu-Dej (1945-1965)*, volum editat de Mihnea Berindei, Dorin Dobrincu, Armand Goşu, Humanitas, Bucureşti, 2009, pp. 47-59)

9. **1961, 30 noiembrie – 5 decembrie.** Fragment din Darea de seamă a delegaţiei C.C. al P.M.R. care a participat la Congresul al XXII-lea al P.C.U.S., în care Gheorghiu-Dej menţionează discuţiile care au avut loc după 6 martie 1945 în P.C.R. în privinţa colaborării cu Gh. Tătărescu şi discuţia pe care a avut-o cu Stalin în acest sens.

[...]

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:

Sigur că nu era numai ea singură [Ana Pauker], erau şi cei de la Comisia Aliată de Control. Erau la anumite eşaloane păreri din acestea şi au început să mă combată că eu iau în braţe pe Tătărescu. Spuneau, ce reprezintă Tătărescu ca forţă politică, nimic. Dar, ce ne trebuie, spuneam eu, o forţă politică mare. Nouă ne trebuie acum doar din punct de vedere al opticii interne şi externe. Mai cu seamă să nu i se poată spune guvernului că este un guvern comunist şi ca să vorbim aşa între noi, acoperindu-ne cu această forţă insignifiantă, să alcătuim un guvern cu Tătărescu în care burghezia să fie reprezentantă prin acest partid slab, decât cu naţional-liberalii bătrâni şi cu naţional-ţărăniştii care reprezentau o forţă politică serioasă. Atunci şi noi am manevrat. În fiecare etapă în luptă trebuie să schimbi tactica, când bagi cavaleria, când bagi artileria, unde trebuie trimiţi infanteria ş.a.m.d.

Am militat deci pentru această formulă care s-a realizat la 6 Martie 1945. Întâi făceau obiecţie că este o forţă politică slabă, că nouă ne trebuie o forţă politică tare, că este imoral şi mi-a amintit, că, uite Tătărescu a fost

preşedinte, a fost ministru de Interne, istoria cu Tatar Bunar, că tu ai stat în închisoare ş.a.m.d. Da, am stat în închisoare, este adevărat, dar eu n-am să privesc din punct de vedere sentimental. Sunt interese superioare în joc, nu pot să privesc ca un om îngust. Consider că trebuie realizată o asemenea formulă cât mai grabnică, cât mai bine şi la urma urmei cât de moral este Maniu, Partidul Naţional Ţărănesc şi Brătienii. Noi îi cunoaştem, că am avut relaţii cu dânşii, în tot timpul ne-am frecat de ei. Pentru consolidarea forţelor, acesta a fost un moment tactic extraordinar, pentru că ne-a permis să mergem spre putere fără vărsare de sânge.

Noi aveam în capitală peste 40 de mii de oameni înarmaţi până în dinţi, puteam să luăm puterea în orice moment şi rapid, cu câteva focuri de puşcă, dar totuşi s-ar fi răsfrânt negativ. Era în timpul războiului, nu se putea face lucrul acesta şi am găsit calea aceasta paşnică. Hai să-l luăm în căruţă cu noi pe Tătărescu, să ne întărim poziţiile în guvern, să ne lărgim poziţiile, să ne consolidăm, să creăm condiţiile pentru a face un pas mai înainte şi când ne-am întărit şi am creat acel număr de condiţii care ne-ar permite să luăm puterea, atunci luăm de fundul pantalonilor pe Tătărescu, îl dăm jos din căruţă şi mergem noi mai departe. Dar nu e clar, [nu] este aşa de simplu! N-au fost de acord, a trebuit să mergem la Moscova. Cu toate că noi îl discutăm pe Stalin despre greşelile lui[31], Stalin a văzut bine lucrurile.

Când am mers la Moscova, acolo n-am spus că am rămas singur, am spus că uite, sunt două păreri, nici măcar

[31] Cu prilejul Congresului al XX-lea al P.C.U.S., din octombrie 1961, Nichita Hruşciov a dat semnalul unei noi campanii de destalinizare. La această campanie a aderat şi conducerea P.M.R., cu ocazia plenarei C.C. din 30 noiembrie – 5 decembrie 1961.

n-am vrut să arăt cine are părerea cutare sau cutare, dar ei au înţeles. Fără îndoială au înţeles.

Când m-am urcat în avion spre Moscova, am fost chemat de Susaikov deoparte: „Uite, tovarăşe Gheorghiu, nu vreau să vă influenţez, dar vă rog un lucru, să prezentaţi în mod obiectiv şi complet cele două poziţii". Zic, tovarăşe Susaikov, credeţi că o să fac altfel, este în interesul nostru să le prezint. Dar dacă punctul meu de vedere este greşit? Şi aşa am şi făcut. Sigur, când povesteam, acolo, descriam planul acesta tactic şi momentele prin care are să treacă, pentru că făceam anumite evaluări. Stalin zicea: *pravilno*, *pravilno*[32]. Pe urmă, când am ajuns la chestia asta cu morala, au început să râdă ei toţi acolo cu hohote, ce e asta cu morala, care morală, cu cât sunt mai morali ceilalţi. Exact ce spuneam şi noi aici, şi până la urmă sigur că a fost acceptat punctul de vedere care l-am prezentat atunci.

Mulţi nu ştiu cum s-au întâmplat toate istoriile acestea, abia acum vorbim noi despre ele, pentru că ne-am gândit că poate o să zică lumea că ne lăudăm. Dar nu e nicio laudă, la urma urmei noi suntem foarte bucuroşi că în sfârşit partidul, activul nostru de partid s-a orientat just în împrejurările cele mai complexe ale evenimentelor din vremea aceea.

(ANIC, Fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 53/1961, vol. I, ff. 107-109; reprodus şi în Dan Cătănuş, *A doua destalinizare. Gh. Gheorghiu-Dej la apogeul puterii*, Editura Vremea XXI, 2005, pp. 153-155)

[32] Just, just (lb. rusă).

10.

1947, 2 februarie. Stenograma discuţiei lui I.V. Stalin cu Gh. Gheorghiu-Dej şi A. Pauker cu privire la situaţia din Partidul Comunist Român, relaţia cu partidele politice aliate şi restituirea unor plăţi către U.R.S.S. pe care România le făcea în contul Convenţiei de Armistiţiu.

Moscova

2 februarie 1947
ora 21.00
SECRET

Participă: tovarăşii Molotov, Kavtaradze[33], ambasadorul U.R.S.S. în România, general-colonel Susaikov[34], maiorul Şkoda (translator)

După felicitarea cu ocazia victoriei înregistrate la alegerile din România, **tov. Stalin** îl întreabă pe **Dej** cu se ocupă acum Partidul Comunist Român.

Dej răspunde că pe linie de partid partidul comunist procedează la verificarea cadrelor, promovează oamenii care s-au afirmat la alegeri şi intenţionează să desfiinţeze comitetele regionale, lăsând doar comitetele judeţene, legate direct de C.C.

Tov. Stalin îl întreabă pe Dej dacă sunt divergenţe în cadrul Biroului Politic al Partidului Comunist Român şi dacă există, în ce constau acestea şi care sunt cauzele lor.

[33] Serghei I. Kavtaradze – ambasador al U.R.S.S. în România (1945-1952).

[34] Ivan Z. Susaikov – general-colonel sovietic, locţiitor al preşedintelui Comisiei Aliate (Sovietice) de Control în România.

Dej răspunde că, la drept vorbind, printre conducătorii Partidului Comunist Român nu sunt divergenţe serioase, dar că a fost cazul lui Pătrăşcanu[35], care, fiind jignit de faptul că nu a fost ales în cadrul Secretariatului C.C. şi a fost supus unei critici aspre, a vrut să demisioneze şi să părăsească guvernul. Ulterior şi-a recunoscut greşelile şi a promis să nu le repete. Peste un anumit timp însă, Pătrăşcanu a rostit o cuvântare la Cluj, îndreptată împotriva ungurilor care trăiesc în Transilvania, adică discursul lui a fost îmbibat de un spirit naţionalist românesc[36]. Ulterior, Pătrăşcanu a explicat că prin aceasta a intenţionat să-i atragă pe românii care trăiesc în Transilvania de partea guvernului Groza, considerând că acest lucru va avea o mare importanţă, deoarece românii reprezintă majoritatea în Transilvania. Dej spune că în această chestiune Partidul Comunist Român a adoptat o poziţie justă, a dat explicaţiile corespunzătoare şi l-a obligat pe Pătrăşcanu să renunţe la aceste idei nesănătoase. Pătrăşcanu s-a supus, cu toate acestea a rămas nemulţumit.

Tov. Stalin îl întreabă pe Dej dacă în Partidul Comunist Român au fost alte divergenţe şi dacă corespund

[35] Lucreţiu Pătrăşcanu (1900-1954) – membru al P.C.d.R. din 1921, de profesie avocat; a făcut parte cu intermitenţe din conducerea partidului; în 1933-1934 a fost reprezentant al P.C.d.R. la Comintern; arestat de mai multe ori în perioada ilegalităţii; a participat din partea P.C.d.R. la organizarea loviturii de stat de la 23 august 1944; membru în guvernele Sănătescu şi Rădescu, iar după 6 martie 1945 a deţinut portofoliul Justiţiei; arestat în aprilie 1948, a fost condamnat la moarte, în urma unui proces sumar, şi executat în 16/17 aprilie 1954.

[36] Cuvântarea rostită în calitate de ministru al Justiţiei la 8 iunie 1946 a fost considerată de Biroul Politic, la 22 iunie 1946, drept o deviere de la linia partidului în problema naţională; a fost criticat că nu a luat atitudine şi împotriva „şoviniştilor români"; i s-a reproşat că ar fi acţionat contrar instrucţiunilor primite din partea Biroului Politic.

realităţii zvonurile care i-au parvenit, cum că în Partidul Comunist Român există un asemenea curent care ar dori ca în partid să fie numai români, adică, vorbind concret, ca Ana Pauker şi Luca, care nu sunt români după naţionalitate, să nu poată ocupa posturi de conducere în partid. **Tov. Stalin** subliniază că în acest caz partidul va deveni din partid social, de clasă, un partid de rasă. Dacă acesta îşi va păstra caracterul său social, de clasă, atunci se va dezvolta şi se va întări, dacă însă va căpăta un caracter de rasă, va pieri inevitabil.

Dej răspunde că în partid nu există un asemenea curent, că au fost, este adevărat, unele luări de poziţie în acest sens (Vidan-Cluj [?]), dar că acesta nu este un fenomen general în partid.

Tov. Stalin spune că dacă aşa stau lucrurile, atunci este bine.

Tov. Stalin întreabă care este colaborarea în cadrul Blocului [Partidelor Democratice][37].

Dej răspunde că în cadrul Blocului Partidelor Democratice continuă colaborarea, dar că social-democraţii au o aripă de dreapta care încearcă să creeze greutăţi în această problemă. Încercări asemănătoare întreprind şi liberalii.

Tov. Stalin subliniază că în faţa comuniştilor români se va pune sarcina de a lucra pentru întărirea poziţiilor proprii şi pentru slăbirea celorlalte partide care intră în bloc. În accepţiunea comuniştilor, aliat înseamnă frate; în accepţiunea partidelor burgheze însă, fiecare aliat

[37] Blocul Partidelor Democratice – alianţă electorală condusă de P.C.R., înfiinţată la 17 mai 1946. În componenţa alianţei au mai intrat Partidul Social Democrat, Frontul Plugarilor, Partidul Naţional Popular, Partidul Naţional Ţărănesc-Alexandrescu şi Partidul Naţional Liberal-Tătărescu.

de azi este considerat ca un posibil adversar de mâine. De aceea, pentru a nu pierde şi a nu ajunge naivi, comuniştii români trebuie să înceapă această muncă de răspundere.

Dej spune că alegerile au arătat forţa reacţiunii care s-a întărit îndeosebi la sate şi are o mare influenţă printre ţărani.

Tov. Stalin menţionează că trebuie acordată o deosebită atenţie cuceririi ţărănimii, că trebuie gândit la crearea unui partid al ţărănimii muncitoare şi să fie opus acest partid chiaburimii. **Tov. Stalin** subliniază că Maniu este puternic deoarece nu s-a acordat suficientă atenţie luptei împotriva chiaburilor, deoarece nu a fost explicată suficient importanţa acestei lupte, nu au scindat satul. De aceea ţăranii nu văd diferenţa între partidele ţărăneşti existente în România. Atunci când în fiecare comună ţăranii săraci şi mijlocaşii vor acţiona împotriva chiaburilor, atunci ţăranii vor înţelege cine sunt duşmanii lor şi de ce este necesară această luptă împotriva chiaburilor.

Tov. Stalin face o paralelă cu Polonia, unde partidul lui Mikolajczyk devine partid al ţăranilor-chiaburi, deoarece elementele muncitoare pleacă din acesta.

Pauker spune că crearea unui partid al ţăranilor muncitori ar duce la un conflict cu Groza.

Dej subliniază că planul consta ca la început întreaga lovitură să fie orientată spre zdrobirea lui Maniu, iar apoi, spre lupta cu Tătărescu şi alte partide care intră în componenţa B.P.D. Dej spune că trebuiau excluşi chiaburii din partidul Frontul Plugarilor şi atraşi acolo ţăranii săraci.

Tov. Stalin menţionează că pentru aceasta trebuie să se asigure de acordul conducătorilor Frontului Plugarilor şi în primul rând al lui Groza.

Pauker confirmă că Groza, Zărone[38], Miklo Bella [Miron Belea][39] şi alţi lideri ai Frontului Plugarilor nu vor accepta acest lucru.

Tov. Stalin spune că trebuie să se treacă cu mai mult curaj la lupta împotriva chiaburimii şi că aceasta va întări numai poziţiile comuniştilor la sate.

Pauker arată că Partidul Comunist Român numără acum 200 mii de oameni din mediul ţărănesc.

Tov. Stalin întreabă dacă aceştia îşi plătesc cotizaţiile de membri şi dacă înţeleg ce înseamnă să fii membru al partidului comunist.

Pauker răspunde că nu toţi plătesc cotizaţiile de membri şi că munca de lămurire în rândul acestora este dusă destul de slab.

Trecând la problemele cu caracter economic, **Dej** spune că Partidul Comunist Român a făcut un pas curajos înainte, asumându-şi răspunderea pentru starea economică a ţării.

Tov. Stalin menţionează că acesta a fost un pas foarte curajos şi că el personal nu s-ar fi decis pentru aceasta.

Dej spune că oricum comuniştii răspund de economia ţării, deoarece au majoritatea în parlament şi guvern.

Tov. Stalin întreabă dacă comuniştii români îl consideră şi pe Groza comunist.

Pauker răspunde negativ.

---

[38] Romulus Zăroni (1906-1982) – membru al conducerii Frontului Plugarilor; ministru al Agriculturii şi domeniilor (6 martie 1945-30 noiembrie 1946), ministrul Cooperaţiei (1 decembrie 1946-14 aprilie 1948), membru al Prezidiului M.A.N. (1948-1953, 1957-1961).

[39] Miron Belea (1902-?) – secretar general al Frontului Plugarilor (1945), vicepreşedinte al Adunării Deputaţilor (1946-1948).

Susaikov declară că Groza este gata în orice minut să intre în partid.

Tov. Stalin spune că atunci acesta va dori să fie liderul Partidului Comunist Român.

Pauker subliniază că Groza are asemenea idei, că Groza visează să devină chiar conducătorul tuturor ţărilor balcanice şi se consideră factorul hotărâtor.

La întrebarea **tov. Stalin** în ce constă rugămintea privind ajutorul economic, **Dej** enumeră următoarele probleme: 1) acordarea unui împrumut României sub forma livrărilor de mărfuri şi maşini în sumă de 82 milioane dolari; 2) revizuirea problemei preţurilor, potrivit articolului 12 [din Convenţia de Armistiţiu] (la 1 aprilie şi după 1 aprilie); 3) vărsarea sumelor cheltuite potrivit articolului 10 în contul articolului 11 al Convenţiei de Armistiţiu; acordarea unui ajutor bănesc Partidului Comunist Român. Dej spune că problema articolului 12 o pune sub formă de rugăminte şi nu o fundamentează juridic.

Molotov respinge această declaraţie a lui Dej. El se referă la două documente care au fost înmânate de către Dej lui Vîşinski şi din care rezultă clar că guvernul român se consideră îndreptăţit să conteste hotărârea adoptată în conformitate cu articolul 12 de către guvernul sovietic şi învinuieşte guvernul sovietic de reţinerea pe nedrept de la guvernul român a sumelor legate de reparaţii şi restituţii.

Molotov explică poziţia incorectă a guvernului român în problema cheltuielilor de ocupaţie, adică a cheltuielilor pentru întreţinerea Armatei sovietice în România. Din punct de vedere juridic, starea de război dintre Uniunea Sovietică şi România va lua sfârşit în momentul în care tratatele de pace vor fi ratificate de către cele trei mari puteri. După aceasta, Uniunea Sovietică va

întreţine pe contul său trupele care se vor afla în România pentru paza comunicaţiilor cu Austria. Românii încearcă însă să demonstreze că au fost obligaţi să întreţină trupele sovietice numai până în momentul încetării acţiunilor militare. De aceea ei cer ca toate cheltuielile în baza articolului 10 să fie considerate în contul articolului 11 şi indică o sumă de 160 milioane dolari.

Dej spune că nu consideră acest document oficial, că l-a dat „doar aşa" şi că îl ia înapoi.

Molotov îi arată lui Dej că odată ce documentul a fost dat, şi nu este exclus ca acesta să fie cunoscut lumii întregi, trebuie să i se dea un răspuns.

Tov. Stalin este de acord că trebuie dat un răspuns, iar apoi să se pună problema reducerii celor 300 miliarde lei potrivit articolului 12.

Pauker aduce la cunoştinţa tov. Stalin că americanii sunt de acord să transmită românilor 45 de mii de vagoane de grâu şi porumb cu condiţia ca guvernul român să declare public că acesta ia aceste cereale doar pentru populaţia română şi că garantează plata acestor cereale cu aur şi va face, de asemenea, o declaraţie cu privire la aurul german.

Dej şi **Pauker** roagă un răspuns.

Tov. Stalin spune că trebuie acceptate cererile americanilor, întrucât cerealele sunt necesare populaţiei. El subliniază că atunci când Uniunea Sovietică a avut posibilitatea a dat împrumut românilor cereale, refuzând să primească aurul pe care îl oferise Tătărescu. Acum însă Uniunea Sovietică nu poate da României cereale din pricina recoltei proaste din acest an.

Tov. Stalin este de acord ca Dej să fie ajutat cu specialişti, finanţişti şi economişti şi sfătuieşte să se pregătească pentru reforma monetară prin emiterea de bani

noi în schimbul celor vechi. El sfătuieşte ca această acţiune să fie făcută după recoltat.

Tov. Stalin subliniază că această acţiune are o mare însemnătate, va lovi în capitalişti şi grupurile financiare, dar va întări situaţia leului şi va da posibilitate clasei muncitoare să aibă un salariu ferm. Valuta în cădere duce la sărăcirea clasei muncitoare, iar capitaliştilor români le convine să ducă ţara la ruină, pentru a submina blocul [Partidelor Democratice], îndeosebi partidul comunist.

A consemnat maiorul Şkoda.

Consemnarea a fost văzută şi corectată de S. Kavtaradze.

(*Vostocinaia Evropa v dokumentah rossiiskih arhivov. 1944-1953*, Tom I: *1944-1948* [Europa de Est în documente din arhivele ruseşti, 1944-1953, vol. I: 1944-1948], Academia Rusă de Ştiinţe, Institutul de Slavistică şi Balcanistică, Centrul de păstrare şi studiere a documentelor de istorie contemporană, Arhiva de Stat a Federaţiei Ruse. Colegiul de redacţie: candidat în ştiinţe istorice T.V Volokitina, dr. în ştiinţe istorice T.M. Islamov, dr. în ştiinţe istorice G.P. Muraşko (redactor responsabil), dr. în ştiinţe istorice A.F. Noskova, L.A Rogovaia, Sibirskii Hronograf, Moscova-Novosibirsk, 1997, pp. 564-568)

11.

1947, 4 februarie. Informare a maiorului Şkoda despre impresiile relatate de Gh. Gheorghiu-Dej în urma întâlnirii acestuia din 2 februarie cu I.V. Stalin[40].

Moscova

4 februarie 1947
SECRET

La 4 februarie 1947 l-am însoţit pe Dej la Ministerul Afacerilor Externe al U.R.S.S., unde trebuia să ia legătura prin VC (Vîsşaia Ceastota - legătură telefonică de înaltă frecvenţă - n.n.) cu Bucureştiul.

Pe drum, Dej a început să-şi expună impresiile despre discuţia avută cu Stalin[41].

Dej consideră că întreaga discuţie nu a avut un caracter coerent. Vina şi-o asumă, declarând că totdeauna când se află în faţa lui Stalin simte că se pierde, „îşi pierde capul".

Dej a spus că se simte deprimat şi din pricina conţinutului discuţiei.

El a fost tulburat de abordarea directă privind curentul naţionalist din interiorul Partidului Comunist Român. Dej ar fi dorit să ştie cine anume l-a informat pe tov. Stalin despre aceasta. Mi-a pus chiar întrebarea dacă

[40] Trimisă lui I. Stalin, V. Molotov, A. Vîşinski, S. Kavtaradze (nota ediţiei ruse).

[41] Vezi documentul anterior.

eu nu ştiu cumva cine a făcut aceasta. Eu am răspuns negativ.

Dej a enunţat ideea că în ţară există un curent antisemit şi că nu se poate să nu se ia în considerare acest lucru. Cu toate acestea, a continuat el, aceasta nu înseamnă că noi vom promova o politică naţionalistă în partidul nostru.

Asupra lui Dej a produs o mare impresie interpretarea dată de Molotov notelor[42] sale şi faptul că tov. Stalin a spus: „Ungurii şi austriecii nu ne-ar fi scris o asemenea chestie". În această problemă, Dej mi-a spus că a făcut nu numai o greşeală, ci şi o prostie, deoarece s-a pus într-o situaţie neplăcută şi „a înfuriat asemenea oameni ca Stalin şi Molotov". Continuând, Dej a subliniat că nu s-a gândit că acestor note le va fi acordată o asemenea importanţă şi că el le-a dat „aşa, pur şi simplu, ca informaţie", nu a avut în vedere că aceste memorii pot să se transforme în documente semioficiale[43].

[42] Este vorba despre notele lui Gh. Gheorghiu-Dej adresate lui A. Vîşinski, în care erau expuse două rugăminţi. Una avea în vedere revizuirea, în sensul micşorării - a datoriei privind despăgubirile, prin livrarea de mărfuri româneşti - a pagubelor provocate Uniunii Sovietice de către România în anii războiului şi care nu a fost satisfăcută de partea sovietică. Guvernul sovietic a respins şi cea de-a doua rugăminte a României privind „includerea în suma reparaţiilor a cheltuielilor suportate de guvernul român pentru întreţinerea trupelor sovietice în perioada începând din iulie 1945 până în ianuarie 1947" (nota ediţiei ruse).

[43] Impresiile lui Dej în urma întâlnirii cu I.V. Stalin contrastau radical cu aşteptările sale. La 25 ianuarie 1947, translatorul militar, maiorul Şkoda, i-a comunicat lui A.P. Vlasov, director adjunct al Direcţiei Ţari Balcanice din M.A.E. al U.R.S.S., despre discuţia cu Dej, din care rezulta că liderul român conta ca pe parcursul discuţiei să soluţioneze multe probleme economice şi financiare. În raportul lui Şkoda se spunea, printre altele: „Dej va cere utilaje, strunguri în special pentru atelierele de căi ferate, semifabricate şi ceva materii prime... Potrivit declaraţiilor lui Dej, acesta îi va arăta tov. Stalin că i se adresează în calitate de prim secretar al Partidului Comunist Român şi că, dacă nu va primi acest ajutor, situaţia lui şi situaţia Partidului Comunist Român va deveni critică. Dej este într-o stare foarte bună şi consideră că întâlnirea sa cu tov. Stalin îi va da o satisfacţie deplină". (nota ediţiei ruse).

În încheiere, Dej a spus că se teme foarte mult de situaţia care se va crea în ţară după semnarea şi ratificarea tratatelor de pace. După spusele sale, există deja date care ilustrează faptul că maniştii ridică capul în ţară şi că nu este exclusă constituirea – după ratificarea tratatului de pace – a unui bloc al regelui cu maniştii. În acest caz, regele poate cere chiar demisia guvernului.

Dej a spus că va încerca să expună aceste idei unuia dintre conducătorii sovietici înaintea plecării sale în România.

Maior Şkoda

(*Sovetskii faktor v Vostocinoi Evrope. 1944-1953*, Tom 1: *1944-1948. Dokumentî* [Factorul sovietic în Europa de Est, 1944-1953, vol. I: 1944-1948, Documente], Academia Rusă de Ştiinţe, Institutul de Slavistică, Serviciul arhivistic federal al Rusiei, Arhiva de Stat a Federaţiei Ruse, Arhiva de Stat Rusă de Istorie Social-Politică. Colegiul de redacţie: dr. T.V. Volokitina (redactor responsabil), dr. G.P. Muraşko, dr. O.V. Naumov, dr. A.F. Noskova, T.V. Ţarevskaia, ROSSPEN, Moscova, 1999, pp. 402-403)

12. **1947, 10 februarie.** Notă de convorbire a lui I.V. Stalin cu Gh. Gheorghiu-Dej cu privire la politica economică a guvernului României şi situaţia din P.C.R.

Moscova

10 februarie 1947
orele 19.20
SECRET

Participă: tovarăşii Molotov, Mikoian, Susaikov, Şkoda (interpret).

Tov. Stalin întreabă dacă s-a efectuat schimbul de scrisori despre care a fost vorba la întâlnirea precedentă[44].

Dej răspunde afirmativ.

Tov. Stalin îl întreabă pe Dej despre structura organizatorică şi atribuţiile Ministerului Economiei Naţionale a României.

Dej spune că Ministerul Economiei Naţionale conduce în România întreaga industrie, precum şi comerţul interior şi exterior. Toate marile acţiuni ale Ministerului Economiei Naţionale sunt aprobate de Consiliul Economic Superior al României, căruia îi sunt subordonate toate ministerele economice ale ţării, adică Ministerul Economiei Naţionale, al Finanţelor, Minelor şi Petrolului etc. Proiectele aprobate de Consiliul Economic Superior sunt supuse aprobării Consiliului de Miniştri. În fruntea Consiliului Economic Superior se află Dej.

[44] Vezi discuţia din 2 februarie 1947.

Tov. Stalin menţionează că, aflându-se în fruntea Consiliului Economic Superior şi a Ministerului Economiei Naţionale, Dej „se supune lui însuşi".

Dej spune că în viitorul apropiat va prezenta guvernului spre aprobare legea privind reorganizarea Ministerului Economiei Naţionale şi legea care organizează direcţiile economice pe ramuri.

Tov. Stalin întreabă ce vor reprezenta aceste direcţii şi dacă vor avea dreptul să stabilească preţurile.

Dej răspunde că fiecare direcţie se va ocupa de toate problemele care privesc ramurile respective ale industriei. Direcţiile vor prezenta ministrului propunerile lor. Dej spune că o asemenea direcţie există pe lângă industria textilă românească şi dă rezultate bune în muncă. Aceasta ajută guvernul să efectueze controlul asupra întreprinderilor particulare.

Tov. Stalin spune că în România comuniştii şi-au asumat posturile cele mai de răspundere şi grele din economia românească. Lor li s-a părut că au cucerit aceste posturi de la burghezie, dar, de fapt burghezia română le-a transmis în mod conştient aceste ministere, deoarece cunoştea aceste greutăţi şi a dorit să-i compromită pe comunişti. Comuniştilor români li se pare că ei conduc aceste ministere, dar în fapt lucrurile nu stau aşa, deoarece este dificil sau cu totul imposibil să conduci atunci când nu ai materii prime, mijloace de producţie şi rezerve, când nu poţi stabili preţurile pe piaţă. Acum, sarcina principală a comuniştilor români este aceea de a promova o reformă monetară cât mai pregătită, pentru a da ţării o valută forte, care să valoreze. Fără aceasta totul va fi în zadar.

Dej răspunde că pregătirea pentru această măsură foarte importantă se desfăşoară.

Tov. Stalin răspunde că Dej trebuie să vorbească deschis, sincer. În România nu a început pe fond pregătirea pentru acest lucru, iar Dej raportează contrariul.

Dej roagă să fie ajutat cu specialişti-economişti.

Tov. Stalin promite să delege pentru ajutor asemenea specialişti, dar subliniază că aceşti oameni trebuie ca la început să pătrundă bine în economia României, să ia cunoştinţă de tot materialul faptic.

Dej mulţumeşte. În continuare, Dej spune că se are în vedere ca reforma monetară să fie efectuată în preajma noii recolte şi că ungurii au fost de acord să tipărească cantitatea corespunzătoare de noi bancnote pentru înlocuirea celor vechi.

Tov. Mikoian spune că reforma monetară trebuie făcută nu peste 5-6 luni, ci cât mai curând.

Referindu-se nemijlocit la tratativele comerciale pe care le poartă delegaţia comercială română la Moscova şi rugăminţile guvernului român de a uşura situaţia economică grea a ţării, **tov. Stalin** declară că guvernul sovietic a fost de acord să vină din nou în ajutorul României şi să facă următoarele înlesniri:

1) Guvernul sovietic reduce suma de 300 miliarde de lei pe care guvernul român trebuie s-o plătească potrivit articolului 12 din Convenţia de Armistiţiu, până la 100 miliarde de lei.

2) În pofida Convenţiei semnate de români, guvernul sovietic preia asupra sa toate cheltuielile legate de transportul pe teritoriul sovietic a bunurilor sovietice înapoiate în Uniunea Sovietică.

Românii vor trebui să transporte bunurile sovietice numai până la frontierele şi porturile Uniunii Sovietice. Toate cheltuielile de transport al acestor bunuri pe teritoriul românesc şi în porturile româneşti vor fi plătite

de români. Toate cheltuielile legate de transportul bunurilor pe teritoriul sovietic şi în porturile sovietice vor fi plătite de Uniunea Sovietică.

3) Guvernul sovietic va oferi României, potrivit acordului comercial, un împrumut în sumă de 10 milioane dolari (în mărfuri).

În afară de aceasta, guvernul sovietic va oferi României mărfurile necesare acesteia în valoare de încă 15 milioane dolari, în schimbul cărora va primi din România mărfuri tot în valoare de 15 milioane dolari.

Dej mulţumeşte şi subliniază că dacă comuniştii români vor primi ajutorul respectiv din U.R.S.S., atunci pot să facă faţă sarcinilor economice care stau în faţa ţării.

Tov. Stalin răspunde că dacă comuniştii români nu vor pune ordine în ţară la ei, niciun ajutor din afară nu-i va ajuta.

Tov. Molotov menţionează că în România clasa muncitoare a fost scăpată din frâu, a fost învăţată să fie indisciplinată, nu este pusă să muncească, deoarece nu o hrănesc, iar de la ţărani nu se iau impozite. În aceste condiţii, statul nu poate fi condus şi poate fi doar ruinat.

Tov. Stalin spune că trebuie redus numărul muncitorilor în fabrici şi uzine, ţăranii trebuie impozitaţi neîntârziat, să fie redus numărul funcţionarilor. După înfăptuirea reformei monetare trebuie să fie redus salariul, să fie luate măsuri ferme împotriva speculanţilor. Toate aceste acţiuni trebuie prezentate guvernului şi, dacă acesta va crea obstacole în opera de înfăptuire a lor, atunci Dej trebuie să fie pregătit să-şi dea demisia şi să spună acest lucru guvernului.

Trecând la problema situaţiei în interiorul Partidului Comunist Român, tov. Stalin spune că Dej nu i-a relatat complet, sincer, despre devierea naţionalistă în interiorul Partidului Comunist Român. Doar Dej însuşi a ridicat în

faţa tov. Vîşinski problema că Pauker trebuie trimisă la Paris. Aceasta este o poziţie incorectă şi dăunătoare. Activiştii buni trebuie să fie apreciaţi şi promovaţi, indiferent dacă aceştia sunt români, evrei sau unguri. Şi în Rusia a fost o mişcare antisemită puternică, mai puternică decât în România. Un val de pogromuri evreieşti s-a abătut asupra întregii Rusii. Cu toate acestea, bolşevicii nu au cedat poziţiile în problema naţională. Zinoviev, Kamenev şi Troţki au fost înlăturaţi nu pentru că erau de origine evreiască, ci pentru că au subminat puterea sovietică şi au luptat împotriva acesteia. Bolşevicii au înlăturat şi ruşi: Buharin, Rîkov şi alţii - din aceleaşi motive. Dacă omul este bun, trebuie să i se deschidă calea, indiferent de curentul care există la o anumită etapă, împotriva unor naţiuni. Bolşevicii au fost atacaţi puternic în problema evreiască. Se spunea că chiar Ilici este evreu[45]. Cu toate acestea, el a rezistat acestor atacuri şi le-a respins, fiind internaţionalist. România este un stat multinaţional. În cadrul ei sunt mulţi evrei, unguri şi slavi. Cum vor comuniştii români să-şi construiască partidul numai din români? Ei trebuie să ţină minte că dacă partidul lor va fi de clasă, social, va creşte, dacă însă va fi de rasă, va pieri, deoarece rasismul duce la fascism.

Dej recunoaşte caracterul eronat al vederilor sale. Dej spune că încă în 1946 tov. Vîşinski l-ar fi sfătuit, chipurile, s-o trimită pe Ana Pauker şi acum el i-a spus tov. Vîşinski această idee.

[45] Originea evreiască a lui V.I. Lenin este tratată de istoricul rus Dmitrii Volkogonov în volumul *Lenin. O nouă biografie*, Editura Lider, Bucureşti, 1994, pp. 41-42. Astfel, pe baza documentelor studiate în arhivele ruseşti, Volkogonov arată că unul dintre bunicii lui Lenin (Moise Iţcovivi Blank) provenea dintr-o familie de evrei săraci. Informaţia a fost ascunsă mult timp de autorităţile sovietice.

Dej menţionează că în problemele promovării lui Pauker ca deputată şi numirea acesteia ca lider al grupului parlamentar a avut o discuţie cu tov. Susaikov, care i-a arătat caracterul eronat al vederilor sale. Cu toate acestea, el, Dej, a ignorat aceste sfaturi, crezând că aşa ar fi fost mai corect din punct de vedere tactic.

Tov. Stalin spune că acest lucru ar fi incorect şi din punct de vedere tactic.

Dej promite să-şi revizuiască total atitudinea.

Tov. Stalin întreabă cum lucrează Pauker şi Luca.

Tov. Susaikov răspunde la această întrebare. Acesta reţine atenţia asupra dorinţei de a accede la putere şi caracterul nestăpânit al lui Bodnăraş[46], membru al C.C., care trebuie urmărit şi să nu fie scăpat din mâini.

Dej roagă un sfat în problema cooperaţiei săteşti.

Tov. Stalin răspunde că această chestiune trebuie temporizată până la înfăptuirea reformei valutare.

În problema abordată în discuţie cu privire la achiziţionarea de cereale din Statele Unite se adoptă hotărârea ca Dej să întocmească un răspuns pe care să-l

[46] Emil Bodnăraş (1904-1976) – om politic român; ofiţer de profesie, a dezertat din armata română şi a fugit în U.R.S.S., unde a fost pregătit ca agent de informaţii; revenit în România, a fost arestat în 1934 şi închis până în 1942; în închisoare, l-a cunoscut pe Gheorghiu-Dej, la îndemnul căruia a organizat lovitura de partid prin care Ştefan Foriş a fost înlocuit cu o conducere provizorie, formată din C. Pârvulescu, Iosif Rangheţ şi Emil Bodnăraş; a participat din partea P.C.d.R. la organizarea loviturii de stat de la 23 august 1944; membru al C.C. al P.C.R./P.M.R. (1945-1976), membru al Biroului Politic/C.P.Ex (1948-1976), membru al Prezidiului Permanent al C.C. (1965-1974), secretar general (1945) şi subsecretar de stat la Preşedinţia Consiliului de Miniştri (1946), ministru al Apărării/Forţelor Armate (1947-1955), ministru al Transporturilor şi Telecomunicaţiilor (1957-1959), vicepreşedinte al Consiliului de Stat (1967-1976), general de armată.

dea ca să-l vadă tov. Molotov, care va ajuta la redactarea finală a acestui răspuns.

Discuţia a durat o oră şi 40 de minute.
A tradus ŞKODA

(*Vostocinaia Evropa v dokumentah rossiiskih arhivov.1944-1953*, Tom I: *1944-1948*, „Sibirskii hronograf", Moscova-Novosibirsk, 1997, pp. 579-583)

13. **1947, 13-14 februarie.** Fragment din jurnalul lui A.I. Vîşinski privind discuţiile avute cu Gh. Gheorghiu-Dej, în care acesta din urmă i-a comunicat impresiile sale în urma întâlnirilor cu I.V. Stalin, în timpul prezenţei la Moscova a delegaţiei comerciale a României[47].

Moscova

13-14 februarie 1947
SECRET

După discuţia la tov. Molotov, Dej a trecut pe la mine şi a exprimat mulţumiri pentru ajutorul ce-i este acordat la Moscova.

Mi-a relatat conţinutul discuţiei sale cu Bodnăraş (la telefonul VC) (Vîsşaia Ceastota – legătură telefonică de înaltă frecvenţă – n.n.). Bodnăraş i-a transmis lui Dej că ţăranii care predau cerealele statului şi care trebuiau să

[47] Distribuită lui I. Stalin, V. Molotov, L. Beria, G. Malenkov, A. Jdanov, A. Mikoian, V. Dekanozov S. Kavtaradze (Bucureşti), A. Lavrişcev, la dosar (nota ediţiei ruse).

primească în schimb mărfuri sunt foarte nemulţumiţi, deoarece sunt înşelaţi şi în loc de mărfuri li se dau doar oglinzi şi cremă de ghete. Toate acestea le face un grup de afacerişti care acţionează în numele guvernului român. Bodnăraş i-a comunicat lui Dej că au fost trimise comisii speciale care cercetează acest caz.

I-am spus lui Dej că în această chestiune ei trebuie să acţioneze rapid, energic şi sever, pedepsindu-i pe cei vinovaţi.

În continuare, Dej a spus că se află încă sub impresia profundă a discuţiei avute cu tov. Stalin.

„După prima mea întâlnire cu Generalissimul, a continuat Dej, nu am putut literalmente să mănânc şi să dorm. Am suferit puternic şi mi-a fost jenă şi ciudă pentru greşelile făcute de mine. De aceea, cea de-a doua discuţie mi-a insuflat curaj şi încredere în viitor."

I-am spus lui Dej că noi toţi suntem fericiţi să primim indicaţiile tov. Stalin. Aceste învăţăminte rămân întipărite în memorie pe toată viaţa şi aduc numai foloase. Dej trebuie să le aprecieze ca un mare ajutor din partea tovarăşului Stalin.

Dej a spus că aşa le-a şi perceput şi că va transpune în viaţă tot ceea ce i s-a spus.

Pe 14/ II- [19]47 l-am invitat pe Dej şi i-am adus la cunoştinţă conţinutul proiectului scrisorilor pregătite de mine pentru definitivarea hotărârii adoptate cu privire la ajutorarea României.

Dej şi-a exprimat satisfacţia deplină în legătură cu conţinutul acestor scrisori şi s-a declarat gata să se treacă imediat la schimbul acestora.

La 14/II-[19]47, ora 17.00, Dej mi-a prezentat scrisoarea sa adresată Generalissimului şi a comunicat că aşteaptă răspuns.

Dej a cerut permisiunea ca aceste scrisori să fie publicate în presă.

La discuţie a asistat tov. Şkoda.

A. Vîşinski

(*Sovetskii faktor v Vostocinoi Evrope. 1944-1953*, Tom 1: *1944-1948. Dokumentî* [Factorul sovietic în Europa de Est, 1944-1953, vol. I: 1944-1948, Documente], Academia Rusă de Ştiinţe, Institutul de Slavistică, Serviciul arhivistic federal al Rusiei, Arhiva de Stat a Federaţiei Ruse, Arhiva de Stat Rusă de Istorie Social-Politică. Colegiul de redacţie: dr. T.V. Volokitina (redactor responsabil), dr. G.P. Muraşko, dr. O.V. Naumov, dr. A.F. Noskova, T.V. Ţarevskaia, ROSSPEN, Moscova, 1999, pp. 408-409)

14.

1961, 29 noiembrie. Extras din expunerea lui Gh. Gheorghiu-Dej la şedinţa Biroului Politic al C.C. al P.M.R., cu privire la întâlnirile pe care acesta le-a avut cu Stalin la Moscova, în februarie 1947.

Stenograma şedinţei Biroului Politic al C.C. al P.M.R. din ziua de 29 noiembrie 1961

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:

[...] Noi ne-am dus la Moscova, nu ştiu cu ce chestiune. Cu probleme economice.

Tov. I.Gh. Maurer[48]**:**

Şi pentru armistiţiu.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:

Nu atunci. Aceasta a fost mai înainte. Aici a fost o delegaţie din care a făcut parte şi Maurer. Noi ne-am propus să arătăm care este situaţia economică, începuseră să apară fenomene foarte ascuţite de inflaţie, oamenii începuseră să trăiască din ce în ce mai greu, să gâfâie. Şi cum noi făceam parte din guvern, purtam partea leului şi se vorbea destul de mult în public despre obligaţiile acestea de armistiţiu. Atunci ne-am gândit noi ca să ne întoarcem acasă cu un câştig politic, că reprezentanţii P.C.R. în guvern sunt cei care au obţinut uşurarea lucrurilor.

Am ridicat chestiunea. Am fost singur. Tu (către tov. Maurer) ai rămas la hotel. Era Molotov, Stalin şi mai erau şi alţii. Am ridicat chestiunea aceasta a obligaţiilor din Convenţia de armistiţiu, ce înseamnă asta, cât trebuie să dăm, care este situaţia economică financiară, care este situaţia materială a maselor, ce dispoziţie este în mase şi că concluzia [sic!] la care am ajuns este că trebuie neapărat să se vadă dacă nu se poate face o anumită

[48] Ion Gheorghe Maurer (1902-2000) – om politic român; de formaţie avocat, a susţinut apărarea unor membri ai P.C.R. în anii 1930 şi a organizat evadarea lui Gheorghiu-Dej din lagăr în 1944; secretar general la Ministerul Comunicaţiilor (11 noiembrie 1944), subsecretar de stat la Ministerul Comunicaţiilor şi Lucrărilor Publice (1945) şi la Ministerul Economiei Naţionale (1946), ministru subsecretar de stat la Ministerul Industriei şi Comerţului (1947), adjunct al ministrului Industriei (1948), ministru al Afacerilor Externe (1957-1958), preşedinte al Prezidiului M.A.N. (1958-1961), preşedinte al Consiliului de Miniştri (1961-1974); membru al Prezidiului Permanent al C.C. (1965-1974), membru al Biroului Politic/C.P.Ex. (1960-1974).

uşurare. Că asta ar avea şi o importanţă politică, pentru că s-ar afla că noi am venit şi am ridicat această cerinţă şi am putea s-o folosim din punct de vedere politic, că tocmai reprezentanţii P.C.R. s-au dus acolo şi să vorbim de generozitatea Uniunii Sovietice.

M-au ascultat. Stalin se plimba prin cameră şi a început Molotov.

În momentul acela, am mai spus că nu numai că dădeam mărfuri, dar plăteam şi transportul acestora pe teritoriul Uniunii Sovietice, chiar dacă destinaţia lor era Vladivostok. A fost cu mult peste cele prevăzute în Convenţia de armistiţiu. Nu mai vorbesc de instalaţii întregi, fabrici, tot ce li se părea că este potrivit să se dea în contul dărilor de război. Pe urmă dădeam carne, lână, tot ce aveau nevoie. Vitele se luau pe alese, în special vaci, oi, cai, foarte, foarte mult. Simţeai că se duce aşa... Parcă era un sorb care trăgea toate lucrurile acestea. Şi pentru tot ce ducea acolo trebuia să plătim transportul şi pe teritoriul Uniunii Sovietice. Am arătat situaţia, în ce situaţie trăieşte omenirea, ce stare de spirit este în masă, cum foloseşte reacţiunea lucrurile acestea, că aruncă vina pe Uniunea Sovietică, că ne înflămânzeşte [sic!].

A rezultat clar din felul cum am ridicat chestiunea, că noi n-am ridicat nicăieri chestiunea, însă este aşa o situaţie încât necesită un ajutor şi ne-am gândit să ridicăm chestiunea aceasta. Ne-am gândit să ridicăm o asemenea problemă, să vedem ce părere aveţi şi dv. Că aceasta ar avea avantajul că s-a obţinut de reprezentanţii P.C.R. şi am putea arăta opiniei publice şi vom putea combate acele lucruri răspândite de reacţiune împotriva Uniunii Sovietice ş.a.m.d.

Poate n-am fost eu destul de delicat şi n-am găsit cele mai ideale formulări, dar n-are importanţă asta. A început

Molotov să mă ia; m-a luat foarte tare. Întâi m-a luat dacă ştiu câţi cetăţeni sovietici au fost masacraţi, câte văduve sunt, câte localităţi distruse, câte sate au fost distruse şi a început să-mi înşire un tablou de ţi se încreţea capul. El vorbea din ce în ce mai pornit, scânteia; că ceea ce ai spus tu aici este rezultatul anumitor influenţe. Punea pe seama influenţelor venite din partea reprezentanţilor burgheziei în guvern şi că vorbesc aceşti reprezentanţi ai burgheziei cu gura lui Dej. Ei, mai zi ceva!! În orice caz, m-a luat foarte tare şi atâta m-a luat de tare încât se vede că şi pe Stalin l-a plictisit. După ce l-a lăsat pe Molotov, la un moment dat îl opreşte: Ei, şi acum ce vrei?! A ridicat o problemă - aşa a spus Stalin. A ridicat omul o problemă, a arătat că are situaţie grea. A ridicat problema dacă nu se poate reduce din obligaţiile faţă de armistiţiu şi a arătat că sunt obligaţi să plătească şi transporturile pe teritoriul Uniunii Sovietice, chiar dacă marfa aceasta merge până la Vladivostok. Eu asta n-am ştiut.

Uite aşa a reacţionat la chestiunea asta Stalin. Vorba este că am plecat cu nimic de acolo, doar cu o săpunealâ zdravănă.

Tov. I. Gh. Maurer:

Şi cu o notă. Era o notă cu problemele care trebuiau ridicate şi câteva cifre care ajutau la demonstraţie. Şi atunci a spus, s-ar putea ca nota aceasta, deşi aţi scris-o de mână, s-o ştie cineva. Şi a luat nota aceasta şi ne-au trimis o notă de răspuns. Să fie acoperiţi în caz că cineva ar avea cunoştinţă că s-a ridicat această chestiune, să se vadă că Uniunea Sovietică a răspuns.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:

Am avut o notă scrisă de mână şi la asta ne-au trimis un răspuns scris. Ei nu erau siguri dacă cumva nu s-a aflat sau nu se va afla.

[...]

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:

Fiind la Moscova cu probleme economice, ne-am sfătuit şi am fost de părere să ridic chestiunea, că am schimbat păreri cu Vîşinski şi că Ana Pauker continuă cu atitudinea ei. I-am amintit lui Vîşinski de discuţia noastră la Bucureşti şi el a spus: am să vorbesc cu tov. Molotov şi să te primească sus.

Asta a fost cum este azi. A doua zi a fost chemată Ana şi m-am pomenit cu ea. Noi eram la hotel şi ni s-a adus la cunoştinţă că a sosit Ana. Mă gândeam: de ce dracu o fi chemat-o?!

Seara am fost chemaţi la Kremlin. Acolo erau toţi, era Molotov şi [era şi] Susaikov, [care] a fost chemat de aici[49]. Ne-am dus acolo. Mă gândeam: ce dracu s-a întâmplat? Sigur că mă temeam, aşa, mă gândeam: ce bine ar fi fost dacă puneam deschis acasă chestiunea. Dar tot eu singur mă calmam şi ziceam că la urma urmei nu te duci pe stradă, ci te duci în Uniunea Sovietică şi pui chestiunea.

[...]

Am folosit prilejul, cum vă spuneam, la Moscova. Este chemată Ana. Sigur că mi-am dat seama că probabil este chemată în legătură cu ceea ce vreau să ridic, dar că în niciun caz nu pot ridica o asemenea problemă în prezenţa ei. Şi atunci, formal am ridicat câteva chestiuni de muncă, sub formă de sfaturi. Când s-a terminat, au întrebat dacă altceva n-am avut. Am spus: Nu mai avem, doar atât. Stalin zice: După câte suntem informaţi, la voi ar exista asemenea tendinţe de transformare a partidului dintr-un partid de clasă într-un partid de rasă. Când a făcut afirmaţia asta, Ana a făcut ochii mari. Sigur, şi eu m-am

[49] Este vorba de întâlnirea care a avut loc la 2 februarie 1947.

gândit, ce să fie asta?

Se vede că Ana prin Susaikov şi alte eşaloane a informat despre poziţia mea şi a altora şi sigur că propunerea care se face este făcută pentru că ea este evreică şi că Vasile Luca este ungur. Pe mine m-a mirat foarte mult de ce a apărut şi numele lui Vasile Luca.

Atunci când a făcut Stalin afirmaţia asta eu am spus: noi nu cunoaştem despre existenţa unei astfel de chestiuni, probabil că aveţi în vedere cazul Pătrăşcanu. Este cunoscut cazul Pătrăşcanu şi am spus ceva despre cazul Pătrăşcanu. Atunci el a spus: Nu, nu este cunoscut. M-a mirat şi asta, că nu este cunoscut. Altceva nu-mi este cunoscut. Ei bine, şi cu asta s-a terminat.

Din Kremlin am plecat în maşină cu Ana. Ea mereu mă întreba, că ce o fi avut în vedere Stalin. Eu mă gândeam: atâta aţi informat, aşa aţi schimonosit lucrurile, încât cel mai cinstit om din lume ar putea să facă o asemenea apreciere. Am spus: nu ştiu ce ar putea să aibă în vedere. Mereu mă întreba ce o fi.

Au mai trecut vreo două zile. Eu cred că eram şi ascultaţi pe acolo. Eu mi-am spus mereu, mare prostie am făcut. Ce nu-mi puteam ierta? De ce n-am pus direct acolo chestiunea. Sigur că aş fi fost combătut şi aş fi rămas singur. Pe urmă mă gândeam. Dar am venit la Moscova, doar n-am pus chestiunea pe stradă. O să-mi spună dacă este bine, este just, sau este o prostie. Şi uite ce a ieşit.

Acum, judecând retrospectiv, vă imaginaţi ce situaţie era.

După vreo două zile, într-o noapte sună telefonul. La capătul celălalt al firului era Şkoda. Zice: tovarăşul Dej? Da, eu. Ce faceţi? Uite, m-am culcat. Zice: Parcă nu vă simţiţi bine. Zic: N-am niciun motiv să mă simt prost. Ca omul sculat din somn. Zice: Gheorghe Afanasievici,

îmbrăcaţi-vă, în câteva minute sunt la dv.

Într-adevăr, mă îmbrac, vine Şkoda şi pornim la Kremlin[50]. Acolo era Stalin, era Susaikov şi Şkoda. Am dat mâna cu ei. Stalin spune: staţi. M-am aşezat pe scaun şi aştept.

Zice: Te găseşti aici în faţa Comitetului Central al P.C.U.S. Ai ridicat problema scoaterii lui Ana Pauker şi Luca László.

Am spus: Eu mă mir că se pune chestiunea cu Vasile Luca. Eu n-am ridicat chestiunea cu dânsul, am ridicat chestiunea cu Ana Pauker şi am început să arăt cum şi ce.

Am dat o explicaţie largă acolo, m-am referit şi la momentul acesta când cu conducerea provizorie, m-am referit şi la modul cum s-au ales organele de conducere, la metodele de lucru, multe, multe lucruri din acestea, la greutăţile care mi le făcea Ana şi ce caracter poartă aceste greutăţi.

El era foarte intrigat şi devenise nervos că eu nu pomeneam nici un cuvânt despre Vîşinski. Şi atunci mă întreabă: ai discutat cu Vîşinski la Bucureşti, aşa şi aşa? Am spus: am discutat. De ce nu te referi la această discuţie? Am spus: tovarăşe Stalin, eu nu vreau să mă ascund după nimeni. I-am spus cum s-a produs această discuţie, prilejul cu care a fost. Într-adevăr, i-am spus, că ideea a emis-o tov. Vîşinski. Ce i-am răspuns; că nu m-am gândit la aşa ceva, dar că am să reflectez şi când am venit aici în Uniunea Sovietică am rugat pe tov. Vîşinski să ridic o asemenea problemă în faţa dv. De ce n-ai spus? Şi atunci am atras atenţia că nu vreau să mă ascund după nimeni. De vreme ce mi-am însuşit această idee, am considerat-o ca a

[50] Gheorghiu-Dej se referă aici la cea de-a doua întâlnire cu Stalin, din 10 februarie 1947.

mea, de ce să mă ascund după tov. Vîşinski.

Şi atunci a sărit Molotov, cu un râs răutăcios, şi a spus: Dar dacă tov. Vîşinski te-a pus la încercare?

Şi atunci, cum stăteam acolo, am ridicat mâinile: tovarăşi, eu nu ştiu ce să mai răspund la asta. Dacă se poate să mă pună la încercare? Eu sunt comunist, de ce să mă pună la încercare? Sunt un om cinstit. Tovarăşului Vîşinski i-a venit această idee, cunoscând ce se petrece acolo la noi.

După discuţia asta s-a potolit Stalin din ce în ce mai mult şi a început să vorbească că uite cum trebuie privite lucrurile.

El era convins că pe motivul că ea este evreică eu aş vrea s-o scot. Mi-a dat exemplu cu Troţki şi nu ştiu cu mai cine. La un moment dat, tot vorbind aşa, făcând un fel de lecţie, spune: ...şi dacă te împiedică, izgoneşte-i[51]! Deşi eu n-am ridicat chestiunea lui Vasile Luca şi m-am mirat că apare el în discuţie.

Am ridicat de câteva ori în legătură cu Ana, când eram numai cu ei, m-am ciocnit cu Vasile Luca de nenumărate ori şi se vede treaba că din toate aceste chestiuni ei au tras concluzia că eu vreau să-i elimin. Ei aveau legătură cu tovarăşii sovietici de aici, se bucurau de mult mai multă încredere, aceşti oameni erau şi membri ai P.C.U.S. şi pe urmă aureola din trecut de oameni vechi, oameni cu legături de acolo. Mai târziu mi-am dat seama ce legături erau între ei cu Manuilski[52]. Ana îi spunea:

[51] Aceste cuvinte ale lui Stalin nu apar în nota de convorbire realizată de traducătorul sovietic Şkoda. Ceva lipseşte însă din document, întrucât, la întrebarea adresată de Stalin lui Dej, despre cum muncesc Ana Pauker şi Luca, răspunde... gen. Susaikov, care vorbeşte despre „dorinţa de putere şi caracterul de nestăpânit" al lui Bodnăraş, care „trebuie urmărit şi să nu fie scăpat din mâini"!

[52] Dmitrii Zaharovici Manuilski (1883-1959) – secretar al C.C.

Manu. Aveau legături foarte puternice. Sigur că poziţia ei în Uniunea Sovietică în vremea aceea a fost o poziţie foarte puternică.

Şi s-a terminat deci discuţia. După ce am terminat discuţia, se făcuse 2,30, poate şi mai mult, şi ne-am ridicat. Stalin zice: mergi cu noi şi ne-a dus undeva afară la o vilă, am mâncat cu ei. Când am ieşit, aşteptam să mă urc în maşină, Stalin mă invită în maşina lui. Aveam impresia că el caută să îndulcească, să schimbe atmosfera, să îndulcească lucrurile. Molotov, care era prin apropiere, i-a spus ceva despre mine şi atunci am văzut că s-a burzuluit Stalin la el. Se vede că i-a spus: de ce îl iei în maşină, dar dacă acesta este un duşman? Cam aşa ceva, probabil.

Apoi în maşină a sporovăit o mulţime de lucruri. A venit vorba de manualele şcolare. Zice: Dar ce, voi aţi pus pe foc toate manualele vechi? Dar de ce faceţi aceasta, dar nu puteţi să le îmbunătăţiţi? Asta e o problemă grea.

Pe urmă despre lucrări de istorie. Se apucase Roller[53] să facă nu ştiu ce chestie. Eu mă gândeam să-i cer nişte istorici să ne ajute.

Am mai stat la Moscova cât am mai stat şi ne-am întors acasă. Sigur, aceştia aşteptau ce o să fie. Eu cred că Susaikov i-a comunicat lui Ana, pentru că el a participat la

al P.C. din Ucraina (1921-1922); membru al Comitetului Executiv al Cominternului, membru al Prezidiului Comitetului Executiv al Cominternului (1923-1943); secretar al Comitetului Executiv al Cominternului (1928-1943); locţiitor al Şefului Secţiei Informaţii Internaţionale a C.C. al P.C.(b)U.S. (1943-1944); vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri al R.S.S. Ucrainene (1944-1953).

[53] Mihai Roller (1908-1958) – istoric, membru P.C.d.R. din ilegalitate; în 1948 a devenit membru titular şi vicepreşedinte al Academiei R.P.R.; a condus sovietizarea istoriografiei române; director adjunct al Institutului de Istorie a Partidului (1955-1958).

această discuţie. Sigur, până la urmă l-a impresionat. Nu poţi să creezi o atmosferă falsă în jurul unui om, să falsifici cele ce spune, cele ce face.

M-am întors acasă, i-am strâns pe dânşii aici, cei care eram în Secretariat şi le-am povestit din fir în păr cum s-au desfăşurat lucrurile, totul, fără nici măcar să rotunjesc puţin colţurile; cum s-au produs lucrurile le-am povestit. Era şi proaspăt atunci. Un singur lucru nu le-am spus şi anume acela când Stalin a spus: dacă te împiedică, izgoneşte-i. Ce să vă spun, tovarăşi? Stăteau cu respiraţia tăiată.

[...]

(ANIC, Fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 52/1961, ff. 13-15, 17, 20-23; reprodus şi Dan Cătănuş, *A doua destalinizare. Gh. Gheorghiu-Dej la apogeul puterii*, Editura Vremea XXI, Bucureşti, 2005, pp. 85-87, 89-95)

15. **1961, 30 noiembrie – 5 decembrie.** Relatare a lui Gh. Gheorghiu-Dej cu privire la întâlnirile cu Stalin, de la Moscova, din februarie 1947, pe parcursul discursului ţinut de Emil Bodnăraş la plenara C.C. al P.M.R.

Stenograma
plenarei C.C. al P.M.R. din 30 noiembrie – 5 decembrie 1961

[...]

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej: Să vedeţi ce capricii, ce capricios [era] chiar Stalin. Interesantă ieşirea lui acolo. Sigur că după ce şi-a dat seama cum stau lucrurile, că e un

alt tablou decât cel care a mers pe diferite căi şi a prezentat lucrurile în mod vădit tendenţios. Aici nu mai era vorba..., aici era vorba doar de o luptă, o luptă principială, era vorba de a combate anumite tendinţe antipartinice existente în conducerea partidului, de a combate şi preveni anumite pericole. Ei le-au interpretat prin căile lor, au informat şi au prezentat lucrurile, au prezentat un tablou ca şi cum parcă ar fi vorba de o acţiune îndreptată împotriva lui Ana Pauker şi Luca numai pentru că ar fi de altă naţionalitate decât naţionalitatea română. Dar ce importanţă are aceasta, poţi fi dumneata cine ai fi, parcă pe Pătrăşcanu l-am pus la locul său aşa, pentru că... sau, mai corect, l-aş fi menajat pentru că era de naţionalitate română? L-am potcovit aşa cum trebuia să fie potcovit după ce am făcut toate încercările de a-l orienta, de a-l ajuta să înţeleagă lucrurile, pentru că o perioadă anumită am crezut poate că nu înţelege, este un intelectual, deşi cu stagiu în mişcarea noastră, totuşi baza lui de cultură este cultura burgheză, influenţele mediului din care a ieşit şi unde a trăit şi stăruiam să-l clarific. În ziua însă când acest Pătrăşcanu a ieşit, cum se spune, pe ring şi a trebuit să boxăm cu el, am boxat aşa cum a trebuit să boxăm, nimeni n-are să poată nega, sau să pună la îndoială, sau semn de întrebare că acest Pătrăşcanu ar fi fost reprimat ca rezultat, ştiu eu, al cultului personalităţii, era o luptă împotriva unui duşman, era de fapt un agent al burgheziei strecurat în conducerea partidului nostru.

Aşa am procedat şi cu aceştia. Stalin, în această împrejurare, a avut expresia aceea, a avut formularea aceea care pe mine m-a tulburat şi m-a amărât foarte mult[54] şi să vă daţi seama ce înseamnă Stalin, Stalin, să

[54] Gheorghe Gheorghiu-Dej are în vedere, probabil, acuzaţia lui

pronunţe aşa. Da, nu era glumă.

Sigur, dacă aş fi cunoscut lucrurile care au fost dezvăluite de Congresul al XX-lea [al P.C.U.S.] şi al XXII-lea, oricât de mult curaj ar fi avut un comunist, eu cred că n-ar fi îndrăznit să ia poziţie aşa cum am luat atunci.

[...]

(ANIC, Fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 53/1961, vol. II, ff. 136-137; reprodus şi în Dan Cătănuş, *A doua destalinizare. Gh. Gheorghiu-Dej la apogeul puterii*, Editura Vremea XXI, Bucureşti, 2005, pp. 278-279)

16.

1948, 3 februarie. Nota de convorbire a lui I.V. Stalin cu membrii delegaţiei guvernamentale române în frunte cu preşedintele Consiliului de Miniştri, Petru Groza.

SECRET

Primirea de către I.V. Stalin a delegaţiei guvernamentale române

3 februarie 1948, ora 20.00

Asistă:

Din partea română – Petru Groza, preşedintele Consiliului de Miniştri, Ana Pauker, ministrul Afacerilor

Stalin că ar fi existat tendinţa de transforma P.C.R. dintr-un „partid de clasă" într-un „partid de rasă" (n.n.).

Externe, Gheorghiu-Dej, ministrul Industriei şi Comerţului, V. Luca, ministrul Finanţelor, L. Rădăceanu, ministrul Muncii şi Asigurărilor Sociale, Vlădescu-Răcoasa, ambasadorul României în U.R.S.S.

Din partea sovietică – V.M. Molotov, S.I. Kavtaradze, L.E. Kotliar (interpret).

După schimbul obişnuit de strângeri de mână şi saluturi, **I.V. Stalin** face observaţia că P. Groza arată foarte bine.

P. Groza răspunde că încearcă să se menţină în formă pentru a băga groaza în duşmani şi pentru a-i îmbărbăta pe prieteni.

I.V. Stalin îl întreabă pe Groza cum au călătorit.

P. Groza răspunde că au călătorit foarte bine. Ei au învăţat de la Uniunea Sovietică că se poate merge încet şi avansa departe.

I.V. Stalin întreabă dacă în România este cald.

P. Groza răspunde că în România este mai cald decât este nevoie pentru ţară.

V.M. Molotov menţionează că în acest an nici în U.R.S.S. nu este o iarnă adevărată.

I.V. Stalin îl întreabă pe P. Groza care este starea industriei româneşti, dacă aceasta se întăreşte.

P. Groza răspunde că cel mai competent în această chestiune este Gheorghiu-Dej, ministrul Industriei şi Comerţului, prezent aici.

I.V. Stalin menţionează că Groza, ca premier, trebuie să ştie acest lucru.

P. Groza răspunde că datorită eforturilor ministrului Gheorghiu-Dej, industria se întăreşte, îndeosebi în ultima vreme, şi anume după scoaterea din guvern a lui Tătărescu şi a adepţilor acestuia. În prezent, Ministerul de Finanţe

este condus de Luca, ceea ce dă posibilitatea să se pună în mod just conlucrarea dintre cele două ministere.

I.V. Stalin întreabă dacă în România există şomaj.

P. Groza răspunde că, pe fond, în România nu există şomaj.

I.V. Stalin întreabă în continuare care este situaţia valutei naţionale, dacă aceasta se întăreşte.

P. Groza răspunde că reforma monetară[55] din România a fost realizată, la fel ca în puţine ţări, şi anume fără împrumut străin, în pofida faptului că liberalii au cerut să se efectueze pe baza unui împrumut de 600 milioane dolari americani. Populaţia a primit bine reforma, dar liberalii aflaţi în fruntea Ministerului de Finanţe au încercat s-o saboteze. După îndepărtarea acestora din guvern lucrurile au mers mai bine.

I.V. Stalin întreabă dacă reforma monetară a fost de folos.

P. Groza arată că după numirea lui Luca în fruntea Ministerului de Finanţe situaţia financiară a ţării s-a îmbunătăţit în mod considerabil. Liberalii au căutat să crească circuitul bănesc. V. Luca nu numai că a încetat să mai recurgă la împrumuturi la Banca Naţională a

[55] Reforma monetară din 16 august 1947 a fost realizată sub coordonarea unui grup de consilieri sovietici. Noul leu valora 6,660 mg aur şi avea o paritate de 150 la 1 faţă de dolar. Raportul de preschimbare a banilor s-a făcut la 1 leu stabilizat pentru 20 000 lei vechi, iar suma maximă admisă la schimb a fost diferită pentru diversele categorii sociale: salariaţi şi pensionari: 3 mil. lei vechi; ţărani: 5 mil. lei vechi, la care se adăugau încă 2,5 mil. pentru cei care îşi predaseră cotele obligatorii de cereale la termen; persoanele neîncadrate în muncă: 1,5 mil. lei vechi. Reforma a urmărit stabilizarea leului prin confiscarea unei mari părţi a banilor aflaţi în circulaţie, dar şi să dea o lovitură persoanelor care acumulaseră mari sume de bani până atunci.

României, dar, datorită creşterii intrărilor de impozite şi alte mijloace băneşti, a reuşit să acopere vechea datorie faţă de Banca Naţională.

I.V. Stalin întreabă cât de echilibrat este bugetul.

V. Luca răspunde că a reuşit nu numai să realizeze un buget echilibrat, dar şi să obţină un surplus de mijloace.

P. Groza face observaţia că dacă la început s-a remarcat o anumită reducere a capacităţii de cumpărare a noii valute, în prezent acest lucru a fost stopat. Mai mult, se observă o scădere a preţurilor la unele mărfuri şi chiar o oarecare scădere a cursului valutelor străine.

I.V. Stalin întreabă dacă regele a plecat definitiv sau se mai întoarce.

P. Groza răspunde că regele poate încă să se întoarcă în ţară, însă doar ca un cetăţean de rând.

I.V. Stalin întreabă ce a făcut regele cu domeniile sale, pădurile din România, dacă le-a vândut.

P. Groza răspunde că partea principală a domeniilor regale a fost totdeauna proprietate a statului şi că numai venitul de pe urma acestora aparţinea regelui. Acum toate aceste domenii revin în proprietatea deplină a statului. Regelui îi mai aparţin suprafeţe însemnate de teren, dar având în vedere că acesta nu se mai foloseşte de vechile privilegii, pe baza legii reformei agrare proprietatea sa funciară va fi expropriată şi-i vor mai fi lăsate doar 50 hectare de pământ.

I.V. Stalin întreabă dacă este adevărat că guvernul român a cumpărat de la rege domeniile acestuia cu 3 milioane de dolari sau acestea sunt doar zvonuri.

P. Groza răspunde că guvernul român a cumpărat de la rege 360 de tone de vin cu 1 milion de franci elveţieni, în condiţiile în care regelui i-a fost dată doar jumătate din această sumă, iar a doua jumătate din această sumă o poate

primi cu condiţia că se va purta bine. Guvernul i-a dat regelui exact atât cât trebuia, pentru a nu se spune că guvernul l-a umilit, dar nu prea mult, pentru ca acesta să nu se simtă independent.

I.V. Stalin face observaţia că românii au un rege foarte original. Să dea Domnul tuturor un asemenea rege!

P. Groza adaugă că, aşa cum i-a spus în ajun lui Molotov, guvernul român a trebuit să ţină seama de faptul că regele a fost decorat de Guvernul Sovietic cu ordinul „Pobeda" („Victoria"-n.t.)

I.V. Stalin spune că toate acestea au fost făcute bine şi întreabă dacă regele a luat cu sine ordinul.

P. Groza răspunde că regele a luat cu sine ordinul şi adaugă că guvernul român a contat pe o asemenea apreciere a acţiunilor sale, deplasându-se la Moscova.

I.V. Stalin repetă că guvernul a procedat bine, apoi întreabă dacă delegaţia română a luat cunoştinţă de proiectul pactului de asistenţă mutuală[56].

P. Groza răspunde că delegaţia a studiat proiectul de tratat pe articole şi în ansamblu şi a fost de acord cu conţinutul acestuia.

I.V. Stalin întreabă dacă proiectul nu provoacă obiecţii.

A. Pauker roagă să se explice dacă adjectivul „militar", cuprins la sfârşitul primului alineat al art. 2 din proiectul de tratat, se referă, în egală măsură, şi la „ajutor" şi „sprijin", sau doar la „sprijin", aşa cum se poate interpreta potrivit textului românesc al proiectului.

---

[56] Este vorba despre proiectul Tratatului de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală între România şi U.R.S.S., pe care reprezentanţii celor două state îl vor semna în ziua următoare, la 4 februarie 1948.

V.M. Molotov arată că acest adjectiv se referă în egală măsură la „ajutor" şi „sprijin".

I.V. Stalin propune să se elimine din text cuvântul „sprijin", deoarece acesta doar slăbeşte şi nu adaugă nimic. „Sprijin" are o însemnătate morală, iar „ajutor" este mai real, mai puternic.

A. Pauker întreabă în continuare dacă cuvintele „Statutul Naţiunilor Unite" din alineatul al doilea al articolului 2 al proiectului de tratat au acelaşi sens ca şi cuvintele „Carta Naţiunilor Unite".

V.M. Molotov confirmă că acestea sunt noţiuni echivalente.

A. Pauker arată apoi că în română, cuvântul „îndreptate" cuprins în al doilea alineat al articolului 1 din proiectul de tratat este inaplicabil din punct de vedere redacţional.

I.V. Stalin propune să fie înlocuit cu cuvintele „având ca scop".

V.M. Molotov face observaţia că în acest caz cuvântul „scop" se repetă de două ori în această frază.

I.V. Stalin propune atunci să fie înlocuit ultimul cuvânt „scopurilor" din alineatul menţionat cu cuvântul „sarcinilor".

A. Pauker declară că ea nu mai are niciun fel de observaţii.

I.V. Stalin face observaţia că în felul acesta românii au sarcini, iar noi vom avea scopuri!

V.M. Molotov adaugă că noi [sovieticii] vom îndeplini şi sarcinile şi scopurile.

P. Groza declară că scopurile vor fi îndeplinite şi face în continuare observaţia că delegaţia română, alcătuită din cinci persoane, a zăbovit asupra acestei fraze o oră întreagă şi nu a putut să găsească redactarea

corespunzătoare. Copilul cu mai multe moaşe rămâne cu buricul netăiat.

I.V. Stalin arată că nu totdeauna se întâmplă aşa.

P. Groza declară că după explicarea clară şi precisă a principiilor proiectului de tratat, dată în ajun delegaţiei de către Molotov, precum şi după clarificarea tuturor observaţiilor de ordin redacţional, delegaţia este de acord cu proiectul de tratat şi este gata să-l semneze.

I.V. Stalin spune că mâine tratatul poate fi semnat, trebuie doar să fie pregătite hârtiile corespunzătoare.

V.M. Molotov spune că el are o chestiune.

Încă din anul 1940 nu a fost definitivată frontiera dintre România şi U.R.S.S. Se are în vedere definitivarea acestei frontiere în porţiunea care nu a fost definitivată atunci. Pentru aceasta, este necesar ca odată cu pactul să fie semnat şi protocolul privind predarea către Uniunea Sovietică a celor cinci insule de pe braţul inferior al Dunării: Malâi Tataru (Tătaru Mic-n.n.), Stambul, Limba etc. În această problemă, Comisia mixtă româno-sovietică care exista în anul 1940 nu a ajuns la un acord.

I.V. Stalin întreabă de cine sunt ocupate în prezent aceste insule.

V.M. Molotov răspunde că acestea sunt ocupate de noi [U.R.S.S.].

I.V. Stalin întreabă dacă acest lucru este legal.

V.M. Molotov răspunde că noi socotim acest lucru legal.

P. Groza declară că chiar până la Conferinţa de Pace de la Paris el a avut dispute îndelungate cu Tătărescu în această chestiune. Încă de pe atunci guvernul a ajuns la concluzia că toate problemele asemănătoare nerezolvate trebuie soluţionate definitiv. Acum acest lucru este cu atât mai necesar, deoarece tratatul de asistenţă mutuală care

urmează să fie semnat va trebui să întărească şi mai mult relaţiile de amiciţie existente între România şi U.R.S.S. Guvernul român va întreprinde toate măsurile pentru a soluţiona cât mai repede definitiv această chestiune. El, Groza, a reflectat mult timp asupra ei, simţind răspunderea şi datoria în faţa patriei şi a poporului său şi a ajuns la concluzia că pierderea acestor insule va însemna doar scăderea [producţiei] de icre negre. Există însă pericolul colmatării Canalului Sulina al Dunării, ceea ce înseamnă ca România să fie ruptă de Marea Neagră. Colmatarea însă a prieteniei dintre România şi U.R.S.S. reprezintă un pericol şi mai mare. Poporul român este interesat în primul rând în menţinerea acestei prietenii. Acesta trebuie să înţeleagă acest lucru şi-l va înţelege.

I.V. Stalin întreabă dacă aceasta înseamnă un acord.

P. Groza răspunde afirmativ.

I.V. Stalin întreabă dacă se colmatează canalul Dunării.

P. Groza răspunde că acest pericol poate fi prevenit doar prin efectuarea unor lucrări mari de dragare.

I.V. Stalin face observaţia că toate canalele necesită realizarea cu regularitate a lucrărilor de dragare şi adaugă că în România cândva a fost un plan de construire a unui nou canal care să unească Dunărea cu Marea [Neagră].

A. Pauker răspunde că acum 10 ani a existat un plan de construire a acestui canal între Cernavodă şi Constanţa, dar că acest plan a fost abandonat.

I.V. Stalin declară că dacă România va reveni cândva la acest plan, putem s-o ajutăm.

P. Groza spune că colaborarea cu U.R.S.S. va compensa însutit pierderea insulelor. Lui îi este clar că Uniunea Sovietică are nevoie de aceste insule, pentru a avea posibilitatea de a ţine sub control toate gurile

Dunării. Un asemenea control realizat de către o putere prietenă, aşa cum este U.R.S.S., nu numai că nu va stânjeni România, dar poate să-i fie doar folositor.

I.V. Stalin îi exprimă lui Groza mulţumiri pentru asemenea cuvinte.

În continuare, **I.V. Stalin** repetă că în cazul în care guvernul român va reveni la planul de construire a canalului, i se poate acorda ajutor şi sprijin pentru aceasta.

P. Groza declară că în raporturile sale cu Uniunea Sovietică guvernul român nu este călăuzit de impulsuri oportuniste, ci doar de înţelegerea corectă a intereselor propriului popor.

I.V. Stalin menţionează că şi noi [sovieticii] gândim la fel.

V.M. Molotov întreabă dacă aceasta înseamnă că noi putem semna acest protocol concomitent cu tratatul.

A. Pauker întreabă, la rândul său, dacă nu se poate să se includă în textul protocolului problema ajutorului şi sprijinului din partea Guvernului sovietic în construirea canalului Dunăre-Marea Neagră.

V.M. Molotov răspunde că este necesar să se semneze protocolul privitor la acea porţiune de frontieră în legătură cu care nu s-a realizat înţelegerea şi întreabă dacă din partea delegaţiei române sunt vreun fel de întrebări.

P. Groza, după ce s-a consultat cu membrii delegaţiei, răspunde negativ.

I.V. Stalin întreabă ce face fostul ministru al Afacerilor Externe, Tătărescu.

P. Groza informează că Tătărescu nu se mai află în fruntea Partidului Naţional-Liberal. În scrisoarea sa de demisie din acest post a recomandat partidului să acorde sprijin guvernului, rezervându-şi dreptul de a critica acţiunile acestuia. Tătărescu a cedat foarte uşor. El s-a

dovedit a fi un om deştept, dar nesigur pe sine. El, Groza, a primit din partea lui Tătărescu o scrisoare în care l-a înştiinţat că el, Tătărescu, nu se va mai ocupa niciodată de politică.

A. Pauker menţionează că potrivit informaţiilor existente Tătărescu doreşte să fugă peste graniţă.

P. Groza declară că el, personal, nu-l consideră pe Tătărescu capabil de un asemenea pas, deoarece Tătărescu este un laş şi se poate mulţumi cu puţin. După plecarea liberalilor din guvern şi demisia lui Tătărescu din postul de preşedinte al partidului, partidul a început să se destrame, aşa cum s-a întâmplat cu Partidul Naţional-Ţărănesc după procesul lui Maniu. Aceasta demonstrează că aceste partide nu au avut rădăcini în popor.

I.V. Stalin întreabă care dintre emigranţii români, în afară de Gafencu[57], mai duce o activitate subversivă.

P. Groza răspunde că există următoarele trei grupuri principale: grupul lui Gafencu, grupul lui Creţeanu[58] şi un

[57] Grigore Gafencu (1892-1957) – diplomat român, doctor în drept; ministru al Afacerilor Străine (1938-1940), ambasador al României la Moscova (1940-1941); s-a stabilit apoi în Elveţia, iar după cel de-al doilea război mondial, la Paris; a fost unul dintre cei mai activi reprezentanţi ai exilului românesc, fiind membru al Comitetului Naţional Român (1949-1952) şi unul dintre fondatorii Ligii Românilor Liberi.

[58] Alexandru Creţeanu (Cretzianu) (1895-1979) – jurist şi diplomat român; ministru plenipotenţiar în Turcia (1943-1946). După 1946 a rămas în exil, unde a participat la constituirea unor comitete anticomuniste ale refugiaţilor români, precum Comitetul Partidelor Democratice Române sau Comitetul Naţional Român. A gestionat controversatul Fond Creţeanu, în care au intrat o parte din banii transferaţi în anii 1943-1944 de Mihai Antonescu în Elveţia.

grup neînsemnat al lui Tilea[59]. Aceste grupuri se duşmănesc între ele.

A. Pauker adaugă la această enumerare numele lui Niculescu-Buzeşti[60] şi Vişoianu[61], foşti miniştri ai Afacerilor Externe în primele guverne reacţionare ale României după 23 august 1944.

P. Groza afirmă că în prezent Vişoianu nu desfăşoară nicio activitate subversivă şi scrie permanent scrisori în patrie, în care exprimă dorinţa de a se întoarce acasă. În ceea ce-l priveşte pe Rădescu[62], acesta nu se bucură de nicio autoritate chiar în acele grupuri care îl sprijină în străinătate. Cel mai activ este grupul lui Gafencu. Lichidarea însă a monarhiei a reprezentat o

[59] Viorel V. Tilea (1872-1974) – diplomat român; ministru extraordinar şi plenipotenţiar al României la Londra (1938-1940), a ales, după rechemarea sa în ţară, în septembrie 1940, să rămână în Marea Britanie, unde a cerut azil politic; a fost membru al Ligii Românilor Liberi, organizaţie anticomunistă a românilor din exil.

[60] Grigore Niculescu-Buzeşti (1908-1949) – diplomat român, ministru al Afacerilor Externe în guvernul Sănătescu (23 august 1944-4 noiembrie 1944). În 1946 s-a înscris în P.N.Ţ., dar, în acelaşi an, a părăsit clandestin România, stabilindu-se în Elveţia.

[61] Constantin Vişoianu (1887-1994) – diplomat român; a fost membru al delegaţiei care a semnat, la Moscova, Armistiţiul cu Naţiunile Unite, în septembrie 1944; ministru al Afacerilor Externe în guvernele Sănătescu (4 noiembrie-6 decembrie 1944) şi Rădescu (6 decembrie 1944-28 februarie 1945). În 1946 a părăsit România, stabilindu-se în S.U.A. A fost membru al Comitetului Naţional Român, al cărui preşedinte a devenit după moartea generalului Rădescu (1953).

[62] Nicolae Rădescu (1874-1953) – general şi om politic român, prim-ministru (6 decembrie 1944-28 februarie 1945). După căderea guvernului pe care îl conducea, s-a refugiat la Legaţia Marii Britanii, apoi, în 1946, a izbutit să plece clandestin, cu un avion, în Cipru. A fost primul preşedinte al Comitetului Naţional Român din exil (1949-1953).

lovitură neaşteptată pentru aceste grupuri din emigraţie, printre altele, deoarece regele nu a justificat speranţele lor după plecarea sa în străinătate. Acesta nu numai că nu face niciun fel de declaraţii împotriva guvernului, dar a dezminţit declaraţia tatălui său, regele Carol [al II-lea]. Guvernul speră că acesta se va situa şi în continuare pe această poziţie, întrucât guvernul a reuşit să-l pună într-o stare de dependenţă materială faţă de acesta.

I.V. Stalin întreabă dacă Gafencu şi celelalte persoane asemenea lui rămân cetăţeni români.

A. Pauker răspunde că aceştia au rămas încă cetăţeni români, dar guvernul a pregătit un proiect de lege care privează de cetăţenie toate persoanele care în străinătate duc lupta împotriva guvernului.

I.V. Stalin spune că ar fi bine dacă în parlament va fi pusă problema lipsirii acestor persoane de cetăţenia română pentru activitate subversivă.

A. Pauker arată că pe aceştia intenţionează să-i lipsească şi de cetăţenie şi de avere.

I.V. Stalin întreabă dacă tatăl regelui este cetăţean român.

A. Pauker răspunde că, până în prezent, acesta rămâne cetăţean român.

I.V. Stalin face observaţia că trebuie lipsiţi de cetăţenie tatăl şi celelalte persoane. Serviciile de informaţii britanice şi altele nu-i vor mai putea folosi. Aceştia îşi vor pierde valoarea, iar tânărului rege i se poate lăsa cetăţenia, acesta se va purta mai bine.

În continuare, **I.V. Stalin** întreabă dacă împreună cu regele a plecat şi mama acestuia.

P. Groza răspunde afirmativ şi adaugă că mama regelui a fost, de asemenea, mulţumită de deciziile luate şi

i-a declarat că a trăit în familia sa destule tragedii şi nu doreşte ca fiul său să aibă aceeaşi soartă.

I.V. Stalin menţionează că mama regelui este grecoaică.

V.M. Molotov întreabă delegaţia dacă nu are vreun fel de propuneri în privinţa programului vizitei sale la Moscova.

P. Groza roagă să se includă în plan o recepţie, pe care delegaţia română ar dori s-o organizeze la sediul ambasadei române din Moscova.

V.M. Molotov întreabă dacă delegaţiei nu i-ar conveni următorul plan: mâine, Ministerul Afacerilor Externe organizează o recepţie diplomatică în onoarea oaspeţilor, şi tot mâine seara va avea loc semnarea tratatului şi a protocolului. Poimâine, de la 6 la 8, recepţie la ambasada română, iar seara, la ora 9, recepţie la Kremlin.

P. Groza, A. Pauker şi ceilalţi membri ai delegaţiei îşi exprimă acordul.

Discuţia a durat 1 oră şi 20 de minute.

A notat S. Kavtaradze
Conform cu originalul

(„V Rumânii teplee cem eto nujno dlia stranî". Priom Stalinîm rumânskoi pravitelistvennoi delegaţii [În România este mai cald decât este nevoie pentru ţară. Primirea de către Stalin a delegaţiei guvernamentale române], „Istocinik", nr. 2/2002, pp. 94-99)

17.

2000. Fragment din volumul memorialistic al lui Paul Sfetcu, fostul şef de cabinet al lui Gheorghiu-Dej, cuprinzând o relatare a acestuia din urmă despre modul cum Stalin i-a sugerat începerea lucrărilor la Canalul Dunăre – Marea Neagră.

[...]

Cu ocazia altei aduceri aminte, Gheorghiu-Dej mi-a vorbit despre modul cum fusese generată hotărârea referitoare la construcţia Canalului Dunăre-Marea Neagră.

„După naţionalizarea principalelor mijloace de producţie, prin actul de la 11 iunie 1948 – a povestit el – conducerea statului nostru a analizat perspectivele ce se deschid economiei naţionale în noile condiţii social-economice, în vederea stabilirii celor mai corespunzătoare măsuri, s-a hotărât ca o delegaţie de stat şi de partid să se deplaseze la Moscova şi să discute cu conducerea sovietică pentru a pune bazele unei cooperări economice. Am prezentat conducerii sovietice potenţialul industriei noastre naţionalizate şi măsurile pe care conducerea României le considera necesare de aplicat în vederea valorificării depline a acestui potenţial, precum şi a asigurării continue a dezvoltării schimburilor comerciale româno-sovietice. Stalin, ca şi când n-ar fi auzit ce-am spus, a întrebat:

- Are cunoştinţă conducerea României de un proiect întocmit de englezi, pe la începutul secolului XX, pentru construirea unui canal navigabil între Dunăre şi Marea Neagră?

Am rămas înmărmurit si totodată înspăimântat de perspectiva ca în loc de dezvoltarea industriei – obiectiv

cu care venisem la Moscova – să ne alegem cu o gaură în pământ. I-am răspuns lui Stalin că nu avem cunoştinţă de un asemenea proiect, însă cum ne vom întoarce în România vom pune să se scotocească arhivele şi dacă-l vom găsi, îl vom prezenta. Stalin, sigur pe el, a replicat:

- Proiectul nu mai trebuie să-l căutaţi.

A apăsat pe un buton de pe masa de şedinţă şi după câteva secunde în biroul său de lucru a intrat un individ care probabil aşteptase chemarea cu o hartă în mâna pe care a pus-o în faţa noastră pe masă. Stalin a arătat harta şi a spus:

- Iată, pe harta României, cum este trasat drumul acestui canal!

Am privit şi am văzut o linie groasă, roşie, care unea localităţile Cernavodă şi Năvodari, traseul aşa-zisului viitor canal. După ce ne-a lăsat câteva minute să admirăm «miracolul», Stalin ne-a recomandat:

- Canalul trebuie realizat în România în vederea asigurării unor condiţii mai favorabile transporturilor fluviale pe Dunăre şi a economiei noastre [voastre] naţionale.

Îngrozit de perspectiva nenorocită ce se profila, am explicat că România nu este pregătită, încă, pentru o asemenea lucrare de mare amploare, că nu dispune de fondurile financiare necesare. Stalin, însă, a intervenit:

- Fondurile vor fi găsite dacă tovarăşii români vor să realizeze o lucrare aşa măreaţă.

Am adus şi alte argumente şi în principal că ne lipsesc fondurile, utilajele de excavaţie şi mijloacele de transport. De aceea, am propus ca România să organizeze mai întâi fabricaţia acestora şi apoi să ne apucăm de realizarea canalului. Dar totul a fost în zadar căci Stalin, neînduplecat, a zis fără a ne da posibilitatea de replică:

- Uniunea Sovietică va livra României utilajele de excavaţie şi mijloacele de transport necesare dacă românii sunt hotărâţi să se apuce de o lucrare atât de importantă şi de necesară.

Astfel s-a întors delegaţia română de la Moscova «împroprietărită» cu o hartă pe care era trasat drumul viitorului canal Dunăre-Marea Neagră. Presa scrisă şi radioul au făcut cunoscut ţării, poporului român, vestea cea mare, fericirea ce a căzut pe capul nostru, fără să se spună, bineînţeles, a cui fusese ideea genială. Pentru a se masca acest adevăr şi pentru a se da proiectului un «caracter naţional» a fost adoptată şi o hotărâre a Biroului Politic al C.C. al P.M.R. în acest sens.

Proiectarea şi începerea lucrărilor pentru realizarea canalului au demarat destul de repede. Până la moartea lui Stalin, canalul a «înghiţit» o mare parte a venitului naţional. Daca fondurile respective le-am fi alocat pentru dezvoltarea industriei, avuţia naţională ar fi sporit considerabil. După moartea lui Stalin conducerea noastră a discutat foarte deschis şi cu deosebit simţ de răspundere sistarea lucrărilor la canal. După cum bine ştiţi, în cabinetul meu de lucru de la Consiliul de Miniştri a fost un du-te-vino permanent timp de aproape o săptămână. La început s-a avansat ideea amânării termenului de punere în funcţiune, dar pe măsură ce discuţiile abordau mai profund implicaţiile economico-financiare, am ajuns la concluzia înţeleaptă că lucrările la canal trebuie sistate. Din concluziile specialiştilor, cărora li se ceruse să realizeze lucrarea, reieşea că acest obiectiv, odată dat în exploatare, va genera permanent pagube, întrucât taxele ce urmau să fie încasate pentru trecerea prin canal nu vor acoperi nici măcar cheltuielile de administrare şi de întreţinere a acestei căi de navigaţie. Aşa s-a încheiat această lucrare

menită să minuneze lumea", şi-a sfârşit Gheorghiu-Dej relatarea.

Mai trebuie ştiut că Gheorghiu-Dej nu a vorbit public niciodată despre paternitatea ideii construirii canalului şi nici despre modul în care i-a fost impusă lucrarea. De câte ori îşi aducea aminte de felul în care a fost „convins" şi apoi stăpânit de „euforia" realizării canalului, manifesta o mare jenă. Era totodată sigur că nu i s-ar fi putut opune lui Stalin.

Ce a urmărit Stalin când a impus construcţia canalului Dunăre-Marea Neagră? A fost o toană oarecare, ca şi cele care-au dus la împânzirea Uniunii Sovietice cu canale, sau a vrut ceva special? Aceste întrebări – relata Gheorghiu-Dej – l-au frământat multă vreme, până când a ajuns la o concluzie pe care-o socotea adevărată şi pe care mi-a împărtăşit-o şi mie:

„Am crezut că hotărârea ne-a fost impusă din considerente aşa-zis strategice, dar până la urmă nu i-am putut vedea o astfel de justificare. După un timp, am devenit convins că Stalin a urmărit cu totul altceva şi sunt aproape sigur că dacă ar mai fi trăit şi canalul ar fi fost dat în exploatare, ar fi cerut României să renunţe «de bunăvoie şi nesilită de nimeni» la stăpânirea gurilor de vărsare a Dunării în Marea Neagră, inclusiv a Deltei, pe motiv că avem de-acum ieşire directă la mare prin canalul pe care l-am construit."

[...]

(Paul Sfetcu, *13 ani în anticamera lui Dej*, Selecţie, introducere şi note Lavinia Betea, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 2000, pp. 269-272)

18. **1949, ianuarie 10.** Fragment din stenograma şedinţei Biroului Politic al C.C. al P.M.R. în care Gh. Gheorghiu-Dej relatează despre discuţiile avute la Moscova în problema creării Consiliului de Ajutor Economic Reciproc.

Şedinţa Biroului Politic din 10 ianuarie 1949

Ordinea de zi:

1. Raport asupra misiunii tovarăşilor Gheorghiu[-Dej] şi [Vasile] Luca în legătură cu organizarea unui consiliu de asistenţă mutuală.

2. Proiectul de lege pentru înfiinţarea consiliilor populare.

Tov. Gheorghiu[-Dej]:

[...]

Informez Biroul Politic că nu de mult am fost la Moscova, în două rânduri[63], că trebuie păstrată discreţia şi de aceea cunoaşterea acestei probleme [a creării unui organism de coordonare a politicii economice a ţărilor de democraţie populară] a fost limitată la un anumit număr de tovarăşi. Primul proiect care a fost alcătuit era scurt şi a servit drept bază de discuţii, dar cuprindea toate aspectele care sunt şi în proiectul mult mai cuprinzător prezentat la

[63] Prima vizită la care face trimitere Gheorghiu-Dej pare să fi fost aceea din 16 decembrie 1948, când o delegaţie a conducerii P.M.R. formată din Gheorghiu-Dej, Ana Pauker şi Vasile Luca a fost primită de Stalin. A doua vizită este aceea din 8 ianuarie 1949, cu ocazia constituirii C.A.E.R.

şedinţa la care au venit reprezentanţi ai tuturor ţărilor cu democraţie populară.

Uniunea Sovietică a avut trei delegaţi – Molotov, Mikoian şi Malenkov –, Bulgaria doi, Cehoslovacia doi, Polonia doi etc. Cea mai mare parte din delegaţi nu ştiau precis despre ce este vorba şi numai unii au prezentat punctul de vedere al Biroului lor politic.

În discuţiile care au urmat, toţi tovarăşii au subliniat importanţa istorică mondială a acestor hotărâri şi a iniţiativei de a se crea un astfel de sistem. Toţi delegaţii au adus contribuţia lor şi în special polonezii, care au făcut o serie de propuneri pentru îmbunătăţirea textului.

Ultimul document, îmbunătăţit, a fost prezentat tovarăşului Stalin de către tovarăşul Molotov şi după unele discuţii, tovarăşul Stalin personal a adus proiectului [modificări] care, după cuvintele tovarăşului Stalin, trebuie să ne facă să vedem cu 10-15 ani înainte. Tovarăşul Stalin a arătat că nu este vorba de un consiliu de colaborare oarecare, ci de un consiliu de colaborare şi ajutor mutual economic, deschis, cu posibilitatea de a primi şi alţi membri care s-ar declara de acord cu obiectivele fixate de fondatorii acestui Consiliu. Muncitorii din Franţa, Italia şi din toate ţările intrate în orbita planului Marshall trebuie să ştie că nu prin planul Marshall, ci intrând în cealaltă orbită vor avea hrană, vor avea ce le trebuie pentru industrie şi vor vedea că Europa poate să se ajute singură.

Această idee genială a tovarăşului Stalin, ca acest Consiliu să fie deschis, a fost formulată personal în timpul şedinţei de tovarăşul Stalin.

În tot timpul şedinţei a domnit o atmosferă tovărăşească, de unitate, s-a spus lucrurilor pe nume, ca între comunişti, s-a discutat pe bază de principii în ce

privește construirea socialismului și industrializarea socialistă.

În concluzie, s-a stabilit să facă parte din Consiliu câte doi reprezentanți din fiecare țară și Consiliul să se întrunească o dată la trei luni, de fiecare dată în altă capitală. În afară de aceasta va exista un birou permanent la Moscova, în care va intra câte un reprezentant din fiecare țară, cu un aparat tehnic compus din oameni competenți.

Din partea Uniunii Sovietice va intra ministrul adjunct al Planului de Stat, arătând prin aceasta importanța pe care i-o acordă. Acest organ urmează să ia ființă în 2 săptămâni.

S-au fixat apoi o serie de sarcini concrete și primul grup de probleme ce vor fi luate în discuție vor fi cele în legătură cu importul și exportul, studierea acordurilor țărilor cu democrație populară și Uniunea Sovietică, precum și politica de export și import cu țările capitaliste, aceasta pentru a duce o politică unitară.

Citește apoi hotărârea, care nu va fi publicată, ci va fi doar supusă Biroului Politic și guvernului, urmând să primim textul comunicatului ce va fi dat publicității. Documentul va avea un răsunet foarte mare, va însemna o bombă pentru imperialiști, iar pentru noi un instrument de luptă pentru construirea socialismului și în lupta împotriva imperialiștilor.

După felul cum se prevede primirea de noi membri, se lasă posibilitatea și altor țări din Europa să intre în acest Consiliu; pe lângă loviturile pe care le-a primit planul Marshall, aceasta va însemna o puternică lovitură dată tuturor planurilor viitoare. În plus, va da clasei muncitoare din toate țările Europei o armă puternică, pentru că vor scrie în programul lor sarcina de a lupta contra propriilor

guverne pentru a determina cursul spre acest sistem de organizare economică și politică, un mijloc de refacere și reconstrucție a Europei fără planurile imperialiștilor.

De aici decurg pentru fiecare participant o serie de sarcini economice și politice.

Tov. [Ștefan] Voitec: Propun să desprindem importanța acestui Consiliu de colaborare și Biroul Politic să-și însușească documentul prezentat cu mulțumirea pentru munca depusă de către delegație.

Tov. Gheorghiu[-Dej]: Așadar, Biroul Politic primește documentul plus sarcinile care au fost enumerate și rămâne să fixeze membrii pentru Consiliu și Birou.

Ar trebui să numim crearea acestui Consiliu „Planul Stalin", pentru perspectivele pe care le deschide clasei muncitoare din toată lumea.

Tov. [Vasile] Luca: În Consiliu, din care face parte și tovarășul Molotov, trebuie să punem oameni din Biroul Politic.

Tov. Miron [Constantinescu]: Propun ca în Consiliu să intre tovarășii Gheorghiu și Luca, președintele și vicepreședintele Comisiunii de Planificare și să dăm Secretariatului sarcina de a veni cu o propunere pentru Biroul Permanent.

Biroul Politic aprobă propunerea făcută.

Tov. Gheorghiu[-Dej]: Putem să hotărâm în Consiliul de Miniștri numai pe membrii Consiliului de Colaborare și să însărcinăm Secretariatul să facă propuneri pentru Birou pentru referenți. În ce privește problema comunicării asupra constituirii acestui Consiliu, s-a stabilit ca, imediat ce ne întoarcem, fiecare delegație să pună în fața conducerii partidului ei această problemă; de asemenea, și în fața guvernului lor.

Propun să fixăm pentru mâine la ora 10 un Consiliu de Miniştri în care să aducem la cunoştinţă documentul. Pentru că trebuie deocamdată păstrată tăcerea până ce se va publica comunicatul, ar fi bine să asiste numai miniştrii, nu şi miniştrii adjuncţi.

[...]

(*Stenogramele şedinţelor Biroului Politic şi ale Secretariatului Comitetului Central al P.M.R.*, vol. II, *1949*, Studiu introductiv de prof.univ.dr. Ioan Scurtu, Arhivele Naţionale ale României, Bucureşti, 2003, pp. 6-12)

19.

2000. Relatare a lui Gheorghe Gaston Marin despre vizita pe care a întreprins-o la Moscova, împreună cu Gheorghiu-Dej, în iunie-iulie 1949, şi primirea celor doi comunişti români de către Stalin.

Cu ocazia unei convocări la Stalin, Gheorghiu-Dej şi Ana Pauker au amintit de stăruinţele lui Gheorghi Dimitrov[64] de a construi un pod peste Dunăre între Giurgiu şi Ruse, pentru ca Bulgaria să aibă o legătură feroviară mai directă cu România şi îndeosebi cu U.R.S.S., cu care Bulgaria realiza un trafic intens de mărfuri. Răspunsul lui Stalin a fost neaşteptat:

Ceea ce vă trebuie vouă nu este acest pod, ci un canal care să realizeze o ieşire directă la Marea Neagră, ocolind greutăţile navigaţiei de pe braţul Sulina şi pragul de nisip la ieşirea la mare.

Ideea a fost îmbrăţişată cu entuziasm de Ana Pauker şi a obţinut şi acordul lui Dej. S-a hotărât ca un grup de specialişti în proiectarea şi construcţia de canale navigabile, în mare vogă pe atunci în U.R.S.S., să vină la Bucureşti şi, împreună cu specialiştii români, să studieze şi să facă propuneri în legătură cu posibilităţile construcţiei unui asemenea canal.

În primăvara lui 1949 a sosit la Bucureşti brigada condusă de generalul Şapoşnicov, cunoscut constructor de canale navigabile. Au fost găsite unele studii mai vechi ale specialiştilor români în legătură cu un canal care să lege Dunărea de mare. Sovieticii, între care se găseau topometri şi geologi, au găsit un traseu convenabil între Cernavodă şi Capul Midia, trecând prin Medgidia şi traversând, cu excavaţii adânci, piatra calcaroasă de la Poarta Albă.

După vreo lună de studii la Ministerul Industriei şi mai ales pe teren, proiectul a fost terminat. Dej, profitând de prezenţa specialiştilor din diferite ramuri ale U.R.S.S., i-a invitat să viziteze mai multe viitoare amplasamente de hidrocentrale, printre care Porţile de Fier pe Dunăre şi Bicaz pe Bistriţa, găsite foarte potrivite de oaspeţi.

După terminarea studiului, împreună cu brigada, Dej, Posteucă[65] şi Gaston Marin[66] au plecat la Moscova.

[64] Gheorghi Dimitrov – membru fondator al P.C. Bulgar (1919), s-a refugiat în Iugoslavia şi apoi în U.R.S.S. după căderea guvernului Stamboliski; după 1929 se stabileşte în Germania, de unde conduce secţia Cominternului care se ocupa de Europa Centrală. Arestat în 1933 şi judecat la Leipzig pentru incendierea Reichstagului, este eliberat în schimbul unor aviatori germani arestaţi în U.R.S.S.; secretar general al Cominternului (1934-1943). După 1944 se întoarce în Bulgaria, preluând conducerea P.C. Bulgar şi a Consiliului de Miniştri (1946-1949). A murit în la 2 iulie 1949, într-un sanatoriu de lângă Moscova.

[65] Vasile Posteucă (Mişa Povstanski) – a făcut parte din grupul

După o zi de aşteptare, fiind găzduiţi într-o casă de oaspeţi a Comitetului Central, am fost chemaţi seara la Kremlin.

În cabinetul său de lucru, am fost primiţi de Stalin. La o masă lungă, dreptunghiulară, erau aşezaţi toţi membrii Biroului Politic, în ordine după Stalin: Molotov, Beria, Kaganovici şi ceilalţi conducători ai P.C.U.S. La intrarea noastră, Stalin s-a ridicat de la masă şi ne-a salutat, strângându-ne mâna şi întrebând cine este traducătorul. Fiind indicat de Dej, Posteucă, foarte emoţionat, a ocupat scaunul desemnat de Stalin în fruntea mesei. Stalin era îmbrăcat într-un costum gri cu guler închis şi pantaloni pentru cizme. Fuma în continuu o pipă în care strivea tutunul de la ţigările „Kazbec". Se ridica des de pe scaunul său şi se plimba prin cabinetul spaţios. Dej a fost aşezat în faţa lui Stalin, iar eu, după un scaun liber, am căzut în faţa lui Beria, care prin ochelarii săi – pince nez – nu mă slăbea deloc din priviri.

---

agenţilor sovietici de origine basarabeană care s-au aflat în închisoare împreună cu Gheorghiu-Dej; secretar general la Preşedinţia Consiliului de Miniştri (1945), şef al Gospodăriei de partid a C.C. al P.C.R. (1947); director general al Canalului Dunăre-Marea Neagră (1952-1953); preşedinte al Comitetului de Stat pentru Construcţii, Arhitectură şi Sistematizare (1961).

[66] Gheorghe Gaston Marin (Gheorghe Grossman) (1918-2010) – inginer român de naţionalitate evreiască, a făcut parte din rezistenţa franceză antihitleristă în timpul celui de-al doilea război mondial; în 1945 s-a întors în România, devenind în scurt timp un colaborator apropiat al lui Gheorghiu-Dej în activitatea acestuia pe linie de guvern; consilier la Preşedinţia Consiliului de Miniştri (1945-1948), secretar general şi ministru adjunct la Ministerul Economiei Naţionale (1948-1949), ministru al Energiei Electrice şi Industriei Electrotehnice (1949-1954), preşedinte al Comitetului de Stat al Planificării (1954-1965), vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri (1962-1969), preşedinte al Comitetului de Stat pentru Preţuri (1969-1982).

După câteva cuvinte de prezentare a obiectivului venirii noastre la Moscova, a fost chemat în cabinet ministrul Energiei Electrice al U.R.S.S., Jmerin, şi generalul Şapoşnicov. Acesta din urmă a prezentat traseul şi caracteristicile canalului studiat, aspectele tehnice şi economice, problemele geologice, îndeosebi cele de la Poarta Albă, datele tehnice ale celor două ecluze de la Cernavodă şi Năvodari. În concluzie, canalul putea fi realizat pe traseul propus, iar executarea lui necesita sprijin tehnic şi de utilaje din partea U.R.S.S.

Jmerin şi, după el, Gheorghiu-Dej au confirmat expunerea şi concluziile lui Şapoşnicov.

După aceasta, Stalin, întorcându-se spre membrii Biroului Politic, a întrebat dacă sunt de acord să se dea ajutor României pentru construcţia canalului. După răspunsul unanim afirmativ al acestora, Stalin a dat dispoziţia ca a doua zi dimineaţă delegaţia română să fie primită la Ministerul Energiei Electrice, pentru a stabili nomenclatorul şi volumul utilajului necesar să fie alocat.

Cu aceasta, vizita noastră la Kremlin a luat sfârşit.

A doua zi, pe baza listei întocmite de Şapoşnicov, i-am cerut lui Jmerin echipamentele şi utilajele necesare construcţiei: excavatoare, dragline, scrapere, buldozere, hidromonitoare, camioane basculante, două centrale electrice complete, câte una la fiecare extremitate a canalului, alte maşini şi utilaje. Jmerin a redus mult cererile noastre, arătând că are el însuşi greutăţi mari în construcţia noilor centrale.

Ne-am întors la casa de oaspeţi cu un sentiment de insatisfacţie. În cursul nopţii, Dej a primit un telefon de la cabinetul lui Stalin, fiind invitat într-o vilă de lângă Moscova. Întors spre dimineaţă, Dej s-a arătat încrezător în obţinerea utilajelor ce ne-au fost refuzate. Stalin i-a spus

că toate se pot obţine dacă faci presiune (*Najimati*) asupra celui în cauză. Şi, într-adevăr, dis-de-dimineaţă, Jmerin ne ruga să venim urgent la minister. Cu un zâmbet larg şi binevoitor, el ne-a dat tot utilajul cerut şi am plecat acasă cu „canalul în buzunar".

Lucrările au început cu mari greutăţi în a doua jumătate a anului 1949.

Lipsa de energie pentru acţionarea utilajelor n-a putut fi eliminată prin micile centrale diesel decât în august 1952, prin intrarea în funcţiune a centralei pe cărbune „Ovidiu II". Muncile grele de excavaţii şi transport erau efectuate în mare parte de deţinuţi şi oameni dislocaţi din căminele lor. A devenit din ce în ce mai clar că lucrarea, care apăsa greu pe resursele economiei slăbite de război a ţării, nu avea o eficienţă economică acceptabilă.

Mă întreb şi astăzi care puteau fi motivele lui Stalin să propună o asemenea lucrare uriaşă unei ţări ca România, având o economie slăbită şi mijloace tehnice de realizare reduse? Poate interesul său de a elimina navigaţia vaselor străine de pe porţiunea Dunării: Reni – începutul braţului Sulina, care constituie graniţa cu U.R.S.S., cu două porturi importante, Reni şi Ismail, care realizau un volum însemnat de trafic fluvial.

În ce priveşte podul dorit de Dimitrov, care a murit la Moscova chiar în timpul vizitei noastre[67], a fost realizat de inginerii români cu ajutorul unor construcţii metalice livrate de Cehoslovacia şi a fost dat în exploatare pentru calea ferată şi autovehicule la mijlocul anilor '50.

Două luni după moartea lui Stalin, Chivu Stoica şi cu mine am primit dispoziţia conducerii de a opri lucrările

[67] Gheorghi Dimitrov a murit la Moscova, la 2 iulie 1949.

canalului, după 3 ani şi jumătate de la începerea lor. Am repartizat oamenii şi utilajele pe alte şantiere şi lucrările de la canal au rămas în starea în care au fost oprite, până când Ceauşescu a hotărât să le reia, amplificându-le cu un braţ suplimentar până în Portul Constanţa.

(Gheorghe Gaston Marin, *În serviciul României lui Gheorghiu-Dej. Însemnări din viaţă*, Editura Evenimentul Românesc, Bucureşti, 2000, pp. 133-135)

20.

1951, 9-12 ianuarie. Raport realizat de Emil Bodnăraş şi Gheorghe Gheorghiu-Dej cu privire la Consfătuirea pe probleme militare a reprezentanţilor ţărilor de democraţie populară şi ai Uniunii Sovietice, care a avut loc la Moscova (fragment).

„Se păstrează în casa de fier, în plic sigilat."
Către Secretariatul C.C. al P.M.R.

Raport asupra Consfătuirii reprezentanţilor ţărilor de democraţie populară şi ai Uniunii Sovietice – la Moscova, în zilele de 9-12 ianuarie 1951.[68]

1) Participanţi - Uniunea Sovietică: Stalin, Molotov, Malenkov, Beria, Vasilevski, Ştemenko;

[68] Documentul a fost scris de mână de Emil Bodnăraş, contrasemnat de Gheorghiu-Dej şi reţinut în exemplar unic (vezi sursa documentului).

Polonia: Ochab, Rokossovski; **Cehoslovacia:** Slanski, Cepička; **Ungaria:** Rakoţi [Rákosi], Farkaş: **România:** Gheorghiu-Dej, Bodnăraş; **Bulgaria:** Cervenkov, Pancevski.

Consilierii militari principali din ţările de democraţie populară: Gusev (Cehoslovacia), Boiko (Ungaria), Kolganov (România) şi Emelianov (Bulgaria).

2) Desfăşurarea lucrărilor

Marţi, 9 ianuarie 1951

Prima consfătuire a fost convocată la Consiliu, la orele 21. Au asistat toţi tovarăşii arătaţi la punctul precedent. Stalin a deschis consfătuirea, cu următoarea expunere (redare după note de carnet):

«În ultima vreme, s-a creat părerea că Statele Unite sunt o putere de neînvins şi că sunt gata să pornească al treilea război mondial. Dar, în realitate, s-a dovedit că Statele Unite nu numai că nu sunt gata să pornească al treilea război mondial, dar că nu sunt în stare să facă faţă nici unui război mic, cum este cel din Coreea. Este clar că Statele Unite nu sunt gata şi că le mai trebuiesc câţiva ani pentru a se pregăti. Statele Unite s-au înfundat în Asia şi sunt legate acolo pentru câţiva ani.

Aceasta constituie o împrejurare foarte favorabilă pentru noi, pentru mişcarea revoluţionară mondială, că Statele Unite sunt legate în Asia, pentru doi-trei ani. Aceşti doi-trei ani trebuiesc folosiţi cu pricepere. Statele Unite au energia atomică, aceasta o avem şi noi; Statele Unite au o flotă mare de război, dar flota lor nu poate avea un rol hotărâtor în război; Statele Unite au o aviaţie modernă, dar aviaţia lor este slabă, este mai slabă decât a noastră. Sarcina noastră constă în aceea ca să folosim timpul de doi-trei ani, pe care-l avem, pentru a crea o armată modernă şi puternică. Avem toate condiţiile pentru

a crea o astfel de armată şi putem să facem asta. China şi-a creat o armată mai bună decât a noastră, din ţările de democraţie populară. Nu este normal ca voi să aveţi armate slabe. Această situaţie trebuie lichidată.

Trebuie să creaţi, în doi-trei ani, în ţările de democraţie populară, armate moderne şi puternice care, la sfârşitul perioadei, de trei ani, să fie complet gata de luptă. Acesta este scopul consfătuirii noastre. Atrag atenţiunea că această consfătuire este neoficială şi strict secretă».

Pentru continuarea lucrărilor, a fost ales ca preşedinte al consfătuirii Molotov.

Au urmat rapoartele miniştrilor Forţelor Armate din ţările de democraţie populară asupra stării de pregătire de război a unităţilor de pregătire de război a armatelor din aceste ţări, în următoarea ordine: Polonia, raportor Rokossovski; Cehoslovacia, Cepička; Ungaria, Farkaş; România, Bodnăraş; Bulgaria, Pancevski.

Din rapoartele prezentate, şi care au durat 20-30 minute, a rezultat că niciuna dintre ţările de democraţie populară nu este astăzi pregătită pentru a putea face faţă necesităţilor unui război, că nivelul de pregătire a forţelor armate este aproape identic în fiecare ţară şi că această pregătire, sub raportul organizării şi dotării, s-a făcut până în prezent după planuri necoordonate între ţări.

Toate rapoartele, cu excepţia raportului nostru, s-au limitat la prezentarea efectivelor şi situaţiei organizatorice a forţelor armate, cu realizările şi lipsurile lor, cât şi la o serie de cereri adresate Uniunii Sovietice în vederea îmbunătăţirii dotării materiale a forţelor armate.

A lipsit din rapoarte exprimarea hotărârii proprii de a face tot posibilul pentru a mări potenţialul militar al ţării respective, cât şi orice referire la nevoia de a coordona, între ţările de democraţie populară şi Uniunea Sovietică,

acţiunea de organizare, pregătire şi dotare materială a forţelor lor armate.

Aceste idei au fost conţinute în raportul nostru. Rapoartele prezentate de miniştrii Forţelor Armate au prilejuit, în general, diferite intervenţii ale lui Stalin, şi care, întrerupând pe raportori, le-a pus întrebări sau a făcut aprecieri care au fost apoi rezumate în cuvântarea de la încheierea şedinţei.

La discuţia asupra rapoartelor a luat cuvântul delegatul polon, Ochab, care s-a extins asupra unui şir de consideraţiuni politice, legate de constituirea armatei poloneze, fără a se referi la propunerea concretă făcută de noi, deşi Stalin îşi exprimase punctul său de vedere cu puţin înainte (cu prilejul raportului Rokossovski), în sensul că «propunerea tovarăşilor români este corectă».

În continuare, a cerut cuvântul Rakoţi [Rákosi], pentru a susţine în întregime propunerea noastră. Ceilalţi delegaţi nu au mai luat cuvântul, Stalin trecând la încheierea şedinţei (redare după note de carnet): «Trebuie dat mai repede ajutor tovarăşilor din ţările de democraţie populară. Trebuie să li se trimită mai repede documentarea tehnică necesară. Am hotărât acest lucru şi nu ştiu de ce nu se execută această hotărâre. Trebuie să dăm fiecărei ţări de democraţie populară câte două radiolocatoare din acelea pe care le avem (cu bătaie de 200 km), pentru a învăţa să le utilizeze şi pentru a putea identifica apropierea avioanelor inamice. Mai târziu, trebuie să li se dea şi radiolocatoare mari, pe care le construim acum şi care au bătaia de 400 km. Trebuie să vă pregătiţi bine. Pentru aceasta, un plan de şase ani, ca la polonezi, nu este bun. Ce fel de plan este acesta, pe o durată de şase ani? Cine îţi asigură aceşti şase ani? Doi-trei ani, iată un plan bun, un plan care merge.

Trebuie să organizăm, în ţările de democraţie populară armate care să cuprindă în război, într-o primă urgenţă, 2-2,5 milioane de oameni. Şi aceasta planificat cu grijă, astfel ca această forţă armată să fie bine aprovizionată cu tot ce-i trebuie. Ce zici, Vasilevski, 2-2,5 milioane sunt deajuns?

Vasilevski (susţinut de Ştemenko): Nu, ţările de democraţie populară pot da uşor patru milioane.

Stalin: Dacă vor fi patru milioane, vor fi prost dotate. Mai bine trei milioane, într-o primă urgenţă, şi bine organizate şi dotate.

Trei milioane, ajunge! Propunerea tovarăşilor români este justă.

Socotim că propunerea tovarăşilor români trebuie primită şi că organului despre care se vorbeşte în propunere trebuie să-i încredinţăm problema armatei.

Această comisiune, sau cum o vom numi, trebuie să asigure armatei mijloace moderne de luptă şi în cantităţi suficiente, astfel ca, la sfârşitul perioadei de trei ani, totul să fie gata.

Trebuie să asigurăm aviaţie de vânătoare reactivă, în fiecare ţară cel puţin câte o divizie. Aviaţia de vânătoare cu piston nu este eficace.

Cel mai greu lucru, pornind de la practica războiului, este problema muniţiunilor. Nici o ţară de democraţie populară nu poate să facă singură tot ce-i trebuie pentru război. De aceea, ele trebuie să se ajute reciproc. Aceasta va trebui să o asigure comitetul. Unele materii prime vor trebui înlocuite cu altele. Spre exemplu, arama poate fi înlocuită, în multe produse militare, cu aluminiul. Aluminiu în loc de aramă merge şi merge foarte bine.

Trebuiesc multe muniţiuni. Un tun, o armă ţine 5-10 ani. Dar, armele fără muniţiuni sunt inutile. Este nevoie de multe cartuşe, proiectile, bombe, mine etc.

Nu fiecare ţară trebuie să facă tot. Sarcinile trebuiesc repartizate. Tancuri şi tunuri nu trebuie să facă fiecare. Vă opriţi la două-trei ţări care pot să le facă repede şi bine.

Pentru aceasta, trebuie un comitet de coordonare format din oameni competenţi. Propunem să intre şi toţi militarii. Şi de la noi vor intra.

Încă o dată, amintesc: vă trebuie aviaţie reactivă de vânătoare, cel puţin câte o divizie de fiecare ţară, cu piloţi de încredere şi cu grijă aleşi, astfel ca să nu fugă cu avioanele peste graniţă. Dar, aviaţia radioactivă este pentru apărare. Trebuie şi aviaţie de bombardament pentru atac, cel puţin câte o divizie de fiecare ţară, la început. Dotarea aceasta cu mijloace moderne trebuie să o asigure comitetul. Un astfel de comitet ne trebuie.

Propun să facem imediat o comisie care să studieze problemele. Comisia să prezinte propuneri în 2-3 zile».

După o scurtă dezbatere, s-a hotărât ca toţi delegaţii ţărilor de democraţie populară să intre în comisia de propuneri, sub preşedinţia lui Vasilevski.

Propunerile comisiei urmează a fi prezentate vineri, 12 ianuarie [1951], ora 22.00.

Miercuri, 10 ianuarie

Şedinţa de lucru a comisiunii de propuneri s-a deschis la orele 16, la M.St.M. al armatei sovietice, sub preşedinţia lui Vasilevski. Este unanim adoptată următoarea ordine de zi, propusă de preşedinte: 1. efectivele de pace şi război ale armatelor ţărilor de democraţie populară; 2. asigurarea aviaţiei de vânătoare reactivă pentru fiecare ţară; 3. asiguraţia aviaţiei de bombardament pentru fiecare ţară; 4. repartizarea staţiilor de radiolocaţie (radar); 5. necesarul pentru timp de pace, în armament, muniţiuni şi tehnică de luptă; 6. necesarul pentru război în armament, muniţiuni şi tehnică de luptă; 7. producţia de război în fiecare ţară de

democraţie populară; 8. acordarea către ţările de democraţie populară de licenţe de fabricaţie de materiale militare, cât şi de ajutor tehnic; 9. problema rezervelor de carburanţi alimente şi echipamente militare; 10. organizarea comitetului de coordonare.

Cu privire la punctul 1, s-au stabilit următoarele efective de pace şi război pentru fiecare din ţările de democraţie populară:

	Pace	*Război*
Polonia	350.000	900.000
Cehoslovacia	250.000	700.000
Ungaria	150.000	350.000
România	250.000	700.000
Bulgaria	140.000	350.000
Total	**1.140.000**	**3.000.000**

Cu privire la punctul 2, s-a convenit a se asigura forţelor armate ale R.P.R. o divizie de aviaţie de vânătoare reactivă, formată din 90 de avioane reactive MIG 15 (trei regimente a 30 de avioane).

Pregătirea piloţilor urmează să înceapă la noi în ţară, în februarie 1951, divizia urmând a fi constituită şi dotată în iulie 1951.

Cu privire la punctul 3, M.St.M. al Uniunii Sovietice urmează a face propuneri în ziua de miercuri, 13 ianuarie 1951.

Cu privire la punctul 4, s-au acordat forţelor armate ale R.P.R. două radiolocatoare cu bătaia de 200 km. Livrarea lor urmează să aibă loc în februarie 1951.

Cu privire la punctele 5, 6, 7, s-a stabilit ca fiecare ţară să facă calculele necesare şi să prezinte preşedintelui

comitetului spre cercetare, în termen de o lună, materialul documentar rezultat.

Cu privire la punctul 8, s-a constatat că majoritatea licenţelor de fabricaţie pentru materiale militare au fost puse la dispoziţia ţărilor de democraţie populară. Pentru R.P.R., licenţele avute vor fi trimise în cursul lunii mai 1951, împreună cu întreaga documentaţie tehnică.

Cu privire la punctul 9, M.St.M. sovietic a prezentat normele după care urmează să se calculeze rezervele necesare la război în muniţiuni, carburanţi, alimente şi echipament militar.

Cu privire la punctul 10, Slanski a propus ca organul de coordonare să fie compus din reprezentanţi permanenţi. Noi am emis părerea că, ţinând cont de sarcinile importante pe care le are de soluţionat, cât şi de recomandările tov. Stalin asupra caracterului deosebit de secret al lucrărilor comitetului de coordonare, acesta trebuie să reprezinte un organ cu multă autoritate, că membrii săi trebuie să fie permanenţi, că ei trebuie aleşi dintre oamenii cu competenţă şi mare răspundere şi că, din partea fiecărei ţări, trebuie delegaţi câte doi reprezentanţi dintre care un reprezentant al forţelor armate. În ceea ce priveşte reprezentantul armatei, socotim că din partea noastră acesta trebuie să fie însuşi ministrul Forţelor Armate, care va putea să înveţe multe din lucrările comitetului.

Farkaş a cerut cuvântul pentru a arăta că nu este de acord cu propunerea cehă şi că socoteşte justă propunerea noastră. Rakoţi [Rákosi] a menţinut, la fel, propunerea noastră. Vasilevski a cerut un răgaz de 24 de ore pentru a putea face propuneri concrete.

Joi, 11 ianuarie

Comisia de propuneri s-a întrunit la orele 16, la M.St.M. al Armatei sovietice, sub preşedinţia lui

Vasilevski. La deschidere, Vasilevski, pe baza analizei făcute de M.St.M. sovietic, a propus o modificare în efectivele de război ale României, Ungariei şi Bulgariei, în sensul reducerii cu 100 000 oameni a efectivului forţelor armate române şi a măririi cu câte 50 000 de oameni a forţelor armate ungare şi bulgare.

Propunerea a fost unanim acceptată, astfel că efectivele de război ale acestor trei ţări au rămas stabilite la: România, 600 000 oameni; Ungaria, 400 000 şi Bulgaria, 400 000.

Cu privire la aviaţia de bombardament, s-a acordat forţelor armate ale R.P.R. o divizie, compusă din 62 de bombardiere TU 2. Pregătirea piloţilor urmează să înceapă în februarie 1952, divizia de bombardament trebuind să fie constituită în iulie 1952.

Cu privire la compunerea comitetului de coordonare, Vasilevski a propus următoarele: a) comitetul de coordonare urmează să se ocupe exclusiv de probleme de dotare; b) comitetul este un organ consultativ, hotărârea aparţinând guvernelor ţărilor respective; c) fiecare ţară deleagă în comitet câte doi membri: unul din partea guvernului şi unul din partea forţelor armate; d) membrii comitetului sunt permanenţi; e) comitetul îşi alege un preşedinte, care este permanent; f) pe lângă preşedinte, se organizează un secretariat al comitetului de coordonare; g) comitetul de coordonare se întruneşte periodic, la convocarea preşedintelui; h) prima convocare a comitetului de coordonare urmează să aibă loc în prima jumătate a lunii martie a.c.

Propunerea a fost acceptată cu unanimitate.

Şedinţa următoare a comisiunii de propuneri a fost stabilită pentru vineri, 12 ianuarie 1951, orele 16, spre a se pronunţa asupra proiectului de protocol care urma să fie

prezentat şedinţei plenare în seara zilei de 12 ianuarie 1951.

Vineri, 12 ianuarie 1951

Şedinţa plenară a avut loc la orele 22.00, la Consiliu. Au fost prezenţi: Stalin, Molotov, Malenkov, Beria şi membrii comisiunii de propuneri care aprobaseră proiectul de protocol prezentat în şedinţa de la orele 16.00. Şedinţa s-a desfăşurat sub preşedinţia lui Molotov.

Stalin a socotit că nu mai este necesară citirea protocolului, de vreme ce a fost întocmit de acord cu reprezentanţii tuturor ţărilor şi a fost văzut de Molotov. S-a trecut la discuţiuni cu privire la desemnarea preşedintelui permanent al comitetului de coordonare. Vasilevski l-a propus pe Bulganin. Stalin şi delegaţiile ţărilor de democraţie populară au căzut unanim de acord cu această propunere. Stalin a luat cuvântul în încheiere.

Stalin *(redau după note de carnet)*: «în ce priveşte Bulgaria, i-aţi dat aviaţie de vânătoare reactivă puţină. Aţi plecat de la consideraţiuni legate de numărul populaţiei şi nu de la consideraţiuni de ordin strategic. Bulgaria are mulţi duşmani la graniţele ei: Turcia, Grecia, Iugoslavia. Trebuie să-i dăm mai multă aviaţie de vânătoare reactivă. Socotesc necesare două divizii şi nu una şi un regiment cât i s-a dat. Atrag atenţia că cei doi-trei ani pe care îi avem înaintea noastră sunt un răgaz nu pentru a munci, ci pentru a ne înarma şi a ne înarma bine. De ce este nevoie de aceasta? Aceasta este nevoie pentru că imperialiştii au logica lor: ei obişnuiesc să atace ţări neînarmate sau slab înarmate, pentru a le lichida; dar, ei ocolesc ţările bine înarmate. De aceea, este necesar să vă înarmaţi în acest interval de timp bine, pentru a fi respectaţi de imperialişti şi a fi ocoliţi de ei». Şedinţa a durat în total 16 minute.

[...]

s.s. Gh. Gheorghiu-Dej/E. Bodnăraş/, Bucureşti, 15 ianuarie 1951".

(Alexandru Oşca, Vasile Popa, *În culisele preliminariilor Tratatului de la Varşovia*, „Dosarele istoriei", nr. 8 (60), pp. 3-6)

21. 1961, 30 noiembrie – 5 decembrie. Stenograma plenarei C.C. al P.M.R., fragment din intervenţia lui Emil Bodnăraş privind întâlnirea cu Stalin din ianuarie 1951.

Tov. Emil Bodnăraş:

[...] Ar fi greşit să atribuim cultul personalităţii lui Stalin personal lui. Eu n-am avut multe prilejuri să-l văd pe Stalin şi să-l văd la lucru. Îmi aduc aminte însă de un prilej în care am rămas foarte impresionat de felul cum s-a prezentat Stalin şi îndeosebi de felul cum s-au prezentat ceilalţi în rezolvarea unei probleme fundamentale care se dezbătea în acea vreme.

Era în 1951, când cu tov. Gh. Gheorghiu-Dej am asistat, ca ministru al Forţelor Armate, la o şedinţă la care fusesem convocaţi la Kremlin toţi conducătorii, toţi primii secretari ai partidelor şi miniştrii Forţelor Armate, plus încă alţi delegaţi, pentru a discuta situaţia militară, care sub aprecierea conducerii sovietice se agravase şi în perspectiva unei înrăutăţiri se contura necesitatea, după aceeaşi părere, a unor măsuri deosebit de urgente. A asistat la acea şedinţă, pe cât îmi aduc aminte, Molotov,

care o prezida, şi, sigur, nelipsit Beria, pe care eu nu l-am auzit niciodată scoţând un cuvânt, câte prilejuri am avut.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:

El se pronunţa după şedinţă.

Tov. Emil Bodnăraş:

...şi fireşte că erau de faţă ministrul [sovietic al] Forţelor Armate, şeful Marelui Stat Major, specialiştii militari, sigur atunci argumentele ne-au impresionat, argumentele stăteau cam aşa: că imperialiştii cunosc o singură logică, logica celui tare, că ei nu respectă decât numai pe cel tare.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:

Şi aveau dreptate...

Tov. Emil Bodnăraş:

Şi că evenimentele se complică şi că trebuie să trecem de urgenţă la măsuri de înarmare, după care prezentau faptele.

Tov. Leonte Răutu:

Dacă eşti slab, ce o să fie?

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:

Imperialiştii ţin seama totuşi de cei tari. Dacă eşti slab, la tine nu se uită nici vecina...

Tov. Emil Bodnăraş:

Asta este clar, eu nu vreau să combat aceasta, numai că pentru a rezolva problema care se punea în faţa ţărilor de democraţie populară în 1951, ar mai fi trebuit adăugate şi un şir de alte consideraţiuni legate de întrebarea: putem face ceea ce ne propunem, fără riscul de a ne vedea angajaţi pe panta care să ne ducă aproape de ruină economică, putem noi să punem la dispoziţia unei organizări militare aşa cum se preconiza mijloacele materiale pe care le aveam atunci? N-au trecut decât doi ani şi fiecare din ţările de democraţie populară au resimţit

greul acelor sarcini, care cu susţinerea acestei politici, acestei formule se exprima de către reprezentanţii militari în procente, a efectivelor forţelor armate faţă de populaţie şi de aici sarcini.

Eu am avut impresia atunci că Stalin nu este ajutat de acei care erau competenţi să-l ajute, se plimba, iniţial se propuseseră efective mult mai mari, organizare mult mai puternică, ca cifre de bază, şi Stalin nemulţumit se plimba, dar dacă o să fie prea mult, o să avem multe divizii, dar slabe, mai puţine, ce crezi Vasilevski, ce crezi Ştemenko, ăştia răspundeau stereotip cu câteva procente, fără o analiză a posibilităţilor, a mijloacelor, a capacităţii ţărilor de democraţie populară.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:

Stalin a exprimat şi aici...

Tov. Emil Bodnăraş:

... o îngrijorare foarte profundă.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:

... o părere foarte interesantă, vorbind despre pregătirile puterilor imperialiste, de pregătirile războinice, de faptul că trebuie să fim pregătiţi şi noi, aşa că în fond niciun stat, fie el chiar şi socialist, nu poate susţine două politici şi de pace şi de război, fără riscul de a se prăbuşi. Ăsta este un adevăr.

Tov. Emil Bodnăraş:

Şi asta a redus sarcina atunci la o expresie oarecum minimă, care pe urmă în practică nu s-a dovedit nici ea pe măsura capacităţii noastre.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:

Da, pentru că ideea coexistenţei paşnice era numai vorbă, chiar în evaluarea raportului de forţă cântăreau mai greu forţele militare şi nu erau văzute forţele sociale, deşi în propagandă sigur se făceau apel la popoare, se spunea

că popoarele să se ridice împotriva provocatorilor la război ş.a.m.d.

[...]

(ANIC, Fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 53/1961, vol. II, ff. 118-120; reprodus şi în Dan Cătănuş, *A doua destalinizare. Gh. Gheorghiu-Dej la apogeul puterii*, Editura Vremea XXI, Bucureşti, 2005, pp. 268-269)

22. **1952, 19-21 februarie.** Fragment din stenograma şedinţei Biroului Politic al C.C. al P.M.R. consacrată pregătirii şi aplicării reformei băneşti din 26 ianuarie 1952, în care Ana Pauker menţionează întâlnirea cu Stalin pe problema formelor de trecere la agricultura socialistă în România.

Stenograma
şedinţei Biroului Politic al C.C. al P.M.R.
din 19 februarie 1952

Au fost prezenţi tovarăşii: Gheorghe Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, Vasile Luca, Teohari Georgescu, Iosif Chişinevschi, Alexandru Moghioroş, Gheorghe Apostol, Emil Bodnăraş, Miron Constantinescu, Chivu Stoica.

A prezidat: tov. Gheorghiu-Dej.

[...]

20 februarie 1952 – continuarea şedinţei Biroului Politic

[...]

Tov. Ana Pauker:

Mă iertaţi că pornesc – cam de la Moş Adam – cu puţină istorie. De când am observat noi, de când ni

s-au aruncat în ochi anumite fenomene nesănătoase în economia şi circulaţia noastră financiară, de când am început să vorbim în gura mare, să fim neliniştiţi, a trecut mai bine de un an şi jumătate, asta a fost în a doua jumătate a anului 1950, vedeam că este ceva nesănătos, fără să fim în stare să spunem că aici este buba. Şi ne-am învârtit cu cunoştinţele noastre economice şi cu simţul politic în jurul bubei, fără să ştim să punem degetul pe ea. Au fost chiar unii care au venit cu propuneri. De exemplu, tov. Luca a arătat că ar fi cazul să facem o reformă, de asemenea să vedem ce este cu chiaburii. A fost o nelinişte, fără să ştim să găsim soluţia.

Şi atunci noi ne-am pus problema că trebuie să mergem la acela care ne învaţă în permanenţă, la care ne ducem după sfaturi când nu ştim să ne descurcăm.

La începutul lui februarie 1951, când am fost la Moscova [subl. ns.][69], am vrut să punem chestiunea aceasta. Erau atunci probleme care şi ele aveau importanţa lor, cu colhozurile, T.O.Z.-uri, o serie de lucruri. Atunci s-a propus să punem şi chestiunea

[69] Cercetătoarele ruse T.A. Volokitina, G.P. Muraşko, A.F. Noskova şi T.V. Pokivailova sunt de părere că problema privind alegerea căii optime pentru înfăptuirea colectivizării în România a fost adusă probabil în faţa lui Stalin la întâlnirea din 28 martie 1951 (*Moskva i Vostocinaia Evropa. Stanovlenie politiceskih rejimov sovetskogo tipa, 1949-1953. Ocerki istorii*, Rosspen, Moscova, 2002, p. 566). În volumul lui A.A. Cernobaev, *Na priiome u Stalina. Tetradi (jurnalî) zapisei liţ priniatîh Stalinîm.1924-1953* [Primiri la Stalin. Caiete (jurnale) cu înregistrarea persoanelor primite de Stalin 1924-1953], Editura Novîi Hronograf, Moscova, 2008, este consemnată primirea, la 28 martie 1951, a unei delegaţii române formată din: Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, Al. Bârlădeanu, Miron Constantinescu.

aceasta, dar nu am pus-o. Şi cred că putem să regretăm, pentru că am întârziat treaba, că puteam să o facem în august-septembrie şi puteam prinde recolta. N-am avut date la noi şi de aceea am întârziat.

Deci o chestiune care am văzut de mult că nu merge în economia noastră.

Când s-a pus chestiunea în faţa tovarăşului Stalin, el a pus degetul pe rană şi a spus: se trage de la ţărani, e vorba de politică [nemarxistă] faţă de ţărănime. Şi asta este o boală de care şi alţii suferă, şi ne-a atras atenţia că de aici trebuie să vină şi soluţia.

Noi, după aceea, am început să ne gândim. Da, am greşit cu impozitele, am greşit în atitudinea noastră faţă de chiaburi şi ţăranii mijlocaşi care devin chiaburi. O parte i-am desfiinţat, iar [pe] mijlocaşii care au devenit chiaburi, până în ziua de azi, nu i-am considerat chiaburi – adică nu i-am recondiţionat.

De aici trebuie văzută toată socoteala, chestia cu schimbul între oraş şi sat, toată atitudinea faţă de ţărănime. Cu venirea tovarăşilor aici, pe baza instrucţiunilor date de partidul bolşevic, de tovarăşul Stalin, a fost clar ce este de făcut.

[...]

(ANIC, Fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 11/1952, ff. 65-66; publicat şi în *Stenogramele şedinţelor Biroului Politic şi ale Secretariatului Comitetului Central al P.M.R.*, vol. IV (partea I), 1952, Studiu introductiv de Ioan Scurtu, Arhivele Naţionale, Bucureşti, 2006, p. 55)

23.

1952, 26 mai. Fragment din stenograma şedinţei Biroului Politic al C.C. al P.M.R., în care este menţionată discuţia cu Stalin în problema formelor optime de trecere la agricultura socialistă.

Stenograma şedinţei Biroului Politic al C.C. al P.M.R. din 26 mai 1952

Au fost prezenţi tovarăşii: Gheorghe Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, Vasile Luca, Teohari Georgescu, Iosif Chişinevschi, Alexandru Moghioroş, Gheorghe Apostol, Miron Constantinescu, Emil Bodnăraş, Chivu Stoica.

A prezidat: tov. Gheorghiu-Dej.

[...]

Tov. Miron Constantinescu:

În 1951, în martie, a ridicat tov. Gheorghiu problema întovărăşirilor în Biroul Politic şi am sprijinit propunerea sa, pentru că ajunsesem – cu mai puţină îndrăzneală –, dar totuşi la concluzia că trebuie să ne gândim la o formă de trecere spre colhoz şi am susţinut acest punct de vedere, însă în Biroul Politic nu toţi tovarăşii erau de această părere şi rezultatul discuţiei a fost că nu a adoptat Biroul Politic această politică şi abia s-a terminat şedinţa v-aţi ridicat şi v-aţi sărutat cu tov. Luca, care a susţinut aceeaşi părere cu a dv. Am avut impresia parcă sărbătoreaţi o victorie. Împotriva cui? Împotriva partidului, împotriva tov. Gheorghiu!

[...]

Tov. Ana Pauker:

În 1951, spune Miron în chestia T.O.Z.-urilor, eu o repet şi trebuie să spun că am fost ca viţelul la poartă când

s-a pus chestiunea cu cooperativele ca în Bulgaria, s-a pus chestiunea unui consiliu al naţionalităţilor, lucru pe care l-am arătat când a fost pus. Pe loc mi s-a părut că dacă facem pe de o parte gospodărie colectivă şi pe de altă parte aşa cum au făcut bulgarii, că nu facem bine.

Tov. Gheorghiu-Dej:

Că o să fugă din colhoz în T.O.Z.

Tov. Ana Pauker:

Nu în T.O.Z., ci în cooperativa de tip bulgăresc.

Tov. M. Constantinescu:

Tov. Gheorghiu propusese T.O.Z., iar eu vă dădea[m] material despre întovărăşiri şi aţi spus: „cine a scris, că e foarte interesant".

Tov. Ana Pauker:

Asta era după.

Tov. M. Constantinescu:

Nu, înainte. Erau agricole, zootehnice.

Tov. Gheorghiu-Dej:

Adevărate T.O.Z.-uri.

Tov. Ana Pauker:

Şi s-a spus: ce fel de cooperativă, aşa cum este în Bulgaria, că intră cu tot inventarul şi primeşte o parte din venit? Şi chiar că n-am înţeles, pentru că acolo pe loc trebuia să mă gândesc ce este...

Tov. M. Constantinescu:

Dar avusem şedinţa Biroului Politic.

Tov. Ana Pauker:

Eu vă spun profund cinstit că despre cooperativele de tip bulgăresc habar n-am avut şi am aflat despre ele unde am aflat şi mi-am spus părerea că cred că nu sunt bune cooperativele de acest fel. Iar când s-a pus chestiunea întovărăşirilor, da, o formă să fie colhoz şi alta întovărăşiri. Asta da. Cu acest lucru am fost de acord.

Tov. Gheorghiu-Dej:

Şi atunci ai ridicat chestiunea că o să plece din colhoz în T.O.Z.

Tov. Ana Pauker:

Nu în T.O.Z., în cooperativă.

Tov. Gheorghiu-Dej:

Atunci s-a dat răspunsul că nu vor pleca.

Tov. Ana Pauker:

S-a pus chestiunea să fie întovărăşiri de astea.

Tov. M. Constantinescu:

Considerăm şi astea întovărăşiri. Dar nu era just.

Tov. Ana Pauker:

Era vorba de 3: acestea care existau, acelea de tip cooperativă şi T.O.Z.-uri. Şi atunci s-a spus de ce vă mai trebuie una intermediară? Aveţi cooperative? Aveţi colhozuri? Şi întovărăşiri T.O.Z. şi atunci ni s-a făcut clar, întovărăşiri în care nu aduci nici vite, ci [este o formă] de lucru în comun a pământului. În U.R.S.S. nu au întovărăşiri multe. În cazul nostru, întovărăşiri pentru folosirea tractoarelor. Când s-a pus chestiunea într-o formă intermediară între întovărăşiri cum le-avem noi şi între colhoz, eu mi-am exprimat părerea că, în cazul că vom face cooperative de tip bulgăresc, atunci oamenii vor pleca şi din gospodăriile colective în celelalte gospodării.

Tov. Gheorghiu-Dej:

Şi tovarăşul Stalin a spus că de T.O.Z.-uri nu trebuie să ne fie frică.

Tov. Ana Pauker:

Da. Şi am pus chestiunea să punem două forme, nu trei. Care a fost greşeala mea aici? Că am spus că o să plece oamenii din gospodăria colectivă şi o să meargă în cooperativele de tip bulgăresc. Poate să nu fi avut dreptate, poate că da. N-am făcut experienţa. De aici concluzia că de vreme ce eu am spus că s-ar putea să

meargă în cooperativele intermediare, de aceea am fost împotriva întovărăşirilor. Eu nu m-am jenat, deşi nu era just, de a exprima în faţa tovarăşului Stalin o altă părere ca a tov. Gheorghiu. Poate că n-ar fi trebuit.

Tov. Chişinevschi:

În faţa tovarăşului Stalin!

Tov. M. Constantinescu:

Asta este o diversiune să presupuneţi că cineva se gândeşte, dintre tovarăşii prezenţi, că s-ar putea ca cineva care este în faţa conducătorului mondial...

Mai clar este că un an n-aţi înfăptuit [nimic în problema întovărăşirilor].

[...]

(ANIC, Fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 40/1952, ff. 77, 83-84; publicat şi în *Stenogramele şedinţelor Biroului Politic şi ale Secretariatului Comitetului Central al P.M.R.*, vol. IV (partea a II-a), 1952, Studiu introductiv de Ioan Scurtu, Arhivele Naţionale, Bucureşti, 2007, p. 35, 39)

24.

1957, 28–29 iunie şi 1–3 iulie. Cuvântul lui Miron Constantinescu la Plenara C.C. al P.M.R., în care este menţionată discuţia cu Stalin din martie 1951, în problema formelor de trecere la agricultura socialistă în România (fragment).

[...]

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:

Dacă îţi aminteşti când a avut loc şedinţa Biroului Politic în care s-a ridicat chestiunea luării cursului întovărăşirilor în ţara noastră?

Tov. Miron Constantinescu:

A avut loc în februarie 1951. În acea şedinţă s-a manifestat opoziţia în legătură cu întovărăşirile. Adică tov. Gheorghiu-Dej susţinea crearea întovărăşirilor şi Ana cu Luca erau împotrivă.

În **martie** [subl. ns.] a fost în legătură cu aceasta o consultare [cu Stalin].

În aprilie sau mai s-a hotărât să se treacă la crearea întovărăşirilor şi s-a dat sarcină lui Ana să pregătească proiectul de hotărâre în legătură cu crearea întovărăşirilor şi ea a tărăgănat 6 luni de zile şi proiectul a apărut atunci când i s-a luat această sarcină şi s-a ocupat direct tov. Gheorghiu-Dej şi hotărârea a apărut în septembrie, în toamna anului 1951.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:

Dar la această şedinţă a Biroului Politic, care a fost poziţia ta?

Tov. Miron Constantinescu:

La această şedinţă poziţia mea a fost următoarea: nu a fost o poziţie directă de sprijinire a punctului dv. de vedere, dar căutam să găsesc forme corespunzătoare pentru a avea mai multe trepte, forme colective (de altfel, am depus un raport la Consiliul de Miniştri în legătură cu crearea formelor colective de muncă în comun), însă în şedinţă faţă de propunerea dumneavoastră nu am avut o poziţie destul de fermă de susţinere. Nu am avut o poziţie clară de susţinere.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:

Ce susţineau ei?

Tov. Miron Constantinescu:

Susţineau formarea de gospodării agricole colective, că aceasta este o formă sovietică şi a introduce mai multe forme însemna să ne abatem de la formele sovietice şi au făcut şi o comparaţie cu formele iugoslave cu scopul de a intimida, în

sensul de a nu lua vreo hotărâre. La sfârşitul acestei şedinţe s-a hotărât să plece o delegaţie la Moscova, iar Ana şi Luca s-au sărutat, iar eu, izbit de această manifestare, am rămas după plecarea lor şi am atras atenţia dumneavoastră că eu consider această sărutare ca ceva ciudat, nesănătos. Aveam impresia că s-au sărutat pentru că ar fi izbutit să susţină o împotrivire.

La început aţi spus că n-aţi observat, apoi aţi spus că nu sunteţi de acord.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:

Într-adevăr ai rămas şi mi-ai spus că parcă ar fi fost o sărutare în urma unei victorii.

[...]

(ANIC, Fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 29/1957, ff. 87-90; publicat şi în volumul editat de Alina Tudor şi Dan Cătănuş, *O destalinizare ratată. Culisele cazului Miron Constantinescu – Iosif Chişinevschi, 1956-1961*, Prefaţă de acad. Florin Constantiniu, Editura Elion, Bucureşti, 2001, pp. 213-214)

25. 1961, 30 noiembrie-5 decembrie.

Comentariu al lui Gh. Gheorghiu-Dej în timpul intervenţiei lui Nicolae Ceauşescu la plenara C.C. al P.M.R., în care este menţionată discuţia cu Stalin din martie 1951, în problema formelor de colectivizare a agriculturii.

[...]

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:

A fost o discuţie foarte mare, foarte aprinsă, sub presiunea introducerii în reorganizarea socialistă a

agriculturii a unei trepte inferioare. Deşi la Plenara din 3-5 martie 1949 erau prevăzute acolo, erau prevederi care indicau necesitatea de a adopta forme simple, ei au înlăturat cu totul aceste prevederi şi au mers numai pe linia organizării de gospodării colective, adică forma cea mai înaltă şi făceau din aceasta un punct de laudă, comparând cu bulgarii, cu alte ţări, uite, noi avem numai forma cea mai superioară [sic !]. A trebuit să ajungem din nou la Moscova, din nou s-a produs la noi o divergenţă, din nou rămăsesem aproape singur, în minoritate, eram în minoritate, majoritatea susţinea punctul de vedere al lui Ana sau era şovăielnică şi abia după ce am fost la Moscova s-a adoptat hotărârea de a se introduce şi întovărăşirea. Şi rezultatele s-au obţinut desigur, ei pretindeau că adoptând această treaptă în organizarea socialistă a agriculturii, ţăranii din gospodării colective vor fugi în întovărăşiri, înapoi la forma inferioară. Însă viaţa n-a confirmat temerea aceasta. Ei au încercat chiar acolo în susţinerea punctului lor de vedere să facă comparaţie cu zadrugile din Iugoslavia, cu scop evident de a intimida pe ceilalţi tovarăşi, că dacă susţineţi mult introducerea unei astfel de forme în organizarea agriculturii noastre o să faceţi ceea ce fac iugoslavii, adică linie iugoslavă, ar însemna linie iugoslavă, de aceea au fost şi unele şovăieli. Miron Constantinescu, spre exemplu, era de acord, dacă n-ar face pe ţărani să se ducă din formele superioare în forme inferioare. El şi-a asigurat, cum s-ar spune, şi retragerea, dacă vreodată o fi rău, am greşit că am adoptat această formă simplă, eu am atras atenţia, vedeţi că totuşi a avut efect asupra ţăranilor care sunt în gospodării colective.

Am fost la Stalin, au fost şi alţii acolo, şi când am ridicat chestiunea, sigur, n-am vrut să arăt cine susţine un punct de vedere şi cine susţine alt punct de vedere,

niciodată n-am vrut să descopăr conducerea, în sfârşit, asta ar fi aruncat o lumină urâtă asupra însuşi organului din care făceam parte. Eu căutam tot mereu să ridic prestigiul şi autoritatea acestui organ, nu numai în ţară, dar şi în faţa partidelor frăţeşti.

Aceleaşi argumente le-a susţinut Ana Pauker şi acolo. Dar din fericire nu i s-a dat dreptate.

[...]

(ANIC, Fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 54/1961, vol. I, ff. 241; reprodus şi în Dan Cătănuş, *A doua destalinizare. Gh. Gheorghiu-Dej la apogeul puterii*, Editura Vremea XXI, Bucureşti, 2005, pp. 216-217)

26. **1952, 19-21 februarie.** Extras din Procesul verbal al şedinţei Biroului Politic al C.C. al P.M.R. în care este menţionată întâlnirea în care Stalin a evidenţiat necesitatea unei noi reforme băneşti în România.

Proces verbal
al şedinţei Biroului Politic din 19-20-21 februarie 1952

[...]
Ziua a III-a
21 februarie 1952

Şedinţa se deschide la ora 18.

Participă tovarăşii: Gheorghe Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, Vasile Luca, Teohari Georgescu, Iosif Chişinevschi, Alexandru Moghioroş, Chivu Stoica, Gheorghe Apostol, Miron Constantinescu, Emil Bodnăraş.

Tov. Gheorghiu-Dej, în expunerea sa, apreciază Darea de seamă ca un document politic de însemnătatea documentelor Comitetului Central, fiind pregătită în spiritul Hotărârii Biroului Politic din 21 septembrie şi 26 noiembrie cu privire la reforma bănească şi face o apreciere asupra şedinţei actuale a Biroului Politic. Tov. Gheorghiu-Dej analizează apoi desfăşurarea evenimentelor de la reforma bănească de la 1947, până la reforma bănească din 1952[70], ocupându-se îndeosebi de problemele financiare şi creşterea circulaţiei băneşti.

Citând aprecierea tovarăşului Stalin din **iulie 1951** [subl. ns.] privitoare la faptul că leul se clatină şi că este necesară o reformă bănească în R.P.R., care să pună capăt devierii ţărăneşti, tovarăşul Gheorghiu-Dej analizează pe larg în ce constă această deviere. Referindu-se la pregătirea şi efectuarea reformei, apreciază că ea şi-a atins obiectivul principal, dar că totodată au avut loc lipsuri grave în activitatea Băncii de Stat şi a Ministerului de Finanţe. Tov. Gheorghiu-Dej arată rolul organizaţiilor de partid, al organizatorilor, agitatorilor, propagandiştilor în înfăptuirea acestei mari acţiuni politice. În încheiere, arată sarcinile care stau în faţa partidului, subliniind în mod deosebit felul cum trebuie folosite pârghiile încasării impozitelor, înfăptuirii

[70] Reforma bănească din 26 ianuarie 1952 a fost efectuată la sugestia lui Stalin, iar punerea ei în aplicare a fost coordonată de un grup de economişti sovietici condus de I.D. Zlobin. Cu această ocazie, cursul leului a fost legat de rubla sovietică, apreciată drept „valuta cea mai stabilă din lume". Raportul de schimb al banilor a fost de 20 până la 400 lei vechi pentru un leu nou. Schimbul s-a făcut diferenţiat, pentru categorii de populaţie, întreprinderi de stat şi cooperatiste, instituţii etc.

planului de colectări şi achiziţii, realizării politicii de economii. Consideră necesar întărirea Ministerului de Finanţe şi a băncilor şi asigurarea unor conduceri ferme care să prezinte garanţia că reforma va fi apărată.

[...]

(ANIC, Fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 11/1952, f. 7; publicat şi în volumul *Stenogramele şedinţelor Biroului Politic şi ale Secretariatului Comitetului Central al P.M.R.*, vol. IV (partea I), 1952, Studiu introductiv de Ioan Scurtu, Arhivele Naţionale, Bucureşti, 2006, p. 20)

27. **1952, 19-21 februarie.** Fragment din stenograma şedinţei Biroului Politic al C.C. al P.M.R. în care Gh. Gheorghiu-Dej relatează discuţia care a avut loc la Moscova, cu Stalin, în problema unei noi reforme monetare în România.

Stenograma
şedinţei Biroului Politic al C.C. al P.M.R.

[...]

21 februarie, ora 18 – continuarea şedinţei Biroului Politic

Tov. Gheorghiu-Dej:

Şi, în sfârşit, aceasta ne-a dat prilej – şi cred că multora dintre voi le-a dat de gândit lucrul acesta –

prilej de frământare că discuţiile au accentuat mai mult părţile negative din timpul reformei, abaterile săvârşite, însă firul, esenţa, sursa principală a greşelilor noastre, aceasta n-a format obiect de preocupare, şi nici chiar Darea de seamă nu s-a ocupat îndeajuns de aceasta. Mă refer la ceea ce a numit tovarăşul Stalin, în sfaturile pe care ni le-a dat despre politica noastră – „krestianskaia politika", „nemarxistkaia politika", o apreciere a politicii noastre ca o politică ţărănească, o politică nemarxistă. Şi întrucât este bine să ne preocupe în analiza noastră acest aspect, înainte de a mă ocupa de celelalte, cred că este bine să vedem rădăcina răului.

Tovarăşi,

Am căutat să-mi explic, să pătrund, să văd când am început noi să alunecăm în această „krestianskaia politika". Rădăcinile sunt mult mai adânci. Eu cred că aceasta politică ţărănească, în care noi am alunecat, începe încă după reforma din 1947.

[...]

Când am fost la tovarăşul Stalin, prezentând situaţia financiară de la noi, tovarăşul Stalin a spus: „Trebuie o nouă reformă monetară. Leul este slab, leul se clatină".

Sfatul dat de tovarăşul Stalin a fost dat la timp, a fost salvator. Trebuie să spun că am fi putut avea o situaţie şi mai gravă. Dacă avalanşa de cumpărături din ajunul reformei s-ar fi produs în decembrie, ar fi fost o catastrofă economică, asta fără exagerare.

Toţi ştiţi, când m-am întors de la Moscova, am raportat despre rezultatele convorbirii cu tovarăşul Stalin, despre sfaturile tovarăşului Stalin. Nu mult după

aceea ne-a sosit echipa de tovarăşi sovietici, care ne-au dat ajutor la pregătirea şi înfăptuirea reformei băneşti.

Trebuie să atrag atenţia, să amintesc aici, tovărăşeşte, în mod critic, mă adresez tov. Luca, când a sosit echipa sovietică, după primul contact cu tovarăşii sovietici, una a vorbit el, alta am vorbit eu. În primele momente, oamenii au plecat cu impresia că la noi sunt două păreri distincte, că unul sau mai mulţi sunt pentru reformă, alţii nu sunt pentru reformă. Această impresie au căpătat-o ei. Când am stat de vorbă cu tovarăşul Luca, a venit la mine oarecum reproşându-mi: „Te-ai dus la Moscova, dar a fost vorba să punem chestiunea să ne dea ajutor, să ne dea sprijin, să facem o analiză şi să vedem ce iese din analiză, iar tu ai ridicat chestiunea cu reforma". L-am chemat pe tovarăşul Chişinevschi, care a fost cu mine, şi i-am repetat lui Luca ce am vorbit cu tovarăşul Stalin. Am spus că la noi nu este o stare asemenea celei din 1947, adică nu avem inflaţie. Tovarăşul Stalin ne-a arătat necesitatea „unei noi reforme monetare" şi viaţa a demonstrat deplina justeţe a sfatului tovarăşului Stalin.

[...]

(ANIC, Fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 11/1952, ff. 106-107; publicat şi în *Stenogramele şedinţelor Biroului Politic şi ale Secretariatului Comitetului Central al P.M.R.*, vol. IV (partea I), 1952, Studiu introductiv de Ioan Scurtu, Arhivele Naţionale, Bucureşti, 2006, pp. 80, 82-83)

28. **1952, 26 februarie.** Fragment din stenograma şedinţei Biroului Politic al C.C. al P.M.R. în care Iosif Chişinevschi relatează modul cum a decurs întâlnirea cu Stalin în problema reformei băneşti, iar Emil Bodnăraş se arată îngrijorat de modul cum a fost aplicat „sfatul tovarăşului Stalin".

Stenograma şedinţei Biroului Politic al C.C. a P.C.R. din 26 februarie 1952

Tov. Emil Bodnăraş :

Dacă ne gândim că am fost atât de prevăzători şi prudenţi, încât ne-am dus, ştiţi până unde, să întrebăm cum este mai bine, ne-am dus la tovarăşul Stalin şi el ne-a dat acest sfat, parcă ne plesneşte obrazul de ruşine cum am reuşit noi să traducem în viaţă sfatul lui Stalin, care ne-a dat nu numai sfatul, dar ne-a trimis şi oamenii, oameni cu o bogată experienţă. Cum am realizat? Cum se vor simţi acei care vor avea prilejul, la prima înfăţişare în faţa tovarăşului Stalin. Ce vom răspunde, cum vom răspunde? N-aş vrea ca tov. Luca să fie acela care să dea răspunsul. Dar până acolo, aici trebuie să dea răspunsul. Cred că dacă aparatul Ministerului de Finanţe n-a fost mobilizat, explicaţia este foarte plauzibilă: că însăşi [sic!] şeful, conducătorul acestui aparat n-a fost el convins. Tov. Luca ştie să mobilizeze, să entuziasmeze oamenii. Eu l-am văzut şi în închisoare şi afară, când era greu. Însă probabil că n-a fost convins. Şi asta este o lipsă foarte

serioasă şi care nu va putea fi înlăturată, pentru că am impresia că nici azi nu este convins care este situaţia reală; şi azi am văzut încercarea de a apăra elemente care n-au nimic comun cu noi.

[...]

Tov. Iosif Chişinevschi:

[...] Când în faţa tovarăşului Stalin, tov. Gheorghiu-Dej, nepunând problema deschis a reformei băneşti, dar explicând şi comentând situaţia şi neliniştea, tovarăşul Stalin cunoştea problemele acestea. Şi pentru mine, care pentru prima dată l-am văzut, am avut o impresie, am avut aşa o impresie, am avut aşa o senzaţie, parcă ne vorbeşte [sic!] zorile! Când a pus problema unui eventual împrumut, tov. Gheorghiu a spus că nu este pericol de inflaţie, că noi am vrea să facem o analiză. Tovarăşul Stalin a spus atunci: întrebaţi clasa muncitoare, ea vă va spune că este nevoie de reformă. Întorcându-ne acasă, tov. Gheorghiu a informat conducerea Partidului despre sfatul tovarăşului Stalin şi fiecare membru în Biroul Politic ştie că sfatul tovarăşului Stalin a fost salvator; este convins şi simte azi că acest sfat al tovarăşului Stalin a fost o deschidere de orizonturi pentru dezvoltarea internă a ţării noastre.

Într-o zi, tov. Gheorghiu-Dej m-a chemat, se discuta problema reformei şi tov. Luca vorbea atunci despre tăria leului, că leul este tare. Tov. Gheorghiu mi-a spus: am pus eu problema reformei? A scos atunci scrisoarea care a fost în legătură cu întrebările puse tovarăşului Stalin, arătând că tovarăşul Stalin a pus problema reformei.

Tov. Gheorghiu-Dej:

Puteam să spun că este părerea mea personală, că, deşi m-am gândit, vreau să verific dacă este justă sau nu.

Tov. Chişinevschi:

Iniţiativa acestui act al nostru este aprobată de tovarăşul Stalin.

Tov. Luca vorbea că leul este tare, că sunt doar unele fenomene şi că nu este cazul. Sau, să facem reforma, dar s-o mai întindem, poate peste un an, un an jumătate, că este nevoie de pregătire.

Şi recent, înainte de şedinţa noastră a Biroului Politic şi chiar în şedinţă, tov. Luca a spus: n-am spus că la sate sunt mai puţini bani? Şi acum schimbul a dovedit că situaţia este că sunt mai puţini decât s-a crezut. Cred că nu greşesc, dar totuşi miroase încă a rămăşiţe de „krestianskaia politika". Şi suntem datori, este datoria noastră, a Biroului Politic, în interesul clasei muncitoare, a mişcării revoluţionare, în interesul ţărănimii muncitoare, pentru interesul însăşi a autorităţii [sic!] Partidului nostru, care se orientează după indicaţiile şi sfaturile tovarăşului Stalin, să mobilizăm toate forţele pentru a desrădăcina cu orice preţ această „krestianskaia politika".

[...]

(ANIC, Fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 12/1952, ff. 32-33, 49-50; publicat şi în *Stenogramele şedinţelor Biroului Politic şi ale Secretariatului Comitetului Central al P.M.R.*, vol. IV (partea I), 1952, Studiu introductiv de Ioan Scurtu, Arhivele Naţionale, Bucureşti, 2006, pp. 114, 124-125)

29. **1997.** Fragment din volumul de interviuri realizat de Lavinia Betea cu Alexandru Bârlădeanu, în care acesta din urmă relatează despre întâlnirea cu Stalin din 28 martie 1951.

[...] În '52, mă aflam cu Dej, Ana Pauker şi Miron Constantinescu la Moscova, pentru a fi primiţi de Stalin[71]. Fuseserăm cazaţi într-o vilă unde era şi o cameră de biliard. Lui Dej îi plăcea să joace biliard şi mereu o ruga pe Ana Pauker să joace şi ea. Nu o scotea din diminutive: „Anuşca", „draga mea" etc. De aceea, când, la câteva luni, am aflat vestea că Ana, Luca şi Teohari sunt acuzaţi de deviere, vestea a fost pentru mine ca un trăznet din senin. Abia atunci, mi-am dat seama că, la Moscova, Dej ştia deja bine ce va urma pentru Ana Pauker şi căuta să o anestezieze cu afecţiunea lui. Extrem de viclean a fost! Din patru secretari câţi a avut atunci partidul, doar unul a avut dreptate şi ceilalţi trei au fost desărcinaţi!

[...]

Prima dată [pe Stalin] l-am văzut în '48, cu ocazia vizitei lui Petru Groza la Moscova. Personalitatea lui Stalin este atât de cunoscută şi de descrisă – încât eu nu pot decât să mai adaug câteva amănunte pe care le-am observat personal. O să descriu o vizită mai interesantă. Prin '49-'50, între Dej şi Ana Pauker a avut loc o mare divergenţă, o mare dispută care se repercuta şi în conducerea partidului, privind ritmul de colectivizare a agriculturii. Dej era pentru un ritm mai lent şi pentru

[71] Al. Bârlădeanu face o confuzie în privinţa datei. El a participat la întâlnirea cu Stalin din 28 martie 1951.

încurajarea formelor primare de întovărăşire, ca o şcoală şi perioadă de convingere pentru viitoarea cooperativizare. Ana, care venise de la Moscova şi care era total ruptă de realitatea românească, voia ca totul să se desfăşoare repede şi tot mereu arăta spre bulgari, pe care ni-i dădea ca exemplu. Disputa a mers până acolo încât a ajuns la Moscova şi ambii s-au prezentat pentru arbitraj, la Stalin. Gheorghiu-Dej m-a rugat pe mine să-l ajut, şi ca interpret. În acel moment, în România se elabora primul plan cincinal, pe care-l „compunea" Miron Constantinescu, preşedintele C.S.P. De aceea, delegaţia a fost alcătuită din patru: Dej, Ana Pauker, Miron Constantinescu şi eu. Primii trei erau membri ai Biroului Politic, eu, simplu membru de partid. Toţi patru trebuia să abordăm problemele economice şi după aceea primii doi să rămână la Stalin, singuri, fără noi, să discute problema colectivizării. De ce fără noi? Pentru că era o neînţelegere în conducere, pe care noi, chipurile, nu trebuia s-o cunoaştem. Întâlnirea a avut loc după miezul nopţii.

Atât de târziu?

Aşa erau obiceiurile acolo. Conducătorii sovietici, cu aparatul funcţionăresc respectiv, nu se culcau decât dimineaţa, pe la cinci-şase. Toţi stăteau cu teamă în birouri şi aşteptau: „Dacă mă cheamă Stalin la telefon şi eu dorm?"... Noi am expus problemele economice, Stalin le-a notat. Mi-aduc aminte, avea un bloc-notes şi le-a notat cu un creion la un capăt roşu, la celălalt albastru.

Obicei preluat şi de Dej şi, probabil, de alţii din lagărul socialist. Ca şi plimbarea prin cabinet în timpul discuţiilor şi preferinţa pentru jocul de biliard.

Mi-aduc aminte că Stalin avea un scris mare. După ce-a notat toate cererile noastre, au început întrebările.

Mi-aduc aminte că, la ideea lui Chişinevschi, am cerut şi o fabrică pentru peliculă cinematografică şi aici ne-am făcut de râs, pentru că el a întrebat: „Ştiţi ce produse chimice trebuiesc pentru această fabrică de peliculă?". Şi a trebuit să recunoaştem că nu ştim. „Atunci – zice – aveţi aceste produse?". În fine, după ce-a notat toate cererile, a luat de-a-ndărătelea foile din carnet şi ne-a răspuns, punct cu punct, la toate. Terminându-se problemele economice, conform înţelegerii de-acasă, Miron Constantinescu şi cu mine ne-am ridicat, am salutat şi am ieşit pentru a-i lăsa pe Dej şi pe Ana Pauker singuri cu Stalin. Noi am aşteptat în cabinetul alăturat. Cam peste trei sferturi de ceas au terminat şi ei şi au ieşit. Pe drum, în maşină, Dej ne povesteşte râzând: „Ştiţi voi ce-am păţit din cauza voastră? Când aţi ieşit voi, Stalin mă întreabă: ei de ce au ieşit? Şi i-am explicat de ce aţi plecat. Şi atunci, Stalin spune: păi, voi cum vreţi să vă creşteţi cadrele? Dacă i-aţi adus până aici, înseamnă că aveţi încredere în ei şi cum vreţi să vă creşteţi oamenii dacă nu participă la dezbaterea problemelor?". Gheorghiu-Dej s-a repezit: „Aveţi dreptate, tovarăşe Stalin! Să-i chemăm înapoi!". „Şi Stalin – povestea Dej – s-a uitat la mine, râzând pe sub mustaţă: Acum vrei să te fac de râs faţă de ei? Că dacă îi chem înapoi, tu rămâi de prost în faţa lor!"

Cu ce rezultat s-a finalizat întrevederea?

Stalin i-a dat dreptate lui Dej. „De ce vă grăbiţi?", a zis el. Repet cele povestite de Dej, de faţă cu Ana Pauker. „Noi a trebuit să facem lucrurile în grabă, pentru că eram singuri pe lume şi ameninţaţi de toţi capitaliştii". Stalin a fost, deci, de părere că trebuie încetinit ritmul colectivizării. Dar Ceauşescu, care a fost numit secretar al

C.C. însărcinat cu agricultura şi colectivizarea, a continuat ritmul accelerat[72].

[...]

(Lavinia Betea, *Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceauşescu şi Iliescu. Convorbiri*, Editura Evenimentul Românesc, Bucureşti, 1997, pp. 120, 123-125)

30. **1956, 3-12 aprilie.** Fragment din stenograma şedinţei Biroului Politic al C.C. al P.M.R. în care Gh. Gheorghiu-Dej relatează despre întâlnirea din 1952, în care Stalin i-a sugerat îndepărtarea „deviatorilor de dreapta".

Şedinţa din 12 aprilie 1956 (continuarea şedinţei Biroului Politic)

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej: [...]

La Moscova, într-una din zile, când mă găseam la Stalin – erau cu mine şi Miron [Constantinescu] şi Apostol –, şi când încă nu cunoşteam precis ce este cu Ana şi cu Luca, pentru că cercetarea nu scosese la iveală toate elementele necesare formării unei convingeri, Stalin mi-a

[72] Nicolae Ceauşescu a fost ales membru al Secretariatului C.C. al P.M.R. la 19 aprilie 1954, dar abia la 16 ianuarie 1956, după Congresul al II-lea al P.M.R., a primit între atribuţii coordonarea Secţiei agrare a C.C. Vezi Alexander Vezenkov, *Decizii de o importanţă deosebită: Repartizarea muncii în Secretariatul C.C., 1954-1967*, în „Arhivele Totalitarismului", nr. 46-47, 1-2/2005, pp. 115-117.

cerut cu insistenţă explicaţii de ce nu am lovit-o pe Ana. La întrebările insistente ale lui Stalin, Miron a găsit de cuviinţă să dea o „explicaţie": „Gheorghe Afanasevici este sentimental".

Aşa a spus Miron. Mă întreb şi astăzi ce rost avea atunci o asemenea explicaţie şi oare aceasta poate fi considerată a fi o explicaţie? De ce Miron nu a găsit că era mai nimerit să spună lui Stalin că Dej a luat atitudine împotriva lui Ana şi Luca nu o dată când vroiau să distrugă, să umilească oameni şi să-i reducă la rol de slugă? Dar nimeni nu a luat cuvântul din cei de faţă, nici Apostol, nimeni. Până la urmă Stalin a spus: „Nu s-a ivit încă în România mâna de fier". Azi putem afirma, cred fără greş, că dacă în România s-ar fi ivit atunci acea „mână de fier", ţinând cont de starea de dispoziţie [sic!] a lui Stalin de atunci, poate că şi la noi multe capete nu ar fi rămas pe umeri.

L-am întrebat pe Miron după această întâlnire de ce a crezut să pună lucrurile aşa, că Dej este sentimental. La început Miron a negat că ar fi spus-o, apoi a arătat că poate era beat şi nu-şi dă seama şi în sfârşit a recunoscut că dacă a spus-o, atunci a făcut „o mare porcărie".

Este clar că atunci ne-am strecurat prin pericole foarte mari şi grave. Dacă nu suntem în situaţia de a reabilita azi oameni post-mortem, se datoreşte faptului că Ana sau Luca nu au putut să facă până la capăt ce vroiau. Nu încape îndoială că ei nu ar fi ezitat să fie acea „mână de fier" care să taie capetele oamenilor.

(Alina Tudor, Dan Cătănuş, *O destalinizare ratată. Culisele cazului Miron Constantinescu – Iosif Chişinevschi, 1956-1961*, Prefaţă de acad. Florin Constantiniu, Editura Elion, Bucureşti, 2001, pp. 152-153)

31. **1961, 29 noiembrie.** Fragment din stenograma şedinţei Biroului Politic al C.C. al P.M.R., în care Gh. Gheorghiu-Dej relatează despre despre întâlnirea din 1952 în care Stalin i-a sugerat îndepărtarea „deviatorilor de dreapta".

Stenograma şedinţei Biroului Politic al C.C. al P.M.R. din ziua de 29 noiembrie 1961

[...]

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:

El [Vasile Luca, n.n.] se concentra asupra oamenilor cu care lucra la Finanţe, asupra lui Vijoli, Iacob, Modoran, Craiu, să le ia apărarea. Vorba este că abia după ce ne-am întors de la Moscova... Cine a fost la Moscova după asta? Am fost eu – Dej, M. Constantinescu... Trebuie să mai fi fost cineva. Când, de exemplu, cineva dintre sovietici spunea râzând: uite, ei au scos pe V. Luca din funcţia de ministru de Finanţe şi l-au lăsat în Biroul Politic. Când a fost asta? Când ne-am întors de la Moscova?

Cred că o singură dată am fost, nu de două ori. Uite, aici nu-mi aduc aminte dacă am fost de două ori, pare-se că am fost o singură dată. Atunci s-au pus mai ascuţit lucrurile. Atunci a fost Dej, M. Constantinescu, I. Chişinevschi, Gh. Apostol. Probabil că atâţia am fost. Atunci când M. Constantinescu a pus chestiunea cu sentimental. Eu nu cred de două ori să ne fi dus în legătură cu reforma bănească. Când am raportat acolo ce am făcut, ce greutăţi am avut şi că l-am scos pe V. Luca din funcţia de ministru de Finanţe şi era o comisie [de partid] care

examina, nu-şi terminase lucrările[73].

Tov. P. Borilă:

Din funcţia de ministru de Finanţe n-a fost scos[74].

Tov. Al. Drăghici:

La plenara din martie a fost o propunere a mea, că V. Luca nu prezintă deloc garanţie că va lucra în comisie corect.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:

După asta am fost la Moscova.

Tov. Al. Drăghici:

... şi ministru de Finanţe a mai rămas.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:

După această şedinţă a Biroului, când el a simulat că i-a venit rău, când s-a pus chestiunea dacă mai poate fi ministru de Finanţe, noi nu am hotărât atunci, dar am spus să se alcătuiască comisia care să cerceteze mai adânc lucrurile.

Când am fost la Moscova şi de câte ori am fost la Moscova în perioada asta, când ne-au spus că l-am scos din funcţia de ministru de Finanţe? Atunci a fost, când ei râzând, nu ştiu care dintre dânşii a spus uite, ei l-au scos pe V. Luca din funcţia de ministru de Finanţe şi l-au lăsat în Biroul Politic. Şi ne-au întrebat dacă este mai important ministrul de Finanţe decât membrul în Biroul Politic. Pe mine m-au făcut împăciuitorist, că am apărat-o pe Ana Pauker. După ce M. Constantinescu a făcut gafa aceea că

[73] Comisia era condusă de Al. Moghioroş şi avea ca sarcină cercetarea abaterilor care s-ar fi produs la Ministerul de Finanţe şi Banca R.P.R., în timpul pregătirii reformei monetare din 26 ianuarie 1952. Raportul final al comisiei a fost prezentat în şedinţa Biroului Politic din 26 mai 1952.

[74] Vasile Luca a rămas în funcţia de ministru de Finanţe până în 8 martie 1952.

Gheorghiu-Dej este sentimental.

Atunci a început Stalin: ce fel de proletar eşti tu? A început Molotov, că are mâini catifelate, că este om subţire. Ne-au întrebat dacă ştim cu cine s-a întâlnit Luca la vânătoare. După aceea spunea: vedeţi cum se întâmplă? Teohari Georgescu îl apără pe Vasile Luca. Teohari Georgescu a fost împăciuitorist, l-a apărat pe Vasile Luca; Ana Pauker l-a apărat pe Teohari Georgescu şi Dej a apărat-o pe Ana Pauker. Când a spus Miron Constantinescu că Gheorghiu-Dej este puţin sentimental. În loc să fi spus cine s-a ciocnit cel mai mult cu aceştia. Stalin m-a întrebat de ce am procedat aşa? De ce n-am fost mai hotărât, mai ferm? Ce, te-ai speriat pentru critica care ţi-am făcut-o atunci? Este vorba de chestiunea când s-a pus problema cu Vîşinski pentru scoaterea lui Ana Pauker. Şi atunci a apărut şi Vasile Luca acolo. A spus: te-ai speriat? Am spus: nu m-am speriat. Desigur, am fost frământat. Dar cât timp îţi trebuie să termini cu frământarea? Se înfuriase, era foarte pornit. De ce nu i-ai dat drept în frunte?!

Şi atunci am încercat să-i explic că am făcut sforţări să-i convingem, să-i apropiem, să-i îndreptăm, să-i ajutăm să găsească drumul bun, să-i aducem pe linie. Aşa cum noi am învăţat că atunci când unul o ia razna, dai o luptă cu acela care are un punct de vedere greşit, a deviat de pe linie, să-l câştigi pentru linia aceasta bună, să-l pui pe linie.

Şi atunci Stalin a spus iar: Dar pe cine vrei să aduci pe linie? Molotov a spus: ce fel de proletar eşti tu? Se adăugase şi ce a spus Miron Constantinescu acolo şi l-a aţâţat aceasta. Dar zice: este un om subţire, un om bun. În băşcălie m-a luat atunci.

Ce să spun? Să intri în pământ, nu alta. Auzi acolo –

spunea –, să-i aduci pe linie. De fapt a făcut o trădare, a dezertat, în loc să fi stat să muncească ca ministru de Finanţe.

Pe urmă i-am spus: tov. Stalin, vom examina, avem o comisie.

Iar m-a luat: ce să examinezi? Cum să nu examinăm? Trebuie să cunoaştem, trebuie să examinăm bine, bine lucrurile, în ce constă vina lor. Şi la sfârşit a spus: Teohari Georgescu l-a apărat pe Vasile Luca, Ana Pauker a apărat pe Teohari Georgescu şi Dej a apărat-o pe Ana Pauker.

[...]

(ANIC, Fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 52/1961, ff. 11-13; reprodus şi în Dan Cătănuş, *A doua destalinizare. Gh. Gheorghiu-Dej la apogeul puterii*, Editura Vremea XXI, Bucureşti, 2005, pp. 83-85)

32. **1961, 30 noiembrie – 5 decembrie.** Fragment din intervenţia lui Gh. Gheorghiu-Dej la plenara C.C. al P.M.R., în timpul cuvântării ţinute de Emil Bodnăraş, în care liderul partidului menţionează din nou întâlnirea din 1952 în care Stalin i-a sugerat îndepărtarea „deviatorilor de dreapta".

[...]

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:

Ca mai târziu, în 1952, [Stalin] să sară în cealaltă extremă, să mă acuze de împăciuitorism faţă de Ana. A început să mă întrebe acolo, la masă, eram eu, Apostol, Chişinevschi şi Miron Constantinescu.

Când am raportat că am făcut toate eforturile să-i convingem, să-i apropiem de linie, să facă front cu activul nostru într-o problemă aşa de importantă cum era reforma bănească, el m-a făcut împăciuitorist, a spus că sunt împăciuitorist, că uite cum se întâmplă. Teohari apără pe Luca, Ana apără pe Teohari şi Dej apără pe Ana. Ca să vedeţi, e de neînţeles la un conducător aşa cum noi îl consideram pe Stalin. Că am o atitudine împăciuitoristă, că apăr pe Ana şi de ce, tocmai în momentul acesta nu ştiu ce-i vine lui Miron Constantinescu, se lasă pe spate cu ochelarii lui, cu capul, cu pletele aşa de poet, zice: *Gheorghi Afanasievici nimnoşca sentimentalno* [Gheorghi Afanasievici e puţin sentimental, n.n.]. Dar ce-i rău oare în asta dacă oamenii, chiar comuniştii au sentimente. Şi sunt uneori sentimentali, eşti om. Asta ca şi cum ar însemna gaz pe foc, tovarăşi. Foarte s-a înfuriat Stalin şi striga la mine acolo: de ce, de ce nu i-ai dat la mir şi-mi făcea aşa cu pumnul la cap, *pacemu ... leob*, înseamnă mir – cap – de ce n-aţi venit la ... Nu s-a ivit în România mâna de fier, dar noi am procedat cu metode partinice, am căutat să convingem. Până să ia o hotărâre, se dă o luptă politică, o luptă ideologică dacă vreţi aşa, nu lovim oamenii aşa, dânsul vroia o mână de fier şi aprecia că nu s-a ivit în România o mână de fier. Eu astăzi sunt foarte bucuros că n-am devenit acea mână de fier. Ar fi fost o mare nenorocire dacă s-ar fi ivit un asemenea specimen „cu mână de fier". Noi cunoaştem ce s-a întâmplat în alte ţări unde într-adevăr s-a manifestat această mână de fier. La noi s-a manifestat, dimpotrivă, rezistenţă şi respingere sistematică a tuturor încercărilor de a pune semn de întrebare asupra cadrelor şi activului de partid. Ăsta este doar un mic episod care desigur merită să fie descris mai amănunţit, ca să apară toate aspectele. Altfel, dacă este

povestit aşa, poate să dea loc la interpretări greşite şi putem să privim nejust lucrurile.

Tov. Emil Bodnăraş:

Tovarăşi, îmi amintesc în continuare că Ana şi Luca...

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:

Erau foarte capricioşi. Asta arată cât de just a fost apreciat despre capriciile lui Stalin, el era în stare să stea la masă, stătea la masă, cânta, mânca, bea şi a doua zi dimineaţa când pleca de acolo să-l înşface Beria şi să-l tămâie. Tare era foarte crud.

[...]

(ANIC, Fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 53/1961, vol. II, ff. 137-138; reprodus şi în Dan Cătănuş, *A doua destalinizare. Gh. Gheorghiu-Dej la apogeul puterii*, Editura Vremea XXI, Bucureşti, 2005, p. 279)

33. **2008**. Fragment din interviul realizat de Ion Jianu cu Gheorghe Apostol, în legătură cu întâlnirea pe care o delegaţie a conducerii P.M.R. a avut-o cu Stalin, în 1952, în problema „devierii de dreapta" din partidul român.

[...]

- Când aţi fost a doua oară la Stalin?

- În decembrie 1952[75]. Delegaţia noastră a fost la Stalin pentru aprobarea primului plan cincinal. De fapt, elaborarea planului se făcuse la Bucureşti tot cu sprijinul „neprecupeţit" al consilierilor sovietici, implantaţi în toate ministerele economice, implicit şi în cadrul celor două ministere importante - cel de Interne şi cel al Apărării Naţionale.

- Care a fost componenţa delegaţiei?

- Gheorghe Gheorghiu-Dej, Iosif Chişinevschi, Miron Constantinescu şi eu[76]. Revenind la problema acelui plan cincinal: Stalin l-a aprobat, dar după doi ani ne-am dat seama că investiţiile pentru industrie erau prea mari, se forţa industrializarea ţării, neglijându-se agricultura şi celelalte ramuri ale economiei.

- Aţi mai discutat şi alte probleme cu Stalin?

- Da, cazul Anei Pauker.

- Adică?

- În Biroul Politic exista părerea excluderii Anei Pauker din rândul membrilor de partid. O parte a membrilor Biroului Politic al P.M.R. doreau ca Ana Pauker să fie îndepărtată doar din rândul conducerii superioare de partid şi să rămână membră a partidului nostru. În această direcţie făcea presiuni şi Molotov.

- Care a fost părerea lui Stalin?

- Stalin s-a supărat foarte tare în legătură cu cazul Ana Pauker. Gheorghe Gheorghiu-Dej a fost de mai multe ori la Moscova pentru diferite probleme şi-l informase pe Stalin de faptul că Ana Pauker îi face greutăţi. De fiecare dată, Stalin îi recomanda înlăturarea Anei Pauker din conducere: „Dej, dacă Ana Pauker îţi pune beţe în roate, dă-o la o parte. Ea nu este reprezentantul nostru acolo, la

[75] Data întâlnirii cu Stalin este eronată. Vizita s-a desfăşurat undeva în intervalul 17 aprilie 1952 – 26 mai 1952, data de începere a plenarei în care au fost condamnaţi „deviatorii de dreapta".

[76] Potrivit deciziei adoptate în şedinţa Biroului Politic din 17 aprilie 1952, din delegaţie urmau să facă parte Gh. Gheorghiu-Dej, Al. Moghioroş, Gh. Apostol şi Miron Constantinescu.

voi, aşa cum se susţine". Iar Gheorghe Gheorghiu-Dej îi răspundea lui Stalin: „Să mai încercăm, tovarăşe Stalin!". Revenind la această întâlnire, Stalin ne-a spus cam aşa despre cazul Ana Pauker: „E treaba voastră, e o problemă internă a partidului vostru. Hotărâţi cum credeţi voi că-i mai bine. Noi nu ne amestecăm în aceste treburi interne ale partidului vostru. Spălaţi-vă pe cap cu Ana Pauker!"

- Cine era alături de Stalin din partea conducerii sovietice?

- Molotov şi Mikoian.

- Ce s-a întâmplat după această întrevedere?

- Evident, am plecat cam „şifonaţi" de la această întâlnire cu Stalin. Ne-am dus la hotelul rezervat cazării delegaţiei noaste, am mâncat şi ne-am culcat. Era deja târziu, aproape de ora 24.00. Noaptea, pe la ora 2.30 am fost treziţi de oamenii care ne asigurau securitatea şi informaţi de faptul că tovarăşul Stalin ne invită la masă! Am fost duşi la casa lui Stalin. Acolo erau: Molotov, Beria şi Mikoian. S-a mâncat, s-a băut... Stalin bea conţinutul paharelor cu vodkă până la fund! Mă uitam la el şi vedeam cum, încet-încet, i se înveneţise nasul... Spre sfârşitul mesei i s-a adresat lui Gheorghe Gheorghiu-Dej: „La Kremlin, în legătură cu Ana Pauker, v-am spus părerea conducerii partidului nostru. Acum vreau să auzi care este părerea mea despre tine, Dej... Am crezut, până nu demult, că în vinele tale curge sânge de proletar, dar am ajuns la concluzia că în vinele tale curge sânge de mic-burghez. Eu, dacă aş fi în locul tău, de mult îi trăgeam una la mir Anei Pauker!"

- Ce i-a răspuns Gheorghe Gheorghiu-Dej?

- Gheorghe Gheorghiu-Dej n-a spus nimic. În schimb, s-a ridicat Miron Constantinescu şi i-a spus lui Stalin (în limba rusă): „Tovarăşe Stalin, Gheorghe

Afanasovici [sic!] e foarte sentimental. Iată confirmarea..." Atunci Dej s-a ridicat în picioare, i-a mulţumit lui Stalin pentru masă şi s-a scuzat prin aceea că noi trebuie să plecăm a doua zi de dimineaţă la Bucureşti. Am plecat, fiecare fiind însoţit. Stalin l-a luat de braţ pe Gheorghe Gheorghiu-Dej, precizându-i: „Între tovarăşi se spun lucrurilor pe nume. Nu trebuie să te superi..." Am ajuns la hotel, supăraţi pe Miron Constantinescu. Gheorghe Gheorghiu-Dej era chiar revoltat: „Ce te-a determinat să faci o asemenea intervenţie?" Miron Constantinescu a început să plângă, scuzându-se întruna că nu şi-a dat seama etc. Dej era hotărât: „Vom merge acasă, vom da în judecată pe Ana Pauker şi o vom condamna la moarte. Cel care va trebui s-o împuşte vei fi tu, Miroane!" L-a nenorocit, pur şi simplu, pe Miron Constantinescu! În avion, tot timpul, Miron Constantinescu a plâns. S-a hotărât ca toate discuţiile cu Stalin, în problema aceasta, a Anei Pauker, să nu fie comunicate partidului.

- Ce a urmat?

- Ce se cunoaşte: s-a convocat o plenară a C.C. al P.M.R., dar Ana Pauker nu a fost exclusă din partid. Ea, ca şi Teohari Georgescu, n-a mai făcut parte din conducerea superioară a partidului. Evident, nici pe linie de stat nu a primit funcţii..."

[...]

(Ion Jianu, *Gheorghe Apostol şi Scrisoarea celor şase*, Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2008, pp. 36-39)

Anexe

34. **1945, 4-13 septembrie**. Notă privind convorbirea dintre Petru Groza şi un reprezentant sovietic, pe marginea primirii unei delegaţii a guvernului român de către I.V. Stalin, în timpul vizitei din septembrie 1945.

Notă de convorbiri între P... (Petru Groza) şi A... (U.R.S.S.)[77] privind primirea delegaţiei române de către I.V. Stalin, în timpul vizitei la Moscova - probleme ale situaţiei politice din România

P.: Vă mulţumesc foarte mult pentru ajutorul acordat pentru a-l vedea ieri pe general[issim].

A.: Mi-a făcut o profundă impresie. Am auzit în trecut de generalissim, am avut un cult special pentru acest conducător genial al lumii, însă în momentul când l-am văzut, am rămas surprins. A fost aşa de apropiat, că l-am simţit ca pe un părinte.

[77] Din conţinutul convorbirii reiese că interlocutorul premierului român a fost Andrei Ianuarievici Vîşinski, locţiitor al comisarului poporului pentru afaceri străine al U.R.S.S.

A.: Ce impresie a făcut asupra lui [Gheorghe] Tătărescu?

P.: E şi acum sub impresie. Nu şi-a revenit încă. La fel şi asupra lui [Ştefan] Voitec a produs o impresie foarte mare. Omul acesta a făcut unele greşeli din interese înguste de partid (a silit pe mulţi profesori să se înscrie în Partidul Social-Democrat). Acum, însă, se îndreaptă. L-am luat sub grija mea.

A.: Aceasta este bine. Aţi făcut bine că l-aţi adus la primire.

P.: Mi se pare că nu trebuia să[-l] aduc pe [Mihail] Ghelmegeanu, dar el a venit şi n-am mai putut să-i spun să nu se ducă.

A.: Nu face nimic. Nu strică. A făcut probabil şi asupra lui impresie primirea şi aceasta îl va mai întări.

P.: Daţi-mi voie să vă pun o întrebare. Ce greşeli am făcut ieri seara?

A.: Ieri seara v-a întrebat Stalin: „Ce nemulţumiri aveţi faţă de Uniunea Sovietică?" şi dvs. aţi răspuns: „Însăşi întrebarea conţine un răspuns negativ". Acelaşi lucru vă răspund şi eu. N-am observat nicio greşeală. A fost bine.

P.: Vedeţi, comparaţia pe care i-am povestit-o, mi-a venit în minte încă pe drum, în discuţia cu Tătărescu. Am zis: „La mine în Bucureşti trec zece zile până îl pot vedea pe Regele [sic!] pentru vreo chestiune, pe când la Moscova am sosit la ora 6 şi la 9 1/2 m-a şi primit". Când l-am văzut aşa de prietenos, atent, n-am putut să vorbesc altfel decât în familie.

A.: Nu-i nimic. E bine aşa. Stalin e un om foarte sensibil. El simte imediat când cineva e sincer ori e fals. Şi ieri a simţit că sunteţi un om foarte apropiat. Nu din întâmplare v-a primit aşa de repede. Aţi văzut cum s-a

exprimat despre poporul român? Nici aceasta nu-i întâmplător. Acesta este punctul de vedere al lui Stalin asupra poporului român. Comparaţia cu Italia şi cuvintele spuse despre armata română caracterizează acest punct de vedere.

P.: Am urmărit cu atenţie încordată cele spuse şi aceste lucruri sunt pentru mine ca o piatră de hotar, ca un principiu călăuzitor.

A.: Şi eu privesc la fel cele spuse ieri de Stalin. Indică un traseu de urmat în viitor. Cele spuse cu privire la Balcani. Dacă se creează un bloc Balcanic: România, Bulgaria, Iugoslavia, Polonia, Cehoslovacia şi Ungaria alături de Uniunea Sovietică, va fi o astfel de Europă, care va rezista cu succes oricărei forţe.

P.: Acesta este într-adevăr drumul pe care-l urmăm. Reacţiunea caută mereu să zădărnicească munca noastră. Ei întreţin în jurul Regelui intrigi, ca şi baloane de oxigen, pentru menţinerea unei situaţii încordate între guvern şi Palat. Ei au recurs până şi la grupe de terorişti, ca să doboare guvernul. La 22 august, regele a vrut să amânăm serbarea de 23 august. Eu m-am opus şi cercurile din jurul lui m-au numit rebel; şi serbarea a avut loc şi în faţa rebelului a defilat armata şi însăşi garda regală. Au căutat un punct vulnerabil şi să spargă unitatea din guvern, fiind siguri prin combinaţiile Maniu-Brătianu-Titel Petrescu[78], că

[78] Constantin Titel Petrescu (1888-1957) – om politic român, lider al Partidului Social-Democrat. Din iunie 1921 a făcut parte din structurile de conducere ale Federaţiei Partidelor Socialiste din România, reorganizată în 1927 sub forma P.S.D. În 1936 a devenit director al ziarului social-democrat „Lumea Nouă", iar în 1938 a fost ales preşedinte al P.S.D. În perioada 1944-1945 a susţinut colaborarea cu P.C.R., prin participarea la diverse structuri politice de stânga. A făcut parte din primul guvern Sănătescu. Ulterior, a încetat să mai

social-democraţii vor refuza să ia parte. Guvernul însă s-a prezentat unitar şi aceasta a fost o surpriză pentru reacţiune. Trebuie căutat de menţinut această unitate. Caut să-i apropii pe social-democraţi de noi. De aceea l-am şi numit pe Iorgu Iordan[79] ca ambasador. El e social-democrat. Aceasta a fost o surpriză plăcută pentru ei şi i-a mulţumit. I-am spus lui Iordan: „Te numim la Moscova. Ştiu că nu eşti diplomat de carieră, dar vei învăţa aceasta. Te ştiu om cinstit şi bine intenţionat şi vei face treabă bună".

A.: La noi Iordan e socotit ca un element bun şi cinstit. L-am tatonat eu în ceea ce priveşte acţiunea lui Titel Petrescu. El mi-a răspuns: „Ştiu că Titel Petrescu şi conducerea partidului manevrează cu Maniu, Brătianu şi Palatul [Regal], dar partidul nu va merge după ei". De aici am tras concluzia că el este contra acestor manevre.

P.: L-am cercetat şi eu înainte şi văzându-l om cinstit, l-am recomandat, ştiind mai ales că aici va avea ajutor şi sfaturi.

A.: Bineînţeles, îl vom ajuta şi sfătui, suntem totdeauna gata de a vă ajuta şi sfătui.

P.: Şi noi suntem întotdeauna gata de a vă urma sfaturile şi a le asculta, nu ca sateliţi, ci pentru că

susţină colaborarea cu comuniştii, iar în mai 1946 a creat Partidul Social Democrat Independent, care a colaborat cu „partidele istorice". În mai 1948 a fost arestat pentru „trădarea intereselor clasei muncitoare" şi închis până în decembrie 1955.

[79] Iorgu Iordan (1888-1986) – lingvist român de prestigiu, a făcut parte în anii 1926-1930 din P.N.Ţ. În anii 1930 s-a angajat în mişcarea antifascistă, în organizaţii a căror acţiune era inspirată de Comintern. A fost unul dintre liderii organizaţiei „Amicii U.R.S.S.", dizolvată de autorităţi în 1934. În septembrie 1944 a devenit membru P.S.D. În perioada august 1945-iulie 1947 a fost ambasador al României la Moscova. Din ianuarie 1949 a devenit directorul Institutului de Lingvistică al Academiei R.P.R.

înţelegem că aceste sfaturi şi păreri sunt şi pentru binele ţării noastre şi pentru interesul general. Sunt soldat conştient şi dacă va fi nevoie şi veţi spune că nu trebuie să fie Groza în capul guvernului, ci altul, voi înţelege aceasta şi trece unde e nevoie.

A.: Există o zicătoare rusească: „De bine nu fugi să cauţi binele". Aşa că nu e cazul să fie altul.

P.: Înţeleg, dar dacă din interese internaţionale mi s-ar spune că e nevoie, aş trece de la primul post la ultimul, ca un soldat conştient.

A.: Nu este cazul. Noi susţinem guvernul Groza, aceasta am şi spus-o anglo-americanilor[80]. Le-am spus că socotim guvernul Groza la înălţimea misiunii sale. Ei au propus să discutăm situaţia creată în România. Noi, bineînţeles, putem discuta, dar de schimbat nu se va schimba nimic. N-o să le ajute la nimic. Bineînţeles, poate acolo o persoană, două, cum a fost în Polonia. Am introdus pe Mikolaiczuk [Mikolajczyk]. Dar situaţia în esenţă nu s-a schimbat. A rămas tot aşa cum am vrut noi. A[u] rămas tot Bierut şi Osubka-Moravschi. Aşa şi în România. Poate se va introduce vreo persoană, dar baza o

[80] Discuţia dintre Groza şi Vîşinski avea loc în contextul „grevei regale", formă de protest prin care regele Mihai refuza să contrasemneze decretele-legi adoptate de guvern. Decizia regelui se baza pe faptul că, în urma Conferinţei de la Potsdam (17 iulie – 2 august 1945), cele trei mari puteri îşi exprimaseră hotărârea de a purta tratative de pace cu foştii aliaţi ai Germaniei doar dacă aveau „guverne democratice recunoscute", iar S.U.A. şi Marea Britanie refuzau să recunoască guvernul Groza. „Greva regală" a luat sfârşit în urma deciziilor adoptate la conferinţa de la Moscova a miniştrilor de Externe ai celor trei Mari Puteri Aliate, din decembrie 1945, unde s-a hotărât cooptarea în guvernul Groza a câte unui reprezentant al P.N.Ţ. şi P.N.L., ca miniştri fără portofoliu, şi organizarea în cel mai scurt timp de alegeri parlamentare democratice.

va forma tot guvernul Groza. De fapt, introducerea lui Tătărescu a fost o concesie. El doar nu făcea parte din Frontul Naţional-Democrat. Formula acestui guvern s-a arătat însă viabilă.

P.: Guvernul a avut de înfruntat multe greutăţi.

A.: Tocmai lupta cu aceste greutăţi, învingerea lor şi rezistenţa guvernului în timpul luptei denotă tăria şi vitalitatea acestui guvern.

P.: Anglo-americanii sprijină reacţiunea tocmai pentru a răsturna acest guvern. Au circulat zvonuri că Groza nu se mai duce la Moscova, că guvernul a demisionat.

A.: N-are să le ajute la nimic anglo-americanilor. Ei au încercat şi înainte, nu le-au ajutat nici ameninţările. Acuma vorbesc de bomba atomică, dar nu-i nimic, fiecare bombă are şi o contrabombă.

P.: În discuţia cu mine, ziariştii americani mi-au vorbit de bomba atomică. Eu le-am spus: bomba atomică loveşte de sus, dar există şi bombe care lovesc de jos în sus.

A.: Sigur. Aşa este. Nu este nicio îndoială că vom învinge. Cu noi este poporul, cu noi este dreptatea şi avem mijloace suficiente pentru a apăra această dreptate. Tactica noastră are două principii fundamentale: **tăria şi capacitatea de manevră** [subliniere în text, n.n.] Aceste principii le-am aplicat în război şi am învins. Diplomaţia este şi ea un război - un război diplomatic. Aceste principii le aplicăm şi aici şi vom învinge.

P.: Dacă-mi permiteţi, vreau să intru în chestiuni de bucătărie în legătură cu şederea noastră aici.

A.: Mă rog, cu plăcere.

P.: Noi ne pregătim în vederea lucrărilor. Am vrea să ştim cum vom lucra.

A.: Probabil după specialităţi. D-l Gheorghiu-Dej cu Kovalev[81], d-l Tătărescu cu Molotov ori cu mine ori cu dl. Dekanozov[82], care a preluat acum sectorul balcanic, dl. Voitec cu Potemkin[83], în chestiunile Armistiţiului cu Mikoian şi cu mine, pentru că mai sunt responsabil de aplicarea armistiţiului în România. Cât timp credeţi că puteţi sta?

P.: Am sta cât de mult aici, că ne simţim foarte bine, dar nici din ţară nu putem lipsi prea mult. Cred că vom sta 4-5 zile.

A.: Nu, e puţin. Trebuie să staţi mai mult. Nu veniţi la Moscova în fiecare săptămână. Dacă aţi venit, să facem lucrul cum trebuie şi apoi nu strică să se îngrijoreze cercurile anglo-americane şi cercurile Palatului regal, de ce staţi atât de mult aici.

P.: N-am vrea să vă răpim mult timp, căci ştim că aveţi mult de lucru în legătură cu plecarea d-lui Molotov la Londra.

A.: Nu-i nimic. Avem timp şi pentru România. România este o ţară mare şi merită toată atenţia.

P.: Îmi pare foarte bine. Voi pleca de aici cu convingerea crescută despre importanţa ţării mele.

(ANIC, Fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 350/1945, ff. 1-4)

---

[81] Kovalev – comisar al poporului pentru transporturi al U.R.S.S.

[82] V.G. Dekanozov – locţiitor al comisarului poporului pentru afaceri străine al U.R.S.S.

[83] V.P. Potemkin – comisar al poporului pentru învăţământ al R.S.F.S. Ruse.

35.

1946, 2 aprilie. Notă de convorbire redactată de partea sovietică privind discuţia lui .V.M. Molotov şi G.M. Malenkov cu Gheorghe Gheorghiu-Dej şi Teohari Georgescu despre proiectul programului electoral al Partidului Comunist Român.

Moscova 2 aprilie 1946

A tradus tov. Seigher Semion [Zeiger Simion[84]], consilier al tov. Gheorghiu-Dej.

Tovarăşii Molotov V.M. şi Malenkov G.M. s-au adresat tovarăşilor Gheorghiu-Dej şi Teohari Georgescu ce probleme ar dori să clarifice aici?

Tov. Gheorghiu-Dej a declarat că au venit să se sfătuiască în problemele viitoarelor alegeri din România. El a spus că C.C. al P.C.R. a elaborat un proiect al programului electoral, şi înainte de a-l propune partidelor care intră în blocul guvernamental, ar dori să primească un sfat în legătură cu unele chestiuni incluse în program.

Întrebare: Când intenţionaţi [să organizaţi] alegerile?

Răspuns: Spre sfârşitul verii anului 1946, aproximativ în august, dar nu este stabilită o dată exactă.

[84] Simion Zeiger (1914-1980) – comunist român originar din Chişinău, a aderat la mişcarea comunistă la începutul anilor 1930. În 1941 a fost condamnat la moarte în urma unui atentat împotriva armatei germane, dar pedeapsa i-a fost comutată în închisoare pe viaţă. A fost unul dintre colaboratorii apropiaţi ai lui Gheorghiu-Dej în cadrul ministerelor economice pe care acesta le-a condus în perioada 1945-1948. În 1973 a emigrat în Israel.

Întrebare: De ce proiectaţi alegerile tocmai în această perioadă, de ce legaţi acest lucru?

Răspuns: Desfăşurarea alegerilor în această perioadă o legăm de noua recoltă, în al doilea rând considerăm că pentru pregătirea în vederea alegerilor este nevoie de un anumit timp şi credem că în această perioadă vom reuşi să ne pregătim mai bine, pentru a obţine rezultate mai bune la alegeri. Apoi tov. Gheorghiu-Dej a caracterizat succint situaţia din ţară, s-a oprit mai amănunţit asupra stării industriei, menţionând situaţia grea din industria metalurgică, alimentară şi alte ramuri industriale în legătură cu lipsa de materii prime şi materiale.

Întrebare: Cum veţi organiza alegerile, vor fi liste comune ale partidelor care intră în blocul parlamentar sau vor fi liste separate?

Răspuns: C.C. al P.C.R. are două variante posibile: 1. Liste comune ale partidelor şi organizaţiilor care intră în Frontul Naţional-Democrat: comunist, social-democrat, naţional-popular, Frontul Plugarilor, Partidul [Naţional-] Ţărănesc al lui Anton Alexandrescu plus Partidul Naţional-Liberal al lui Tătărescu, care nu intră în Frontul Naţional-Democrat; 2. Partidele Frontului Naţional-Democrat avansează o listă separată şi Partidul Naţional-Liberal al lui Tătărescu – de asemenea, o listă separată, dar în timpul alegerilor cu Tătărescu se încheie un acord de colaborare şi renunţare la atacuri reciproce.

În continuare, Gheorghiu-Dej a expus conţinutul principal al proiectului programului electoral şi s-a oprit asupra unor prevederi ale acestuia la care ar dori să primească un sfat. În speţă:

1. Trebuie să se includă în programul electoral:

a) naţionalizarea Băncii Naţionale;

b) naţionalizarea societăţilor de asigurări;

c) controlul de stat asupra principalelor bănci;

d) controlul asupra activităţii cartelurilor şi societăţilor având caracter de monopol.

După părerea tovarăşilor Gheorghiu-Dej şi Teohari Georgescu, aceste cerinţe ar găsi un sprijin larg în popor, iar promovarea lor în viaţă ar submina baza materială a partidelor istorice ale lui Maniu şi Brătianu, care sunt strâns legaţi de Banca Naţională Română şi de celelalte instituţii menţionate.

2. Ce poziţie să se ia faţă de monarhie şi rege?

Noi ştim, a declarat tov. Gheorghiu-Dej, că în problema monarhiei Tătărescu şi-a formulat propriul punct de vedere în felul următor:

„Întărirea regimului monarhiei constituţionale – monarhia reprezintă instituţia principală a statului român şi garanţia dezvoltării sale istorice". Tătărescu propune să se introducă această formulare în programul electoral.

Tov. Gheorghiu-Dej a declarat că în C.C. al P.C.R. problema monarhiei nu a fost examinată, dar el şi tov. Teohari Georgescu consideră că această problemă nu poate fi evitată, întrucât în unele pături, îndeosebi în sate, regele şi monarhia se bucură de o popularitate cunoscută şi ei consideră posibil să se includă în program un punct despre monarhie, formulându-l în felul următor:

1) „Asigurarea drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti în cadrul monarhiei constituţionale" sau

2) „Asigurarea drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti în cadrul regimului monarhiei constituţionale drept instituţie principală a statului democratic român".

Întrebare: Ce rezultate aşteptaţi de la alegeri?

Răspuns: Dacă vom reuşi să mobilizăm toate forţele şi mijloacele, vom putea obţine 70-75% din toate mandatele. Va trebui, totodată, să avem în vedere, a

declarat tov. Gheorghiu-Dej, că potrivit vechii legi [electorale] româneşti, adoptată în anul 1927, şi de care s-au folosit nu o dată naţional-ţărăniştii şi liberalii în timpul alegerilor, există o asemenea regulă că partidul care obţine la alegeri peste 40% din toate voturile, primeşte automat încă 20% din mandate drept premiu electoral.

Şi noi ne vom folosi de această lege.

Întrebare: Ce păreri au partidele care intră în Frontul Naţional-Democrat în chestiunea Transilvaniei?

Răspuns: Nu există niciun fel de divergenţe în această chestiune.

Întrebare: Este adevărat că Petre [sic!] Groza şi-a declarat acordul de a se transmite Ungariei Transilvania de Nord?

Răspuns: Noi nu avem cunoştinţă despre acest lucru. Se cunoaşte numai că Petre [sic!] Groza, într-o discuţie cu o delegaţie culturală din Ungaria, care a vizitat România şi a ridicat această problemă, mai târziu, în discuţia cu mine (se are în vedere tov. Gheorghiu-Dej – L. B[aranov]) şi-a expus părerea că, poate ar trebui ca să se ofere Transilvaniei de Nord dreptul de autonomie administrativă în cadrul statului român.

Întrebare: Ce cerinţe avansaţi dumneavoastră în program în chestiunea ţărănească?

Răspuns: În program noi vorbim despre perfecţionarea reformei agrare. Practic, aceasta înseamnă atribuirea pe bază de documente a pământului pentru ţăranii care l-au primit în urma reformei.

Noi subliniem principiul menţinerii proprietăţii private, pentru a risipi suspiciunile referitoare la colhozuri. Reacţiunea amplifică aceste suspiciuni, speriindu-i pe ţărani.

Întrebare: Cu ce succes s-a desfăşurat reforma agrară?

Răspuns: Relativ bine. Au fost făcute greşeli. Principala dintre ele constă în faptul că împărţirea pământului a început fără controlul necesar din partea statului, al respectării exacte a normelor stabilite. De aceea o parte din pământ nu a ajuns la acela care trebuia [să-l primească]. Pe alocuri, pământul a fost dat pornind de la considerente de rudenie şi de altă natură, care au dus la unele neînţelegeri.

Acum corectăm aceste greşeli. A fost numită o comisie de stat care se deplasează la faţa locului şi înmânează unor gospodării ţărăneşti documente privind atribuirea pământului în conformitate cu legea. Deocamdată, emiterea documentelor nu a început, noi am legat-o de alegeri.

Întrebare: Câte gospodării ţărăneşti au primit pământ?

Răspuns: Cca 700 de mii de gospodării.

Întrebare: Va exista un bloc între Maniu şi Brătianu la alegeri?

Răspuns: Ei au o linie comună, dar nu există o înţelegere privind o listă comună.

Întrebare: În afară de alegeri, ce alte probleme mai aveţi pe care aţi dori să le rezolvaţi aici?

Răspuns: Există încă o rugăminte în problema financiară în legătură cu alegerile.

Răspuns: Pregătiţi această chestiune. O vom examina cu ocazia următoarei întâlniri, când vom face cunoştinţă cu proiectul programului electoral.

NOTĂ: Aproape la toate întrebările a răspuns tov. Gheorghiu-Dej.

Discuţia a fost consemnată de L. Baranov.[85]

(*Vostocinaia Evropa v dokumentah rossiiskih arhivov. 1944-1953.* Tom I: *1944-1948* [Europa de Est în documentele arhivelor ruseşti, vol. I: 1944-1948], Sibirskii Hronograf, Moscova-Novosibirsk, 1997, pp. 399-402)

36.

1947, 23 ianuarie. Notă privind convorbirea dintre Gh. Gheorghiu-Dej şi A.I. Vîşinski, consacrată divergenţelor din conducerea P.C.R. Extras din jurnalul lui A.I. Vîşinski.

Moscova — 23 ianuarie 1947
SECRET[86]

La început, Dej a expus unele probleme referitoare la alegerile desfăşurate recent în România[87].

Acesta a enunţat ideea că victoria Frontului Naţional-Democrat a fost posibilă datorită unei serii de acţiuni pregătite şi organizate la timp în România. În prima etapă a campaniei electorale, toate partidele care intră în componenţa F.N.D.[88] i-au convocat în mod separat

[85] În volumele de documente publicate de istoricii ruşi este consemnată doar întâlnirea din 2 aprilie 1946.

[86] Distribuită lui I. Stalin, V. Molotov, L. Beria, A. Mikoian, A. Jdanov, V. Dekanozov, A. Lavrişcev, la dosar (nota ediţiei ruse).

[87] Este vorba de alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946. Potrivit cifrelor oficiale, alianţa electorală condusă de P.C.R. a obţinut o victorie zdrobitoare, cu 79,86% din voturi şi 378 din cele 414 locuri din parlament. P.N.Ţ. a obţinut 33 de mandate de deputat, iar P.N.L. 3 mandate.

[88] Vîşinski continuă se folosească denumirea F.N.D. (Frontul Naţional-Democrat), deşi la alegerile din noiembrie 1946, comuniştii

pe alegători şi le-au expus programele proprii; în cea de-a doua etapă a început organizarea unor mitinguri ample în toată ţara, în cadrul cărora au luat cuvântul reprezentanţii tuturor partidelor care fac parte din F.N.D. Mitingurile s-au desfăşurat într-o atmosferă de mare avânt, cu o participare de masă a populaţiei. Tocmai aceasta a dus la situaţia în care activiştii comunişti care lucrează pe plan local au dat o apreciere superficială a situaţiei create şi au renunţat la prelucrarea individuală a fiecărui alegător în parte, subapreciindu-i în mod clar pe adversari. Dej a subliniat că acest optimism prin nimic justificat i-a cuprins aproape pe toţi agitatorii partidului comunist.

În acelaşi timp, naţional-ţărăniştii lui Maniu au dus o muncă intensă şi au reuşit să capete o anumită influenţă îndeosebi în masele ţărăneşti. Aceştia şi-au concentrat toate eforturile tocmai asupra prelucrării masei ţărăneşti, deoarece muncitorii au sprijinit deschis, întru totul, F.N.D., ceea ce i-a determinat pe manişti să piardă orice speranţă în a-i mai cuceri.

Noi nu am înţeles suficient de profund cuvintele tov. Stalin, a continuat Dej, care ne-a atras atenţia asupra maselor ţărăneşti şi ne-a sfătuit să trimitem pe cei mai buni oameni pentru munca în cadrul „Frontului Plugarilor". Cu câteva zile înainte de alegeri, ţăranii au început să-i asalteze pe propagandiştii comunişti cu întrebări despre colhozuri, au început să se pronunţe împotriva acestora şi au demonstrat că au fost prelucraţi serios în această chestiune.

Concomitent, a acţionat propaganda antisemită, îndeosebi în Moldova de Nord şi Transilvania de Nord, înfricoşarea populaţiei cu „robia rusă" etc. La toate acestea

şi formaţiunile politice aliate au participat sub sigla B.P.D. (Blocul Partidelor Democratice).

s-au adăugat numeroasele trădări din partea cadrelor oportuniste ale social-democraţilor, liberalilor lui Tătărescu etc., precum şi dificultăţile economice prin care a trecut şi trece ţara.

Dej a spus că în pofida tuturor acestor lucruri, guvernul a adoptat asemenea măsuri care au asigurat victoria democraţiei în România.

Eu i-am pus câteva întrebări referitoare la alegeri şi m-am interesat cum a votat armata, care este starea de spirit în rândul ofiţerilor şi soldaţilor. Dej a răspuns că armata nu numai că a votat bine, dar a acordat un mare ajutor guvernului în desfăşurarea alegerilor.

În continuare, Dej a vorbit despre măsurile ce vor fi întreprinse în interiorul partidului comunist, ca o consecinţă firească a alegerilor, deoarece la alegeri comuniştii români au trecut primul lor examen.

El a spus că va avea loc o epurare a partidului şi că toţi membrii acestuia care s-au demascat la alegeri ca elemente laşe, oportuniste şi provocatoare vor fi excluşi şi, dimpotrivă, oamenii care şi-au dovedit la alegeri devotamentul şi capacităţile lor vor fi trimişi în munci de răspundere. Concomitent cu aceasta vor avea loc şi acţiuni de ordin organizatoric. Astfel, vor fi desfiinţate comitetele regionale, care s-au dovedit instituţii greoaie şi birocratice, situate între C.C. al partidului şi organizaţiile judeţene de partid. O parte a lucrătorilor comitetelor regionale va fi trimisă pentru întărirea comitetelor judeţene de partid, iar din cealaltă parte va fi creat aparatul de instructori al C.C.

Dej a spus, de asemenea, că pe lângă C.C. sunt create secţii speciale pentru activitatea în rândul ţăranilor, femeilor, membrilor de sindicat etc. O atenţie deosebită va fi acordată ţărănimii şi în fiecare comună vor fi create celule de partid. Va fi creată, de asemenea, „Federaţia

Tineretului Român". În continuare, Dej a vorbit despre reorganizarea cooperaţiei în ţară şi s-a oprit asupra raporturilor cu social-democraţii şi liberalii lui Tătărescu. Dej a subliniat că în interiorul Partidului Social-Democrat se duce o luptă între aripa de dreapta, în frunte cu Rădăceanu[89], şi aripa de stânga, mai puternică, sprijinită de comunişti.

L-am întrebat pe Dej cum stau lucrurile cu ideea partidului muncitoresc unic.

Dej a răspuns că pentru înfăptuirea acestui lucru se duce o activitate, dar nu se forţează ritmul.

Dej s-a oprit apoi asupra dificultăţilor economice care există în prezent în ţară şi a exprimat rugămintea ca guvernul sovietic să ofere un credit României în mărfuri în valoare de aproximativ 80 de milioane dolari.

Această parte a discuţiei a fost dusă prin intermediul translatorului, tov. Şkoda. Apoi, la rugămintea lui Dej, am rămas în doi şi Dej mi-a spus următoarele:

El consideră că între tov. Kavtaradze şi tov. Susaikov s-au creat relaţii anormale. Acest lucru se repercutează negativ asupra situaţiei conducerii partidului comunist şi a guvernului. Există cazuri când indicaţiile primite de la Kavtaradze şi Susaikov nu coincid. A subliniat, totodată, că el consideră sfaturile lui Kavtaradze mai corecte şi mai utile decât sfaturile lui Susaikov. Drept

[89] Aprecierea este surprinzătoare. Lotar Rădăceanu (1899-1955) a făcut parte din aripa de stânga a P.S.D., favorabilă colaborării cu comuniştii. Începând cu cel de-al doilea cabinet Sănătescu (4 noiembrie 1944) şi până în iulie 1952, a fost în permanenţă membru al guvernului. După unificarea P.S.D. cu P.C.R., în februarie 1948, a devenit membru al Biroului Politic şi al Secretariatului C.C. al P.M.R., până la plenara din 26-27 mai 1952, când foştii social-democraţi au fost îndepărtaţi din principalele organe de conducere ale partidului.

exemplu a arătat faptul că Susaikov i-a recomandat să nu creeze la alegeri un front comun cu partidul lui Tătărescu, lucru împotriva căruia Kavtaradze a obiectat, ceea ce s-a dovedit a fi mai corect.

Dej s-a oprit în continuare mai amănunţit asupra raporturilor reciproce în interiorul C.C. al Partidului Comunist din România. Din relatările lui Dej se putea concluziona că el întâmpină permanent obstacole în activitatea sa din partea Anei Pauker, a lui Luca şi parţial a lui Teohari [Georgescu]. Dej nu s-a plâns de o atitudine rea faţă de el sau de vreun fel de intrigi din partea acestor tovarăşi, dar a caracterizat situaţia creată ca fiind în mod obiectiv în dauna intereselor muncii, atribuind acest lucru faptului că îndeosebi Pauker şi Luca nu prea ţin seama de autoritatea lui Dej în calitate de secretar general al partidului. Dej a subliniat, de asemenea, că poziţia pe care o ocupă în conducerea partidului Pauker şi Luca generează nemulţumire şi nu numai că nu întăreşte, ci subminează autoritatea conducerii partidului comunist. Se aud reproşuri în legătură cu faptul că România este condusă de evreica Pauker şi ungurul Luca, se subliniază, în plus, că Pauker este agentul Moscovei. Dej ar socoti necesar să se ia măsuri pentru schimbarea acestei situaţii şi, în primul rând, faţă de Pauker, care, după părerea sa, ar trebui trimisă la o muncă în străinătate, de exemplu, la Paris, ca reprezentantă a României la Federaţia Internaţională a Femeilor. Acest lucru ar uşura situaţia şi ar înlătura interpretările şi discuţiile nedorite.

Dej a spus că Pauker, Luca, Teohari şi alţi câţiva membri ai C.C. care îi sprijină s-au opus ca comuniştii [sic!], şi în speţă Dej, să preia conducerea Ministerului Economiei Naţionale. Aceştia au demonstrat că situaţia economică a României este într-atât de îngrozitoare, încât

pe oricine se va ocupa de acest lucru îl aşteaptă un eşec şi că este mai bine să se prăbuşească alte partide şi nu partidul comunist. Dej nu a putut să fie de acord cu aceasta, socotind că soluţionarea problemelor economice reprezintă pentru România cauza cea mai importantă şi că partidul nu se poate sustrage răspunderii pentru modul în care vor fi soluţionate problemele economice. În prezent, Dej se teme că nu va primi sprijinul necesar din partea celor care au fost adversarii punctului său de vedere în această chestiune. De altfel, situaţia României este de asemenea natură, încât fără rezolvarea cu succes a sarcinilor economice partidul comunist nu poate conta pe creşterea autorităţii şi a influenţei sale în popor. A trecut timpul declaraţiilor şi al lozincilor generale despre democraţie. În faţa guvernului român stau sarcini practice, în principal de ordin economic, şi un eşec în această privinţă, pe care îl aşteaptă maniştii şi alţi reacţionari, va uşura situaţia acestora din urmă şi va fi folosit de reacţiune în propriile scopuri.

În legătură cu aceasta, Dej a subliniat apăsat ce importanţă are sosirea la Moscova a unei delegaţii comerciale în frunte cu Dej. Acesta crede în succesul misiunii sale la Moscova şi roagă ca guvernul sovietic să ajute, şi de această dată, ca întotdeauna, partidul comunist în dificilele sale obligaţii.

Pe parcursul întregii acestei discuţii cu Dej, m-am limitat cu precădere la a-i asculta explicaţiile. În privinţa lui Pauker, i-am amintit că încă anul trecut noi am sfătuit C.C. al partidului să ia măsuri care să înlăture dificultăţile menţionate de Dej. În privinţa lui Susaikov şi Kavtaradze i-am promis să acord atenţie celor comunicate de Dej. Am promis să aduc la cunoştinţa guvernului nostru şi a C.C. al

partidului această discuţie. I-am promis lui Dej să mă întâlnesc cu el încă o dată dacă acest lucru va fi necesar.

A. Vîşinski

(*Vostocinaia Evropa v dokumentah rossiiskih arhivov. 1944-1953*, Tom 1: *1944-1948*, „Sibirskii Hronograf", Moscova-Novosibirsk, 1997, pp. 557-560)

37. **1947, 29 ianuarie.** Notă privind convorbirea pe care S.I. Kavtaradze, ambasadorul U.R.S.S. în România, a avut-o cu Emil Bodnăraş, secretarul general al Consiliului de Miniştri, în problema retrocedării insulelor de pe braţul Chilia al Dunării, ocupate abuziv de armata sovietică la 24 octombrie 1940.

Referentura pentru România[90]
Jurnalul ambasadorului din anul 1947

Tov[arăşului] Vîşinski A.I.

Primită la 2.II.1947
M.A.E. al U.R.S.S.
Direcţia Ţări Balcanice
Secret
3.
Intr. Nr. 333
3.II.1947

[90] Document obţinut prin amabilitatea doamnei T.A. Pokivailova, cercetător ştiinţific la Institutul de Slavistică al Academiei Ruse de Ştiinţe.

Convorbire cu secretarul Prezidiului [Consiliului de Miniştri], Bodnăraş

La 29 ianuarie 1947, Bodnăraş mi-a comunicat că Tătărescu a ridicat din nou problema necesităţii includerii în teritoriul României a insulelor Limba, Dallerul Mic, Dallerul Mare şi Salandjik, aflate pe braţul Chilia al Dunării.

În legătură cu această problemă, Tătărescu a vorbit la 28 ianuarie cu Groza, iar la 29 ianuarie cu Bodnăraş. Tătărescu îşi întemeiază cererea sa pe următoarele:

a) În ultimatumul sovietic, prezentat României la 26 iunie 1940, se vorbeşte numai de Basarabia şi de Bucovina de Nord, adică ultimatumul cere graniţa din 1878, conform căreia aceste insule erau româneşti.

b) În 1940, în timpul lucrărilor Comisiei mixte sovieto-române, partea română nu a fost de acord cu cererea sovietică de includere a acestor insule în componenţa teritoriului U.R.S.S. şi, la 24 octombrie 1940, insulele au fost ocupate de trupele sovietice fără acordul României.

c) În 1945, la Conferinţa de la Londra nu a fost vorba despre aceste insule şi Conferinţa a luat hotărârea cu privire la graniţa sovieto-română în conformitate cu cererile Uniunii Sovietice, prezentate României prin nota din 26 iunie 1940, adică s-a restabilit graniţa din anii 1878-1918.

În discuţia cu Groza şi Bodnăraş privind această problemă, Tătărescu a spus că în perioada lucrărilor Conferinţei de pace de la Paris, el a dat Secretariatului General al Conferinţei Nota nr. 102 din 16 septembrie [1946], în care într-o formă foarte precaută şi diplomatică a pus problema „rectificării" greşelilor comise în harta anexată la Tratatul de pace, referindu-se la neclarităţile hărţii, ca urmare a scării foarte mici, dând ca exemplu insula Corbu, aflată la graniţa cu Iugoslavia. Tătărescu a

spus că, dând această notă, el a sperat că, în legătură cu problema insulei Corbu, va fi ridicată automat problema insulelor de pe braţul Chilia. După prezentarea notei la Secretariatul General, reprezentanţii S.U.A. şi Angliei i-au declarat lui Tătărescu că ei înţeleg cu ce scop este prezentată nota şi că ei sprijină cererile României. La discutarea în comisia Conferinţei a notei româneşti, reprezentantul sovietic, Bogomolov, a respins propunerea anglo-americanilor privind cele patru insule, referindu-se la faptul că în nota română nu se spune nimic despre aceste insule. Potrivit lui Tătărescu, anglo-americanii au rămas foarte nemulţumiţi de extrema precauţie manifestată de el, Tătărescu, în problema „insulelor româneşti" şi acum el se face singur prost, pentru că atunci nu s-a hotărât să menţioneze în notă insulele de pe braţul Chilia. Primind acum textul tratatului de pace şi harta anexă, cu indicarea graniţei sovieto-române, Tătărescu le-a declarat lui Groza şi Bodnăraş că el nu poate să nu ridice din nou problema insulelor, deoarece, în caz contrar, va fi numit trădător şi de aceea el prezintă două variante din situaţia ce s-a creat:

a) Delegaţia română să adreseze o scrisoare Secretariatului Conferinţei în care, referindu-se la greşeli şi impreciziuni, să roage să se permită guvernelor interesate să se pună de acord între ele în precizarea graniţei;

b) Guvernul român să adreseze o scrisoare ambasadorului U.R.S.S. în România, în care să indice greşelile din hartă şi să declare că România poate recunoaşte numai graniţa din anii 1878-1918.

Groza şi Bodnăraş consideră că ambele variante prezentate de Tătărescu trebuie să fie respinse şi că, la semnarea Tratatului de pace, reprezentanţii români nu trebuie să ridice niciun fel de probleme privind schimbarea graniţei sovieto-române şi îndeosebi insulele de pe braţul

Chilia. Dar, odată cu aceasta, Groza m-a rugat (prin Bodnăraş) să pun problema în faţa guvernului sovietic, ca acesta din urmă să fie de acord, după semnarea Tratatului de pace, **să efectueze unele rectificări ale graniţei în calitate de compensaţie pentru insule** [subl. în text, n.ns.]. Cu această ocazie, Groza s-a referit la discuţia sa cu tovarăşul Stalin. Groza vrea ca, după semnarea Tratatului de pace, să fie dat României oraşul Herţa şi, ulterior, câteva porţiuni de teritoriu, pe unde trece calea ferată Siret-Halmeu. În afară de aceasta, Groza roagă ca, după semnarea Tratatului de pace, să fie reglementate reciproc câteva mărunte probleme de frontieră, legate de agricultură şi lucrări forestiere. Bodnăraş a spus că Groza şi ei (prietenii [comuniştii, n.ns.]) îl vor obliga pe Tătărescu să semneze Tratatul de pace fără emiterea niciunui fel de pretenţii faţă de Uniunea Sovietică şi-i vor da de înţeles că guvernul sovietic va oferi anumite compensaţii României.

Am răspuns că Tratatul de pace trebuie să fie semnat fără emiterea niciunui fel de pretenţii şi cereri. Bodnăraş a fost de acord cu aceasta, dar a rugat să se aducă la cunoştinţa guvernului sovietic cele expuse mai sus.

Consider că în această problemă trebuie dat un răspuns şi indicaţii lui Gheorghiu-Dej.

Ambasadorul U.R.S.S. în România
S. Kavtaradze

Indicaţia verbală V.M. [Viaceslav Molotov, n.n.] lui Kavtaradze, să nu se promită niciun fel de compensaţii României.

A. Vlasov

(AMAE FR), Fond 0125, Op.35, Dosar 13, f.136.

38.

1947, 30 ianuarie. Raport al generalului I.Z. Susaikov către A.I. Vîşinski cu privire la discuţia pe care cel dintâi a avut-o cu Gh. Gheorghiu-Dej, în problema situaţiei social-politice din România.

Moscova 30 ianuarie 1947
SECRET[91]

Raportez:

La rugămintea lui Dej (după acordul Dumneavoastră) m-am întâlnit cu el la 28.I.[19]47. La întâlnire a asistat Maurer.

La început, Dej a expus conţinutul pe scurt al discuţiilor pe care le-a avut cu Molotov, Mikoian şi Dumneavoastră.

Făcând bilanţul acestor discuţii, a exprimat încrederea că i se va acorda ajutorul corespunzător, care îi va permite să depăşească dificultăţile economice create în etapa actuală în România.

Dej a subliniat satisfacţia personală faţă de aceste discuţii şi îndeosebi de cele pe care le-a avut cu Molotov şi cu Dumneavoastră. Le caracterizează ca extrem de sincere, cordiale.

Dej a subliniat că „Molotov şi Vîşinski, cunoscând situaţia din România şi luând în considerare viitorul, îmi vor acorda, neîndoielnic, sprijinul corespunzător".

După aceasta, Dej a trecut la discutarea unor probleme referitoare la situaţia internă actuală din România.

[91] Distribuită lui Dekanozov, N. Voznesenski, Direcţiei Ţări Balcanice a M.A.E. al U.R.S.S. (nota ediţiei ruse).

Acesta a spus că, potrivit celor comunicate de Ana [Pauker], Groza a început să manifeste din nou „slăbiciune" față de național-țărăniștii lui Maniu și că în ultimul timp, în condițiile unor dificultăți serioase cu caracter economic, Groza a început să creeze unele greutăți. După cum se vede, a continuat Dej, rezultatul [acestei atitudini] a fost apariția legii potrivit căreia au fost amnistiați toți cei care au săvârșit diferite delicte în timpul campaniei electorale și în ziua alegerilor. Potrivit spuselor lui Maurer, au fost amnistiați chiar și cei care au săvârșit delicte clare, grave, precum atacarea secțiilor de votare etc.

Dej a spus că înainte încă de plecarea sa la Moscova, Tătărescu a enunțat ideea că în țară trebuie înfăptuit un „armistițiu politic", realizată o îmbunătățire în relațiile dintre guvern și opoziție. Acesta, după cum se vede, l-a influențat pe Groza și a reușit promovarea acestei legi nemotivate prin nimic, care, potrivit spuselor lui Dej, înseamnă manifestarea unei slăbiciuni din partea guvernului și încercarea de a-i îmbuna pe național-țărăniști.

În același timp, Dej a comunicat că Tătărescu a încercat să-l recheme în România pe ministrul de Finanțe, Alexandrini, singurul liberal aflat în componența delegației de la Moscova.

Abia după discuții îndelungate Tătărescu a renunțat la această idee.

În continuare, Dej a comunicat că la 3 februarie [1947] Tătărescu pleacă la Paris, pentru a semna Tratatul de pace. Partidul Comunist Român a decis să-l trimită cu acesta pe propriul reprezentant, în persoana lui Pătrășcanu, adică, conform expresiei lui Dej, „să trimită la Paris o persoană de rangul doi".

Dej și-a exprimat satisfacția în legătură cu măsurile adoptate în țară pentru instaurarea ordinei.

Dej caracterizează aceste măsuri ca măsuri „de mână forte". Printre acestea: campania intensă de preluare a surplusului de cereale din unele zone ale țării (potrivit spuselor sale, ei colectează acum 110-140 de vagoane zilnic la un necesar de 300 de vagoane zilnic numai pentru regiunile înfometate), interzicerea transportului liber pe calea ferată, interzicerea trecerii dintr-un județ în altul și adoptarea celor mai severe măsuri față de țăranii care încearcă să provoace dezordini. Așa s-a întâmplat în județul Vlașca, unde în unul din sate țăranii au încercat să se răscoale. Față de locuitorii acestui sat guvernul a adoptat cele mai „aspre măsuri de ordin administrativ".

Dej a spus că așteaptă cu nerăbdare întâlnirea cu Stalin. Printre alte probleme, va supune discuției revizuirea prețurilor referitoare la articolul al 12-lea [din Convenția de Armistițiu]. El a încercat să-mi demonstreze că românii au dreptate și din punct de vedere juridic, și politic. După informarea faptică prezentată de mine, Dej și Maurer au recunoscut inconsistența poziției lor din punct de vedere juridic și au declarat că îl vor ruga pe Stalin să li se acorde ajutor în această chestiune, în pofida faptului că nu au temeiuri să-l roage din punct de vedere juridic. Aceștia au declarat: „Ne este greu și vom cere ajutor".

Totodată, Dej a criticat acțiunile unor conducători de sovromuri.

Acesta a spus: „Aceşti tovarăși doresc numai un singur lucru: să declare că planul a fost îndeplinit și depășit. Ei nu țin însă cont dacă procedează corect sau nu și încearcă să aplice metodele sovietice de lucru, fără a lua în considerare dacă realitatea românească s-a maturizat pentru asemenea metode".

Nu am precizat această chestiune, dar, după părerea mea, Dej a dorit să sublinieze că au în vedere doar latura comercială a problemei.

Susaikov

(*Vostocinaia Evropa v dokumentah rossiiskih arhivov. 1944-1953*, Tom 1: *1944-1948*, „Sibirskii hronograf", Moscova-Novosibirsk, 1997, pp. 562-564)

39. **1947, post 26 ianuarie – ante 7 februarie.** Material informativ pregătit de aparatul M.A.E. al U.R.S.S. ca răspuns la dorinţa conducerii române de a se revedea modalitatea de îndeplinire a propriilor obligaţii în baza art. 10 şi 12 din Convenţia de Armistiţiu (fragment).

[...] Examinând nota înmânată la 26 ianuarie a.c. de către domnul Dej lui A.I. Vîşinski privind calculele referitoare la mărfurile ce urmează să fie livrate în contul restituirii bunurilor transportate în perioada războiului din Uniunea Sovietică, este necesar să se spună următoarele. În nota d-lui Dej se arată că în Acordul [de armistiţiu] din 11 septembrie 1945, care prevede acoperirea cu mărfuri a restului de bunuri ce urmează a fi restituit Uniunii Sovietice, s-a strecurat o eroare privind preţurile potrivit cărora trebuie livrate mărfurile indicate. Ca urmare a acestei erori, chipurile, s-a ajuns la o majorare a obligaţiilor româneşti comparativ cu obligaţiile prevăzute prin Acordul din 11 septembrie. În plus, se arată că

Comisia Aliată de Control cere în mod incorect 79 miliarde lei în completare la cele 348 miliarde lei convenite, precum şi plata pentru transportul mărfurilor livrate pe teritoriul Uniunii Sovietice.

Problema preţurilor în baza cărora trebuie livrate mărfurile potrivit Convenţiei din 11 septembrie 1945 nu este ridicată pentru prima oară de către guvernul român. Această problemă a fost discutată deja de guvernul sovietic în aprilie 1946 şi d-lui Groza i-au fost date explicaţii exhaustive în scrisoarea general-colonelului I.Z. Susaikov.

În această scrisoare guvernul sovietic transmitea că nu poate să accepte pretenţiile guvernului român, întrucât printr-o verificare selectivă, împreună cu reprezentanţii români, a calculelor care au stat la baza sumei livrărilor prevăzute prin Convenţia din 11 septembrie, s-a stabilit că guvernul român, de regulă, a folosit preţurile existente până la 1 aprilie 1945. În felul acesta, invocarea de către dl. Dej a unei erori în Acordul din 11 septembrie nu este întemeiată. În plus, reprezentantul român, dl. Ghelmegeanu, a confirmat la Consfătuirea Comisiei Aliate de Control că, într-adevăr, la baza calculelor arătate mai sus au fost puse calculele de până la 1 aprilie 1945.

Guvernul sovietic a luat însă în considerare rugămintea guvernului român şi a fost de acord să prelungească termenul de îndeplinire a obligaţiilor privind livrările de mărfuri drept restituire a bunurilor transportate din U.R.S.S. în perioada războiului, de la 3 ani, aşa cum era prevăzut prin Convenţia din 11 septembrie, la 6 ani.

În aceeaşi scrisoare se arăta că guvernul sovietic nu poate prelua în contul său cheltuieli suplimentare (cheltuieli de transport, taxe vamale) etc. legate de livrările de mărfuri în Uniunea Sovietică în contul restului [de

mărfuri] prevăzute prin Convenţia din 11 septembrie, întrucât aceasta contravine principiului compensării daunelor provocate de acţiunile ostile ale armatelor române, care au ocupat împreună cu armatele germane o parte a teritoriului sovietic.

Guvernul sovietic nu vede în prezent nicio necesitate de a reveni la discutarea acestei probleme, considerând pretenţiile guvernului român ca nefondate.

În ceea ce priveşte menţiunea din scrisoarea d-lui Dej, privind cererea din partea Comisei Aliate de Control a unei sume suplimentare la cea convenită de 348 miliarde de lei, această menţiune este bazată pe o neînţelegere. Comisia Aliată de Control nu a avansat niciun fel de cereri suplimentare faţă de cele stabilite prin Convenţia din 11 septembrie 1945. Guvernul sovietic a arătat însă că în contul bunurilor care prin Convenţia din 11 septembrie 1945 sunt considerate ca restituite, trebuie luate în calcul bunurile aflate la reparaţii şi la bazele din România, inclusiv navele sovietice şi materialul feroviar rulant. O asemenea poziţie a guvernului sovietic este pe deplin justă şi întemeiată.

Guvernul sovietic respinge, de asemenea, ca neîntemeiată şi venind în dezacord cu Convenţia de Armistiţiu şi altă rugăminte expusă în scrisoarea d-lui Dej privind includerea în suma reparaţiilor a cheltuielilor efectuate de guvernul român pentru întreţinerea trupelor sovietice în perioada iulie 1945-ianuarie 1947, prevăzute prin articolul 10 al Convenţiei de Armistiţiu.

Se respinge, de asemenea, ca lipsită de orice temei, propunerea cu privire la includerea în suma reparaţiilor a acelor cheltuieli pe care România este obligată în baza Convenţiei amintite să le efectueze pentru întreţinerea trupelor sovietice după 1 ianuarie 1947, până în momentul

ratificării de către Uniunea Sovietică, Marea Britanie şi Statele Unite, a Tratatului de Pace cu România.

Guvernul sovietic aminteşte că Convenţia de Armistiţiu încheiată între guvernele sovietic şi român acţionează pe întreaga perioadă a armistiţiului, adică până la ratificarea tratatelor de pace de către statele menţionate.

Afirmaţia cuprinsă în nota d-lui Dej potrivit căreia obligaţiile României s-au încheiat din momentul încetării acţiunilor militare, adică de la 9 mai 1945, nu este întemeiată şi nu poate fi considerată altfel decât o încercare de a se eschiva de la îndeplinirea de către guvernul român a obligaţiilor asumate în virtutea Convenţiei de Armistiţiu.

În ceea ce priveşte referirea cuprinsă în nota d-lui Dej la valoarea mărfurilor livrate pentru armata sovietică care, chipurile, atinge 160 milioane dolari, suma menţionată mai sus este întrutotul arbitrară şi nefondată, rezultat, probabil, al folosirii unor surse greşite.

Fără a intra într-o analiză detaliată a acestei cifre arbitrare şi nedovedite, este suficient să spunem că, potrivit datelor aflate la dispoziţia comandamentului sovietic, cheltuielile menţionate mai sus reprezintă, într-adevăr, o sumă de câteva ori mai mică decât cea indicată în nota d-lui Dej.

Guvernul sovietic speră că guvernul român va întreprinde măsurile necesare pentru îndeplinirea la timp şi precisă a obligaţiilor ce revin României faţă de Uniunea Sovietică.

(*Sovetskii faktor v Vostocinoi Evrope. 1944-1953*, T.1: *1944-1948. Dokumentî*, Moscova, ROSSPEN, 1999, pp. 404-406)

40. **1947, 7 februarie.** Notă de convorbire dintre Gh. Gheorghiu-Dej şi A.I. Vîşinski cu privire la interpretarea de către partea română a articolelor din Convenţia de Armistiţiu. Extras din jurnalul lui A.I. Vîşinski.

Moscova
7 februarie 1947
SECRET[92]

La 7 februarie 1947, la ora 1,30 noaptea, l-am primit pe Dej şi i-am înmânat răspunsul guvernului sovietic la notele pe care mi le-a lăsat la 26 ianuarie 1947[93]. I-am explicat din nou lipsa de consistenţă a acestor note şi am subliniat că acestea ar putea juca un rol negativ.

Dej a exprimat regretul în legătură cu toate cele întâmplate şi m-a încredinţat că a fost înţeles greşit şi că aceste note nu pot fi folosite niciodată împotriva U.R.S.S., întrucât au fost întocmite de comunişti verificaţi, şi că, în general, dintre români ştiu despre ele doar patru oameni, adică Dej, Maurer, Zeiger şi Bârlădeanu – toţi membri ai partidului comunist.

„Sunt foarte mâhnit, a continuat Dej, pentru că l-am supărat pe Molotov, iar Stalin nici măcar nu a putut crede

[92] Distribuită lui I. Stalin, V. Molotov, L. Beria, A. Jdanov, G. Malenkov, A. Mikoian, N. Voznesenski, V. Dekanozov, S. Kavtaradze (Bucureşti), la Direcţia Ţări Balcanice, la dosar (nota ediţiei ruse).

[93] Vezi documentul anterior.

că noi am scris asemenea note şi de aceea de câteva ori s-a uitat peste ele".

I-am explicat din nou lui Dej că în chestiunea preţurilor privind articolul 12 al Convenţiei de Armistiţiu şi în chestiunea interpretării articolului 10 din aceeaşi Convenţie românii nu au dreptate nici *de jure*, nici de *facto*. I-am pus lui Dej următoarea întrebare: „Este convins oare acum Dej că, într-adevăr, guvernul român s-a situat în aceste note pe o poziţie greşită şi că până la ratificarea tratatelor de pace românii sunt obligaţi să întreţină trupele sovietice aflate în România?".

Dej a răspuns că el a fost demult convins de acest lucru şi că el a dat aceste note nu pentru a contesta aceste poziţii juste ale guvernului sovietic, ci, sincer vorbind, nu a chibzuit suficient fapta sa. El regretă, de asemenea, şi suma de 160 de milioane dolari indicată în notă.

Dej m-a întrebat cum să procedeze acum. I-am răspuns că trebuie să decidă singur.

La aceasta, Dej a spus că trebuie să ne roage să-i restituim aceste note. Va lua cunoştinţă de notele noastre de răspuns, după care speră să discute cu mine, după ce va chibzui bine totul.

Am promis să-l primesc pe Dej, dacă va dori acest lucru.

Discuţia a durat 30 de minute. A fost de faţă maiorul Şkoda.

A. Vîşinski

(*Sovetskii faktor v Vostocinoi Evrope. 1944-1953*, Tom 1: *1944-1948. Dokumentî*, Moscova, ROSSPEN, 1999, pp. 403-404)

41. **1947, 8 februarie**. Notă privind primirea lui Gh. Gheorghiu-Dej la A.I. Vîşinski, în legătură cu condiţiile referitoare la achiziţionarea de cereale din S.U.A. şi reglementarea divergenţelor cu partea sovietică privind interpretarea articolelor din Convenţia de Armistiţiu. Extras din jurnalul lui A.I. Vîşinski.

Moscova

8 februarie 1947
SECRET[94]

La rugămintea lui Dej l-am primit la 8/II-1947, la ora 23.30.

La început, Dej a expus mersul tratativelor cu americanii în problema achiziţionării de cereale pentru România. Mi-a transmis conţinutul scrisorii ambasadorului român la Washington, care a comunicat că americanii socotesc restituirea aurului adus de nemţi în România din ţările ocupate drept problema principală în chestiunea încheierii acordului privind oferirea de cereale României.

Dej s-a plâns de caracterul dur al acestor condiţii.

I-am răspuns că nu se putea aştepta la alte condiţii din partea unei ţări capitaliste.

În continuare, Dej a spus că răspunsurile primite de el din partea guvernului sovietic la notele înmânate mie la 26/I -1947 i-au confirmat caracterul greşit al vederilor sale în aceste chestiuni.

[94] Documentul a fost distribuit lui I. Stalin, V. Molotov, L. Beria, G. Malenkov, A. Mikoian, A. Jdanov, N. Voznesenski, V. Dekanozov, la Direcţia Ţări Balcanice, la dosar (nota ediţiei ruse).

„Am vrut, a continuat Dej, să prezentăm totul din punct de vedere politic, dar în fapt am desfăşurat o întreagă speculare cu date juridice şi faptice, care, ajungând în mâinile duşmanilor, ar fi putut aduce foarte multe daune.

Când am fost la Generalissimul Stalin şi am ascultat explicaţiile lui Molotov, am înţeles imediat greşeala făcută.

Consider conţinutul răspunsului guvernului sovietic corect şi care clarifică pe deplin această chestiune.

Pentru mine personal aceasta a fost o lecţie importantă, o lecţie politică.

Vă rog să solicitaţi guvernului sovietic să-mi înapoieze notele şi, dacă este posibil, să le luaţi şi pe ale Dumneavoastră înapoi. Vă rog să consideraţi închisă această chestiune. Îmi recunosc din tot sufletul greşeala".

I-am răspuns lui Dej că voi raporta guvernului sovietic despre rugămintea acestuia. Am adăugat că nu am la mine notele sale şi, de aceea, nu-i pot îndeplini acum rugămintea.

Dej a rugat să se facă acest lucru mâine sau poimâine.

I-am promis.

Dej m-a rugat să-i organizez încă o întrevedere cu tov. Molotov şi, dacă acest lucru ar fi posibil, şi cu tov. Stalin.

I-am răspuns că voi comunica rugămintea sa tov. Molotov.

Discuţia a durat 40 de minute. A fost prezent maiorul Şkoda.

A. Vîşinski

(*Sovetskii Faktor v Vostocinoi Evrope. 1944-1953*, Tom 1: *1944-1948.Dokumentî*, Moscova, ROSSPEN, 1999, pp. 406-407)

42. **1947, 18 februarie**. Notă privind discuţia lui A.I. Vîşinski cu Gh. Gheorghiu-Dej pe marginea tratativelor româno-americane în privinţa achiziţiei de cereale din S.U.A. şi deplasarea unor economişti sovietici în România. Extras din jurnalul lui A.I. Vîşinski.

Moscova 18 februarie 1947
SECRET[95]

La rugămintea lui Dej l-am primit la 18.II.1947. Dej a spus că a vorbit la telefon cu [Mihai] Ralea[96], care i-a comunicat mersul tratativelor cu guvernul american în privinţa cerealelor pentru România. După negocieri îndelungate, guvernul american, potrivit spuselor lui Ralea, a fost de acord să primească de la români două vagoane de aur şi să considere încheiată chestiunea restituirii aurului german. Guvernul american este de acord să ofere guvernului român o scrisoare oficială, în care se va afirma că, acţionând în numele tuturor guvernelor interesate, guvernul S.U.A. declară că nu va [avea] niciun fel de pretenţii faţă de România în chestiunea restituirii aurului german. După aceasta, aproximativ peste 10 zile, va începe încărcarea cerealelor pentru România. Potrivit calculelor lui Dej, primele vagoane cu cereale vor sosi în acest caz la sfârşitul lunii martie 1947.

Dej mi-a declarat că ei au discutat această problemă şi sunt de acord să accepte ultima propunere a

[95] Distribuită lui I. Stalin, V. Molotov, L. Beria, A. Jdanov, G. Malenkov, A. Mikoian, N. Voznesenski, V. Dekanozov, S. Kavtaradze, la Direcţia Ţări Balcanice, la dosar (nota ediţiei ruse).

[96] Mihai Ralea a fost ministru plenipotenţiar al României la Washington în perioada 1946-1948.

americanilor, adică să le predea două vagoane de aur şi să încheie această chestiune.

„Altfel nu vom primi cerealele, a spus Dej, deoarece procedura de blocare a aurului românesc în Elveţia va dura 2 luni şi abia după aceasta va începe încărcarea cerealelor. Nu avem altă cale şi de aceea trebuie să acceptăm această propunere".

M-a rugat să-i dau un sfat. I-am răspuns că îmi este greu să fac acest lucru, fără a avea informaţii şi fără a discuta în prealabil această chestiune. Atunci Dej a spus că va scrie o scrisoare pe numele tov. Molotov, în care va comunica decizia luată de ei şi va cere un sfat.

Dej a spus că este foarte mulţumit de rezultatele tratativelor, dar nu ştie de ce Vneştorg [Ministerul Comerţului Exterior al U.R.S.S. - n.n.] consideră că li s-a diminuat restul de sumă potrivit art. 12 cu 147 miliarde lei şi nu cu 200 miliarde, aşa cum scrie în scrisoarea tov. Stalin. Dej m-a rugat să clarific această chestiune.

I-am promis.

Dej a ridicat problema specialiştilor economişti, despre care a fost vorba la tov. Stalin.

I-am spus că oamenii sunt selecţionaţi.

Dej m-a rugat să transmit mulţumirile sale cordiale tov. Stalin şi tov. Molotov şi a exprimat dorinţa de a face o vizită de rămas bun tov. Molotov. A rugat să-l încredinţez pe tov. Stalin că îşi va îndeplini datoria şi va justifica încrederea ce i-a fost acordată.

Discuţia a durat 30 de minute. A asistat tov. Şkoda.

A. Vîşinski

(*Sovetskii Faktor v Vostocinoi Evrope. 1944-1953*, Tom 1: *1944-1948, Dokumentî*, Moscova, ROSSPEN, 1999, pp. 412-413)

43. **1947, 10 iunie.** Raportul generalului I.Z. Susaikov către Mihail Suslov, secretar al C.C. al P.C.(b)U.S., conţinând o informare a lui Emil Bodnăraş în legătură cu situaţia din conducerea P.C.R.

Bucureşti 10 iunie 1947
Strict Secret[97]

C.C. al P.C.(b)U.S.
tovarăşului Suslov M.A.

Documentul anexat l-am primit pe cale neoficială. Autorul acestuia este Bodnăraş – membru al C.C. al P.C.R.

O serie de momente referitoare la starea de spirit şi comportamentul lui Dej sunt îngroşate şi, de aceea, concluziile autorului nu reflectă pe deplin realitatea.

Aceasta priveşte asemenea afirmaţii categorice ale autorului: cu privire la îndepărtarea lui Dej de reprezentanţii sovietici; faptul că Dej socoteşte staţionarea trupelor sovietice în ţară şi îndeplinirea condiţiilor armistiţiului drept principala cauză a situaţiei economice grele; că, în opinia lui Dej, Uniunea Sovietică nu este în stare să satisfacă nevoile economice ale României şi, de aceea, el a început să se orienteze spre anglo-americani etc.

În document nu se face o distincţie specială între Dej şi Maurer şi multe lucruri care se referă la Maurer sunt atribuite lui Dej, ceea ce nu este pe deplin corect.

[97] La 14 iunie 1947, documentele lui I.Z. Susaikov şi E. Bodnăraş au fost trimise de către M.A. Suslov „grupului celor şapte" – I. Stalin, V. Molotov, A. Jdanov, L. Beria, A. Mikoian, G. Malenkov, N. Voznesenski (nota ediţiei ruse).

În pofida însă a unor imprecizii, acest document prezintă un interes aparte, întrucât provine de la un membru al C.C. şi, pare-se, nu constituie o părere personală a autorului. Aceasta indică existenţa unui anumit dezacord în interiorul C.C. cu linia promovată de Dej şi comportamentul acestuia, ceea ce, în condiţiile adâncirii, poate duce la formarea unei opoziţii, deoarece în prezent există deja adepţi şi adversari ai liniei acestuia.

Ceea ce se reflectă foarte corect în document este o anumită izolare a lui Dej de Biroul Politic şi secretarii C.C. Dej nu consideră totdeauna necesar să se sfătuiască cu membrii Biroului Politic şi secretarii C.C. chiar în probleme principiale şi îndeosebi în chestiuni economice.

Atunci când la o întâlnire cu Dej i-am dat de înţeles într-o formă prudentă asupra atitudinii greşite faţă de membrii Biroului Politic şi secretarii C.C., acesta, parcă ofensat, mi-a răspuns: „Ce tot n-au încredere în mine, ce trebuie să mă sfătuiesc cu ei în fiecare problemă şi să le cer aprobare".

Că Dej nu înţelege multe lucruri mă convinge şi un alt fapt: Atunci când la o şedinţă a Biroului Politic are loc o deosebire de păreri şi propunerea lui Dej nu trece, acesta se simte jignit şi un timp nu se întâlneşte cu membrii Biroului Politic şi secretarii C.C.

Recent, a avut loc un caz, când la o şedinţă a Biroului Politic a fost exprimată opinia cu privire la oportunitatea trecerii lui Dej la Preşedinţia Consiliului de Miniştri în postul de vicepremier, urmând să fie eliberat din postul de ministru al comerţului şi industriei, pentru a putea să acorde o atenţie mai mare partidului; Dej nu s-a mai putut stăpâni, declarând la întâlnirea cu Bodnăraş că „dacă va pleca din minister, atunci, numai la uzină, la strung".

Prin urmare, există pericolul ca în condiţiile unei slăbiri a atenţiei noastre, Dej îi poate ridica împotriva sa pe

ceilalţi membri ai Biroului Politic, deoarece în activitatea sa practică, şi îndeosebi în chestiuni economice, ţine cont doar de [părerea] oamenilor din anturajul său şi din minister.

Există toate temeiurile să se presupună că Maurer exercită o influenţă negativă asupra lui Dej şi de aceea, părerea Anei [Pauker], a lui Teohari Georgescu şi [Vasile] Luca cu privire la numirea lui Maurer în activitatea diplomatică, pentru a-l rupe de Dej, pare a fi întemeiată.

Anexă: 5 file

I. Susaikov

Strict secret

Analiza datelor parvenite în ultima vreme indică o serie de stări de spirit nesănătoase ale lui Gheorghiu-Dej, care, în cazul în care nu vor fi luate măsurile cuvenite, se pot transforma în erori politice grave.

O serie de fapte arată că pe măsura întăririi relaţiilor economice ale Românei cu anglo-americanii, Gheorghiu-Dej s-a îndepărtat într-o anumită măsură de reprezentanţii sovietici în România, se întâlneşte rar cu aceştia, iar pe unii îi ignoră cu totul.

Având în vedere necesitatea obţinerii de cereale pentru România, după înapoierea de la Moscova, în ianuarie a.c., Dej, în calitate de ministru al economiei, personal, precum şi oamenii lui (Maurer, Gaston [Gheorghe Marin] şi [Simion] Zeiger) au început tratativele cu reprezentanţii anglo-americani, transformate apoi în întâlniri, recepţii, trataţii etc., excesiv particulare.

Dej a transformat aceste tratative într-un bun personal, nu se sfătuieşte în aceste probleme cu ceilalţi membri ai conducerii partidului comunist şi în felul acesta a rămas izolat în relaţiile sale cu anglo-americanii, care i-au

înconjurat atât pe Dej personal, cât în special pe oamenii săi, cu o atenţie şi amabilitate aparte; mai mult – oamenii lui Dej au stabilit şi relaţii personale cu reprezentanţii anglo-americani, cu o nuanţă de familiarism.

De asemenea, au avut loc cazuri în care asemenea mese s-au încheiat cu beţii şi, de exemplu, Maurer, cunoscut ca un om ce nu se poate stăpâni în această privinţă, de câteva ori s-a îmbătat fără măsură, apoi s-a sărutat [sic!] şi a început să înjure, cu expresii ce nu pot fi reproduse.

Toate acestea au creat în general o atmosferă care l-a pus pe Dej în poziţia omului obligat prin ceva anglo-americanilor pentru amabilitatea şi atenţia acordată, îndeosebi din pricina dependenţei în chestiunea obţinerii ajutorului economic de la aceştia, ajutor prin care ei încearcă să le creeze reprezentanţilor români impresia disponibilităţii lor de a veni pe toate căile în întâmpinarea României.

Pe de altă parte, asupra anturajului lui Dej o mare influenţă exercită diferiţi „specialişti economici" din Ministerul Economiei şi Ministerul Afacerilor Externe, care caută să-i impună lui Dej propria concepţie în problema relaţiilor economice ale României cu U.R.S.S. şi aliaţii.

Promotorul acestei concepţii ostile U.R.S.S. este Maurer, o persoană instabilă din punct de vedere politic, provenit din mediul burghez (avocat) şi care are o atitudine insuficient de loială faţă de U.R.S.S., deşi este unul dintre reprezentanţii de frunte ai P.C.R.

Dej şi oamenii săi privesc adesea la problemele relaţiilor economice cu U.R.S.S. prin ochii acestor specialişti, deosebit de periculos în această privinţă este Maurer, care se bucură de o mare încredere şi influenţă asupra lui Dej.

Sunt cunoscute următoarele fapte concrete, care confirmă cele spuse mai sus:

1. Dej, dar îndeosebi Maurer, consideră că prezenţa trupelor sovietice în România şi necesitatea îndeplinirii de către România a obligaţiilor [asumate] potrivit condiţiilor armistiţiului şi Tratatului de pace faţă de U.R.S.S. reprezintă cauzele principale ale situaţiei economice a României, de aici şi dorinţa lor de a diminua aceste obligaţii şi a urgenta plecarea trupelor sovietice.

În această privinţă, îndeosebi Maurer se plasează întrutotul pe punctul de vedere al reacţiunii şi burgheziei, care aruncă asupra U.R.S.S. crimele lor din trecut şi propriul sabotaj în opera de refacere a economiei ţării.

Prin aceasta trebuie explicate şi declaraţiile pe care Dej le-a făcut la Moscova guvernului sovietic, la începutul acestui an, în cadrul convorbirilor economice dintre România şi U.R.S.S., unde Dej s-a postat întrutotul pe o poziţie contrară intereselor U.R.S.S., la îndemnul persoanelor interesate într-o asemenea poziţie (Tătărescu, Christu[98] şi alţii).

2. Atitudinea lui Dej şi a lui Maurer faţă de problema organizării şi activităţii Sovromurilor a fost tot timpul negativă. Dej, după indicaţiile corespunzătoare primite din partea altor membri ai C.C. şi ale reprezentanţilor sovietici şi-a modificat aparent atitudinea, însă Maurer a rămas pe poziţiile sale anterioare. Aceştia au

[98] Ion Christu (1895-1953) – economist şi diplomat român, nepot al lui Nicolae Titulescu, a făcut parte din delegaţia română care a semnat Convenţia de Armistiţiu la Moscova, în 12 septembrie 1944; preşedinte al Comisiei române pentru aplicarea Armistiţiului (31 octombrie-20 noiembrie 1944); membru în Comisia economică a României la Conferinţa de Pace de la Paris (1946-1947); ministru al Comerţului exterior în guvernul Tătărescu (16 februarie-28 iunie 1940). Arestat în mai 1950, a murit în închisoarea de la Sighet, în 1953.

considerat că Sovromurile reprezintă nişte instituţii pur capitaliste şi că în locul unor stăpâni (nemţii) au sosit alţii (U.R.S.S.). Din partea acestora a existat chiar o anumită rezistenţă faţă de organizarea Sovromurilor, ulterior aceştia au încercat să le pună sub controlul „birourilor speciale" organizate pentru controlul şi conducerea industriei şi comerţului.

3. Dej consideră că unii reprezentanţi sovietici locali manifestă dorinţa: „De a-şi arăta realizările – de a îndeplini şi „depăşi", în legătură cu care aceşti reprezentanţi sovietici caută, peste indicaţiile şi cerinţele Centrului, să ia din România cât mai mult posibil, nesocotind posibilităţile acesteia". Dej începe să transfere această indicaţie de la oameni asupra chestiunilor de afaceri şi, în felul acesta, se opune în mod obiectiv intereselor U.R.S.S.

4. Dej şi Maurer consideră că, urmare a consecinţelor războiului, Uniunea Sovietică nu numai că nu va putea satisface în totalitate nevoile economice ale României, dar nici să îndeplinească obligaţiile pe care U.R.S.S. le-a luat faţă de România (materii prime şi produse industriale). În această privinţă, ei repetă afirmaţiile calomnioase ale directorului Departamentului economic din M.A.E., Christu, un cunoscut reacţionar, care, întors de la Moscova, unde a fost în cadrul misiunii la tratativele cu U.R.S.S., a început să răspândească asemenea informaţii.

În legătură cu o asemenea stare de lucruri, Dej, şi îndeosebi Maurer, consideră că este necesar să fie căutate posibilităţi de dezvoltare a relaţiilor cu anglo-americanii, dar, aşa cum indică deja faptele, în aceste relaţii nu sunt stabilite limite clar trasate, ei se lasă purtaţi de curent şi acest lucru poate duce la ideea că, cu orice preţ, dar

trebuie să se ajungă la o ieşire din greutăţi cu ajutorul anglo-americanilor.

Fără îndoială, situaţia îl stimulează pe Dej, întrucât comuniştii au luat în mâinile lor economia ţării, şi această problemă este acum o problemă de prestigiu şi de succes politic personal al lui Dej şi al întregului partid în ansamblu.

5. După publicarea în presă a discuţiei cu tovarăşul Stalin, Dej a început să le demonstreze membrilor C.C. (Pauker, Bodnăraş) că „şi tovarăşul Stalin se pronunţă pentru colaborarea cu statele capitaliste", dorind prin aceasta să-şi justifice propriile acţiuni în privinţa anglo-americanilor, faţă de care unii membri ai C.C. au avut o serie de obiecţii. Aceştia i-au arătat lui Dej atât pericolul politic al unei adânciri speciale a acestor relaţii, cât şi faptul că Gheorghiu-Dej însuşi merge prea departe în relaţiile cu anglo-americanii. De exemplu, din partea C.C. i s-a propus lui Gheorghiu-Dej să nu meargă la banchetul oferit de Gaston (cu aprobarea lui Dej) în onoarea secretarului reprezentanţei americane şi care urma să se întoarcă în America, participant la tratativele economice. Deşi C.C. a arătat că ministrul Economiei şi secretarul general al C.C. nu trebuie să acorde o asemenea atenţie unui reprezentant american de rang secundar, cum era Hulick[99], Gheorghiu-Dej a considerat însă greşită hotărârea C.C. În cadrul C.C. a produs, de asemenea, nedumerire faptul că Dej a renunţat cu două ore înainte să mai meargă la miting şi s-a dus la dejunul oferit de [Burton] Berry[100]. Acest miting a fost convenit cu Dej cu mult timp înainte,

[99] Charles E. Hulick, Jr. – consilier diplomatic în cadrul Misiunii Americane în România, în perioada 1945-1947.

[100] Burton Y. Berry (1901-1985) – diplomat american; şeful Misiunii Americane în România în perioada 1944-1947.

el trebuia să ia cuvântul în faţa a 8 000 de muncitori la depoul C.F.R. „Griviţa", dar, cu toate acestea, a refuzat.

6. Gheorghiu-Dej a obiectat împotriva faptului că în cuvântarea sa de Ziua Victoriei, la 9 mai, Petru Groza a spus următoarea frază: „Şi să luptăm neabătut împotriva încercărilor de a înlocui fascismul cu dominaţia imperialismului". În redactarea iniţială era scris: „Să înlocuim cu o altă dominaţie" şi Dej a arătat că nu trebuie „să acţionăm împotriva anglo-americanilor, avem nevoie de ei, nu trebuie să-i supărăm şi nu este frumos să le arătăm dinţii şi cuţitul".

7. La 7 mai, la dejunul de la Holman[101], ultimul, discutând cu Dej, l-a lăudat pentru faptul că este un „comunist naţional", şi nu „internaţional". Tot acolo, Holman a încercat fără nicio jenă şi într-un mod insolent să-l împingă pe Dej pe calea contrapunerii intereselor României intereselor U.R.S.S.

Dej nu a formulat niciun fel de obiecţii împotriva unor asemenea demersuri ale lui Holman şi a reieşit în felul acesta că, tacit, Dej a fost de acord cu Holman.

Declaraţia lui Holman cu privire la „comunismul naţional" al lui Dej a produs asupra acestuia din urmă o mare impresie, el a comparat-o cu observaţia făcută de către tovarăşul Stalin lui Dej în timpul primirii de la Moscova în legătură cu faptul că partidul comunist trebuie să fie [un partid] „de clasă şi nu de rasă".

Dej consideră că, pentru a-l provoca şi compromite, cineva din rândul reprezentanţilor sovietici locali a adus la cunoştinţa britanicilor observaţia tovarăşului Stalin.

[101] Sir Adrian Holman (1895-1974) – reprezentant politic al Marii Britanii în România (1946-1947), apoi ministru al Marii Britanii în România (1947-1949).

Este de presupus că britanicii au aflat, într-adevăr, despre acest lucru şi declaraţia lui Holman nu este întâmplătoare, dar acest lucru s-a scurs din cercurile conducerii P.C.R., întrucât atât Gheorghiu-Dej, cât şi alţii au relatat despre observaţia tovarăşului Stalin unui număr mare de persoane, despre acest lucru ştia şi Maurer, care în stare de beţie se distinge prin multă pălăvrăgeală.

Gheorghiu-Dej a întocmit nota discuţiei cu Holman, dar nu se ştie de ce nu a dorit să meargă la tov. Kavtaradze şi Susaikov, ci doar le-a transmis-o, cu rugămintea de a le afla părerea în această chestiune şi, între altele, cu privire la sursa informării lui Holman.

8. Unii membri ai C.C. constată că Dej, aflat într-o situaţie extrem de grea în legătură cu luarea economiei în propriile mâini, caută cu înfrigurare o ieşire, pentru a nu admite un eşec şi discreditarea sa şi a partidului şi, într-o dorinţă oarbă de a evita acest lucru, pierde într-o anumită măsură orientarea politică, precum şi vigilenţa faţă de anglo-americani. Aceştia din urmă, la rândul lor, înţelegând situaţia lui Dej şi, în general, a economiei româneşti, prin atenţia lor, precum şi prin promisiuni referitoare la un ajutor economic larg, au reuşit să-i creeze lui Dej iluzia că cu sprijinul lor acesta va reuşi să iasă din situaţia grea.

Este necesar ca faptele prezentate să fie considerate drept un semnal foarte serios, întrucât avem de-a face cu o anumită abatere a lui Dej de la linia politică justă şi, dimpotrivă, se află într-un stadiu incipient o deviere periculoasă în direcţia anglo-americanilor, ceea ce reclamă adoptarea unor măsuri imediate şi radicale.

(*Vostocinaia Evropa v dokumentah rosiiskih arhivov. 1944-1953*, Tom 1: *1944-1948*, „Sibirskii hronograf", Moscova-Novosibirsk, 1997, pp. 636-641)

44. **1967, 2 noiembrie.** Fragment din declaraţia dată de Dumitru Petrescu în faţa comisiei de partid însărcinată de Nicolae Ceauşescu cu revizuirea „cazului Pătrăşcanu", în legătură cu o discuţie care ar fi avut loc între Stalin, Gheorghiu-Dej şi Ana Pauker privind prezenţa lui Pătrăşcanu în Biroul Politic al C.C. al P.M.R.

Stenograma discuţiei cu tovarăşul Dumitru Petrescu, la tovarăşul Vasile Patilineţ[102] – 2 noiembrie 1967 –

[...]

Tov. D. Petrescu[103]:

---

[102] Vasile Patilineţ (1923-1986) – membru al P.C.R. din 1945. A fost membru al Secretariatului C.C. (1965-1974), membru supleant al Comitetului Executiv (1969-1974), apoi al Comitetului Politic Executiv (1974-1979). În anii 1967-1968 a fost membru al comisiei care a anchetat abuzurile comise împotriva unor membri de partid în perioada stalinistă.

[103] Dumitru Petrescu (1906-1969) – membru al P.C.d.R. din 1932. A fost arestat pentru implicarea în greva ceferiştilor de la Atelierele Griviţa, din 1933; a evadat din închisoare în 1936 şi s-a refugiat în U.R.S.S., de unde a plecat în Spania, pentru a lupta în brigăzile internaţionale. După formarea în U.R.S.S. a Diviziei Tudor Vladimirescu, în noiembrie 1943, a devenit şef al Secţiei politice a acesteia, cu gradul de maior. După întoarcerea în ţară, a fost ridicat la gradul de general şi numit şef al Inspectoratului pentru Educaţie, Cultură şi Propagandă al armatei (1945-1947). Ulterior a devenit preşedinte al Comitetului de Stat al Aprovizionării (1951-1952) şi ministru de Finanţe (9 martie 1952 - 3 octombrie 1955). Marginalizat de Gheorghiu-Dej după implicarea în cazul Eremia, a fost readus de

Să vă relatez un alt episod legat de Pătrăşcanu.

După Conferinţa naţională a partidului din 1945, eu eram general şi şeful politic al armatei. Am fost ales membru plin al Comitetului Central, numai că nu s-a publicat lucrul acesta, din cauză că eram la armată. În perioada aceasta participam la şedinţele de la Comitetul Central, care se ţineau destul de des şi dezorganizat. La o şedinţă – la care se pare că Pătrăşcanu nu participa – s-a discutat ceva în legătură cu Pătrăşcanu, pentru că pe atunci se duceau discuţii, ba se ştia, ba nu se ştia că el este membru al Biroului Politic. Eu atunci, tot aşa nelămurit şi cu îndoială, am pus unele întrebări la care nu am primit răspuns.

În pauză, Ana Pauker a venit la mine şi mi-a spus: „Uite cum este situaţia cu Pătrăşcanu. Unii contestă că trebuie să fie membru al Biroului Politic, alţii sunt pentru. Problema aceasta a fost discutată cu Stalin, când am fost eu cu Ghiţă [Gheorghiu-Dej] şi cu [Vasile] Luca la Moscova. Ştiu că Gheorghiu-Dej era împotrivă ca el să fie în Biroul Politic, cel puţin avea o poziţie refractară lui Pătrăşcanu şi în discuţia cu Stalin a prezentat punctul de vedere ca el să nu fie în Biroul Politic, pentru că a fost în legătură cu maniştii, cu regele..." Ana Pauker spunea că ea a susţinut ca Pătrăşcanu să fie membru în Biroul Politic. Stalin a spus: „Domnule [sic!], acesta este un om cu trecut, care este cunoscut în ţară, are lipsurile lui, dar de ce nu poate să fie membru al Biroului Politic? Sunt de părere că poate şi trebuie să fie membru al Biroului Politic."

N. Ceauşescu în conducerea partidului, fiind membru pentru scurtă vreme al Comitetului Executiv şi al Prezidiului Permanent (1969).

Discuţia, care a avut loc în C.C., a reflectat într-o oarecare măsură tocmai discuţia care avusese loc la Moscova.[104]

[...]

(*Agresiunea comunismului în România*, vol. I: *Documente din arhivele secrete, 1944-1989*, ediţie îngrijită de Gheorghe Buzatu şi Mircea Chiriţoiu, Paideia, Bucureşti, 1998, p. 172; Grigore Răduică, *Crime în lupta pentru putere, 1966-1968: Ancheta cazului Pătrăşcanu*, Editura Evenimentul Românesc, Bucureşti, 1999, p. 52)

[104] Concluzia la care a ajuns comisia de partid a fost că atunci s-a decis ca Pătrăşcanu să participe la activitatea Biroului Politic în locul lui Gheorghe Vasilichi, în perioada cât acesta va lipsi. Vezi cartea lui Grigore Răduică, şef al colectivului însărcinat de Nicolae Ceauşescu în legătură cu revizuirea „cazului Pătrăşcanu", *Crime în lupta pentru putere, 1966-1968: Ancheta cazului Pătrăşcanu*, Editura Evenimentul Românesc, Bucureşti, 1999, p. 53.

Autori

DAN CĂTĂNUŞ. Născut la 24 ianuarie 1971, Oltenița, jud. Călăraşi. Absolvent al Facultății de Istorie, Universitatea din Bucureşti (1995) şi al programului de studii aprofundate al aceleiaşi facultăți (1996). Doctorat în istorie la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga" al Academiei Române. Cercetător principal III la Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului al Academiei Române. Secretar general de redacție la „Arhivele Totalitarismului", revistă editată de INST.

Volume publicate: *Cazul Ştefan Foriş. Lupta pentru putere în P.C.R. de la Gheorghiu-Dej la Ceauşescu. Documente, 1940-1968*, Editura Vremea, 1999 (în colaborare cu Ioan Chiper); *Colectivizarea agriculturii în România. Dimensiunea politică,* vol. I: *1949-1953*, INST, 2000 (în colaborare cu Octavian Roske); *Amurgul ilegaliştilor. Plenara P.M.R. din 9-13 iunie 1958*, Editura Vremea, 2000 (în colaborare cu Alina Tudor); *O destalinizare ratată. Culisele cazului Cazul Miron Constantinescu – Iosif Chişinevschi, 1956-1961*, Editura Elion, 2001 (în colaborare cu Alina Tudor); *Cadrilaterul. Ideologie cominternistă şi iredentism bulgar, 1919-1940*, INST, 2001; *Colectivizarea agriculturii în România. Represiunea, 1949-1953,* INST, 2004 (în colaborare cu Octavian Roske); *Între Beijing şi Moscova. România şi conflictul sovieto-chinez, 1957-1965*, INST, 2005; *A doua destalinizare. Gh. Gheorghiu-Dej la apogeul puterii*, Editura Vremea XXI, Bucureşti, 2005; *Colectivizarea agriculturii în România. Dimensiunea politică,* vol. II: *1953-1956*, INST, 2005 (în colaborare cu Octavian

Roske); *România şi „Primăvara de la Praga"*, INST, 2005 (coord.); *Putere şi societate. Lagărul comunist sub impactul destalinizării, 1956*, INST, 2006 (coordonator împreună cu Vasile Buga); *Intelectuali români în arhivele comunismului*, Nemira, 2006, (coord., coautor împreună cu Mioara Anton, Ana-Maria Cătănuş, Alexandru-Murad Mironov, Nicoleta Raluca Spiridon; *România 1945-1989. Enciclopedia regimului comunist. Represiunea*, vol.I, *A-E*, INST, 2011 (coautor); *Tot mai departe de Moscova... Politica externă a României în contextul conflictului sovieto-chinez, 1956-1965*, INST, 2011

VASILE BUGA. Născut la 19 decembrie 1938, în comuna Sărăţeanca, judeţul Buzău. Absolvent al Institutului pedagogic (5 ani) „Maxim Gorki" din Bucureşti (1962); licenţiat în litere (limba şi literatura rusă, limba şi literatura română);

Doctor în istorie, cercetător ştiinţific asociat la Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului al Academiei Române, coordonator al Centrului de Studii Ruse şi Sovietice în cadrul Institutului Naţional pentru Studiul Totalitarismului; vicepreşedinte al Părţii române în Comisia bilaterală a istoricilor din România şi Federaţia Rusă.

Autor al unor articole de politică internă şi externă. Volume publicate:*Putere şi societate. Lagărul comunist sub impactul destalinizării.1956*, INST, Bucureşti, 2006 (coordonator împreună cu Dan Cătănuş); *Apusul unui imperiu. URSS în epoca Gorbaciov. 1985-991*, INST, 2007; *O vară fierbinte în relaţiile româno-sovietice. Convorbirile de la Moscova din iulie 1964*, INST, 2012.

Indice

A

Alexandrescu, Anton 29, 38, 67, 183
Alexandrini, Alexandru 43, 198
Antonescu, Ion 63
Antonescu, Mihai 112
Apostol, Gheorghe 17, 19, 20, 25-27, 30-31, 34, 36-37, 42, 142, 145, 152, 163, 165, 170, 173
Auşnit, Max 49

B

Bajanov, Boris 16
Baranov, L. 185, 187
Bârlădeanu, Alexandru 19, 26, 143, 160, 163, 204
Belea, Miron 77
Beria, L.P. 26, 90, 126, 129, 138, 140, 170, 173, 187, 204, 206, 208, 210
Berindei, Mihnea 69
Berry, Burton 215
Betea, Lavinia 119, 160, 163
Bierut, Boreslaw 179
Bodnăraş, Emil 26, 42, 89-91, 101, 129-131, 139-142, 145, 152, 157, 168, 170, 193-196, 210-211, 215
Bogomolov, A.E. 195
Boiko 130
Borilă, Petre 42, 166
Brătianu, I.C Constantin 50, 177-178, 184-185
Brucan, Silviu 20, 32, 34
Buga, Vasile 15, 18, 21-22, 223
Buharin, N.I 88
Bulganin, N.A. 26, 138
Buzatu, Gheorghe 221

C

Carol al II-lea, rege al României 114
Ceauşescu, Nicolae 30-31, 42, 150, 162-163, 219-220
Cepička, A. 130
Cernobaev, A.A. 20-21, 40, 143
Chişinevschi, Iosif 142, 145, 150, 152, 156-159, 162, 165, 171
Chivu, Stoica 42, 128, 142, 145, 152
Coliu, Dumitru 43
Constantinescu, Miron 26, 30-31, 123, 142, 145-150, 152, 160-169, 171-173
Cervenkov, Vâlko 130
Chiriţoiu, Mircea 221

Christu, Ion 214-215
Churchill, Winston 44
Craiu, Ion 165
Creţeanu (Cretzianu), Alexandru 112
Constantiniu, Florin 18, 22, 164
Cătănuş, Dan 15, 18, 22, 32, 46, 72, 101, 103, 142, 150, 152, 164, 168, 170, 223

D

Dalea, Mihai 43
Dekanozov, V.G. 90, 181, 187, 197, 204, 206, 208
Dimitrov, Gheorghi 17, 20, 27, 29, 124, 127
Djilas, Milovan 15
Dobrincu, Dorin 69
Drăghici, Alexandru 42, 166

E

Emelianov, V.N. 130

F

Farkaş 130-131
Filip al II-lea, rege al Spaniei 16
Foriş, Ştefan 89

G

Gafencu, Grigore 112-114
Georgescu, Teohari 25, 46, 48, 52-53, 58-61, 63, 65, 67-69, 142, 145, 160, 167-169, 173, 182, 184, 191, 212
Ghelmegeanu, Mihail 25, 43-44, 46, 176, 201
Ghenghis han 15
Goşu, Armand 69
Gusev, N.I. 130
Gheorghiu-Dej, Gheorghe 17, 19-22, 25-27, 30-39, 42-43, 45-59, 61-70, 72-79, 81-104, 116, 119-120, 123-127, 129-130, 139-143, 145-150, 152-154, 158-174, 181-193, 196-220
Groza, Petru 17, 19-20, 25-26, 39, 42-44, 46, 53, 65-67, 74, 76-78, 103-115, 160, 175-181, 185, 194-196, 198, 201, 217
Gheorghe Gaston, Marin 19, 26, 124-125, 129-212, 215

H

Hitler, Adolf 15
Holman, Adrian 217-218
Horthy, Miklós 65
Hruşciov, N.S. 71
Hulick, Charles jr. 215

I

Iacob, Alexandru 165
Iliescu, Ion 163
Iordan, Iorgu 178
Islamov, T.M. 21, 80

J

Jdanov, A.A. 90, 187, 204, 206, 208, 210
Jianu, Ioh 39, 170, 173
Jmerin, D.G. 127-128

K

Kaganovici, L.M. 26, 126
Kamenev, L.B. 88
Kavtaradze, S.I. 73, 80-81, 90, 104, 115, 190-193, 204, 208, 218
Kolganov 130
Kotliar, L.E. 104
Kovalev 181
Kun, Bela 35

L

Lavrişcev, A.A. 90, 187
Lenin, Vladimir Ilici (Ulianov) 88
Luca, Vasile (Laszlo Luca) 26, 30, 74, 89, 97-99, 102-103, 105-106, 120, 123, 142-143, 145, 149-150, 152, 156, 158-159, 163-170, 191, 212, 220

M

Malaxa, Nicolae 66
Malenkov, G.M. 25-26, 46-48, 51, 53, 90, 121, 129, 138, 182, 204, 206, 208, 210
Maniu, Iuliu 50, 52, 54, 67, 71, 76, 112, 177-178, 184-185, 188, 198
Manuilski, D.Z. 99
Maurer, Ion Gh. 42, 93, 95, 198-199, 204, 210, 212-215, 218
Mihai I, rege al României 179
Mihalache, Ion 52
Mikoian, A.I. 26, 46, 66-67, 84, 86, 90, 121, 172, 181, 187, 204, 206, 208, 210
Mikolajczyk, Stanislaw 67, 76, 179
Modoran, Vasile 165
Moghioroş, Alexandru 26, 43, 142, 145, 152, 166
Molotov, V.M. 25-26, 32-34, 41, 43-44, 46-56, 60, 63-65, 68, 73, 78-79, 81-82, 84, 87, 90, 94-96, 99-100, 104, 107-109, 111, 115, 121, 123, 126, 129, 131, 138-139, 167, 171-172, 181-182, 196-197, 204, 206, 208-210
Murashko, G.P. 21, 80, 83, 92, 143

N

Naumov, O.V. 21, 83, 92
Niculescu-Buzeşti, Grigore 113
Noskova, A.F. 21, 80, 83, 92, 143

O

Ochab, Edward 130, 132
Osubka-Moravski 179
Oşca, Alexandru 139

P

Pancevski 130-131
Pârvulescu, Constantin 89
Patilineţ, Vasile 219
Pătrăşcanu, Lucreţiu 74, 97, 102, 198, 219-221
Pauker, Ana 17, 20, 25-27, 30, 34, 36, 70, 73, 76, 77-79, 88-89, 96-100, 102-103, 107-108, 110-115, 120, 124, 142, 145-147, 149-150, 152, 160-164, 166-173, 191-192, 198, 212, 215, 219-220
Pavlov 40
Petrescu, Constantin Titel 177-178
Petrescu, Dumitru 219
Pokivailova, T.A. 143, 193
Popa, Vasile 139
Posteucă, Vasile 125-126
Potemkin,V.P. 181

R

Rákosi Mátyás 35-38, 65, 130, 132, 136
Ralea, Mihai 208
Rangheţ, Iosif 89
Rădăceanu, Lotar 104, 190
Rădescu, Nicolae 68, 74, 113
Răduică, Gheorghe 221
228
Răutu, Leonte 43, 140
Rîkov, A.I. 88
Rogovaia, L.A. 21, 80
Rokossovski, K.K. 130-132
Roller, Mihai 100

S

Sălăjan, Leontin 43
Sănătescu, Constantin 74, 113
Schmitt, Andreas 63
Scurtu, Ioan 124, 143, 148, 154, 156, 159
Sfetcu, Paul 20, 116, 119
Sikorski, Władysław 67
Slanski, Rudolf 130
Solacolu, Mircea 25, 43
Stalin, I.V. 15-22, 25-28, 30-46, 54-121, 123-130, 132-133, 138-177, 187-188, 196, 199, 204-210, 215-217, 219-220
Susaikov, I.Z. 19, 72-73, 78, 84, 89, 96-100, 190-192, 197, 200-201, 210, 212, 218
Suslov, M.A. 210

Ş

Şapoşnikov 125, 127
Şchiopu, Bucur 25, 43
Şkoda 73, 80-84, 90, 92, 97-98, 190, 205, 207, 209
Ştemenko, S.M. 129, 133, 141

T

Tătărescu, Gheorghe 25, 29, 38, 43, 47-48, 50-52, 54, 56, 59-61, 70-71, 76, 79, 104, 109, 11-112, 176, 180-181, 183, 189-191, 194-196, 198, 214
Tilea, Viorel Virgil 113
Titulescu, Nicolae 214
Troţki, L.D. 88-89
Tudor, Alina 150, 164

Ţ

Ţarevskaia, T.V. 21, 83, 92

V

Vasilevski, A.M. 129, 133-134, 136-138, 141
Vasilichi, Gheorghe 221
Vezenkov, Alexander 163
Vidan 75
Vijoli, Aurel 165
Vişoianu, Constantin 113
Vîşinski, A.I. 19, 41, 78, 81-82, 88, 90, 92, 96, 98-99, 167, 175-181, 187, 193, 197, 200, 204-209
Vlasov, A.P. 82, 196
Vlădescu-Răcoasa, Gheorghe 26, 104
Voitec, Ştefan 25, 43, 45, 123, 176
Volkogonov, D.A. 88
Volokitina T.V. 21, 80, 83, 92, 143
Voznesenski, N. 197, 204, 206, 208, 210

Z

Zăroni, Romulus 77
Zeigher, Simion 182, 204, 212
Zinoviev, G.E. 88
Zlobin, I.D. 153

PUBLICAŢII ÎN COLECŢIILE INST

Colecţia «Documente»

■ Florian Tănăsescu (coord.), Dumitru Costea, Ion Iacoş, Gheorghe Neacşu, Marin C. Stănescu, Nicolae Tănăsescu • *Ideologie şi structuri comuniste în România*, vol. I. *1917 – 1918*, 1995.

■ Ioan Scurtu (coord.), Cristian Troncotă, Natalia Tampa, Dragoş Zamfirescu, Ion Bucur • *Totalitarismul de dreapta în România. Origini, manifestări, evoluţie*, vol. I. *1919 – 1927*, 1996.

■ Radu Ciuceanu (responsabil), Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Vitalie Văratic • *Misiunile lui A. I. Vîşinski în România. Din istoria relaţiilor româno-sovietice 1944 – 1946. Documente secrete*, 1997.

■ Florian Tănăsescu (coord.), Dumitru Costea, Ion Iacoş, Gheorghe Neacşu, Marin C. Stănescu, Nicolae Tănăsescu • *Ideologie şi structuri comuniste în România*, vol. II. *9 decembrie 1918 – 31 decembrie 1919*, 1997.

■ Adrian Brişcă, Radu Ciuceanu • *Rezistenţa armată din Bucovina*, vol. I. *1944 – 1950*, 1998.

■ Radu Ciuceanu, Octavian Roske, Cristian Troncotă • *Începuturile Mişcării de rezistenţă în România*, vol. I. *11 aprilie 1945 – 31 mai 1946*, 1998.

■ Adrian Brişcă • *Rezistenţa armată din Bucovina*, vol. II. *1 octombrie 1950 – 10 iunie 1952*, 2000.

■ Dan Cătănuş, Octavian Roske • *Colectivizarea agriculturii în România. Dimensiunea politică*, vol. I. *1949 – 1953*, 2000.

■ Florica Dobre, Alesandru Duţu • *Distrugerea elitei militare sub regimul ocupaţiei sovietice în România*, vol. I. *20 august 1944 – 28 decembrie 1946*, 2000.

■ Ioan Scurtu (coord.), Cristian Troncotă, Natalia Tampa, Dana Beldıman • *Ideologie şi formaţiuni de dreapta în România*, vol. II. *25 iunie 1927 – 2 ianuarie 1931*, 2000.

■ Vitalie Văratic • *Preliminarii ale raptului Basarabiei şi nordului Bucovinei, 1938 – 1940*, I.N.S.T. – Libra, 2000.

■ Dan Cătănuş • *Cadrilaterul. Ideologie cominternistă şi iredentism bulgar 1919 – 1940*, 2001.

■ Radu Ciuceanu, Octavian Roske, Cristian Troncotă • *Începuturile Mişcării de rezistenţă în România*, vol. II. *1 iunie – 18 noiembrie 1946*, 2001.

■ Radu Ciuceanu • *Mişcarea Naţională de Rezistenţă din Oltenia*, vol. I. *1947 – 1949*, 2001.

■ Radu Ciuceanu • *Regimul penitenciar din România 1940 – 1962*, 2001.

■ Florica Dobre, Alesandru Duţu • *Distrugerea elitei militare sub regimul ocupaţiei sovietice în România*, vol. II. *1 aprilie 1947 – 27 iulie 1964*, 2001.

■ Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu • *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist*, vol. I. *1945 – 1958*, 2001.

■ Florian Tănăsescu (coord.), Dumitru Costea, Ion Iacoş, Gheorghe Neacşu, Marin C. Stănescu, Nicolae Tănăsescu • *Ideologie şi structuri comuniste în România*, vol. III. *1 ianuarie 1920 – 3 februarie 1921*, 2001.

■ Ioan Scurtu (coord.), Dana Beldiman, Natalia Tampa, Corneliu Beldiman, Tiberiu Tănase, Cristian Troncotă • *Ideologie şi formaţiuni de dreapta în România*, vol. III. *5 ianuarie 1931 – 7 iunie 1934*, 2002.

■ Mioara Anton, Ioan Chiper • *Instaurarea regimului Ceauşescu. Continuitate şi ruptură în relaţiile româno-sovietice*, I.N.S.T. – I.R.S.I., 2003.

■ Radu Ciuceanu • *Mişcarea Naţională de Rezistenţă din Oltenia*, vol. II. *1949 – 1952*, 2003.

■ Radu Ciuceanu, Corneliu Mihail Lungu (coord.), Florin Constantiniu (responsabil volum), Sever Catalan • *Stenogramele şedinţelor conducerii P.C.R. 23 septembrie 1944 – 26 martie 1945*, I.N.S.T. – A.N.R., 2003.

■ Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu • *The Romanian Orthodox Church under the Communist Regime*, vol. I. *1945 – 1958*, 2003.

■ Ioan Scurtu (coord.), Corneliu Beldiman, Natalia Tampa, Tiberiu Tănase, Cristian Troncotă, Puiu Dumitru Bordeiu • *Ideologie şi formaţiuni de dreapta în România*, vol. IV. *7 iulie 1934 – 30 martie 1938*, 2003.

■ Adrian Brişcă • *Rezistenţa armată din Banat*, vol. I. *1945 – 1949*, 2004.

■ Dan Cătănuş, Octavian Roske • *Colectivizarea agriculturii în România. Represiunea*, vol. I. *1949 – 1953*, 2004.

■ Dan Cătănuş • *Între Beijing şi Moscova. România şi conflictul sovieto-chinez*, vol. I. *1957 – 1965*, 2004.

■ Radu Ciuceanu • *Mişcarea Naţională de Rezistenţă din Oltenia*, vol. III. *1953-1980*, 2004.

■ Marian Cojoc • *Rezistenţa armată din Dobrogea, 1945 – 1960*, 2004.

■ Cristian Troncotă, Alin Spânu • *Documente S.S.I. privind spaţiul sovietic, 22 august 1939 – 23 august 1944*, 2004.

■ Adrian Brişcă • *Jurnalul unui partizan: Vasile Motrescu şi Rezistenţa armată din Bucovina*, 2005.

■ Constantin Buchet • *Social-democraţia încarcerată. Evoluţii politice interne şi reacţii internaţionale, 1946 – 1969*, 2005.

■ Dan Cătănuş, Octavian Roske • *Colectivizarea agriculturii în România. Dimensiunea politică*, vol. II. *1953 – 1956*, 2005.

■ Radu Ciuceanu • *Jurnalul unui om liniştit, Nume de cod: Artistul*, vol. I. *1963 - 1970*, 2005.

■ Camelia Ivan Duică • *Rezistenţa anticomunistă din Maramureş. Gruparea Popşa, 1948 – 1949*, 2005.

■ Dana Honciuc Beldiman • *Statul Naţional Legionar. Septembrie 1940 – ianuarie 1941. Cadrul legislativ*, 2005.

■ Cristian Troncotă, Florin Pintilie, Alin Spânu • *Documente S.S.I. despre poziţia şi activităţile politice din România în perioada regimului autoritar. 6 septembrie 1940 – 23 august 1944*, 2005.

■ Adrian Brişcă, Gabriel Ciuceanu • *Rezistenţa armată din Bucovina*, vol. III. *1952 – 1958*, 2006.

■ Radu Ciuceanu • *Jurnalul unui om liniştit. Nume de cod: Cucu*, vol. II, *1970 – 1989*, 2006.

■ Ioan Scurtu (coord.), Corneliu Beldiman, Tiberiu Tănase, Badea-Florin Pintilie, Puiu Dumitru Bordeiu • *Ideologie şi formaţiuni de dreapta în România*, vol. V. *30 martie 1938 – 6 septembrie 1940*, 2006.

■ Cristian Troncotă, Alin Spânu, Florin Pintilie • *Documente S.S.I. despre poziţia şi activităţile grupurilor politice din România. 6 septembrie 1940 – 23 august 1944*, vol. II, 2006.

■ Adrian Brişcă, Puica Buhoci • *Rezistenţa armată din Munţii Apuseni. Gruparea maiorului Nicolae Dabija, 1948 – 1949*, 2007.

■ Adrian Brişcă, Radu Ciuceanu • *Rezistenţa armată din Munţii Făgăraş: Grupul Ion Gavrilă-Ogoranu, 1949 – 1968*, 2007.

■ Radu Ciuceanu, Puica Buhoci • *Mişcarea Naţională de Rezistenţă din Oltenia*, vol. V. *1948 – 1952*, 2007.

■ Octavian Roske, Dan Cătănuş, Florin Abraham • *Colectivizarea agriculturii în România. Cadrul legislativ, 1949 – 1962*, 2007.

■ Ioan Scurtu (coord.), Corneliu Beldiman, Dana Honciuc, Tiberiu Tănase, Badea-Florin Pintilie, Puiu Dumitru Bordeiu • *Ideologie şi formaţiuni de dreapta în România*, vol. VI. *Septembrie 1940 – februarie 1941*, 2007.

■ Gavriil Preda, Petre Opriş • *România în Organizaţia Tratatului de la Varşovia, 1954-1968*, vol. I, 2008.

■ Gavriil Preda, Petre Opriş • *România în Organizaţia Tratatului de la Varşovia, 1954-1968*, vol. II, 2009.

■ Pavel Moraru • *Momente din activitatea serviciilor secrete ale armatei române pe Frontul de Răsărit, 1941 – 1944*, 2009.

■ Ioan Scurtu (coord.), Corneliu Beldiman, Puiu Dumitru Bordeiu, Dragoş Zamfirescu, Florin-Răzvan Mihai, Badea-Florin Pintilie, Vasile Ciobanu, Tiberiu Tănase, Pavel Moraru, Florin Şandru • *Ideologie şi formaţiuni de dreapta în România*, vol. VII. *Ianuarie 1941 – februarie 1943*, 2009.

■ Vasile Ciobanu, Sorin Radu, Nicolae Georgescu • *Frontul Plugarilor. Documente, 1944 – 1947*, vol. I, 2011

■ Camelia Moraru, Constantin Moraru • *Stenogramele şedinţelor Biroului Politic şi ale Secretariatului Comitetului Central al P.M.R.*, vol. V, *1953*, 2012

■ Vasile Buga • *O vară fierbinte în relaţiile româno-sovietice. Convorbirile de la Moscova din iulie 1964*, 2012

■ Ernil Rus • *Delictul de opinie. Procesul ziariştilor, 1945*, 2012

■ Dan Cătănuş, Vasile Buga (editori)• *Gh. Gheorghiu-Dej la Stalin: Stenograme, note de convorbire, memorii, 1944-1952*, 2012

Colecţia «Studii»

■ Dumitru Şandru • *Reforma agrară din 1945 în România*, 2000.

■ Petre Ţurlea • *8 Noiembrie 1945*, 2000.

■ Dana Beldiman • *Armata şi Mişcarea Legionară 1927 – 1947*, 2002.

■ Cristian Troncotă • *Istoria Securităţii regimului comunist din România, Vol. I. 1948 – 1964*, 2003.

■ Florin Abraham • *Transformarea României: 1989 – 2006. Rolul factorilor externi*, 2006.

■ Dan Cătănuş, Vasile Buga (coord.) • *Putere şi societate. Lagărul comunist sub imperiul destalinizării. 1956*, 2006.

■ Liu Yong • *Sino-Romanian Relations: 1950's – 1960's*, 2006.

■ Corneliu Beldiman, Dana Honciuc • *„Ostaş credincios Ţării şi Regelui". Aspecte ale relaţiilor dintre Armată şi Mişcarea Legionară (1927 – 1947)*, INST/Editura Pro Universitaria, 2007.

■ Ion Constantin • *Polonia în secolul totalitarismelor, 1918 – 1989*, 2007.

■ Gheorghe Onişoru • *Operaţiunea Tămădău: Desfiinţarea Partidului Naţional Ţărănesc (1947)*, 2008.

■ Pavel Moraru • *La hotarul românesc al Europei. Din istoria Siguranţei Generale în Basarabia, 1918 – 1940*, 2008.

■ Radu Ciuceanu, Ion Constantin • *Masacrele de la Katyń*, 2008.

■ Dumitru Şandru • *Reforma agrară din 1945 şi ţărănimea germană din România*, 2009.

■ Minodora-Maria Cioban Someşanu • *Epurări în Universitatea Clujeană, 1944 – 1958*, 2010

■ Dan Cătănuş • *Tot mai departe de Moscova... Politica externă a României în contextul conflictului sovieto-chinez, 1956 – 1965*, 2011

■ Brînduşa Costache • *Activitatea României în Consiliul de Ajutor Economic Reciproc. 1949-1974*, 2012

Colecţia «Dicţionare»

■ Paul Caravia (coord.), Virgiliu Constantinescu, Ştefan Iloaie • *Mărturisitorii de după gratii. Slujitori ai Bisericii din temniţele comuniste*, I.N.S.T. – Arhidiecezana Cluj, 1995.

■ Alesandru Duţu, Florica Dobre • *Eroi români pe Frontul de Răsărit 1941 – 1944*, vol. I, I.N.S.T. – Eminescu, 1995.

■ Paul Caravia (coord.), Virgiliu Constantinescu, Flori Stănescu • *Biserica întemniţată. România 1944 – 1989*, 1998.

■ Paul Caravia (coord.), Virgiliu Constantinescu, Flori Stănescu • *The Imprisoned Church. Romania 1944 – 1989*, 1999.

■ Octavian Roske (coord.) • *Mecanisme represive în România 1945 – 1989. Dicţionar biografic*, vol. I. *A – C*, 2001.

■ Octavian Roske (coord.) • *Mecanisme represive în România 1945 – 1989. Dicţionar biografic*, vol. II. *D – G*, 2003.

■ Octavian Roske (coord.) • *Mecanisme represive în România 1945 – 1989. Dicţionar biografic*, vol. III. *H – L*, 2004.

■ Octavian Roske (coord.) • *Mecanisme represive în România 1945 – 1989. Dicţionar biografic*, vol. IV. *M*, 2005.

■ Octavian Roske (coord.) • *Mecanisme represive în România 1945 – 1989. Dicţionar biografic*, vol. V. *N – O*, 2006.

■ Octavian Roske (coord.) • *Mecanisme represive în România 1945 – 1989. Dicţionar biografic*, vol. VI. *P*, 2007.

■ Octavian Roske (coord.) • *Mecanisme represive în România 1945 – 1989. Dicţionar biografic*, vol. VII. *Q – R*, 2008.

■ Octavian Roske (coord.) • *Mecanisme represive în România 1945 – 1989. Dicţionar biografic*, vol. VIII. *S – Ş*, 2009.

■ Octavian Roske (coord.) • *Mecanisme represive în România 1945 – 1989. Dicţionar biografic*, vol. IX. *T – Z*, 2011.

Colecţia «Memorii»

■ Radu Ciuceanu • *Memorii*, vol. II. *Potcoava fără noroc*, I.N.S.T. – Meridiane, 1994.

■ Lucian Plapşa • *Memorii*, vol. I. *Soarele de la nord*, I.N.S.T. – Helicon, 1996.

■ Gheorghe Jurebie • *Memorii*, vol. I. *Pe frontierele identităţii*, 1998.

■ Constantin Pantazi • *Cu Mareşalul până la moarte. Memorii*, I.N.S.T. – Publiferom, 1999.

■ Andrei Bontaş • *Cronica pierdută a unui om regăsit*, 2001.

■ Radu Ciuceanu • *Memorii*, vol. III. *Pecetea diavolului*, 2002.

■ Lucian Plapşa • *Memorii*, vol. II. *Popas în iad*, I.N.S.T. – Artpress, 2004.

■ Mihai Marcu • *Cincinalul unui primar comunist (1975 – 1979)*, 2005.

■ Mihai Timaru • *Memorial din cotul Carpaţilor...*, 2005.

■ Şerban Milcoveanu, *Vârf de lance. Secolul XX. Depoziţii de martor al epocii şi relatări de participant la evenimente*, 2006.

■ Constantin Lăţea, *Memorii pe trei fronturi*, 2007.

■ Vasile Velisaratu • *Destine de artişti în secolul XX*, 2007.

■ Ion Brichiuş • *Strajă la Nistru*, 2009.

■ Ion Pavel • *Dincolo de aparenţe*, 2010.

■ Gherasim Ţic • *Tinereţe furată*, 2010.

■ Alexandru Budişteanu în dialog cu Flori Bălănescu • *Între istorie şi judecata posterităţii*, 2010.

■ Ion Baurceanu • O viaţă ratată: un deţinut politic în România: 1951 – 1964, 2010.

■ Alexei Vakulovski • *În gura foametei – Mărturii ale supravieţuitorilor*, 2011.

■ Gabriel Ţepelea • *Întâlniri la răscrucea unor destine*, 2011.

Colecţia «Dezbateri»

■ Ana-Maria Cătănuş (coord.) • *Sfârşitul perioadei liberale a regimului Ceauşescu: Minirevoluţia culturală din 1971*, 2005.

■ Dan Cătănuş (coord.) • *România şi „Primăvara de la Praga"*, 2005.

■ Felician Duică (coord.) • *„Solidaritatea" – Revanşa poloneză*, 2007.

Colecţia «Sinteze»

■ Mioara Anton • *Ieşirea din cerc. Politica externă a regimului Gheorghiu-Dej*, 2007.

■ Vasile Buga • *Apusul unui imperiu: URSS în epoca Gorbaciov: 1985 – 1991*, 2007.

■ Ion Constantin • *Polonia în epoca „Solidarităţii": 1980 – 1989*, 2007.

■ Pavel Moraru • *Urmaşii lui Felix Dzerjinski. Organele Securităţii Statului în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească 1940 – 1991*, 2008.

Colecţia «Biografii»

■ Ion Constantin • *Cazul Ryszard Kukliński. Un Pacepa al Poloniei?*, 2009.

Colecţia «Enciclopedii»

■ Octavian Roske (coord.) • *România 1945 – 1989. Enciclopedia regimului comunist. Represiunea*, vol. I, *A-E*, 2011.

În afara colecţiilor

■ Florin Constantiniu, Dalila-Lucia Aramă, Dan Cătănuş (coord.) • *Un destin şi o viaţă. Omagiu profesorului Radu Ciuceanu la 75 de ani*, 2003.

■ Florin Constantiniu, Dalila-Lucia Aramă, Dan Cătănuş (coord.) • *Un destin şi o viaţă. Omagiu profesorului Radu Ciuceanu la 75 de ani*, Ediţia a doua revăzută şi adăugită, 2004.

Publicaţiile editate de Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului pot fi comandate la telefon 021 230 6992, fax. 021 230 7682 sau pe adresa electronică inst.academia@gmail.com.
Volumele comandate sunt expediate prin poştă cu plata ramburs.

Publicaţiile pot fi achiziţionate şi de la sediul Institutului Naţional pentru Studiul Totalitarismului din str. Arh. Grigore Cerchez nr. 16, sector 1, Bucureşti 011876.

D

După vreo două zile, într-o noapte sună telefonul. La capătul celălalt al firului era Şkoda. Zice: tovarăşul Dej? Da, eu. Ce faceţi? Uite, m-am culcat. Zice: Parcă nu vă simţiţi bine. Zic: N-am niciun motiv să mă simt prost. Ca omul sculat din somn. Zice: Gheorghe Afanasievici, îmbrăcaţi-vă, în câteva minute sunt la dv.

Într-adevăr, mă îmbrac, vine Şkoda şi pornim la Kremlin. Acolo era Stalin, era Susaikov şi Şkoda. Am dat mâna cu ei. Stalin spune: staţi. M-am aşezat pe scaun şi aştept.

Zice: Te găseşti aici în faţa Comitetului Central al P.C.U.S. Ai ridicat problema scoaterii lui Ana Pauker şi Luca László.

Am spus: Eu mă mir că se pune chestiunea cu Vasile Luca. Eu n-am ridicat chestiunea cu dânsul, am ridicat chestiunea cu Ana Pauker şi am început să arăt cum şi ce.

Gh. Gheorghiu-Dej, 1961

12 LEI

ISBN 978-973-7861-57-3

5948489180651